

Rune Pär Olofsson
BLOMSTER
KUNGEN

NORSTEDTS

1763, Uppsala. Carl von Linné, blomsterkungen, närmar sig de sextio – en ålder då man börjar se tillbaka på sitt liv, och ta en överblick över sin situation.

När Linné betraktar sin ställning blir han långt ifrån nöjd med vad han ser. Han är visserligen berömd, men mest utomlands – i hemlandet Sverige behandlas han med nonchalans, man ger honom otillräckliga anslag för den botaniska trädgården, och han förföljs av avundsmän. Till och med hans egna elever har fräckheten att ifrågasätta vissa av hans teser. Fast – ibland kan han själv känna något som liknar osäkerhet, och under en häftig febersjukdom tvingas han till en svidande vidräkning med sig själv och sin längtan efter berömmelse och ära – och det sätt på vilket han fick dem.

Med inlevelse och gestaltningskraft och med sinne för den humoristiska poängen ger Rune Pär Olofsson i romanens form en gripande och vardagsnära bild av människan Linné – levande och djupt mänsklig i sin blandning av skröplig gnällighet och storslagen genialitet...

Rune Pär Olofsson

BLOMSTER- KUNGEN

I

I sin ungarlsvåning vid Klostergatan beskådar Torbern Bergman en sista gång anstalerna för aftonens collation. Punschbålen av ostindiskt porslin står redo och välfylld; silversleven ligger därbredvid. Höga fotglas i tillräckligt antal. På ett fat vid bordets andra ände har hushållerskan satt in söta kakor samt något bakverk han inte känner igen. En flaska pyrmontervatten, med låga glas omkring står på ett litet bord i fönstersmygen. En korg med valnötter på fönsterbrädet.

Tända vaxljus i höga stakar på bordet och i tvenne lampetter ovanför soffan kappas med brasan i kakelugnen. På ugnsglaset vilar ett antal långpipor i sitt ställ och därintill en tobaksrulle; fint späntade stickor ligger redo att bekvämt kunna tändas på brasan, till tjänst åt den röklystne.

Vad felas? Citronerna! Raskt går han till köket; jo, minsann,

där står de, färdigskurna och förgätna. Han tar skålen med sig in i sitt finrum och hänger så de tillskurna citronskivorna längs bälens rand. En halva lägger han in i citronpressaren; den som vill skall kunna få några droppar i sin punsch.

Han kastar en hastig blick på det förgyllda bordsuret på sekretären; än är hon inte stort mer än tre kvart på sju. Han har tid att ögna igenom det nykomna numret av Hamburgischer Correspondent, som han ännu inte hunnit ta del av. Gott att det eländiga pommerska kriget äntligen är över! Det var si och så med den utrikiska postgången så länge kriget varade.

Adjunkten i matematik vid Uppsala universitet Torbern Bergman är tjugoåtta år, men kindernas djupa raviner får honom att se äldre ut. Det markerade ansiktet har en bestämd men vacker mun, kluven haka, stora ögon med fast blick under täta ögonbryn. Ovanför den höga pannan har han svart peruk - icke så vanligt.

Han sänker tidningen, stryker med handen utefter sin långa näsa och ser åter på klockan. Nej, det blir inget bevänt med hans läsande! Hans tankar vandrar för ofta till dem som strax skall komma.

Hans lilla fest är avsedd för Peter Jonas Bergius. Det är första

gången Bergius hedrar Uppsala, sen han blev professor i Stockholm. Bergius är fem år äldre än Bergman. De är västgötar bägge. Som landsmän har de förvisso kommit i nära kontakt med varann, men det som förenar dem i en angenäm vänskap är deras kärlek till naturvetenskaperna. Bägge startade de i botaniken och bägge var de väl något av den ryktbare Linnœi favoritlärjungar, var och en vid sin tid. Men medan Bergius gick vidare i botaniken och medicinen och nu bekläder den nya professuren i Stockholm – i samma ämnen som Linnœus här i Uppsala – slog sig Bergman på fysiken och matematiken. Fast ännu lyser hans ljus också bland biologerna: en fjäril bär hans namn. Givet av Linnœus ”såsom erkänsla för den unge Bergmans entomologiska nitälskan”. Ack, ja – då var han tjugooett år; det känns redan som förfärligt länge sedan. Särskilt nu, när Linnœus...

Klockan slår sju och han far upp ur sina tankar. Och innan klangen förtunnats ringer ännu en klocka. Hans gäster kommer på slaget.

Han springer själv till dörren – hushållerskan har han gett orlov, så att de skall kunna tala ostört. Bergius in först. Ett runt ansikte med vänliga drag och grop i hakan; bestämt har PJ lagt ut sen han blev professor! Så ännu två medlemmar av den västgötska

nationen: Johan Peter Falck, amanuens hos Linnæus, några år äldre än Torbern, och Johan Peters yngre bror Anders, lovande matematiker och astronom. Smala som vinthundar. Slutligen välkomnar värden Johan Christian Fabricius, en blott artonårig dansk, som hela det snart förflutna läsåret varit lärjunge åt Linnæus. Torbern Bergman har hört så mycket gott om den unge danskens kunskaper att han bett den äldre Falcken ta honom med sig. Dansken kan ju behöva en smula annat sällskap än Gubbens!

Torbern Bergman öser upp den gyllne punschen i gästernas glas; så dricker de varandra till. Bergius tackar ja till en pipa och medan han tänder den, säger han:

— Skönt att vara i Uppsala igen! I Stockholm vet man knappt vad en professor är för slags djur. Här blir man minsann ärad ...

— Å, gnäll inte, din skojare! Vad är en professor här i stan, där det går tretton på dussinet?

— Nej, jag försöker bara skalkas. Guvet, om vi academici i exilen någonsin blir uppsalaprofeterernas jämlingar i deras egna ögon. När jag mötte Gubben i dag, kallade han mig för doktorn!

Torbern skrattade.

— Nej, PJ, han lär aldrig förlåta dig och dina kolleger att ni stampat fram en fakultet i huvudstaden!

— Nej, jag vet. Wargentin skvallrade att Bäck hade skvallrat att Linnæus tänkte avgå när han fick höra att jag fått den nya stolen i Stockholm. ”En himmel förmår inte bära två solar”, skall han ha sagt i sin vrede.

— Undskyld, sa den unge dansken, ni kallar honom Linnæus – men han är ju numera adlad och heter von Linné!

— Förvisso, min vän, svarade Bergius, vi måste lära oss den nymodigheten. Det är bara det att han själv har adlat sitt gamla namn för flera decennier sen! Så jag tycker han borde ha behållit det. Förresten är han själv inte så noga. Han skrev till mig för någon månad sen om några frön han önskade, och då undertecknade han ännu med Carl Linnæus.

Anders Falck hade slagit sig ner vid bordet, han blandade en av de kortlekar Torbern hade lagt fram.

— På tal om solar, sa han, så har vi ju nyligen fått två sådana på den linnéanska himlen. Så nog har vi lärdare professorer här än i Stockholm!

Alla begrep vad unge Falcken syftade på; det fordrades bara en svag antydning för att hela det akademiska Uppsala skulle råka i uppror. Så också nu: en lång stund talade alla utom Fabricius i munnen på varann om det oerhörda som skett. Som enda utgift

för det allmänna hade den tilltänkta ”nationalbelöningen” åt Linné resulterat i nådigt tillstånd att utse sin efterträdare - i sinom tid. Varpå Linné hade valt sin egen son, Carl. Helt nyligen, i mars 1763, hade Carl von Linné den yngre fått sin professorsfullmakt. Låt vara utan tjänst och utan lön, så länge hans fader kunde upprätthålla tjänsten.

— Dauphin blir professor utan att vara doktor, fnös Anders. Ja, han är inte ens kandidat. Det är väl ändå för djävligt! Än mindre har han disputerat – och jag vågar mitt huvud på att han aldrig kommer att tordas. JP säger att han inte kan formulera den enklaste tes på latin.

Torbern vände sig till dansken.

— Fabricius, ni har kanske svårt att hänga med i våra namnförkortningar? Vi skiljer på PJ och JP för enkelhetens skull – PJ är professor Bergius och JP är alltså amanuensen Falck. Det kan inte fan hålla på och rabbla deras långa förnamn avigt och rätt.. – Pardon, ni kanske själv brukar bägge era förnamn?

— Ja, egentligen. Men här i Uppsala kallas jag kun Christian – min kamrat Zoega heter nämligen också Johan Christian.

— Gott! Lite mera punsch?

Torbern Bergman visste inte hur pass stort helgon Linné var

för sin unge danske lärjunge, därför sökte han föra in samtalet på något mindre brännbart ämne. Men Fabricius själv var inte hågad att nysta någon annan tråd för han sa:

— Jag förstår inte – på mig gör Linné filius ett mycket kunnigt intryck. Och mer hinner han lära sig under de år hans fader ännu kan sköta professuren. Herr archiatern är ju dock bara femtisex år.

De andra suckade och såg på varann.

— Det är inte i och för sig lille Carl vi talar om, svarade Bergius. Det är principen. Att Gubben vill sätta sitt rykte på spel genom att lämna sin världsberömda professorsstol till en totalt oprövad tjugotvååring, som därtill är hans son. Linnæus kan ju dö i morgon dag!

— Han dör nog inte så snart, suckade Anders och började lägga Postiljonen.

— Vet någon vad Dauphin själv säger om sin upphöjelse? Du, JP, som om inte står så ligger honom närmast i mullbänkarna!

JP Falck ruskade på huvudet och såg bekymrad ut.

— Inte är han glad, inte. Jag hörde hur någon gratulerade honom till att ha blivit professor och sin store fars efterträdare.

Vet ni vad han svarade? Jo: ”Min faders efterträdare — puh! Jag hade hellre blivit soldat!”

— Hm, sa värden, jag fruktar att det här varit en björntjänst åt Carl, som kan komma att knäcka honom helt.

— Men, invände JP, det är ändå inte Gubben som utnämnt sin son — det har ju kunglig majestät gjort. Hur.. .

— Därför att vår höga överhet numera är den enda i riket som bländas av glansen från Princeps botanicorum, fräste Torbern. Alla andra har börjat genomskåda hans vetlösa självhärlighet.

Han tog ett av hushållerskans bakverk och kastade det i munnen; sekunden därpå hade han spottat i vrån. Tvi!

— Nå, vidtog JP, Princeps botanicorum är han väl ändå alltjämt. Jämlikar har han måhända, men vem överträffar honom i vår tid?

— Nej, visst! Men Linné tror numera att vartenda hugskott han skjuter a priori är genialt. Och han fattar framför allt inte att han är en skral zoologicus, lika väl som en svag medicus.

— Just, instämde Bergius. I allt utom botaniken är han egentligen långt efter sin tid.

— Och fan vet om han inte stått still också i botaniken sen trettitalet, muttrade Anders.

— Somliga var inte ens födda på den tiden, sa hans äldre bror.

— Starkt argument! Men har du inte själv sagt att Svartbäcksgubben knappast läst en ny, utländsk bok på de tio-tolv år du varit hans lärjunge! Nå, då så...

Bergius lyfte på rockskörten, vände sig om framför brasan och värmde ändan.

— Nej, han har aldrig gillat vad andra skriver. Jag vet det av egen erfarenhet. Och du med, Torbern! Vad jag hört glunkas, har du inte fått några applåder av Gubben för din prisskrift till Akademien?

Torbern skakade på huvudet och tog också han en kortlek.

— Nej, när Linné fann att Akademien gett mig priset, fick han ett raseriutbrott. Och sen hälsade han inte på mig i månader. Det smärtar mig att säga så, men efter den betan har jag bara förakt till övers för den mannen!

Han kastade korten i bordet så de studsade åt alla håll.

— Men, sa JP, varför skulle han bli vred på dig? Du hade ju inte tagit något pris från honom?

— Det var just det jag gjorde! Torbern vände sig mot JP: Bland de insända bidragen fanns också ett från C.N. Nelin. Vem

som helst kan gissa att det är ett anagram för Linné! När nu Akademien inte behagade förstå den lilla vinken, gick vreden ut över stackars oskyldiga mig.

Bergius knackade ur pipan mot hällen och suckade.

— Ja, det är det sorgliga med den begåvade mannen, att han bara erkänner sin egen storhet. ”Du skall inga andra gudar hava jämte mig”. Jo, om man lägger alla sina rön såsom ett rökoffer för hans fötter! Om man svassar och berömmar och inte säger emot. Då är man den bästa lärjunge han har haft, och då skiner nådens sol!

— Ja, nog är det sällsamt, sa Anders och reste sig för att skaffa sig mera punsch. Gubben avslutar alla sina skrifter med ”Soli Deo Gloria”, men allt vad andra gör, skall ske till hans ära! Det har inte minst bror min fått erfara. Jag fattar inte att du står ut i längden, JP!

Den unge dansken blev allt rödare i ansiktet. Måhända berodde det på att han söp mer än hans ungdom kunde försvara? Nej, hans rodnad hade andra skäl; plötsligt for han upp och skrek:

— Linné talar ofta om den svenska avundsjukan. Å, hur rätt har han inte! Det har jag fått lära mig i afton. Ni, dvärgar, ni när honom inte till fotknölarna någon enda av er, ni kan inte tåla

hans storhet, ni, ni – fy fänden! Inbillar ni er att ni blir större av att racka ner på honom, då är ni allt ännu ynkligare än jag trodde!

Han slöt med trotsigt välbehag och såg sig om på de övriga med högburet huvud. Så spottade han framför sig och vände på klacken. De hörde hans snabba steg i farstun och strax slog dörren hårt igen efter honom.

— Amen! mässade PJ och drack i botten. Det är ändå för väl att Gubben har sina älskade utlänningar. Annars.. .

— Vi borde kanske ändå ha talat om annat i kväll, inföll JP. Trots allt är Fabricius vår gäst här i Uppsala.

— Felet är mitt! sa Torbern. Jag som värd skulle ha förstått bättre, och jag försökte faktiskt, men dansken tog själv upp tråden på nytt. Så i grund och botten tror jag det här var en nyttig afton för honom. Det är aldrig bra när blivande vetenskapsmän virkar helgonglorior åt sina lärare.

PJ steg fram till bålet och fyllde på.

— Jag måste ha lite mer, sa han. Jag vill utbringa värdens skål. Tillåt en dvärg att spå att vår värd en dag skall räknas som Linnœi överman!

Torbern Bergman grinade illa.

— Om du nöjer dig med att önska mig bättre hälsa, skall jag

dricka skålen med dig.

Men JP Falck lät sitt glas stå. Med bekymrad panna stegade han av och an utefter bordet, stannade så under ljudligt suckande vid bordsänden och började samla ihop de utspridda spelkorten. De övriga i sällskapet följde hans agerande med vaksamma blickar.

— Mår du inte bra? sporde värden.

— Jag mår aldrig bra, stönade JP. Men nu är det inte det som... Nej, jag tänker på Fabricius. Om han far hem till Danmark och relaterar vårt samtal här i afton ...

— . . så kommer hela Köpenhamn att applådera, avbröt Anders. Du om någon vet hur innerligt trötta alla danska lärde är på Linnæus efter allt gafflande kring expeditionen till Lyckliga Arabien.

— Joo... ! Men de kommer också att säga som Fabricius: svenskarna är sig lika – deras högsta nöje är att hacka ut ögonen på sina egna. Svenskarna behagar knappt läsa allt det beröm som lärde i Paris och Amsterdam öser över Linnæus, men de darrar av iver och förtjusning, så fort de hittar en utlänning som ogillar honom.

— Stopp! Torbern Bergmans arm for ut. Du menar väl aldrig att vi skall svälja allt som Linnæus säger, bara för att vi är

svenskar? I så fall vill jag påminna om vad Haller sagt i sin polemik mot Linnæus: vetenskapen är en republik och inte ett kungarike.

— Och allra minst sammanfaller vetenskapens rike med kungariket Sveriges gränser, inföll Bergius.

Nu var det JP:s tur att kasta ifrån sig kortleken med en irriterad åtbörd.

— Herrarna vet inte hur rätt jag tycker ni har, grimaserade han. Vad jag i all enfald försöker säga är detta: skulle inte kritiken vinna i tyngd om den parades med erkännande av Gubbens förtjänster? Men om dem fick dansken inte höra ett knyst i afton.

Torbern Bergman höjde ögonbrynen.

— Jag vill minnas att vi gjorde vederbörlig reverens inför Princeps botanicorum?

Han såg på Bergius och unge Falck som för att åkalla vittnen, och vittnena nickade bifall.

— Bah! utbrast JP. Det var allt en vissnad krans. Och dess motvilliga virande var det jag som framtvang.

Nu var det Bergii tur att stöna. Han satte sig tungt ner, stödde armbågarna på knäna och lutade ansiktet mot händerna.

— Kanhända har du rätt, mumlade han. Felet är kanske att

Linnæus står minst lika mycket framför som bakom sitt verk. Han skymmer det. Men gudarna vet hur jag fröjdats över hans friska sinnen! Hans rappa repliker. Hans träffsäkra metaforer. Ingen kan som han måla upp ett landskap med några snabba streck - det doftar och råmar... Jag avundades honom verkligen hans snille, när jag själv skulle skriva en berättelse om min enkla resa till Svärdsjö: det blev som ett utdrag ur katekesen i jämförelse med hans resebeskrivningar.

— Där sa du det! Torberns arm flög på nytt ut. Jag tror vårt gnällande till dels beror på en stor besvikelse. En ledsnad över att Linnæus, som är en sån överdängare i att beskriva och berätta, inte ägnar sig åt det utan åt allsköns lappri. Alla har vi väl koxat i hans dagbok från lapplandsresan? Men detta vidunderliga material låter han bara ligga, utan att bearbeta och ge ut det. I stället sitter han på Ulriksdal och Drottningholm och gör kataloger över majestäternas snäckor och insekter.

Anders Falck lutade sig bakåt och gapskrattade.

— Skall Gubben ge namn också åt dronningens missfall? Det som hon förvarar i sprit. Anders vände sig till sin bror:

— Nå, är du nöjd nu, eller vill du att vi skall lägga på mera virak?

— Ä, fan! Jag bara ...

— Det är ändå för egendomligt, återtog Anders. Du, JP, som har starkare skäl än någon av oss andra att be Gubben kyssa dig i röven, du försvarar honom med näbbar och klor!

JP gitte inte svara. Vad skulle han svara? Han begrep inte själv varför han inte tålde att andra lade Linnæus under luppen. Själv kunde han minsann tänka ett och annat i sina ensamma stunder... Han fortfor att tiga och sträckte sig i stället efter mera punsch. Skada att punschen inte var varm, då bleve man snabbare berusad – han kände sig i behov av ett rus denna afton.

— Jag tror jag förstår JP, sa Torbern stilla. När jag själv formulerade min första kritiska tanke inför Linnæus, kände jag det som om jag just hade begått synden mot Den helige Ande. Men, skall vi inte byta till något muntrare samtalsämne?

— Jo, tack, svarade Anders. Och så undrar jag varför kortlekarna ligger här fåfängt?

— Bara jag slipper spela trisett, sa JP gällt. Det har jag för länge sen spelat mig trött på med fru Linnöea!

— Hör, hör! utbrast Torbern. Nu är ni andra så goda och håller inne med era meningar om Sara Lisa, annars råkar vi strax i gräl om henne också.

II

1

Det är vår. Det är maj. Det är lövsprickningstid. Det är gryning.

På sin kammare vaknar Linnæus. Ett par morgonpigga kajor har väckt honom, en smula tidigare än vanligt men inte mycket. Han vill gärna att han blir väckt till en ny dag av naturen själv. Därför har han fönstren öppna innanför träluckorna, så att morgonens alla ljud lättare skall kunna tränga in. Så tidigt han kan för kölden lämnar han sitt fönster öppet. Också i år stämde de gamla märkena: så snart stenskvättan kommit vek vinterkölden för ljum vår - och han kunde låta sitt fönster stå öppnat.

Fönsterluckorna vill han likväl ha slutna. Rå och fuktig är natten här i Svartbäcken; det är inte gott för hälsan att låta den rida in som den behagar. Sara Lisa tycker dock att det ännu är för kallt

att alls ha några fönster obommade. Därför sover Carl von Linné numera ensam. Och så har han gjort sen han höll sin hustru vaken med syrsorna. Han tycker så mycket om syrsors sirrande, alltså fångade han några och gömde på sängkammaren. Sara Lisa letade argt och förgäves - när hon begrep hur allt hängde ihop, flyttade hon.

Han skrattar lågt vid minnet medan han kliver ur sängen för att skjuta upp luckorna. Kajorna blir en smula skrämda och flyger ett stycke från takfoten men vänder strax åter. Linné flyttar på blomkrukorna och lutar sig ut över smygen. Luften är redan full av fåglaröster och frummande vingar. Men för var dag blir de fåglar nu färre som har tid att sjunga: i bo efter bo kläcks ungarna och ger föräldrarna bråda dagar. Han koxar upp i linden. Ett starpar bor där uppe. Han vet att där finns ungar i boet nu, han vet också sen när: en morgon hade starfars belåttna spinnande upphört och. . . Nej, men se! Är det inte hans artiga härmsångare! Stolt är han att den gulbruna storsångaren behagar häcka i hans trädgård. Han vet var boet finns, inne i bortersta benvedsbusken mot Tofvegatan; där ligger det fem rosenröda ägg med svarta fläckar och punkter. Eller låg; måhända ligger där fem glupska ungar i stället denna morgon. Härmsångaren verkade ha bråttom... Nej,

nu hör han dess ”dideroi'd”!

— Go morron! säger han till nötväckan, som ränner runt lindstammen med huvudet neråt och kastar en avig blick tillbaka. Också hon gästar i hans lind, ruvar ännu; maken besvärar sig inte med slikt. Linné söker härma nötväckans lockläte. ”Tjött, tjött!” flöjtar han, och nötväckan far runt och tittar förvånad. Härmaren i fönstret skrattar med den tandlösa munnen på vid gavel. Han skälls alltid för omusikalisk och påstås sjunga som en kråka. Sådant tar han med ro, så länge han kan fröjdas åt fåglarnas sång. Förresten tycker han inte att kråkan har något att skämmas över. Hennes sång är varierad och uttrycksfull för den som har öra att höra med.

Han känner sig pissträngd. Men hellre än att nyttja pottan vill han gå ut. Byxorna låter han vara, han endast kränger den korta nattrocken över nattskjortan och sticker de bara fötterna i tofflorna. Kammardörren gnäller en smula. Men ingen annan tycks vara vaken; klockan är heller inte tre slagen. Han tassar genom barnens kammare, tvärs över nedre salen och ut genom förstugan.

Medan han låter sitt vatten mot staketspjälorna kisar han in i trädgården. Hans stolthet! Hortus upsaliensis, en av Europas mest berömda trädgårdar, kanske den ryktbaraste. En lätt dimma

dröjer ännu över dammarna framför orangeriet. Jo, Svartbäcken är ett rått och osunt ställe. Hade han själv fått välja, skulle han ha lagt sin trädgård annorstädes. Men Rudbecken hade valt platsen före honom. Det var, för all del, inte mycket bevänt med akademiträdgården i Uppsala, när han, Linnæus, fick hand om den. Eld och brand och gammalmanströgo hade härjat den. Men nu! Nu stod trädgården i sitt flor. Och prefekthuset: i det gamla och brandhärjade husets ställe hade han låtit bygga nytt, skönt och rymligt.

Han lägger huvudet bakåt och betraktar tvåvåningsbyggnaden; jo, den är grann!

En ärla vippar på sanden framför honom.

— Nej, du lilla ärla, det här är ingen mask för din näbb! kluckar han. Han låter nattskjortan falla och ärlan flyger ett stycke, skrämmd av det fladdrande tyget.

Så där! Nu har djuren hört honom och börjar ropa honom till sig. De får allt vänta ännu ett tag. Först måste han ha ett stycke bröd åt sin knorrande mage.

Med korta steg hasar han in i huset igen. Får se nu, om han kan hitta något ätbart. I handkammaren finner han tunnbröd, det duger gott. Smålandsosten han fått från sin syster? Jo, där står

den. Han skär ett flak av den och trycker fast ostflaket mot brödet med tummen. Så ser han sig om efter något drickbart men hör i samma stund klinkan gå i hustru Sara Lisas kammardörr. Raskt tassar han ut igen, dricka förutan. Man kan aldrig veta med vad för slags humör hon vaknat, och han vill inte ha morgonen fördärvad, denna signade dag.

I sista stund minns han: nycklarna! Han river den tunga knippan från nyckeltavlan innanför dörren.

Å, ett sånt tjatter och fnatter! Papegojan Carolina väsnas mest och biter ilsket i burens stänge för att visa att hon vill ut. Sisådär, varsågod! Carolina flyger rätt till Linnés axel; där börjar hon kelet gnida näbben mot hans kind, medan hans hand kliar henne i den uppburrade nacken.

Med Carolina på axeln går han och vittjar matförrådet. En liten godbit skall djuren få, vart och ett sin, men matar dem gör han inte; det är drängens göra. Gick alla och envar och matade djuren, skulle det inte bli någon ordning på deras mathållning - för att inte tala om deras magar. Detta predikar han ofta för sina barn. Men tyvärr lika ofta för döva öron.

Nu är det apornas tur. De små kapucineraporna klänger längs burens nät och lägger kinderna till för att bli kliade. Jo,

också de skall få en smula frihet! Fast först måste de då tjudras vid varann, annars klänger de snart i träden och ger sig av ut i staden. Behagas en brödbit? Å, är den för hård! Nå, så tag då lite smålandsost - godare finns inte i Europa. Aj, Carolina, du har ju redan fått en brödbit, och ändå nyper du mig i örat!

Agutin sitter på baktassarna och kikar. Kaninerna står i givakt och vädrar. Den tama måsen skrävar från sin pinne. Kasuaren och papegojorna söker överrösta måsen, medan påfåglarna stryker så nära sin mänskliga vän de kan, samtidigt som de hackar efter aporna. Å, det är ett liv och ett kiv om Linnés gunst, om hans brödbitar och havrekorn!

Linné måste sätta sig på huk framför agutin ett slag. Det är ett så artigt djur. När den rör sig ränner det liksom guldkåror över pälsen, det är lika vackert att skåda var gång.

Ännu kan Linné knappast sätta sin fot i djurgården utan att hans hjärta sörjer över tvättbjörnen. Fast det är årtal sen den dog. Men sådant är detta usla livet: högsta fröjd förbyts i djupaste smärta på ett ögonblick. Han skäms en smula över det, men det är sanning: han sörjde inte hälften så mycket när hans lille Johannes gick bort, som när sjubben olyckades ...

Han suckar och reser sig mödosamt. Hans ben är femtisex år

och tycker inte om morgnar. Medan han går mot stallet gräver han i nattrockens vänstra ficka. Där skall ligga ännu några små smakbitar, den ena åt kossan Linda, den andra åt August, hans ridhäst. Linda finns här i staden för mjölkens skull, alla de andra korna och hästarna och fåren finns på Hammarby. Där ute är också Pompe och de andra hundarna. Han saknar redan Pompe, fast det bara gått en dag sen de var tillsammans. Han skall ordna så att Pompe kommer åter innan kvällen.

Med Carolina på axeln och de bägge aporna kring fötterna skrider han in i sin helgedom såsom Herren Gud en gång i sitt Eden. Nycklarna kommer flitigt till användning. Stora grinden in till trädgården är låst, grindarna till de olika kvarteren likaså. Annars skulle här strax vara en öde och platt fördärvad lustgård; folk stjal som skator så fort de kommer åt! Bryter skott, rappar frön, drar upp med rötterna - skövlar. Han vet att han beskylls för illfikenhet och att det klagas över att det är svårt att få tillträde till trädgården. Men också det tar han med ro. Han har inte samlat och tiggat från snart sagt varje hörn av världen för att få sina växter skingrade och härjade. Vad bryr han sig om alla förnäma fruntimmer som finner behag i att lustvandrade i hans trädgård! Oftast kan de inte skilja en dulcamara från en nässla. Vill de koxa på strunt för ögonfägnadens

skull, kan de lufta sina franska stoffer i kungliga trädgården. En sann Floras vän har han aldrig nekat att nyttja trädgården.

Se, Meleagris har slagit ut under natten! Han kastar sig på knä vid rabatten och tar den spröda klockan i sin hand. Damspelsblomma säger somliga. Inte så illa - de purpurvioletta rutorna ger verkligen associationer till ett damspel. Själv kallar han den hellre kungsängslilja. Hela Kungsängen är översållad av dess klockor; han måste dit i dag för att skåda. Höra hur de ringer sommarn in! Med dem är blomstertiden kommen på allvar till den uppländska slätten. Stämmer hans almanacka också i år, är det blott fyra dagar tills asken spränger sina knoppar - och därefter behöver naturen inte längre räddas för blynätterna. Sen blir det ljuvlig sommar.

Fritillaria meleagris! Ett latinskt namn och ett grekiskt. Han har själv fogat samman dem: tärningsbägare och pärlhöns betyder de från begynnelsen. Det förra kom Lobelius på för två hundra år sen, det senare ... ? Nej, han kommer inte på det; han har börjat glömma namn ... Nå, sak samma, du blomma. Ännu kisar du bara med halva ögat, men om en kort stund skall solen ha nått så högt att du får mod att öppna din blick helt och hållet. Fruktar du kanske ännu frosten? Å, du är härdig, du skall nog reda dig!

Han hastar vidare med det vita, glesa håret i vild oordning; det

nickar för vart steg. Får se, då skall det inte vara långt kvar för kabblekan; den brukar slå ut dagen efter kungsängsliljan. Han hukar sig ner vid södra dammen; jo, så lär det bli även i år. Men, blåsippan håller redan på att blomma ut! Ack, ja, hur väl vet han det inte - men hur svårt att varje ny vår finna sig i att tiden hastar så vådligt!

Tidens flykt ... Det minner honom om trollsländan; bestämt är det dags för henne i dag eller i morgon. Och visst är hennes tid på jorden kort, men varifrån kan folk ha fått detta att den lever blott en enda dag? Tänk bara på den gulryggade trollsländan: dess utveckling tar ända till tre år. Sen lever den och flyger i två korta månader. Som en fläkt, förvisso. ”När vädret däröver går, så är det intet mer. . .” Guds skapelseplan är i sanning märklig; en sådan slösare Han har råd att vara!

Hans korta inspektion av frilanden gör honom nöjd - allt artar sig väl. Nu vill han till orangeriet.

I dörren ditin får hannågra ögonblicks trubbel med aporna som vill följa med in. Skada att behöva binda dem, men han är tvungen.

— Bara en kort stund, tröstar han. Det är för sköra växter därinne för att ni skall få komma med. Och så kan ni sticka er på kaktusarna.

— ”Stig in!” säger Carolina på småländska och skrockar högfärdigt; bara hon får följa mästaren in i det allra heligaste.

Hit måste Linné var morgon för att se vad som hänt hans senaste skyddsling. I mars fick han en stor samling frön och örter från Caput bonœ spei, tack vare superkargen Braad. Där fanns också frön från det capska silverträdet, himmelen vare ärad och Braad desslikes, evinnerligen! Dessa frön har han nu sått och fått att spira och växa. Hittills har han bara sett silverträdet på avbildningar och hört det beskrivas som det vackraste i världen. Nå, det kan han väl inte tro, ändå? Men i Linnés drivhus växer silverträdet så det knakar; snart skall han själv med egna ögon få skåda den härlighet man förespeglat honom.

Nog har plantan växt en tum sen i går morse? Nå, inte lär den blomma under vår svenska sommar, men kanske till hösten eller vintern. Sydländska träd har den egenheten att de håller sitt hemlands årstider. Det är som om det i dess frön låge nerbäddad en klocka, ställd att väcka till fäderneslandets vår - var än i världen fröet skulle bli myllat. Så sakteliga kan man sen vänja växten vid våra årstider. Men ibland inte. *Hoemanthus africanus* är en hårdnackad en; den har varit i vårt land i femtio år redan, och ändå blommar den stadigt strax före jul. Och den där amerikanska

rackarn vi har som blommor om natten, bara därför att den har i sig att det är dag hemma i Amerika just då!

Han är sta och känner på värmeledningsröret. Jo, eldningen är redigt skött. Det är annars detta han är mest orolig för, nu när Löfgren är ensam. Än kan, som sagt är, nätterna bli kalla. Än är det inte rådligt att låta naturen själv sköta temperaturen.

Han hör slammer inne från aloekasten. Minsann, Löfgren är redan vaken!

— Snyt dig, Löfgren! uppmanar Carolina. Linné gapskrattar; det är hans ogudaktiga döttrar som lärt papegojan att säga så.

Löfgren har hört skrattet och kommer, harklande och hummande. På Linnés ”go morron”, brummar han blott till svar.

— Jaså, det är arkatern, säger han.

Löfgren kan aldrig läras säga ”archiatern”, men det förlåter Linné honom gärna. För att muntra upp sin stackars arbets-tyngde medhjälpare, säger han:

— Tänk, så flitig Löfgren är! Uppe före tuppen rent av.

Av det blir Löfgren dock ingalunda sällare.

— Flitig och flitig, fräser han, vad fanen skall en göra, när det fattas folk till allting och man måste tråla och tråda dygnet runt! Hanke far, och Broberg stannar borta som han tycker, och det

mitt i värsta tiden. Arkatern borde förstå bättre än att lägga allting i händerna på en gammal och trött man.

— Snytt dig, Löfgren, säger gojan på nytt, och har man sett: Löfgren snyter sig, fast han knappast kan ha förstått vad Carolina sagt. Han trycker tummen mot ena näsborren och låter snoren barka åt kaktusarna till; därpå gör han om proceduren med den andra näsborren.

— Så, så, lugnar Linné, Broberg skall ju komma igen endera dagen...

— Och inte ens ett lass gödsel kan man få hem utan bråk, avbryter den ilskne trädgårdsgesällen. Nog trodde man att det där med gödseln skulle vara ur världen nu, sen arkatern haft så många höga herrar att prata för sig. — Ja, tänka sig att våran hästskit skulle hamna ända uppe hos kungen!

Löfgren blir en aning blidare av denna sin lustighet, men solglimten är kort. På Linnés alla försök att få gesällen på godare humör svarar han med nya jeremiader. Därefter går han tillbaka in i aloekasten. Kvar står Linné med trötta axlar; han har själv hunnits upp av Löfgrens missmod.

Ja, det är då rent förbannat med denna vittberömda akademiträdgård! Den ena gesällen, tysken Hanke, tog avsked

vid Vårfrudagstid. Den andre utbildar sig i Holland men har förvisso inte bråttom hem. Får se nu, om Broberg kommer innan månaden är slut, som han sagt. I år skriver vi 1763. Då är det sju år sen Nietzel dödde - och sen dess har jag ingen trädgårdsmästare haft, fast det är så stadgat. Jag har fått vara hortulanus själv; tur att jag åtminstone kunnat lita till min son som demonstrator, fast olönad mesta tiden. Som ersättning för denne felande mästare skulle jag då få en gesäll, först, och sen två. Alltså har jag i dag ingen! Ingen utom Löfgren – och vad är han? En gammal eldvaktare som först fått försöka sig på att vara gesäll och nu också de facto trädgårdsmästare ...

Vad mer? Jo, tolv trädgårdsdrängar skall efter kunglig nåd göra två dussin dagsverken var åt trädgården. Men dessa drängar kommer och går och måste sättas till varenda syssla med många ord och förklaringar; sen blir ändå det mesta oriktigt gjort. Livrädd får man dagligen gå, att de skall ta rara växter för ogräs och tvärtom. Och när väl någon visat färdigheter, far han hux flux åstad till Skåne eller Östergyllen för att bli hortulanus åt någon enfaldig greve!

Så handlar mitt njugga fädernesland. Europas, ja världens mest berömda trädgård skulle ligga för fäfot, om jag icke offrade upp

egna krafter och medel för den. När jag fäktar för att få en enda gesäll av konsistorium, får mina kolleger i Holland och Frankrike dussinet utan att nysa.

Det kliar i vårtan på högra kinden; så gör det alltid när han blir upprörd.

Ju mer han tänker på hur illa behandlad han är, desto sintare blir han. Alla är emot honom i hans fädernesland. Bara Bäck kan han lita på. Hur har inte den svenska avunden förföljt honom ända sen han kom hem från Holland som en världsberömd man! Förbjöd man inte tryckning av böcker utomlands, just när hela den lärda världen skriade efter hans böcker? Var det någon annan än Linnæus som tryckte utrikes? Nej; alltså var förbudet enkom riktat mot honom. Örnen skulle vingklippas för att bli som de andra tamgässen. Försökte inte Rosén och de andra hindra honom från att bli professor - medan holländare och fransmän låg på sina kala knän och tiggde honom om att stanna hos dem; bara han gjorde dem till viljes, skulle de skapa professurer enkom för honom.

Löfgren gormade om gödseln. Ja, tänk, är det inte märkligt! Medan hela världen ärar Carl von Linné, måste han utkämpa ett tioårigt krig med en idiot om några fattiga lass gödsel från

akademistallet. Nyss har Franska vetenskapsakademien kallat honom till ledamot. Som förste svensk! Den lärda världens mest åtrådda hedersbevisning. Bara fyra andra icke-fransmän åtnjuter i dag en sån ära. Vad kommer det hans eget land vid? Inte mer än att han måste ligga sömnlös och fråga: vad skall det bli av mitt livsverk akademiträdgården, om Löfgren sjuknar?

— Herr Carl, klockan är tolv, försöker Carolina. Hon har tröttnat på att sitta stilla på en man, som bara står och stirrar in i en buske. Men herr Carl hör inte på papegojan Carolina, han är alltjämt nere och gräver i missmodets djupa dy. Ändå måtte gojan ha rört vid andra minnen än de mörka, för Linné rätar med ens på ryggen och säger till den afrikanska busken:

— Är jag inte orättvis nu? Har inte min konung ärat mig med Nordstjernan, fast jag inte är av adel utan kommen från stubbottan rot? Jo, förvisso . . .

Han tystnar, men advocatus diaboli har mer att säga:

— Bara med riddartecknet, min käre herr Carl! Enfaldigaste riksråd hedras med kommendörsbandet.

— Nå, vi får heller inte glömma adelskapet förlidet år.

— För all del – men dina avundsmän förhalade saken i fem år eller mer! Tills du måste förödmjuka dig och göra påstötningar.

Skrapa med foten som en prästdjäkne för bispn ...

Sant! Och sen fick han gräla med Tilas, den klåparen, om adelsvapnet. In i det sista gjorde Tilas allt för att hämnas och betog honom sötman i den kungliga nåden. Nära var det att han sänt adelsbrevet tillbaka.

Tänk, det var över tjugo år sen han blev professor. Och tjugofem år sen han gav ut Systemet, som gjorde honom berömd världen över. Kungar och universitet i hela Europa hade tävlat om hans tjänster. I stad efter stad hade professorsstolar stått redo för honom: Leyden, Göttingen, Oxford, Madrid ... Ja, kungen av Spanien hade rent av lovat honom baronat, bara han slog sig ner i Madrid. Men han! Han hade blivit sitt illfikna fädernesland trogen. Bara för att bli hundsvotterad och motarbetad - och för att på sin ålders höst bli en enkel knape. Inte baron, inte! Höpken blev greve, han, i fjol – i stället för att bli ställd inför riksrett på grund av potatiskriget. Så olika lönade den fala lyckan.

Och så då ”nationalbelöningen”! Riket skulle äntligen resa ett monument över Fursten i naturens trenne riken. Över den man som mödat sig mer än någon annan i sin samtid och som skrivit fler lärda verk än alla svenskar före honom tillsammans. Men också där fick han tala i egen sak. Han minns ännu ord för ord

vad han skrev till utskottet: ”Jag har sökt om flit och arbete hos oss kan göra någon förtjänst. Jag har vunnit denna utmärklade kroppen. Jag har förkortat mina dagar, att allenast några få ligga övriga i dräggen. Men det mest grämer mig är att jag således mördat mina omyndiga barns fader utan att kunna lämna dem droppfritt tak över huvudet. . .”

Vad blev nu utfallet, vad kom ut av den storstilade tanken? Blev han en förmögen man, som tack för att han avslöjat för sitt lands styresmän sin dyrbara konst att göra pärlor?.Jo, pengarna de få, kom från privat källa! Fäderneslandet självt slapp undan för intet genom att bevilja honom ynnesten att själv utse sin efterträdare.

Nej, han får inte fara vill! Sitt hulda kungapar får han inte lasta för allt detta. Hade majestätet större makt, skulle hans lycka vara gjord ...

Tanken på majestäterna påminner honom om att han måste ner till Drottningholm en vända för att kontrollera somligt; i sommar hoppas han kunna ta itu med sina skrifter om de kungliga naturaliesamlingarna. Resan måste bli av före sommaren; han vill inte avstå en endaste dag av ferien och vara borta från Hammarby. Sommaren är hans bästa skrivotid. Å, han har så

många järn i elden, måtte han inte bränna något av dem! Han är - på någon vecka när - färdig med den nya editionen av Species plantarum, andra delen. Sen skall han fortsätta med Genera plantarum. Därpå är det dags för Museum Reginœ - och slutligen ämnar han skriva en ny upplaga av Species morborum. Allt utökat och förbättrat. Sannerligen, han har händerna fulla!

Äntligen hör han Carolinas otålighet. Äntligen märker han att det kurrar i hans egen mage. Och han längtar till sin pipa. Hur kunde han gå ut den här morgonen utan sin älskade pipa! Nu skall han skynda sig in för att dricka the, ett par, tre tassar, och sen skall han tända sin pipa. Å, det är den sällaste stunden på morgonen!

Redan innanför dörren till orangeriet hör han hur aporna gnyr. Nej, mina arma tokar, kunde jag glömma er så här! Seså, gnäll nu inte längre - jag skall lösa era bojor och bära er i famnen, ända hem! Jo, Carolina, inte hacka efter de näpna aporna, de är också mina vänner.

De övergivna aporna klänger i Linnés nattrock och vill in under hans haka med sina små munkhuvuden. Linné har all möda att skydda dem från Carolinas näbb utan att samtidigt bli kvävd av de tillgivna djuren. Men skrattet har återvänt till hans bruna ögon och han vandrar åter genom sitt Eden, medan han jollrar

med sina skyddslingar.

Skall jag till Stockholm, måste jag först skriva till kansler, tänker han, medan han gör sig fri från aporna. Tanken får honom på nytt att bli ond. Behöva be om lov hos kansler - för några sketna dagars bortovaro! Sådan är en lärd mans lott i detta land!

Får se, det är alltså lördag i dag och årets första herbation.

Han måste rita samman brevet förrän studenterna kommer, annars hinner kansler inte få brevet i tid. Det är, för all del, ännu ingen tid förlupen. Herbationen börjar inte förrän klockan sju - men den tar å andra sidan hela dagen. Om de nu kan röra sig i de regnsanka markerna kring Uppsala? Allt har sinkats denna vår av det okristliga regnandet.

Han fäster aporna vid deras dagburar: små, täckta hus på höga pålar vid ingången till trädgården. Här kan de ränna upp och ner längs pålarna. Tjudren är långa nog. Aporerna gnyr; de vill inte bli lämnade allena så här snart.

Alltjämt med Carolina på axeln skyndar han in, löper trappan upp till sitt arbetsrum och får fram papper och penna. Grev Höpken vet hur illa jag likar den här ordningen, mumlar han; hoppas han kan läsa mellan raderna hur vred jag är, fast orden är mjuka som vax! Hur är det nu: vilka titlar skall Höpken ha numera?

Som president för kanslikollegium är han ju avsatt, då duger det inte att skriva som förr - det kan greven ta som gyckel. Att han fick sitta kvar som universitetskansler i alla fall, när nu de förbannade mössorna skulle ha hans huvud på ett fat!

Så! Nu är väl alla titlarna på plats, inklusive Riddare och Commendeur af Kungl Maj:ts Orden. Nu till själva brevet!

”Af Eders Höggrefl. Excellence, min nådigste Cancellor, fördristar jag mig underdånödmjukast anhålla, att på ett par dagar få öfwerresa till stockholm för mine åtskilliga angelägenheter. . .”

Jo, han måste också tala med Salvius om alla kommande tryckningar, men det angår strängt taget inte kansler. Höpken är inte den som misstror Linné! Alltså fortsätter han:

”Winnes Eders Höggrefl. Excellences nådgunstige bifall, ärnar jag resa om fredag äfter slutade lectioner, och wara tillbakas om måndag till Lectionerna, därest jag icke af detta fatale wäglaget på en enda dag blefwo strandsatt, afwachtar nådgunstig resolution och framhärdar med ouphörlig nit

Eders Höggrefl. Excellences
underdånödmjukaste tienare
Carl Linnœus”

Hm, måntro Höpken kan läsa det här - pennan lopp visst fortare än vanligt, rent av ...

I dörren står sexåringen Sophia. Hennes min är trumpen.

— Jag skulle ju sjunga i dag! säger hon anklagande. Linné skrattar och sträcker armarna mot dottern.

— Och så var fågeln redan utflugen! Tror du jag ligger så här länge om morgnarna!

Sophia kommer motvilligt in i hans famn och hon vill inte krama honom tillbaka, om han inte går till sängs igen. Hon skall sjunga pappas visa, som hon blivit lovad!

Det finns ingen återvändo. Linné får vackert pallra sig i säng på nytt, medan Sophia står på tröskeln och sjunger:

Känn den Gud som dig bevarar,

av hans nåd och stora verk.

Se hur ömt han dig försvarar

från allt ont; betänk och märk

*ditt elände och hans styrka,
sök hans bistånd i din nöd...*

Hon är täck, den lilla, tänker han. Av alla mina barn älskar jag henne mest. Hans ögon blir åter glada och hans ansikte ler. Han har ändå mycket att fröjdas åt. Gud har skänkt honom ära och rykte. Aktad ställning och väna barn. Vad bekymrar honom människors domar och avund! Det viktigaste är att Gud valt ut honom till en av sina Skådare, ställt honom framom alla dem som fått koxa in i Hans hemligheter.

Han tackar för sången och han får sin kram. Medan Sophia pladdrar vid hans sida stoppar han sin pipa, slår eld och får fyr. Med långpipan i ena handen och Sophias lilla näve i den andra går han så för att dricka sitt efterlängtade the.

Hans glättiga morgonhälsning studsar mot hustruns blick, och han följer dess riktning. Jo, hans skäms inför hennes avbasning: han har ännu en gång glömt sig och krupit i rabatterna med nattskjortan på.

— Jord och gräsfläckar, klagar Sara Lisa. Tror han de går bort av sig själva?

— Jadå, det gör de! svarar han uppstudsigt. Bara de får sitta nog länge.

Men hans hustru uppskattar inte slika skämt den här morgonen. Han hamnar likväl strax utanför eldlinjen: Sara Lisa har kommit att tänka på en annan familjemedlem, på vilken hennes fostran bitit ännu sämre.

— Var är vår märklige Herr Son?

— Tjaa, han sover väl ännu, inte brukar han vara så här tidig. Sara Lisa gör stora ögon.

— Skall inte han med på fotvandringen, då? Nå, då bör han väl upp nu. Sophia, ränn sta och väck den fine Professoren!

”Fotvandringen”! Det går inte att få in i Sara Lisas skalle att en herbation är en herbation och ingen vanlig fotvandring. Hon och Löfgren ...

— Vänta! sluddrar Linné. Jag vill gå själv.

Han sörplar raskt i sig det heta théet, rafsar åt sig ett par ägg och ett rundstycke och sätter fart mot dörren.

— Stopp! ropar Sara Lisa. Inte tänker han väl ge sig ut på stan i jordfläckad nattskjorta och utan peruk! Det skulle se ut det - en sådan visa jag skulle bli, om jag inte håller efter honom bättre.

— Jag skall ju bara tvärs över Svartbäcksgatan, försvarar han sig. Men Sara Lisa är obeveklig.

— Hjälper inte. Han är dock adelsman och archiater - hur

sällsamt det än kan te sig.

Under Carl von Linnés allt svagare protester plockar fru Linnöea ifrån honom äggen och rundstycket; sen skickar hon Sophia att väcka Carl von Linné den yngre och sin man att klä sig.

Suckande lufsar han in på sin kammare. Peruken kommer på. Nordstjernan flyttas från finrocken han hade i går till den gamla gröna rocken. Eljest klär han sig så som han själv förespråkat för en herbation.

— Ita me Deus! brister han ut. Ibland är det värre att vara riddare och archiater än prästbarn i Stenbrohult!

III

1

Från alla håll välde studenter mot Hortus upsaliensis. Ja, inte bara studenter, också något till åren komna herrar från när och fjärran: adjunkter och tillresande provinsmedici, präster och justitiarier, grevar och baroner, utländske och inhemske. Ja, till och med damer i vida solhattar kunde man finna bland dem som nu, i den tidiga majmorgonen, ämnade följa den store Linnæus på hans herbation.

Det gällde att vara ute i tid, för på slaget sju satte sig troppen i rörelse - och man visste aldrig på förhand åt vilket håll. Än bar det av åt Hågaån till, än mot Ultuna, åter en annan gång hän över Kungsängen. Den som då kom för sent, kunde få ränna sig fördärvad.

Snart var hela Svartbäcksgatan som ett fält blommande vildlin; utefter trädgårdsmurens fulla längd trängdes naturälskare i vita

kläder: vida bussaronger eller långbyxor, skjorta och kort livrock, vidbrättad hatt eller parasoll. Blomsterfursten hade infört detta nya mode, till högvördiga träbockars förfäran och avundsamma professorskollegers förtret. Bönder på väg in till torgen genom Svartbäckstullen svor och förbannade i sina fåfånga försök att tränga sig igenom den böljande hopen med ök och vagnar. Av och till skyggade en häst eller satte av i sken, skrämmd av ett pruttande valthorn eller ett vitt damparasoll, som spändes hastigt och oväntat. Ropen från de kullslagna och tjuten från dem som flydde hals över huvud in på Tofvegatan blandades med skriken från arga borgarhustrur. Skuff och knuff - ett sånt djävulens rummel det blivit i den stilla Svartbäcken numer!

Unga sprättar med spatserkäpp och blomster i hatten sökte med bibehållen värdighet balansera portör och insektshåv under armen, samtidigt som de förde en kvick konversation med damerna. Allvarsamma ungherrar som redan förra herbationen utsetts till annotatorer bläddrade nervöst i *Systema naturæ* och *Flora svecica* - Linnæus skulle alltid ha sina svar prompt och utan tvekan. Studenten som utsetts till fiskal kastade falkblickar för att upptäcka någon oordning redan här och nu. Några bar bössor och synade dessa en sista gång med bister kännarmin; blev det

anledning att skjuta någon småfågel fick det gå fort och framför allt fick bössan inte klicka.

Nu rördes pukorna vid den höga järngrinden!

Sorlet på gatan tystnade eller åtminstone dämpades. Strax slogs grindarna upp inåt trädgården och ut trädde Carl Linnæus. Fältherren mönstrade sin gräsletartropp med glada ögon, så tog han av sig sin hatt och svängde den sirligt åt alla håll.

”Vivat Linnæus!” Hälsningen skallade mellan de låga husen, och den fanbärande smålänningen saluterade med sin fana. Den lille mannen vinkade på nytt med sin hatt och log.

— I dag är vi många, sa han till fiskalen, som slutit upp vid hans sida.

— Ja, säkert tre hundra.

— Ita me Deus! Jaha, då formerar vi oss — mot Kungsängstull!

Med fanan i täten, följd av pukorna och valthornen, ringlade den förväntansfulla och glada hopen som en jätteorm tvärs genom staden: Svartbäcksgatan fram till Nytorget, så Stora Kongsgatan utför, hän över Stadsdiket och fram till Kungsängstull. Där skedde en viss gruppdelning och Linnæus delade ut skilda uppgifter. Somliga skulle ge särskild akt på mossor, andra på insekter, andra

åter på skilda jordarter, stenar eller fossil.

Medan skaran skingrades över landskapet som spårande hundar, vandrade Linnæus själv mot ängsvaktarbostället Pinan och slog sig ner under den stora eken där. Hit skulle de komma, som menat sig finna något artigt eller curieust; var halvtimma skedde demonstration. Får se nu, vad de hittar i dag!

Hans bröstborg spändes och hans hjärta fylldes av lycka. Vem hade kunnat ana detta oerhörda intresse för naturalhistorien! Det fanns icke en professor i riket som hade så många studiosi som han, ja, knappast i hela världen. Från alla fakulteterna strömmade de till och från snart sagt alla länder på jorden. Avundens hydra stack upp sitt fula tryne också här. Han visste mycket väl hur många av hans kolleger grumsade över hans framgångar. De fick, gunås, knappast några egna åhörare! Men - vems var i så fall skulden! I vart fall inte hans.

Se, där kom redan de första upptäckarna!

Det blev snart en anseelig hög framför mästarens fötter: blommor, trädgrenar, stenar, snäckor. Ett skott small i närheten; undrar just vad det kan vara för en märkvärdig fågel? Jaha, då är alltså alla ännu inte här, då måste vi vänta en stund till. Fast, det är ju helt ogörligt att kunna samla hela den här stora skaran omkring

sig, så att alla får glädje och nytta av demonstrationen. Men – vem skulle vilja åta sig att gallra bland deltagarna! Och efter vilka principer! Alla var förvisso inte hängivna botanici, men hur skulle de kunna bli det, om han visade bort dem?

— Nog nu! vädjade han. Lägg inte mera framför mig nu -- och framför allt inga insekter. Vi tar dem sen, för sig. Är annotatorerna redo? Nå, då sätter vi igång. Vad kan det här vara för en växt, måntro?

Olika förslag framställdes och förkastades, tills någon föreslog Jordreva. Rätt! Någon fick leta rätt på den i den uppländska floran, sen noterades dess nummer i Flora svecica och växtens karakteristika.

— På apoteken kallas den Hedera terrestris, sa Linnæus, och med den tvättas mjölkkärl, när man vill ha mycket grädde!

Små skratt och överraskade utrop.

— Den här behöver jag inte fråga om - alla ser att det är en rävrumpa, Equisetum. Jag bockar mig för den som varit begåvad nog att plocka denna växt! Ty i växtriket är ingenting för oansenligt eller gement, och allting är intressant. Alldeles som i mänskollivet. Nå, rävrumpa är skadlig för får. Varför då? Jo, därför att den är abortiens och dödar fostret. Den har gult mjöl, och det kan man lägga på

papper och titta på genom mikroskop , då ser man hur det hoppar.

Han tittade på de kringstående och hans blick stannade på en alldeles bestämd student när han sa:

— Den brukas mot dröppel — fast utan verkan.

Den unge baronen rodnade och drog sig en smula åt sidan. Hans kamrat, också han en adelsyngling, stötte baronen i sidan och fnissade.

— Han har övernaturliga gåvor, den fanen, muttrade baronen. Jag kan ta förgift på att ingen i hela Uppsala.. .

Den muttrande hyssjades ner. Linnæus hade fortsatt förhöret.

— Leontodon, ja! Lejontand eller smörblomster - också det en märklig växt. Utrikes kallas den för pissenlit, emedan den driver urin. Kallas också Pissandria, av pissa - för nämnd orsaks skull ...

Små echaufferade utrop från damerna, som sökte pressa fram en passande rodnad - till skillnad från baronen.

— ... rensar blodet och ätes i sallad, även mot skörbjugg - men hon ätes förrän hon blommar och tillredes då med ättika och olja. På apoteken ges.. .

— Nu kommer snart någonting som verkligen får damerna att himla med ögonen och fläkta sig med hattarna, trodde baronen. Jag vet från tidigare gånger att Linnæus har ett gott öga till

de sippa. Se nu, hur han letar och vrakar!

Nya hyssjanden.

— Enkel och vanlig blomma igen: *Anemone nemorosa*. På apoteken ges härav *Ranunculi albi aqua*, som fruntimmer tvättar sig med för att få vitt skinn. — Är det männe provat?

Han räckte vitsippan till den närmast stående damen och knep med ena ögat.

— För att nu inte tala om den här! *Alchemilla vulgaris*. Med denna brukar fruntimmer göra sina bröst runda - *nota bene*: restituere non restituenda...

I rasande fart gav mästaren växtens botaniska kännetecken och övergick sen genast till en almkvist, som han lät deltagarna syna noga.

— Du hörde! viskade baronen. Han sökte förta den fatala verkan, men jag gissar att vi får höra mer snart.

De insamlade insekterna genomgicks, men åtskilliga deltagare fann den sidan av naturens under föga givande och sorlet började stiga. Baronens kamrat vände sig om och såg ut över skaran.

— Fanen vet, vad de hör som står längst bak – även när det är tyst. Den där pipiga småländskan når ju inte långt. Att han inte kan lära sig tala som anständigt folk!

— Kära bror, han talar även latin på småländska! I övrigt tiger han på sju språk. Det var därför han inte stannade på kontinenten, fast han skryter över alla sina anbud så ofta.

Men Linnæus kunde visst höras, när han ville. Han hade rest sig där framme vid eken.

— Nå, skyttarna då, skrek han. Vad har ni att bära fram? En av skyttarna steg fram. Alla skrattade: han hade skjutit en kråka.

— Corvus, sa Linnæus. Synd att du inte fångade henne levande. Hon är lustig att fånga med fågellim lagt uti en strut. Man sätter struten löst i en grop, exempelvis i snön, så den inte syns. Lite kött eller bete läggs ner i struten. Kråkan glupskt ner med huvudet i fågellimet, får struten över ögonen och flyger sen rätt upp i luften, ganska högt – men sen dimper hon ner på samma ställe. Och då kan man fånga henne levande!

— Låt oss gå åstad för att finna snö! klagade skytten. Och på nytt skrattade man; nu var alla med igen. Blommor var lustigare än insekter – men fåglar var roligare ändå!

En annan skytt hade fällt en snöskata, och Linnæus höll den högt för alla att se: näbben höggul, yttersta spetsen svart; ögonlock gula.

— Skön att äta, fortsatte Linnæus, därför säger också Martialis:

”Nil turdo gratius, nil vulva turpius ampla”. Nota bene: vulva är på det stället detsamma som sumen av svinen, de gamla romarnas delice.

Nu hade de närmast stående damena fått nog, de drog sig undan, ut på fältet, under förtretade ögonkast mot demonstratorn. Nej, sannerligen, om de tänkte gå med någon mer gång! Inte för att de hade fattat latinet han citerat – men *ett* visst ord kände de betydelsen av, och det räckte...

Baronen hade försynt följt dem efter, och med honom följde också hans vän.

— Å, de är säkert med också nästa gång! sa han. Det här är en krydda som de inte är vana att få i maten. Åtminstone inte här i Uppsala.

— Nej, inföll hans vän, i så fall får de söka sig till hovet. Om de kan. Men inte hade jag förstått att det var så här det gick till på den store Linnœi vittberömda herbationer. Roligt har jag, men fanen vet om jag kommer att lära mig särskilt mycket?

— Å, är du här för att lära! Jag trodde du var här av samma skäl som jag.

— Vilket är?

Baronen boxade sin vän lätt i magen.

— Att synas bland de lärde – och att ha något att berätta om vid hovet i höst.. .

Deras skratt avbröts av en ivrig stämman:

— Herr professor, vi har funnit ett stenskvättebo med ägg!

Så många som kunde flockades för att titta. I ett runt bo, stort som en semla, fann de sex gräsgröna ägg.

Linnæus tog ett ägg, knäckte försiktigt skalet och drog fram en fågelunge.

— Titta! den har liv. Rör fötterna gör den också. Här har vi vingarna – ännu så länge utan fjädrar. Lägga märke till hinnorna som omger ungarna i ägget, de kallas.. .

Åskådarna tryckte på och gny hördes från de bakre leden: Vi ser ingenting! Vi betalar ju ändå en speciedukat var för det här nöjet! Linnæus fann på råd; han kallade på fem av sina mera försigkomna adepter, gav dem var sitt ägg och ropade att deltagarna skulle dela upp sig i sex lika stora grupper. Då blev det omkring femtio i var grupp – och alla skulle kunna se märkvärdigheterna inuti ägget.

När uppdelningen tog tid och det visade sig att alla helst ville vara i Linnæus egen grupp, fann han på råd ännu en gång:

— Jag lovar att gå runt till varje grupp och berätta alldeles

detsamma som jag säger till första gruppen!

Den intressanta anatomilektionen kunde omsider fortsätta, nu med sex ägg och sex levande fågelungar. Stenskvättehonan hade först flugit härs och tvärs under stor oro; nu satt hon stilla och oförstående på stenen, vid vilken boet nyss hade legat. Linnæus sprang runt till grupperna, pekade och visade; det här var ett ypperligt tillfälle att få undervisa om likheten mellan djurvärldens ägg och växternas frön. Den som till äventyrs ännu tvivlade på hans stora upptäckt rörande växternas sexualitet, fick här en lättförståelig analogi. Och den som tyckte att Linnæus inte borde kalla växters frön för ägg, han kunde gå till den store Harvæus. Denne hade redan för åttio år sen gjort sammaledes och utropat för hela världen: *Omnia ex ovo* - allt kommer ur ägg!

Deltagarna nickade allvarsamt och menande: så var det, så underbart Skaparen hade inrättat allting!

Linnæus höll upp den skalade fågelungen som nu mist sina bägge hinnor och inte längre rörde fötterna.

— Om man vill se hur en fågelunge utvecklar sig i ägget dag för dag, då finns ingen bättre metod än att lägga tjugofyra ägg under en höna och var dag öppna ett - det är ett mycket nöjsamt studium.

Demonstrationen var över. Deltagarna störtade vidare efter nya fynd eller smög bland stenarna för att ha artiga rön att berätta om vid nästa demonstration. Den som ville att mästaren skulle märka honom fick inte ligga på latsidan! Det var svårt nog ändå, nu när Linnœi studenter var så förtvivlat många.

De bägge adelsmännen hade fått nog av naturalvetenskap för en stund och drog sig ner mot Säfjaån för att finna en vilsam plats med angenäm vy. Baronens lade sig bekvämt tillrätta i den värmande förmiddagssolen. Sen öppnade han portören och drog fram en butelj rhenskt samt två tennmuggar.

De drack varandra till – superb!

— Kunde det inte ha räckt med att röva ett av den stackars fågelns ägg? tyckte knapen. Skall tre hundra vettvillingar dissekera vartenda fågelägg de ser, då lär uppsalanejden bli fågeltom snart nog.

— Kära bror, svarade baronen, har du ännu inte fattat att för vetenskapen är intet offer för stort! Och säg för all del ingenting så mästaren eller hans apostlar hör det, då blir du utskriken som en fiende till naturalvetenskapen.

Förbi dem sprang en lärjunge med sin håv i högsta hugg, på jakt efter en glänsande fjäril. Han hade redan haft god jaktlycka,

i hans hatt satt knappnålarna tätt med korsfästa fjärilar. Han såg inte de bägge vilande vännerna, inte heller bönderna som hötte efter honom och ropade ut sina förbannelser. Med sorgsna ögon betraktade bönderna sina nertrampade ängar. Deras klagan från i fjol hade ingen velat höra, det skulle bli likadant i år.

Svärande började de resa upp sina kullsprungna gårdsgårdar. En kungsängslilja låg avsliten på den öppnade grinden. Den ena bonden tog den; så trädde han den bak örat och suckade.

— Det där citatet från Martialis begrep jag inte avsikten med, sa baronen och svalde ännu en klunk av det superba vinet.

— Inte jag heller, svarade den andre och gäspade. Hå, hå, ja, ja - kan vi inte slumra en stund; det är ju inte middag förrän klockan tu.

I fjärran hörde de valthornens klang och den studerande ungdomens klara skratt åt sin mästares lustigheter.

Året var 1747.

2

Året är 1763:

Herr riddaren och archiatern Carl von Linné blickar olustig ut över sandplanen innanför sina järngrindar. Det här var sannerligen

inte många. Inte femtio en gång.. .

Så tiderna hade förändrats. Ännu i fjol hade han upp emot två hundra på sina herbationer. Men det var förstås under potatiskriget. Den som skrev in sig som student, slapp gå i fält. Alltså hade studentantalet i Uppsala nära nog tredubblats! Rika drönare - eller fattiga - hade klungat runt hans fluster och gjort livet vidrigt för dem som ville studera och lära. Det var gott att vara dem kvitt, nu när kriget var över. Studieivern hade inte ens räckt terminen ut för de frikallade. Han sade dem gärna valet.

Men – å andra sidan smärtade det honom. Festen var slut! Svenskarna fick allt mindre lust till naturalvetenskapen. Andra vindar blåste. Till och med hans vän Mennander hade under förliden riksdag talat emot hans gamla förslag att föra in naturalhistorien som fast ämne på gymnasierna. Det hade varit en dolkstöt i ryggen som han skulle komma att känna av länge.

Han har lust att ställa in alltsammans. Säga: det blir ingen herbation, inte i dag och ingen annan gång heller i Linnés livstid!

Men när han ser utlänningarna, veknar han. Fabricius. Zoega. Kuhn. De har väntat hela året på den här morgonen. Till och med de lata ryssarna är vakna och uppe. Bland svenskarna ser han bröderna Falck, nåja. Men vem kan den där mannen vara?

Han kisar närsynt, tycker sig känna igen ... Jo, minsann, det är De Geer på Leufsta, den vittre baronen — det avgör saken. Tänka sig!

— I dag gör vi *Herbatio danensis*! bestämmer han.

Han skickar drängen före sig till Säfja och befäller hur där skall rustas för middag. De Geer har säkert matsäck med sig, som alla de andra, men här skall vankas bättre upp!

Hän emot Kungsängstull drar den lilla skaran. Valthorn och puka hörs inte längre, och ingen fana vajar heller för vinden. Avunden fick till sist bukt med glädjen, när den gick i oheligt förbund med Ärbarheten. Linnaeus anklagades, gunås, för att oroa De Goda Sederna och bidra till ungdomens sedliga fördärv! Till sist gick det så långt att hans gode vän Hårleman bar fram de klagandes bekymmer och gjorde det till sitt. Han kan ännu känna smärtan efter alla dessa år; även du, min Brutus ... Hårlemans svek lade honom sömnlös under månader. Raller och skvaller!

Vid Kungsängstull kommer äntligen den sömnige Carl von Linné den yngre ifatt dem. Linné den äldre nickar surmulet.

— Första anhalt blir som vanligt Pinan, säger han. Fast i dag lär vi kunna göra pinan kort. Så få som vi är... Så låt oss mötas där om en timme.

Lätt framåtlutad sätter han av neråt Salaån, han går som på skidor, fast marken är knagglig. Här och där tjiappar vattnet in i hans skor, men han märker det inte. Han har behov av att få vandra ensam ett slag; sen skall han försöka vara sina gäster en angenäm värd.

Den solstinna majmorgonen tär sakta och oundvikligt på isen i hans sinne; det börjar töa i honom. Han finner kungsängsliljan utslagen, som han väntat, och ler igenkännande. Hans öga gör ideliga upptäckter, hans öra nås av sjöfågelns tjatter nere i ån och han glömmer tid och rum. Hastar utefter ån tills han är mittför Ultuna: skall han manne få se de svarta tärnorna där, i år också? Jo, minsann! Där, i den tjocka starren häckar de. Han fröjdas åt dubbelbeckasiner och stjärtänder och knipor. Han lyfter sitt huvud och ser rätt in i himmelen tills det svindlar för ögonen; Gud har hängt ut lärkor däruppe. Ner mot åbrinken på andra sidan rinner en skock vita får, medan en skällande hund ränner omkring dem i vida lyckor, och en gosse med bara ben följer dem skuttande. Morgonen är droppstill; när hunden tystnar kan han höra gossen spela på sälgpipan han täljt åt sig.

Linné andas in, djupt, djupt — det doftar jord och kärr och brunst. Mitt i ett andetag hejdar han bälgen:

— Herremin — jag har ju platt förgätit ...

Säkert har en timma gått och väl det. Vad skall De Geer tänka? Så tankspridd han gått och blivit!

3

— Stör jag herr archiatern ?

Linné satt på Säfjas trapp och dåsade i väntan på att herbationisterna skulle komma åter med sina fynd. Han kände ännu av den långa hastiga språngmarschen från ån upp till Pinan. Så när hade han tappat pipan, väckt av den oväntade rösten.

— Jaså, är det du, Falck, sa han besviket.

Pipan hade slocknat. Falck såg det och skyndade in; strax var han ute igen med en sticka han tänt på härden.

— Tack, tack! Professorn lät genast blidare. Nej, du stör inte. Bara jag har eld i min pipa, så mår jag förträffligt.

Johan Peter Falck satte sig mitt emot Linné på farstutrappens andra bräde. Ärende hade han, tydligen, men ännu sa han ingenting. Ack, ja! Denne stackars västgöte, ansatt av den

hypokondriska modesjukan. Alltid skraltig, alltid gnällig över hälsan. Linné hade fäst sig vid hans färdigheter i naturalhistoria redan när han kom till Uppsala för tolv år sedan. Ständigt hade han sökt bota honom från hans mjältsjuka och också häva hans fattigdom efter förmåga. Linné hade skickat honom på en botanisk resa till Gotland, men det hade inte hjälpt stort. Så hade han gjort honom till informator åt sin son. Sen, framför allt, hade han rekommenderat honom såsom Forsskåls följeslagare på den stora färden till Lyckliga Arabien. Men danskarna hade velat annat, och JP hade kommit åter, ledsnare än någonsin. Nu gjorde han tjänst som Linnés amanuens vid hans naturaliesamling.

Trettio år var han fyllda och ingen visste rätt vad det skulle bli av honom. Mest besviken var Linné på honom för att han inte hade kommit med på Forsskåls färd; han satte misslyckandet på oföretagsamhetens konto.

— Nå, vad hade du på hjärtat då?

JP harklade.

— Jo, jag ville tala lite om promotionen.. .

Linné höjde ögonbrynen och såg förvånat på det bleka, smala ansiktet.

— Promotionen?

— Ja ... Talade inte herr archiatern om att promovera mig nu i juni?

— Nehehehej, kluckade Linné, du har ju inte disputerat pro gradu, endast pro exercitio. Så det kan ju inte bli någon promotion av för din del. Det trodde jag du begrep?

— Men: sa I inte att "Planta alströmeria" också dög att disputeras på pro gradu?

— Jo, det kan väl hända, men det var ju under förutsättning att du trots allt kom med på expeditionen till Arabien. I så fall hade jag kunnat tänka mig att promovera dig absens - eller honoris causa. Nu blev det alltså inte så...

Falck stirrade tillbaka på sin lärare men slog snart ner blicken; det var svårt att i längden blicka in i dessa lysande ögon. Han visste ingen vars ögon hade sådan makt. Egentligen hade han fört promotionen på tal för att fråga om han kunde få skjuta på den ett år; han hade inte råd med alla utgifterna. Men nu, när Gubben svarade som han gjorde, kände han vreden stiga. Känslan var ovan hos honom - men inte oangenäm. Plötsligt tänkte han raskt tankar som han annars aldrig nådde fram till eller kom på alltför långt efteråt. Ingen promotion! Då var hans olycka med expeditionen större än han ens kunnat drömma! Forsskål och alla

de andra medlemmarna av den danska expeditionen hade utnämnts till professorer och doktorer och allt vad det hette - utan så mycket som en rad i examensprov. Allt för att skänka expeditionen glans i de främmande länderna. När han for från Uppsala till Köpenhamn, tillsammans med Forsskål, hade Gubben tagit för givet att han, JP Falck, genast skulle ha sitt doktorsdiplom säkrat. Och det utan ett öres kostnad. Nu får han inte ens bli doktor vid den fakultet och hos den professor, som han trälat för i tolv år.

Gubben kan aldrig förlåta mig att jag blev ratad av danskarna, tänker han. Det går Gubbens ära för när att en av hans adepter fått stå tillbaka för en dansk. Särskilt som den dansken var djupt okunnig. Hansen, hette han visst.

Egentligen var alltihop Forsskåls fel. Hade inte han betett sig så halsstarrigt och skällt ut Hansens lärare Kratzenstein, så hade JP säkert varit i Arabien nu. Och så var förstås felet Gubbens - han var ju ovän med Kratzenstein, som med så många andra lärde.

Alltså hade han trälat för ingenting. Ja, just trälat! Han var en av Linnés trälar. Som fått ränna ärenden, när han borde ha studerat. Som fått försöka ympa en smula lärdom i Dauphins lata skalle, när han skulle ha skrivit. Byta sprit på ormar, packa upp sändningar

från jordens alla hörn, katalogisera och preparera. För vad? Äran och maten.. .

— Sämre doktorer har fakulteten promoverat!

I sin vrede har han plötsligt tänkt högt. Han hajar till och tar sig ofrivilligt för munnen. Men, nu vart det sagt!

Linné tar pipan ur munnen och gapar.

— Såå?! Vem då?

JP tvekar om svaret, men har han sagt A får han säga B.

— Tysken häromåret, svarar han buttert. Streber. Jag menar: Schreber.

Linné kommer rappt på fötter och hans pekfinger far darrande ut mot JP:s näsa:

— Schreber var en lärd man redan innan han kom till Uppsala! skriker han. Det var en heder för fakulteten att han ville låta sig promoveras hos oss. Och genast han kom hem blev han ju utnämnd till professor i Bützow. Dessutom hade han faktiskt skrivit sin avhandling själv. Hade du det?

— Nej ... Jag ber om tillgift. Jag är en ”cuculus ingratus”, jag med.

Linné stirrade ett ögonblick, innan han mindes. Hågkomsten gjorde honom så livad att han bums glömde sin vrede.

— Ja, du, skrattade han, den gången blev han allt flat, den idiotenarren!

En god stund byter han minnen med Falcken om denna befängda händelse. Siegesbeck, botanistprofessorn i S:t Petersburg, var Linnés brevvän och beundrare - först. Mest tack vare Linné hade Siegesbeck blivit professor. Ja, han hade rent av kallat upp en växt efter Siegesbeck. Men när Linnés sexualsystem blev känt och upphovsmannens namn var på allas läppar, då slog Siegesbeck plötsligt om och blev en av Linnés argaste vedersakare. Framför allt anklagade han Linné för ogudaktighet och hädelse: hur kunde Linné beskylla den gode Guden för sådan omoral att denne skulle ha kunnat skapa blommor som levde i promiscuitet? Där en kvinna tilläts ha många män!

Siegesbeck fick skrattarna emot sig för sin barocka tolkning av Linnés tankar. Men Linné förlät honom aldrig, trots att han höll god min och av och till bytte frön med Petersburg. En dag föll det Linné in att från Uppsala trädgård skicka frön av Siegesbecks egen blomma – men i stället för att skriva blommans rätta namn på påsen skrev han ”Cuculus ingratus” – den otacksamma göken. Siegesbeck sådde, intet ont anande, den för honom okända växten i sin trädgård. Hans vrede var omätlig, när han omsider

fann vilken växt som kom upp ur dessa frön! Uppskärrade brev for av och an mellan Petersburg och Uppsala. Linnés vänner sökte förmå honom att ursäkta sig, annars skulle han sannolikt aldrig få ett frö från Ryssland mera. Men Linné vägrade - och snart därefter blev Siegesbeck avsatt, tack och lov.

Falck skrattade med på lägliga ställen men i sitt hjärta vredgades han ännu. Med Schrebers lärdom kunde det vara som det ville - JP Falck saknade heller inte lärdom, men det var nu inte det saken gällde utan frågan om lärdomsprovet! När Schreber kom till Uppsala saknade han helt och hållet examina. JP mindes detta alldeles kristallklart: samma dag som Schreber anlände, den tionde juni för precis tre år sen, hade Linné examinerat Schreber, sen fick Gubben honom att skriva en tre sidor lång avhandling - och på den blev han promoverad den sextonde juni, sex dagar efter ankomsten till Uppsala! Och då hade Schreber därtill fått dispens från de elva dagar, som avhandlingen egentligen skulle vara spikad.

Allt detta för Schrebers silvertungas skull, med vilken han sjöng Gubbens lov i alla kända tonarter och fler till. Tala om akademisk ordning! Men, Gubben hade ju själv en gång blivit medicine doktor på en vecka i Holland.

— Gå runt och ta betalt, befalldes Linné oförmodat. Så

slipper du själv betala i dag!

Och därmed reste sig Linné och gick; han ville ha tag i De Geer.

Falcken kokade invärtes men gjorde ändå som han blivit befalld. Jaså, han skulle betala för den här herbationen! Fast han gått med av idel omtanke om Gubben, då han anat att deltagarna skulle bli få.

Dessutom, som Linnés amanuens borde han väl ändå få gå med gratis? Men - så var det alltid: Gubben svassade för utlänningarna och kunde sälja sina sista byxor för att bistå dem. Och så en och annan gullgosse, förstås, trots att han var svensk.

Strax var Linné tillbaka och drog Falck i rockärmen.

— Jo, apropå Siegesbecken, så har jag ett förslag att göra dig. Vet du vem Kruse i Petersburg är?

— Är han inte kejserlig livläkare? Jag vet i vart fall att han har ett naturaliekabinett som . . .

— Just han! Statsråd, till och med. Nå, han har skrivit till mig och bett mig föreslå honom någon lämplig intendent för detta hans kabinett. Så märkvärdiga är hans samlingar väl inte - men för en sjuklig man som du kan de vara lagom stora. Jag har därför tänkt föreslå dig. Nu när du inte kunde förmå dig att

bestämna dig för Lyon.

Det går runt för JP. S:t Petersburg? Ryssland ? Det är som världens ände för honom. Vill då Linné bli av med honom alldeles! Skall han förestå ett uselt naturaliekabinett för resten av sitt liv: varför kan han då inte lika gärna fortsätta att sköta Linnés, det som är vida berömt! Men det är givet: hos Kruse får han lön, hos Linné får han bara äran. Och annat vore väl heller inte att vänta, när Linnés egen son gått utan lön som demonstrator i årtal. .

— Jag, jag skall tänka på det, stammar han. Det kom så plötsligt.

— Ja, men tänk nu inte för länge den här gången. I så fall går budet till någon annan.

— Nej, jag lovar besked i kommande vecka.

Linné nickar och ler nådigt; så traskar han på nytt iväg för att leta reda på sin käre baron.

JP står kvar och ser efter Linné; hans händer darrar.

Djävulen, att han inte reste till Lyon! Men - hur skulle han som hatade och fruktade hästar någonsin kunnat bli en god veterinär? Han kunde bli veterinärmedicine professor när han kom hem och var fullärd, hade det flaggats. Men att sitta i Frankrike och sikta på en professur som ännu inte fanns i

sinnevärlden och kanske aldrig skulle bli till! Nej, det var alldeles för osäkert för en fattiglapp som han. . . I alla händelser var det för sent nu att spilla några tårar för Lyon.

JP ångrar sig: han var orättvis mot Gubben nyss. Visst har Linné många fel, men han dyrkar sin store lärare, trots alla hans fel. Eller gör han inte det. . . ? Nej, snarare: han älskar - och han hatar. Ena stunden, som nu, blir han ömsint över alla Linnés försök att hjälpa honom: Lyckliga Arabien, Lyon, Petersburg. I andra stunden kan han inte glömma alla de oförrätter som han blivit utsatt för av Gubben.

Han hade haft en avhandling färdig innan han for till Köpenhamn. Ja, inte färdigskriften men i punkter och utkast. Den hade han lämnat till Linné men aldrig lyckats få besked. När han kom åter från Köpenhamn med oförrättat ärende, fann han att Gubben nyttjat hans material för en oration i eget namn.

Linné hade först inte velat kännas vid "lånet". Sen, när JP hade kunnat visa egna avskrifter av sina utkast, hade Linné försvarat sig med många finter: Linné hade räknat med att JP vid det här laget hade fått köpenhamnskt doktorsdiplom, att han skulle bli borta i Lyckliga Arabien i många år, att han sen skulle komma åter med mängder av bättre materier att disputeras på, hundra

gångar om! Dessutom: JP:s utkast hade ju mest varit lösryckta tankar; de flesta och de bästa hade Linné därtill tänkt åt JP. Så detta var väl ingenting att orda om. Nej, Linné kunde i stället föreslå någonting som var bättre upp!

Och så hade JP gett med sig, som vanligt, och gått med på att disputera på den växt som Claes Alströmer funnit och som Linné gett namn efter Alströmer.

JP satte sig ner för att göra ett nytt utkast - men Linné tyckte att arbetet skred fram för långsamt, och strax hade Linné skrivit samman en egen dissertation. Den skulle JP nu få respondera på.

— Men, mitt eget utkast är ju så gott som färdigt, försökte JP. Dessutom är det skrivet direkt på latin och behöver inte översättas som herr archiaterns ...

— Äsch, ditt utkast är lappri! Dina argument kommer opponenterna att smula sönder i rippet.

Än en gång hade JP böjt sig och gett sin store lärare rätt. Men senare hade han visat sitt opus för Bergius - som fann att JP:s tankar var vida överlägsna Linnés... .

Ändå gick JP alltså här och bytte sprit på Gubbens ormar och grodor.

Jag skall ta Petersburg, tänker han. I ett land som mitt har jag

ingen framtid. Där illitterata åsnor som Linné filius kan bli professorer vid tjugotvå års ålder. Utan disputation. Utan att ha rest längre än till Ultuna. För ett par år sen blev jag Dauphins informator. Då kunde han inte ens läsa en latinsk text ...

Liggande i gröngräset ser han ännu en student som det är synd om: Christian Lado. Han har redan disputerat för Linné men kommer inte att promoveras i år. Gud vet för resten när, för Lado har aldrig några pengar. Han är förstås en slarver, som lånar överallt och super upp vad han lånat tillsammans med ryssarna. Som viborgare räknas han kanske inte till de riktiga utlänningarna av sin store lärare? Annars hade han nog blivit promoverad redan i vår - utan att behöva vänta tills han får pengar!

IV

1

Fabricius vaknar av att det böstar på ytterdörren.

Hjälp, klockan är redan sex! Då är det säkert Linné, som bankar. Han brukar komma över en vända så här dags. Förargligt att han skulle försova sig.

Ett tag ligger han kvar och hoppas att Zoega eller Dauphin skall gå och öppna. Men böstandet fortgår; alltså sover också de rackarna. Eller också hör de inte. Zoega är väl ursäktad, för han bor på vindskammaren. Och Dauphin brukar vara svårväckt. Ryssarna och amerikanen bor inne på gården - de är heller inte att räkna med på länge än.

Sömndrucken vacklar han ut i förstugan för att öppna. Jo, det är Linné. I sin eviga röda nattrock och med pipan i handen. I dag har han bestämt smitit från Sara Lisa, för han har klämt ner sin lilla gröna pälsmössa över skulten i stället för att ta på peruken.

Fast det är sommar ute ...

Fabricius bockar och ursäktar och röjer plats på stolen. I dag är det en hel liten deputation, för papegojan Carolina och hunden Pompe är också med. Linné gör den blonde dansken brydd för hans sömnighet; månne han besökt någon jungfrukammare förliden natt? Ja, ja, intet under, i så fall; Fabricius är en angenäm yngling. Hög panna, i tu våningar liksom. Höga kindkotor och lång näsa.

Nej, Linné har redan tärt sin frukost, han skall inget ha.

— Men låt inte mig hindra, du måste ju själv ha något i krävan, min käre vän!

Dagens huvudmål äter Zoega och han vid Linnés bord, men frukosten är det meningen att de skall klara själva. Värdinnan i huset, som städar och eldar åt dem, brukar förse dem med varmvatten; sen får de själva hålla sig med thé eller kaffe eller vad de kan vilja ha. Bröd kan de också få köpa av henne, om de skulle behöva.

— Jag hade tänkt dricka chokolade den här morgonen, säger dansken. Men - det är oäkta chokolade, så jag törs inte bjuda herr arkiatern.

— Jo, jo, för all del! Jag prövar gärna en tasse.

Fabricius går för att skaffa vatten. För ett ögonblick funderar han på att hämta Zoega och Kuhn men avstår; för en gångs skull vill han tala med Linné ensam. Om det nu inte är så att Linné börjar fråga efter de andra.

— Nå, Christian, vad har du nu rört ihop för någonting?

Christian får förklara; han har nyttjat det vanliga: bränt vetemjöl med äggula, kanel och kardemumma. Linné nickar, det är inte så oävet. Kunde man nu också komma på några svenska kryddor eller örter, som gav samma smak som kanel och kardemumma, skulle man kunna reda sig utan dessa dyra importter. Så han har kämpat för att få thé att växa i Sverige, så att en mängd gott svenskt mynt slapp gå till Kina!

— Men frön har jag inte kunnat få att gro. De har varit på väg för länge och blivit förtorkade. Och levande théplantor har ännu ingen lyckats föra hit. Fast det ljugs så, då och då. Och stup i ett får jag prov på den svenska uppfinningsförmågan. Att smaka och berömma. Nyss kom det torkade blad av liguster som von Aken fått för sig skulle gå att nyttja i stället för thé. Fy håken!

Linné böjer sig ner och klappar Pompe. Sen går hans hand till nattrocksfickan, och se: där ligger minsann ett rundstycke från husses egen frukost! Hälften ger Linné åt Pompe, sen får också

Carolina ett litet stycke; resten doppar han i sin ”chokolade”.

Dansken ler åt gruppen på andra sidan bordet. Det har sina sidor att bo tvärs över gatan från sin lärare, om läraren är Linné! Rätt vad det är har man kammaren full. Än är det Linné själv, jämte hans favoritdjur, än är det Dauphin. Det verkar som om Linné valt detta närliggande härbärke för sina ”gäster” för att själv ha en plats, dit han snabbt kan ta sin tillflykt. Hans utländska lärjungar brukar få bo här - och här bor också hans son. Det förbluffade Christian i början att Dauphin inte bodde hemma; nog borde han få rum där, trots sina fyra systrar. Men snart begrep han att Linné den yngre vantrivdes hemma och på sin höjd kom dit för sina måltider. Hörde man hur hans mor käbblade på honom vid matbordet, förstod man varför. Dauphin hade själv en gång öppnat sig för Christian och klagat. ”Min mor hatar mig! Jag vet inte varför. . .” Fabricius hade sökt trösta och svara att Dauphin måste missta sig, inte kunde en mor hata en sådan fager och klok son! Men ju längre han vistades i Linnés hem, desto säkrare blev han på att sonen hade rätt.

Linné den yngre flydde alltså hemifrån så fort han kunde. Ibland föreföll det som om också hans fader gjorde så.. .

Christian förstod dem, bättre och bättre. Han var själv en smula

rädd för den stora, manhaftiga kvinnan. Å, ett sådant omaka par de var, Linné och hon! Okunnig och obildad verkade hon. Men tro inte att hon för den skull höll sig ödmjukt i bakgrunden, när hennes herre förde lärda bordssamtal med gäster och lärjungar! Han skämdes å sin mästares vägnar över de enfaldiga kommentarer hon då kunde häva ur sig.

Det var också sorgligt att märka hur hon fick glädjen att förfrysa, så snart hon visade sig:

De satt i salen i övre våningen, hemma i Linnés hus, där han brukade hålla sina privata collegier. Ryssarna, Zoega och han; några svenskar. Linné föreläste om de mänskliga raserna - men kom plötsligt in på judarna och deras religion, som han första gången hade kommit i kontakt med i Altona:

— Judarnas synagog bestod av två hus, i ena var manfolk, i andra kvinnfolk. Prästen sjungde ganska väl, drillade, höll fingrarna i örat, stampade på den ena och andra foten, som hade han varit pissträngd ...

Linné var uppe på fötter och visade, och Fabricius och de andra vred sig av skratt. Han var då för lustig, Linné; han kunde berätta som ingen!

Plötsligt stod Linnøea i rummet. Det var som när man gick

förbi ett snår med gråsparvar: kvittret tystnade med ens.

Det tog omsider fart igen, när hon lämnat rummet. Men Linné berättade inga fler lustigheter den dagen.. .

— Har du sett det här?

Linné drar fram ett brev och lämnar det till sin danske lärjunge. Jo, han har sett det förut, ett par gånger till och med - men han vill inte göra Linné förlägen. Så därför ger han ifrån sig små imponerade utrop och läser sedan brevet högt, så att också Linné skall höra hur ståtligt det låter. Det är Stillingfleets panegyrik: Linné skall bland poeterna jämföras med Homeros, bland moralisterna med Sokrates, bland matematikerna med Newton...

— Det är berättigat! utropar Christian. Och jag minns mig ha sett hur Junker kallar herr archiatern för ”den andre Adam”, inte sant?

Linné nickar belåtet.

— Jag har mera hemma av samma sort - större börda än en karl kan lyfta!

— Låt mig få läsa någon gång, ber Fabricius.

— Ja, ja, svarar Linné, tyck nu bara inte att jag verkar skrytsam! Men jag vill gärna att mina unga lärjungar skall veta hur omvärlden

ser på min ringa insats - så ni inte till äventyrs må tycka att ni förnöter er tid här i Uppsala fåfängt!

Den unge dansken försäkrar ivrigt att så har han aldrig varit enfaldig nog att tycka. Trots sin ungdom har han mer än väl vetat vem han for för att studera hos.

Fabricius menar verkligen på fullt allvar allt han säger. Linné känner det - och strax har Fabricius fått hans tungas band att lossna och han berättar beredvilligt:

— I fjol räknade jag för första gången mina verk: det blev fyrtio utgivna böcker. Var och en av dem ett livsverk för någon annan! Endera dagen skall jag ha den nya upplagan av *Species plantarum* färdig. Och sen.. .

Han räknar på fingrarna upp alla de stora verk han har under arbete eller planerar för det närmaste året.

— Rättnusens var jag nere på Drottningholm för att anteckna det sista jag behövde för mitt verk om Hennes majestäts naturaliesamling. Fast jag skulle ju behöva ha hennes insekter för ögonen, medan jag skriver - det fattar du som är entomolog. Men det kan inte fanen vara vid hovet! Man får ingenting gjort. Ett evinnerligt fjäsande och kväsande är det, dagarna i ände. Än skall man vara här, än där, för att leka med hovfolket. Tänk dig -

plötsligt får drottningen för sig att jag skall vara med och leka blindbock, jag, en vittberömd vetenskapsman som just är ivrigt sysselsatt med att beskriva hennes samlingar! Men - jag botade henne allt!

Ser du, drottningen hade för sig att det var under hennes värdighet att bli tagen av blindbocken. Själv skulle hon förstås vara blindbock ändå - när det var hennes tur, som hon tyckte. Den stackars bocken, han fick försöka lystra till de andras varningsrop, och i värsta fall varnade drottningen själv, om bocken råkade komma hennes hull för nära.

Nå, när nu jag vart blindbock, såg jag till att jag hade en liten springa att koxa igenom. Och så satte jag av rakt på drottningen. ”C’est moi!” ropade hon förskräckt. Men jag lät mig inte bekomma. Jag tog henne fatt, klappade henne på huvudet och sa ”Klappa kulla, sitt i bänk”, som man skulle. Och sen slapp jag vara med och leka deras välsignade lekar!

Linné skrattar högt och gott åt minnet. Fabricius ser att han nu bara har två tänder kvar.

— På tal om drottningen, säger dansken, så hörde jag av Lovisa, att hon trodde sig få komma till hovet i höst.. .

— Prat! avbryter Linné argt. Lovisa är bara fjorton år, det är

alldeles för ungt. Vem kan förresten ha satt i henne de grillerna? Själv har jag rent ut tackat nej till drottningens nådiga erbjudande att ”fostra” mina döttrar.

Linné fnyser när han säger ”fostra”.

— Varenda adelsman i mitt hemland skulle ha blivit överlycklig för ett slikt kungligt tillbud, säger Fabricius häpen. Linné skrockar belåtet.

— Nej, hon var heller inte särskilt trakterad av mitt nej tack! Hon undrade förargad om jag inte tilltrorde henne att kunna fostra mina döttrar. Jag svarade som sanningen var att av vad jag dittills sett vid hovet, var det si och så med min tilltro. Flärd och franskt fladder! Tids nog lär sig ungdomen sina oarter ändå, utan att tarva kungligt föredöme.

— Svarade herr archiatern verkligen sin drottning så!

Christian nästan viskar, slagen av sin mästaress otroliga mod.

— Nja, jag lindade väl in pilarna i en smula bomull - men drottningen är inte dum, hon begrep ändå. - Skall du ha? Det är jungfrutobak.

Christian har skaffat sig pipa, han också. Han vill gärna i allt likna sin läromästare. Nu tackar han glatt ja till att få pröva Linnés tobak.

— Snart skall Sverige vara självförsörjande på tobak, säger Linné medan han stoppar sin pipa. Och så har vi täppt till ytterligare ett av de hål, genom vilka landets penningar rinner ut!

Fabricius nickar men hans tankar är alltjämt hos Lovisa. Han har ett gott öga till den muntra Lovisa, trots att hon är fyra år yngre än han. I smyg har de talats vid rätt ofta, och han har förstått hur glad Lovisa är över möjligheten att få komma till hovet. Nu ser det ut som om hon glatt sig fåfängt. Tänk, om han kunde lägga ett gott ord för henne! För om det är något han inte kan förstå, så är det Linnés brist på intresse för sina döttrars bokliga bildning. Det är knappt att de kan skriva på sitt eget modersmål - för att då inte tala om franska! Det är som att kasta eld på fadern, om de så mycket som tittar i en fransk roman. Enda gången Christian själv råkat ut för Linnés vrede var när han, nykommen i hemmet, satt och läste högt ur Rousseaus "Héloïse", som han just fått från en vän i Paris. Det var nära att Linné hade kastat den nya, ryktbara romanen i elden. Och när Christian då hade försökt försvara sig med att detta var en roman, som hela det vittra Europa talade om, hade Linné fräst, att hans döttrar minsann inte skulle besmittas av den franska sjukan...

Följden blev förstås att Lovisa och de andra döttrarna tog

vart tillfälle att i lönnedom lära sig ett och annat franskt ord. Fabricius förstod dem och hjälpte dem gärna bakom faderns rygg: de var ju dock adelsfröknar och borde få en uppfostran som anstod dem. Hade de varit döttrar till någon lantjunkare, fjärran från ära och redlighet, kunde det kanske ha spelat mindre roll. Men nu var de döttrar till den vittberömde Linné i Uppsala! Hur skulle de kunna nå ståndsmässiga giften, om de hölls borta från franska språket - och framför allt: hur skulle de kunna undgå främlingars lärda förakt, om de stängdes ute från det som var à la mode! Och då menade han inte kläder och coiffurer - i det fallet höll sig Linnés döttrar till det nyaste och bästa, utan att fadern klagade.

—Tillge mig om jag lägger min näsa, säger den unge dansken, men vore det inte bra för Lovisa att få vidgade vyer? Som adels ...

Längre hinner han inte; Linné biter av:

—Lägga huve på sne, sucka ack och ve och lalla strunt med kåta herrar, dagarna i ände! Om det är dagens adelsmärke, då svarar jag: icke! Det skulle inte vankas goda giften, glunkas det, dessa ”vidgade vyer” förutan. Men tror du de äkta männen kommer tillbaka och tackar Sara Lisa och mig för att vi lärt våra döttrar vila mot mjuka kuddar och läsa franska romaner men

lämnat dem okunniga om bak och slakt och brygd!

— Det ena goda är inte ovän med det andra, mumlar Fabricius.

— Sant, men jag har allt sett dem hos mina vänner, adliga som ofrälse. Så fort de kan säga maschä'r och månndjö' och vända blad i utländska romaner, får de strax för fina fingrar att spinna. Hur tror du mitt hus skulle ha sett ut, om jag lagt en slik gullhöna i redet? Vem skulle ha sett till att visthuset är fyllt och att rågen blir skördad på Hammarby? Jag själv, männe? Gud vare tack för Sara Lisa! Allt som hör till hus och hem kan hon. Jag behöver inte befatta mig med det det ringaste och inte bekymra mig ett ögonblick. Till vetenskapens fromma.

Jaha! Det var ju en minnesvärd lovsång till hustrun. Hade kanske inte väntat mig den, tänker Fabricius.

— Så akta dig, du, för att tissla om franska romaner med Lovisa! fortsätter Linné, som om han läste tankar. Och hälsa Zoega detsamma!

— På tal om rykten, säger Christian, som har mycket att fråga om den här morgonen och gärna vill byta samtalsämne, vad är det för rumor om Vetenskapsakademiens senaste pris?

Linnés leende slocknar och det runda ansiktet hårdnar. Med

ena ögat halvslutet frågar han:

— Vad har du hört?

Christian är alltjämt upprörd över samtalet hemma hos Torbern Bergman, och strax har han gett Linné ett ingående referat.

Linné far upp och börjar gå över golvet; snabba slag. Pompe reser sig förskräckt, och gojan flyger ock-ockande från archiaterns axel till stolsryggen. Alla vet att nu är Carl von Linné blixtnödbannad och bereder sig att huka.

Denne otacksamme Torbern! Och hade Linné inte varit med om att stifta Vetenskapsakademien? Var han inte dess förste preses? Har någon annan ledamot presenterat så många och nyttiga rön som han? Har någon annan svensk kunnat ge akademien en sådan glans i utlänningarnas ögon? Skulle den stora världens lärde ha tackat ja till en plats i en okänd akademi uppe vid polcirkeln, om inte han hade varit en av dess stiftare och ivrigaste tillskyndare!

— Men så är det: nu vill ägget lära hönan värpa. Akademien ger priset till Bergman för att göra mig emot.

Han stannar framför Fabricius och slår knytnäven i öppna handen:— Hur många lärjungar har jag inte hjälpt fram i världen? Skaffat dem stipendier. Skrivit rekommendationer åt dem. Gud

skall veta att jag ibland blivit till åtlöje genom mina lovord över dem. Mitt goda hjärta har förvillat mig. Men, vad är tacken? Jo, den att de nu spärrar upp sina gap emot mig och visar mig tänderna!

Han filar ilsket sin värta och börjar vandra på nytt.

— Se på denne Bergius! utropar han. Finns det någon jag omhuldat som han! Men hans högmod var så stort att han inte nöjde sig med mindre än att bli min överman. Genom att sätta sig på mina axlar, tror den dvärgen att han blir högre än jag. Arme karl! Allt har han fått av mig; nu unnar han mig inte några fattiga frön ens.. .

Han lugnar sig en smula och sätter sig åter; pipan har slocknat och han behöver hämta styrka från en ny stoppning. Carolina törs ännu inte flytta tillbaka till sin gamla plats, och också Pompe avvaktar med hängande svans, vaksamt betraktande sin herre. Jo, han bör nog försöka trösta sin husse en smula; alltså går han fram till stolen med försynt viftande svans och lägger sin nos i Linnés knä. Så snart han vågar, måste han ju också försäkra sig om att det inte är hans fel att hans herre är vred. . .

Men Linné märker ännu inte sin tröstande vän. Han puffar och puffar på pipan under ivrigt muttrande, som Fabricius inte helt kan följa.

— Månen har fått för sig att han är solen, bara för att han skiner. Nåväl, om den narren tror så, må vara hans enfald. Men när också åskådarna bländas av avglansen och börjar tro som han: vad göra? Ingen himmel... ; ergo måste den gamla... Rätt så - jag lutar redan mot horisonten... , sitter snart ändå in obscuro. När nu också adjunkten Bergman börjar slå mig på fingrarna, då är det dags att söka upp någon stilla vrå. Får jag bara de här verken klara som jag åtagit mig och nu har för händer, skall jag sen inte skriva en endaste rad. Mina tjocka anteckningar skall jag bränna; jag skall inte möda mig och min arma kropp mera. Allra minst med några prisfrågor åt Vetenskapsakademien!

Med ena handen kring piphuvudet och den andra i Pompes päls stirrar han dystert framför sig. Fabricius blir däven till mods. Hur skall han göra för att rycka Linné ur hans svartsyn? Illa att han skvallrade ...

Men han måste fram med ännu en fråga:

— Jag förstår ändå inte riktigt... På herr archiatern verkar det som om akademien refuserat någon herr archiaterns skrift. Men vad jag kan minnas, fanns ingen Linné bland competitorerna ?

Linné rodnar och får ärende bort till kakelugnen med pipan.

— Jag - jag talade rent allmänt, stammar han. Utifrån det

faktum att akademien inte längre lyss till mig. Bergman var inte min kandidat, så mycket kan jag säga ...

Aha, tänker Fabricius, då är detta med anagrammet kanske sant ändå! En ärelystnad som Linnés finns inte... Och ändå: han har rätt till den.

Fabricius börjar trösta och berömma. Inte skall Linné tänka så! Till sist veknar Linnés drag och han nickar instämmande: jo, så är det!

— Mina kritiker ute i världen har fått ge sig, en efter en. Eller fallit från sina inbillade troner. Som Siegesbeck. Som ... Det är bara här hemma, i mitt eget land, som jag inte är Profet. Nej, nej, säg mig inte emot! Frälsaren visste vad han talade om; vem är då jag att jag skulle vänta mig annat! Ja, hade jag inte er utlänningar, då kröp jag under fallen och blev liggande där. - Nej, nu måste jag hem!

På nytt kommer han på benen, han börjar söka efter sin pälsmössa medan han gruffar vidare: Trädgården är illa eftersedd — och Broberg har ännu inte återvänt. Överallt måste han vara! Och så har han ännu inte hunnit skriva orationen till promotionen om några dagar.

— Om vad? undrar Fabricius.

— Om Skaparens avsikt med naturens verk. Om jag törs för teologerna, förstås! De jagar mig ständigt, på jakt efter kätterier. Fast oftast är de för enfaldiga för att upptäcka de verkliga here-sierna!

Han kluckar och skidar mot dörren, nu åter med Carolina på axeln. Så stannar han i steget och dunkar knytnäven i dörren. Fördömt, det är ju konsistorium i dag - det hade jag alldeles glömt. Då går ännu en god arbetsdag åt häcklefjäll! Nå, jag hinner inte ränna på sammanträden vareviga dag. Jag skriver mig sjuk. Fast: vem skall gå med papperet till rektor; min dräng Jacob har jag ju sänt av till Hammarby i ett ärende. Carl törs jag väl inte besvara - det skulle se ut, om en professor sprang mina ärenden.

— Jag kan gå! lovar Fabricius.

— Nej, men vill du - å, så vänlig du är! Gott, då följs vi åt hem. Visst, det var så sant, jag måste ändå be Carl om en sak. Linné knackar på sonens dörr.

”Sti in” säger Carolina i sonens ställe.

På sin kammare sitter Carl von Linné den yngre, i färd med att coiffera sig; han bättrar på perukens lockar med locktången. Nymfen som gästade hans läger spelar död under täcket.

— Jo, Carl, jag blir hemma i dag för att skriva. Men så kom

jag ihåg att jag lovat ryssarna en sak. Löfgren har fått besked om att flytta växterna från aloekasten till apricarium i dag. Kan du ta hand om ryssarna och berätta för dem - jag hade lovat dem att få vara med, och Löfgren lär de inte få ett vettigt ord ur.

Linné den yngre slår ut med sina vackra vita händer.

— Å, kära far, det går då rakt inte! Jag har lovat fröknarna Troil att ledsaga dem på en utflykt till Håga. Jag kan inte svika dem nu.

— Nehej, nehej ... Får försöka med JP om han ...

Linné går hem, följd av Fabricius. Han skriver sitt sjukintyg och tar itu med orationen.

2

Skall han verkligen våga sig på den här orationen om Skaparens avsikt?

Han minns gott hur det var redan i början av hans professors-tid. Hur han höll en disputation om ett snarlikt ämne. Hur han verkligen mödat sig om att den skulle falla teologerna på läppen. Ett visst behov hade han nog, den gången, av att få godkänt av

teologerna; han var ju genom Siegesbeck och andra utskriken för sitt "horiska" växtsystem. Och sen fanns ju också de som illa tålde att han placerat människan bland däggdjuren i Systema naturæ. För många var det en hädelse. Ja, inte för de kunniga och oförvillade lutheranerna, de förstod vad han menade och hade ingen invändning. Men av halvbildade präster, som luktat på allsköns halvjäst tysk drank, kunde man vänta vad som helst; de kunde hitta irrläror hos självaste Paulus, ifall de inte visste att Paulus hade sagt det förgripliga.. .

Nej, han fick inte ljuga på sig själv! Först och främst hade han varit så uppfylld av vad han sett av Guds väldiga skapelsetanke att han ville dela med sig av vad han sett. Ja, han hade rent av trott att teologerna skulle tacka till och mena att han gjort dem en stor tjänst. Men - för att vara på den säkra sidan, hade han visat disputationen för teologie professor Halenius. Och, jo, Halenius hade sagt sig förstå Linnœi avsikt: att klarlägga naturforskningens förhållande till religionen och att visa att inget motsatsförhållande förelåg dem emellan. Och, nej, Halenius hittade inga fel.

Men på disputationen stod Halenius ändå där i katedern och opponerade extra! Därtill tvingad av teologiska fakulteten.

Sen dröjde det inte länge förrän han fick ett hugg i ryggen av

en skolpräst i Kalmar. Var det inte lektor Frigelius han hette? Linné måste rådfråga sin ”hämndebok”; jo, just så hette han.

Anledningen var så enkel som några tankar omkring ölandsstenen. Linné hade studerat en del piggas eller kärnor i stenen och kommit fram till att de måste vara petrifikationer. Det trodde nu inte den högvise lektorn i Kalmar och menade att Linnés åsikt till och med kunde vara irrlärlig. Kanske, trodde lektorn, hade Skaparen själv format dessa kärnor, och då var det i så fall ingenting som Linné borde fundera över.

Nå, sånt barbari var det ju ingen anledning att fästa sig vid, egentligen. Ändå kunde Linné inte glömma det. Och kanske skulle man heller inte slå bort det: dumheten kunde ofta vara en större fara, när den parade sig med illviljan. Vetenskapernas historia var full av exempel på hur den kloke ändå varit enfaldig nog att förringa dessa dumhetens och illviljans yngel. När han äntligen begrep, var det så dags. En Galilei. En Bruno. En Tycho Brahe. Jo, i sanning: vestigia terrent ...

Det var inte länge sen han haft en annan teolog i pälsen. Det var när han gett ut sin skrift om nödbrödsämnen, till hungersnödens bekämpande. Då hade en skrifflärd stigit upp och beskyllt Linné för att sätta sig upp mot Guds vilja och straffdomar.

För om Gud straffade synden med att sända hungersnöd, då var det ju inte meningen att Linné skulle visa människorna på okända rötter och frön, vars förtärande gjorde Guds straff om intet!

Nå, denne skriftlärde hade gjort en konst för mycket: han hade i samma andedrag pustat på läkarna - de var under samma dom, när de använde läkemedel och koppypmpning. Till och med Löfgren hade förstått att den prästen måste vara korkad.

Men ändå ... Det var bara några få år sen han hade försvarat docenten Malmstedt, som domkapitlet ville ha rannsakarad för avvägar i religionssaker. Och sen hade det varit likadant med Ihre. I bägge fallen hade han haft många motståndare, även om utslagen hade gått i friande riktning. Det kunde lätt hända att dessa hans motståndare hade gott minne och nu skulle passa på tillfället att kasta sig över honom, om han var stollig nog att orera i ett ämne med teologisk anknytning.. .

Efter händelsen med Halenius och några ytterligare hade han för det mesta förstått att hålla tand för tunga. Lev undanskymt! hade varit hans paroll - åtminstone i teologiska ämnen. Skulle han bryta den traditionen nu?

Egentligen var skulden von Höpkens! Denne hans gode vän hade länge legat efter honom för att få honom att skriva en Theo-

logia naturæ, som Höpken kallade det. Linné fick inte längre sitta tyst, när teologerna bredde ut sig och satte sig ovanpå snart sagt allting. Sade inte vissa av dem rent av att ”Anders Celsius var i helvetet”! Och det bara för att han påvisat nivåförändringarna vid våra kuster; hade Celsius rätt, var det ett angrepp på Den heliga Skrifts vittnesbörd om att Gud hade skapat jorden...

Linné hade svarat Höpken avböjande och hänvisat till sina dåliga erfarenheter av teologiska försök. Men Höpken hade envist återkommit, inte bara en gång. Höpkens senaste brev hade han ännu liggande framme - nej, det var inga goda ord om teologerna: ”Sanning, förnuft och kärlek bita icke på dem. Den inbillningen de hysa att de bära nyckelknippan till Himmelriket, gör dem högfärdiga; den aning de hava att de själva icke komma ditin, gör dem nidska på världsliga skatter. . .”

Linné suckade och lade ner Höpkens brev. Nej, också han tvivlade på att prästen hade makt att förlåta synder emot Guds vilja. Inte heller trodde han att jorden övergåts av någon syndaflood eller att den var så ung som teologerna kunde läsa ut av Bibeln. Var Anders Celsius i helvetet, då skulle också han själv hamna där!

Vreden som steg i hans sinne över de okristliga domarna över

Celsius, gav sakta plats för sorgen och saknaden. Att denne hans gode vän skulle dö vid så unga år! Att denna lysande begåvning, detta naturens underbarn, skulle skördas så snart av döden! Hur långt skulle inte Anders ha nått i sina vetenskaper, om han fått leva.

Hans övertygelse om att allt i naturen och i människolivet sker med avsikt, är svår att förena med sådant som Celsii död. Men - där måste ligga någon mening, fördold för våra blickar!

Han reser sig och går till bokhyllan; han minns ett ställe hos Seneca. Kanske skall det inte lösa gåtan för honom, men väl skänka tanken en smula lindring... ?

Jo, här har han det!

”Betänk att den döde inte tillfogas något ont, ty det som för oss gör underjorden förskräcklig, är blott och bart en saga. Vi vet att inga skuggor hotar de döda, och inte heller något fängelse, inte floder brinnande av eld, inga rättegångar, inga anklagade i denna stillhet, så fri från bojor, inte heller några tyranner. Skalderna har diktat om detta och skrämt oss med tomma skräckbilder. . .”

Han känner på sig att Seneca har rätt - även om dennes tankar inte svarar på hans egentliga fråga. Men i så fall har Celsius nått det goda målet? I så fall är döden en vinning? Han minns sin

Vergilius: ”Vi anser det vara felaktigt att göra vägen längre till döden.” Om så är: varför föraktar han då prästen som anklagat honom för att gå på tvären för Guds straffdomar? Har han inte gjort vägen längre till döden för dem som annars skulle ha svultit ihjäl!

Han suckar på nytt och skakar på huvudet. Han mäktar inte skåda igenom dessa slöjor. Men, hur som helst: han tror inte på något helvete, lika litet som han tror på någon individuell odödlighet. För honom är det eviga livet att dö och multna och på nytt gå upp i nya varelser: människor, djur, växter. Vart tar individen vägen? Vad blir det av hans skådande av Gud i evigheten, så som teologerna lägger ut det? Han kan inte finna någon mening i den tanken, om han inte får tänka så här: människan är som en fjällbäck, som faller och störtar utför och utför, tills hon en dag rinner ut i det stora, vida havet. Äntligen är hon i Gud - men var finns hon, människan, bäcken själv?

Tänk, om han visste vem som myntat det där om att Celsius är i helvetet! Då skulle han skriva upp honom i sin bok!

Denna hans hämndebok är ingen bok. Och den är inte avsedd för hans egen hämnd. Utan för Guds. ”Hämnden är min”, säger Herren. På lösa folioblad antecknar han namn och märkvärdig-

heter. Orättfärdiga handlingar som människor gjort mot andra och som fått sitt rättmätiga straff. Kanske inte alltid genast, kanske inte heller genom bödeln och profossen. Men väl i sinom tid, genom sjukdom eller vidriga händelser. Ofta lika för lika. Han har som exempel lagt märke till hur hos en kvinna de delar av hennes kropp som hon nekat mannen eller som hon älskat en annan man med, har förorsakat hennes död. Eller han minns från sina småländska barndomstrakter hur fingrarna ruttnade av på en man, som lämnat sin hustru vid vakkanten, sedan isen brustit under henne.

Den balans som världsalltet vilar i och som inte får rubbas för att tillvaron inte skall störta i kaos, den gäller även människolivet: den gudomligt-moraliska världsordningen kan heller inte rubbas utan våda. Därför måste det onda bringas ur världen, därför måste synden avlägsnas. Men synden avlägsnas ej, om inte det förbrutna återställs. Ett utsläckt liv kan likväl inte återställas, ett dråp kan ej göras ogjort. Inte heller kan det försonas; den kristna uppfattningen svär i detta fall mot all erfarenhet av världsordningen i övrigt och kan därför ej omfattas av honom. Återstår så vedergällningen, lika för lika; öga för öga, tand för tand. Endast i så måtto kan balansen, den gudomligt-moraliska jämvikten, återställas.

Länge hade han mödat sin tanke med detta: att synd aldrig blev straffad. Men så började han blicka bakåt i historien. Då såg han att synd alltid följts av straff, även om det kunde dröja - kanske hundratals år. Hämnas Gud inte på syndaren, drabbar straffet barn och barnbarn. Vad svinet förbrutit, får smågrisarna umgälla.

Redan genom att teckna upp synd och oförrätt i sin egen tid, tycker han sig se ett mönster: brott följs av vedergällning, lika för lika. I många fall lär han inte komma att leva tillräckligt länge för att bevittna utgången. Därför har han tänkt att spara dessa anteckningar åt sin son, så att denne kan fullfölja hans forskningar i fråga om Nemesis divina, den gudomliga vedergällningen.

Helst borde han ge Carl dem så snart som möjligt. Carl är lättsinnig och doppar både här och där; risken är att han ådrar sig Nemesis vrede, om han inte tar sig till vara. Det Linné predikat för honom, har han inte alltid velat lyssna på. Måhända skulle han låta sig övertygas, om han fick bilden så här samlad framför sig? Men - Linnés egen bild är än så länge ofullständig. Han känner att han bör samla länge än, innan mönstret träder fram i all sin klarhet.

Han började samla namn i sin bok samtidigt med att han blev

professor. Nej, det var egentligen långt tidigare som tanken rann upp! Hans mångåriga kamp med Rosén födde ett hämndbegär i hans hjärta, ett hämndbegär som höll på att störta honom i fördärvet. Han grubblade dag och natt på hur han skulle hämnas lidna oförrätter. Det gick så långt att han önskade handla som Simson: störta hela huset över ända för att förgöra sina fiender - och samtidigt själv gå under med dem. Men då fick han, tack och lov, hjälp att inse att hämnden skulle komma, honom förutan. ”Hämnden är min”, säger Herren, ”jag skall vedergällat” Ett av de viktigaste löftena i Den heliga Skrift!

Sedan den dagen blev hans hjärta lugnt. Inte så att han kan undgå att vredgas och önska hämnd. Han har ständigt anledningar till sorg och klagan över liden smälek. Nej, det nya är att han kan lämna över den förlamande grämelsen i Herrens hand och överlåta hämnden åt Honom. Fast, ibland tycker han att Gud tar för god tid på sig, och blir otålig. Han skulle ofta vilja se att hämnden drabbade snabbare. Ofta måste han bevittna vad Psalmisten klagat över: ”Ty mig förtröt om de stortaluga, då jag såg dem, om de ogudaktigom väl gick. De äro icke i olycko såsom andra människor, och varda icke såsom andra människor plågade.” Men då hämtar han också tröst hos samme psalmist, som änt-

ligen ser hur Herren omsider ställer tillräta: ”De förgås och få en ända med förskräckelse.”

Hans överlåtande av hämnden tillgår så, att han skriver sin fiendes namn på ett blad. Sedan bidar han vad som komma skall. Linné bläddrar; under Roséns namn finns än så länge endast få anteckningar. Jo, det onda Rosén gjort honom, det står ju där - men sen är det glest. Det är nästan bara framgångar i Roséns liv. Linné har visserligen noterat att Rosén och hans hustru inte kommer sams och vanligen bor på skilda håll. Men han medger: det är nästan generande magert.

Han bläddrar vidare och finner namnet Johan Gottschalk Wallerius. En gammal pålitlig fiende! Ett långt syndaregister, inte bara mot Linné. Här har han ett bra exempel: Wallerius har redan blivit redigt straffad! Först: attentatet mot Linnés kandidatur till professuren misslyckades helt, och Wallerius själv fick vänta i tio år på den professur han drömt om. Egentligen borde han förstås aldrig ha nått så långt, och nog hade han mer tur än han förtjänade som inte hamnade på fästning för alla sina brutna äktenskapslöftens skull. Men, Wallerius har säkerligen mer att vänta! Linné ser att det var länge sen han antecknade något under Wallerii namn; nu doppar han fjädern i bläckhornet och

skriver: Hans kropp allt eländigare; hör snart intet.

Så sandar han, håller tillbaka den överflödiga sanden och bläddrar vidare. Medan han bläddrar, funderar han: varför tog han egentligen fram sin Nemesis i dag? Jovisst! Han hade velat skriva upp den teolog som påstått att Anders Celsius nu vore i helvetet. Men tyvärr känner han intet namn ... Han slås av en tanke och plockar fram bladet som det står Engelbert Halenius på. Där har han skrivit av några rader som också står i hans Vita: berättelsen om hur Halenius opponerade på hans avhandling. ”Där äfter trodde Linnæus aldrig någon präst. . .” Detta måste han ta bort! För Halenius har sonat det brottet. Ingen kämpade så som Halenius för att Linné skulle få sin ”nationalbelöning” vid senaste riksdag. Låt vara att resultatet blev klen, men det var inte Halenii skuld.

Linné tar bladet, knycklar samman det och kastar det mot kakelugnen.

Nästa tanke: försoning är alltså möjlig?

Varför då inte också efter det kristna mönstret? Nej, där utlovas försoning utan botgöring och vedergällning, åtminstone enligt den lutherska åskådningen. Men i fråga om Halenius gäller lika för lika: en oförrätt kvittas med en välgärning, som ”offret”

självt kan godta. Håller den tanken?

Han pustar på nytt; det är svårt att finna en lösning på så
frågor!

Jaså, Bergman och Bergius sår ogräs i hans åker. Han lyfter
på nytt sin foliopacke och bläddrar: har han redan skrivit deras
namn, måntro? Nej. Då är det på tiden!

De båda fienderna får var sitt oskrivet blad.

Nej, så här får han inte hålla på! Han måste ju skriva på sin
oration. Det är rasande bråttom!

Jo jo, bara han visste om han törs ta det tilltänkta ämnet? Jo,
förvisso: han skall! Kosta vad det kosta vill!

Han väcks ur sina tankar av ett skallande skratt från gården.
Han lutar sig fram mot fönstret och koxar.

Under linden sitter hans hustru och bagarens kvinna från
granngården. De spelar kort som vanligt. Och tillsammans med
dem sitter den man vars namn Linné inte ens vill nämna. Han ser
hur Sara Lisa lutar sig emot honom och klappar honom på kinden
- och så skrattar hon på nytt. Det var länge sen han hörde sin
hustru skratta så, när han själv var med ...

Jaså, man misstänker att Linné och Nelin är en och samma
person! Då borde han tända moteld. Varför inte genom en ano-

nym motskrift, riktad mot denne "Nelin"? Jo, förträffligt! Då får vedersakarna myror i öronen. Vet inte vad de skall tro. Han skall för resten se till så att hans kritik av C N Nelin tar denne i örat för att inte ha läst på hos Carl von Linné. Tryckaren kan han alltid muta till tystnad — som förra gången.

V

1

Äntligen var nya huset på Hammarby beboeligt!

Förlidet år hade han börjat bygga på en mangårdsbyggnad i två våningar. De båda låga längor som fanns där tidigare förslog inte långt för hans stora familj. Stor hade hans oro varit över att han måst sätta sig i skuld, när han köpte gården anno femtiåtta. Och sen hade det plågat honom så, att han inte hade en tryggad tillflykt åt änka och barn, om han hastigt skulle gå bort. Då kom som en skänk från ovan -i dubbel mening - ”nationalbelöningen”: han fick råd att bygga.

Hela våren och försommaren har snickare och målare arbetat för att Linné skulle kunna fira en anständig sommar på Hammarby. Ännu återstår mycket att göra, men hans sovrum och arbetsrum på andra våningen är klara. Han har fått allt som han önskar. Förmaket, där han arbetar, är tapetserat med ritade örter från Ost- och Västindien. En präktig, klädd soffa står längs långväggen

för besökares bekvämlighet. Hans skrivbord står fritt i rummet, som han helst vill, så att han kan se ut genom fönstren, när han behagar. Han smeker lädret på den högryggade skrivstolen, provsitter den ännu en gång, lutar huvudet mot lädret och kramar armstöden: jo, i den här stolen kommer han att trivas!

Sängkammaren är om möjligt ännu täckare. Hela väggarna pryds av målade plantor i rektangulära fält. Färgprakten är hart när bedövande. Stolarna är klädda i samma kinesiska tyg som gardiner och sängförhänge är gjorda av.

Han smäller samman händerna.

— Tack, tack, tack, du gode Gud, som låtit denna kurbits växa upp, till skydd och glädje för mig och de mina! Måtte den nu inte vissna i förtid!

Han lämnar sängkammaren och går fram till fönstret mot gårdsplanen. Förträffligt! De bägge gamla husen ligger nu som flyglar och ramar in gården som på det artigaste herresäte. Och omsider skall här bli fagert även utomhus. Kastanjer har han låtit plantera på båda sidor om förstubron; de har klarat vintern och drumliga snickare. Och nedanför hans fönster finns redan en präktig mullbänk. Han öppnar fönstret och kikar ner: delphinium, digitalis, phlox, peloria ... Å, nog har han lyckats få ett trettital

att växa redan! Många har hunnit blomma ut, men många skall ännu komma och fröjda hans ögon. Och uppför väggen skall mängder av fagra växter klättra: passifloræ, tre sorter, klematis, *Solanum radicans* och många fler ...

Hör! Johan från Edeby är redan här med sin nyckelharpa. Då måste hans kära vänner också ha kommit!

Han rättar till den röda sammetskalotten på skulten och skyndar nerför trappan. Jo, minsann, där är de, samlade i lövsalen. De ryska ädlingarna, Fabricius, Zoega, Kuhn. I dag också Lado. Hans son och hans döttrar. I dag skall de fira det återuppståndna Hammarby!

Han dansar in bland dem efter nyckelharpans polskatakt och tar dem i famn, en efter en. Säger små artigheter åt var och en av gästerna. Stannar upp inför Alexander Karamysjev och betraktar honom under smackanden och huvuddrunkningar.

— Men, min käre Alexander, så ni ser ut i snytet! Ni har bestämt slagit natthugg för våldsamt.

Ryssen har varit Linnés lärjunge i mer än två år redan och talar en hygglig svenska. Men ibland har han svårt för Linnés uttryck. Den här gången anar han dock vad Linné menar; han har själv sett sig i spegeln.

— Ack, svarar Alexander klagande, Matœus och jag var på Sandviken i går afse och blev där överfallna av fulla svenskar. Vi slogs så länge vi orkade, till vår herre tsarens och Rysslands ära, men till sist måste vi fly för övermakten. Våra motståndare fick nämligen friska trupper hela tiden.

— Ja, titta här, säger Aphonin och kavlar upp höger ärm. Jag fick en värjspets i armen. Men - den andre fick värre!

På ryssens underarm lyser ett långt, färskt sår. Linné synar det; ingenting farligt, bara rent ytligt.

— Ni hade tur, Mathœus, säger han. Sticket kunde lika gärna ha drabbat ådern här. Men, hur gick det med er antagonist? Omkom han?

— Tror jag inte, svarar Matœus lätt.

Linné ruskar ännu en gång på huvudet. Å, dessa ryssar! Stup i ett kommer det klagomål på dem. Än har de trängt sig in objudna på bröllop. Än har de klätt ut sig till korvar, påstått att det brann i gästbudshuset och börjat kasta ut folk. Och på värdshuset Sandviken har de varit i slagsmål mer än en gång.

— Ni skall inte supa så ogudaktigt, varnar Linné. Det är inte bra för kroppen.

Ryssarna försöker se ångerköpta ut men kan inte hålla sig

för skratt, och strax skrattar också Linné med dem. De är för lustiga; han kan inte bli arg på dem.

— Gräla på er får jag göra en annan dag, nu skall vi ha roligt! Men först skall ni se mitt nya hus.

Medan de vandrar runt, kan Linné ändå inte låta bli att fundera över ryssarnas upptåg. Endera dagen slår de ihjäl någon i fyllan och villan, och då är deras framtid fördärvad. Om de bara inte hade varit så genompiskat lata, skulle de väl bli färdiga med sina studier någon gång. Så slapp han dem sedan! - Nå, de är ännu helt unga. Mathœus är tjugotre år och Alexander är bara nitton - fast nära nog den värste... Så unga lärjungar han har! Zoega fyllde tjugo i fjol, och Fabricius har ännu två år dit. Ett sådant material att forma ...

Det är idel unga omkring honom denna dag. Hans egen son Carl, blott tjugotre år. Lisa Stina tjugo, Lovisa fjorton, Sara Stina tolv - och så gullungen Sophia. Visst måste alla dessa unga människor hålla hans sinne ungt! Ja, han känner sig ung också till kroppen, den här välsignade sommardagen.

Linnés fråga till ryssen om denne slagit natthugg har väckt lusten hos Sophia.

— Visst kan vi väl slå natthugg, tjatar hon. Här där det finns

så många rum och så många hus.

— Joo, kära far, bevekar Lovisa, det är ännu en halvtimme till middag.

— Nåväl! ropar Linné. Men då tar vi först en långdans, så vi får alla samlade ute på backen.

Som en vårsläppt kalv leder han långdansen genom övervåningen och nerför trappan, ut runt flyglarna och tillbaka till förstutrappen. Bullret och stojet får Sara Lisa att förskräckt blicka ut genom köksdörren: Herremin, håller de på och river nya huset!

Blomsterfursten som inte gitte leka hos Hennes majestät, skuttar nu glatt hojtande kring och slår natthugg med sina studenter och barn. Sara Lisa måste ropa tre gånger, innan hon får de leklystna att komma till middagsbordet.

Det är dukat i lövsalen. Bonden Johan med nyckelharpan får också plats vid bordet. Bara man vilat en stund efter middagen skall man dansa. Fabricius hoppas innerligt att gumman skall ha annat för händer i dag och inte tvinga Zoega och honom att spela trisett med henne. Fru Linnés evinnerliga kortvurm börjar tråka ut honom.

— Hör ni klockorna? Linné äskar tystnad och lägger ett öra uppåt.

De tystnar och de lyssnar och de tittar - och har man sett: uppe i lövverket hänger små glasklockor. De spelar sprött när vinden rör dem.

— Här brukar jag sitta och röka och tänka, säger Linné. Sara Lisa tillåter mig inte att tänka inomhus - hon vill inte ha mig att röka ner de nya gardinerna.

— Å, som om han brydde sig om vad jag vill! Det är knappt han kan undvara pipan medan han sover.

— Man skall inte röka så mycket, varnar Alexander. Det är inte bra för kroppen.

Han hytter med fingret och försöker se sträng ut.

— Hör på den! skrattar Linné. Svinhugg går igen! Nå, jag är så måttlig i allt annat - framför allt med starka drycker. Var är förresten vinet? Jaså, där. Jag fick vin från Stockholm i går. Men det var så dåligt, så det duger bara till gäster. Så det är bara att ta för sig! Men först skall vi ha en liten sup till fläsket - dagen till ära.

Han vinkar till sig pigan som står beredd med brännvinsbrickan. Det är bara herrarna som tackar ja. Med saltfläskstycket i ena handen och brännvinsglaset i den andra önskar de varann ”gutår”. Under tiden har Sara Lisa och hennes äldsta dotter fått ärendet bort från bordet - de ställer sig borta vid pigan

med brickan, och med ryggarna mot bordet sveper de varsin sup.

Fabricius tecknar åt Zoega och blinkar; så är det alltid! Var han än blir bjuden till gästabud, finner han att kvinnorna super i smyg. Han har frågat Linné varför, men denne har endast sett förvånat på honom och svarat: Det är bara så ... Annat är det hemma i Danmark; om ett fruntimmer vill ha ett glas, så nog tar hon det öppet och vid bordet.

Saltfläsket är förtärt. Nu kommer soppan. Linné bjuder omkring vinet. Naturligtvis, det är inte alls så uselt som han påstår...

2

Det var tänkt att man skulle vila efter den bastanta middagen med insyltad braxen och kalvstek, jämte ostkaka till efterrätt. Men vila är för Linné att titta på växter och trån. Alltså har herrarna följt honom på rundvandring över Hammarby. Beundrat körsbärs- och plommonlundarna; döttrarna har fått var sin. Lovsjungit stenpartierna med deras många, rara örter; när har Linné hunnit skaffa och utföra allt detta!

— Mina apostlar skickar ju hem det ena efter det andra. Jag hoppas en dag få sändningar också från er! Att sedan så frön eller sätta plantor, det är ju ett rent nöje. Men - ni skulle ha sett hur vanskött stället var när jag fick det för fyra, fem år sedan!

De står åter framför det nya huset. Linné hukar sig ner vid rabatten.

— Här, mina lärjungar, har vi en besvärlig växt! Peloria. Ja, ni har förstås hört talas om den men kanske aldrig sett den blomma?

De nickar eller skakar på huvudet, allt efter som det passar. Nog har de sett Linnés avhandling om Peloria men det törs de inte låtsas om, av rädsla för att då gå miste om denna unika demonstration.

— När jag först stötte på den på fyrtitalet, vållade den mig svårt huvudbry. Min kardinaltes, att inga nya arter uppstår inom växtvärlden, såg ut att få ett grundskott. Peloria var en ny art, såg det ut som. Dess ursprung var Linaria, alla dess vegetativa delar överensstämde till fullo med Linaria, men samtliga blommor var så väsensskilda från Linarias att Peloria måste flyttas inte bara till ett annat släkte utan rent av till en annan klass eller ordning!

Det här var något som ingen annan botanist hade hört talas om. Och själv hade jag helst inte velat höra det heller! Men - en

sann vetenskapsman får inte väja för verkligheten. Om den i och för sig vidunderliga slutsatsen var riktig, då var Peloria en ny art - inte en hybrid, inte heller någonting som mänsklig manipulation hade framkallat ... Men för att hämnas en smula på växten, gav jag den namnet Peloria - missfoster. För den var lika galen som om en ko födde fram en kalv med varghuvud!

Nå, vid den tidpunkten verkade det helt klart att Peloria bar frön och att den förökade sig rikligt på sin växtplats ute i Roslagen. Men när jag väl fick den i min trädgård och kunde följa den, fann jag att den inte ville bära några frön! Alltså var det trots allt ingen ny art men väl en hybrid. Men, där står jag: vem modern är, vet jag - fadern är däremot fortfarande okänd! Hjälp mig forska efter honom, mina herrar!

Trots helgdagskläderna dyker Linné ner på knä i mullbänken för att visa skillnaderna mellan Linaria och Peloria. De utländska studenterna följer demonstrationen med andakt. Endast Carl von Linné den yngre, den nyutnämnde professorn, visar sig kallsinnig. Nej, det är inte rätta ordet: han trampar irriterad av och an längs rabatten. Till sist kan han inte längre styra sig utan avbryter sin store fader mitt i hans föreläsning:

— Far, jag har sökt tala med er om Peloria förut, men ni har

inte verkat tro på mina iakttagelser. Nu måste jag dock inför dessa herrar säga min mening: Peloria är inte ens en hybrid! Den är ingenting annat än en varietet av Linaria. Jag har nu i flera år jämfört Linaria och Peloria, och ofta har jag funnit den så kallade Pelorias blommor exakt likadana som Linarias. Alltså tror jag att det är bortkastad tid att leta efter någon fader till Peloria - utom den fader som ligger där på knä i rabatten och strax har bannor att vänta av min fru moder.

Linné reser sig sakta. Hans tandfattiga mun är ett streck. Sonens påminnelse om Sara Lisa får honom att hastigt söka damma av sina byxor - med påföljd att han bara gör ont värre.

— Jag har förlagt min pipa, säger han. Har någon av er sett var jag har gjort av den?

Utan att vänta på svar skidar han åstad mot lövsalen till. Den förut i dag så hurtiga ryggen är med ens åter krokig. Linné den yngre suckar ljudligt, och de andra skingrar sig tysta över gården.

3

De ryska studenterna stod just och begrundade de ristningar som fångna landsmän till dem gjort på en fönsterruta under tolfte

Carls tid, när de hörde snabba hovslag. Ända in mot trappan red barbackaryttaren och hasade av i farten.

Ryssarna skyndade fram mot besökaren, och även från andra håll kom gäster och hemfolk på Hammarby för att höra vad som stod på.

— Emma har blivit stängad av tjuren, ropade ryttaren, och blodet vill inte stanna. Bonden undrar om arkatern kan komma.

Fabricius kände igen mannen, det var drängen på Tjocksta. Zoega och han hyrde en kammare där över sommaren.

Linné hämtades ner från sin studerkammare, dit han hade dragit sig undan efter den avsigkomna botaniska diskussionen. Håret stod på ände och kläderna var i oordning; sannolikt hade Linné slumrat en stund. Han ställde några frågor till den förvirrade drängen, som just inte visste mer om pigan Emmas öde än det han redan yppat. Linné rev sig på skulten, muttrade och snodde in i huset på nytt. Vanligen sade han nej till läkaruppdrag numera, men han gjorde undantag för gårdens folk och fattiglappar i trakten. Erik Johansson på Tjocksta kunde knappast räknas till någondera gruppen, men svarade Linné nej, betydde det troligen att stackars Emma förblödde. Frågan var: kunde han hjälpa henne? Den magra praktik han upprätthöll fick honom ju inte att hålla något

vidlyftigare medicinförråd.

Han vittjade sin väska och rotade bland flaskor och burkar i kammarskåpet. Alun hade han och vitriolpulver; det fick räcka så länge. Just nu var det framför allt bråttom. Bandage? Jo, det fanns en del i väskan; mer kunde han säkert få på Tjocksta.

— Hästen är stor och stark, sa han till drängen, jag kan nog sitta bakom dig, så slipper vi sinka oss mera.

Studenterna hjälptes åt att få upp Linné på hästen. - Får vi följa med och se? undrade Aphonin.

— Jaa, det kan ni väl få... Bara ni inte berättar det för Aurivillius, så han anklagar mig för att göra intrång i hans undervisning! Ni får springa efter.

Iväg bar öket med Linné och drängen. Studenterna började springa mot Tjocksta. Unge professorn gjorde ingen min av att vilja följa dem.

De fann Linné i bryggghuset. Pigan låg jämrande på en avlyft dörr tvärs över tvenne kar. Hennes kjolar var uppkavlade till midjan. Ur ett dalerstort sår på lårets framsida sipprade friskt blod fram. Intill Linné stod en gammal man, muttrande, och tryckte tummarna mot ådern i pigans ljumske.

När pigan blev varse de unga herrarna tilltog hennes jämmer ynkligen och hon sökte skyla sitt underliv.

— Ligg still, människa! ropade Linné. Och yla inte, för då rinner det bara mer blod ur dig! Gubben här, fortfor han, har varit knekt och fuskat en smula som fältskär. Han har gjort vad som kan göras för att stilla blodet men det har inte hjälpt. Till och med alun har han försökt, fast förgäves. Så nu har jag frilagat såret och befriat det från bandage och istoppade trasor - min avsikt är att pröva en annan metod, som herrarna kan få gissa på.

Ur sin väska drog han fram en vit duk. Så lade han duken över såret och lät den dra åt sig blod, tills den var alltigenom röd. Han vecklade samman den, tills den blev halvannan tum bred, tog den inne i handen och stack den så innanför skjortan, upp i armhålan. Därpå klämde han till om den blodiga duken och höll den kvar i sin armhåla medan han smålog åt sina lärjungars förvånade uppsyn.

Nåå? Är det någon som redan nu har någon åsikt?

Aphonin såg på de andra; han hade nog en gissning redo, men han vågade inte tro sina ögon. Det vore otroligt om den lärde Linné nyttjade en metod, som sedan länge var övergiven som vidskepelse och utdömd som verkningslös ...

— Hur länge skall, började Zoega, jag menar: vad har det här momentet för funktion? Och hur länge måste herr archiatern ha duken i armhålan?

Linné stack in ett finger och kände.

— Den blodindränkta duken skall ta upp min kroppsvärme. I och för sig behöver det inte vara kroppsvärme, men värmen skall heller inte vara för stark; alltså har jag funnit att den tempererade värme som armhålan ger verkar snabbast och bäst. Någon viss tidrymd krävs inte.

Han kände på nytt. Tydligen var dukens värme lagom, för han drog ut den ur dess gömme. Raskt vecklade han ut den, grep en burk han haft stående intill båren och strödde ett pulver över den. Så snodde han åter samman duken och stoppade tillbaka den i armhålan.

— Sympathetische Pulver von Vitriol! viskade Aphonin och rullade med ögonen. Linné nickade.

— Hm! Se inte så förfärad ut för det. Titta i stället på såret!

De stirrade och stirrade. Bestämt hade blodflödet avtagit? Ja, hade det inte stillnat alldeles? De höll andan, som hade de bevittnat ett trolleri eller ett mirakel. Linné vände sig till knekten:

— Du kan ta bort tummarna nu.

Med tvekan följde knekten Linnés uppmaning. Det förnyade blodflöde, som Aphonin befarat, uteblev — såret såg likadant ut som tidigare.

— Så! utropade Linné. Nu kan du dra ner särken, Emma, det blodar inte längre. Och du knekt, nu kan du sköta såret som du brukar.

Han vände sig till de fyra förbluffade lärjungarna.

— Den här metoden har aldrig slagit fel för mig.

— Men, sade Zoega, hur kan detta ske? Det svär ju mot alla nutida begrepp att ett ämne eller en materia skulle kunna - hur säger man på svenska? - ha verkan på avstånd!

Linné skakade på huvudet och skrattade; han hade kungligt roligt.

— Jo, de säger så, våra enfaldiga skrivbordstänkare! Men då undrar jag: skulle då inte fysikerna förneka varje berättelse om magnetens eller elektricitetens verkningar, om de inte ägde erfarenhet därav? Nu säger de: det och det beror på elektriciteten - men har de därmed sagt ett endaste dugg om vad denna elektricitet verkligen är? Nej!

Han tog emot en handduk från den bockande och tacksamme tjockstabonden, doppade den i vattentunnan och torkade sin

nerblodade armhåla.

— Så var det med det! sa han belåtet och såg på de kringstående med glada ögon. Lika lite som fysikerna kan förklara elektricitet och magnetism, lika lite kan jag förklara detta med sympati - antipati inom läkekonsten. Märk väl: inte ännu! Kanske hinner jag komma på förklaringen i min tid - annars blir det er uppgift. Hade vi tid, skulle vi göra ett experiment med Emma här... Tyst, Emma, vi skall inte plåga dig mer! Då skulle jag ha tagit ett av de nerblodade bandagen och hållit det framför elden, utan att hon visste det - och strax skulle ni ha fått höra henne klaga över en våldsamt hetta i såret. Nu finns här ingen eld, men det hade gått lika bra med kallt vatten; hade jag doppat bandaget i kallvatten, skulle hon genast ha tyckt att det kylde illa i hennes sår. Det har jag prövat tjugo gånger så visst som en, och det har alltid stämt.

Linné vände sig och synade knektens verk; jo, han hade gjort ett gott bandage.

— Bär nu Emma till sängs och se till så hon inte är uppe och skalar mer i dag! sa han till bonden. Såret var inte särskilt djupt, så hon kan säkert vara i farten igen i morgon - även om det pinar en smula. - Nej, tack, vi vandrar hem!

Tystlåtna följde de den store läkaren hem till Hammarby. Linné själv däremot talade så mycket mer, utan att lägga märke till att hans lärjungar knappt tordes se varann i ögonen. De visste inte riktigt vad de skulle tro om det, som de varit med om.

Ja, skulle de ens våga berätta detta när de kom hem till sina länder igen? Utan att få höra skalkarna håna att de varit i studier hos häxor och trollpackor ...

— Å, det är så mycket som våra fisförnäma läkare aldrig anar! brister Linné ut. Än mindre skulle försöka sig på, även om de hört talas om det. Jag minns en gång när jag var student och kom hem till mitt hem i Småland.

En tunn rök stod blå ur skorstenen på Stenbrohults prästgård, eljest verkade huset utan liv. Håller de skymning än; det är ju nästan mörkt?

Carl Linnæus ställde ner konten på trappan och rätade på ryggen. Huff, en sån mödosam vandring! Han hade hoppats på skjuts nere från gästgiveriet. Men ingen tycktes ha aktat på brevet han skickat i god tid före sig. Om drängen inte hade tid, borde ju Samuel ha kunnat komma - så gammal var han numera, att han borde kunna hantera häst och vagn.

Han tryckte ner dörrvredet och steg bullrande in i förstugan. Sen stod han still och lyssnade. Ingen hade ens hört? Nå, då fick han väl leta. Han tyckte sig höra ljud från kammaren rakt fram.

Kring sängen satt hans föräldrar och syskon. Ja, det tog honom en stund att räkna ut vilka som klungade runt bädden, och det hann slå mot hans mellangärde, innan han vart viss: Morkär! Hon som inte likar att jag skall bli medicus och sörjer att jag inte vill bli präst ... !

Men det var alltså inte mor som låg sjuk. Förbluffade ansikten hade vänts mot den kommande och äntligen kom han loss ur sin första rädsla och skyndade mot sänggaveln. Emerentia låg där. Hans sexton år yngre syster. Åtta år nu.

— Vad är det med Emma? undrade han utan att hälsa.

— Kopporna, svarade hans fader tungt.

— Hon har yrat i många dygn nu, viskade modern. Nu har vi inte längre något hopp.

— Allt står i Guds hand, manade kyrkoherde Linnœus.

— Ja, så är det! ekade hans snyftande hustru.

Carl trängde sig fram och grep om den lillas handled. Så kände han på hennes heta panna och försökte tala till henne. Men hon var utan medvetande och svarade ingenting.

— Lys mig med lampan, bad han sin bror, slog sängkläderna åt sidan och betraktade den späda kroppen. Inga koppor ännu.

Hans rumsterande hade väckt Emerentia ur dvalan; nu slog hon vilt omkring sig, och osammanhängande tal forsade ur hennes mun. Fanns det då ingenting man kunde göra! Vad hade föräldrarna försökt?

De mötte alla hans frågor med förvånade blickar. Vad fanns att göra! Avkoken på örter hade flickan inte ens tagit emot - och i övrigt: sjuknade man i kopporna, fick man låta tiden ha sin gång och sätta sin lit till den Högste. Hans vilja kom man ändå inte undan.

Carl suckade och lät händerna falla. I sitt hjärta rasade han mot denna undergivenhet, men hans läppar var visa nog att tiga. Något måste det finnas som man kunde göra för att få kopporna att slå ut! Emma kunde inte bara ligga här, dag efter dag.

Det fanns en kur... Han hade aldrig sett den prövad, än mindre försökt den själv. Men - nu eller aldrig!

Han lopp på dörr och sprang mot fähuset. I kammaren mellan lagård och stall bodde Enok, den gamle djurskötaren. Måtte han nu vara inne!

Den överrumplade Enok visste varken ut eller in. Om det

fanns några vuxna får på Stenbrohult så här års? Joo... Slakta ett får?! Inte kunde man göra det utan att spörja herr kyrkoherden! Jaså, han skulle säkert säga nej ja, då ... Men visst, vi har den här gamla tackan, som inte går att få betäckt längre, hon skulle egentligen ha fått sätta livet till vid senaste slakten, men hur det var så tyckte mor hans att vi skulle försöka ännu en gång - så nog.. .

Änden på allt blev att Carl lyckades övertala Enok att hjälpa honom att slakta den gamla tackan. I det flackande skenet av ett bloss stack de den bråkande tackan, och medan Enok tog vara på blodet rände Carl in till sjukkammaren igen. Nu fanns ingen återvändo: fåret var redan slaktat, med eller utan lov - och nu tarvade han hjälp! Den motvilliga modern fick lova att låta bära Emerentia till brygghuset, så snart Carl skickade Samuel med bud.

— Felar den här kuren, sa Carl, då lovar jag morkär att höra upp med allt läkeri och läsa till präst. Men sätt nu inte igång och be att jag skall misslyckas, för det räknar Herran som hädelse!

Så sprang han raskt åter till brygghuset, följd av Samuel. Enok och han hjälptes åt att ta ur det slaktade fåret — och strax fick Samuel löpa tillbaka med bud: nu!

Med nerblodade armar tog Carl emot sin lillasysters illheta kropp, och medan Enok höll isär den urtagna fårkroppen lade han den smala barnhamnen där inuti och slöt raskt till fåret om henne på nytt. Endast Emmas ansikte stack ut mellan blodig ull och nyslaktat kött. Kring den märkliga vaggan lade han så allt vad fällar och annat värmande han kunde få fatt på.

— Det gäller nu att hålla kvar fårets värme så länge som möjligt, förklarade han för sin ännu klentrogna och ojande moder. Och sen är det bara att vänta.

Trots förbud hade de båda andra systerarna kommit till brygg-
huset. När de såg den blodiga synen och fann Emmas lilla ansikte
mitt där inne i det hiskliga byltet, tjöt de för allt vad de var värda
och föll i varandras armar. Till sist vart Carl förargad och röt åt
dem att försvinna.

— Ni andra med, sa han sedan, lugnare. Sök vila en stund;
jag vakar hos Emma, tills ...

Ja, tills vad? Han visste själv inte längre vad han vågade hoppas;
det frestade på att ha en sådan kompakt misstro omkring sig.
Fadern var den ende som ingenting hade sagt, men av det
sammanbitna anletsuttrycket kunde Carl ana vad som komma
skulle, om den här självsvåldiga kuren misslyckades.

— Be till den Högste att allt slutar väl, sa han försonligt och stilla, när föräldrarna lämnade bryggghuset.

En timme gick och två. Carl Linnæus satt vid sin sjuka syster. Då och då kände han på hennes panna. Då och då yrade hon och riste därinne i fårets kropp. Av och till bytte Enok bloss - annars satt han tyst och höll Carl sällskap.

— Berätta någonting, bad Carl, annars somnar jag.

Och gubben harklade och hummade. Allt han var med om den här aftonen låg så långt utanför hans erfarenhet att han helst ville tiga. Det var som i kyrkan eller ännu hellre: som i Jerusalems tempel, där judarna offrade inför den livsfarliga arken. Bäst att vakta sina steg och sina ord, så man inte blev straffad och föll död neder... Helt säker på att detta var i enlighet med Herrens vilja var han inte heller; kunde det inte tänkas att den unge herr Carl trädde Guds hemligheter för när? Tog liv och död i sina egna händer?

Å andra sidan kunde Enok inte gå in till sitt, förrän han fått veta hur det här skulle avlöpa. Och nog skulle det vara gott att få språka! Så den ovana högtidligheten gick ur kroppen.

Och så började Enok då berätta. Naturligt nog kom han mest att tänka på underkurer som kloka gubbar och gummor hade

utfört i gamla tider. Det han nu hade inför sina ögon påminde honom om sådant, trots att unge herrn väl närmast hörde hemma bland de lärde och kanske skulle kalla hans berättelser för vidskepelse? Men Carl verkade lyssna med stor iver och kom själv med roade inpass - och snart pratade de i munnen på varann och lät sina skratt rulla över slaktplatsen.

— Men minns herr Carl den där hästen som vi såg när han var barn? Den som var uppsvälld av kolik och la sig ner som död. Ingen hade kunnat komma på nåt botemedel. Men då kom gamla Stina från Råshult, å hon pissa i vänster sko å gav hästkraken å dricka - å han reste sig strax upp å åt! Vad kunde sånt bero på, manne?

— Ja, säg det. Jag kommer gott ihåg det. Men vad tror Enok -

De blev avbrutna av att fru Linnœa kom in i bryggghuset. Hon kastade en blick på dottern i parvaggan och räckte sen en kopp till Carl. Denne tog tacksamt emot det rykande örtthéet.

— Har det skett något mirakel? frågade hon.

— Hur länge har jag suttit här? undrade han tillbaka.

— Fyra timmar redan, svarade hon.

— Då är det nog ännu för tidigt. Jag vill inte öppna på fåret

för snart, för då går värmen bort. Men mirakel är det inte jag väntar på!

— Nej, jag kunde höra det på skrattsalvorna, svarade hon vasst.

— Tror morkär inte att det är för tidigt att kalla på gråterskorna, medan Emma ännu är i livet? sa han lent.

— Månne hon är i livet fortfarande?

— Hon yrade strax innan mor kom in, och varm är hon då som en kakelugn. Enok och jag sökte bara hålla oss vakna; därav vår talförhet. Och jag mödar mig inte så här av elakhet eller van-tro, ifall morkär vill tro det. Så det kunde kanske anstå med bannorna?

— Ja, ja, sa hon. Nu kan jag sitta här ett tag, så får du röra på dig en smula.

Han reste sig tyst och gick ut ur brygghuset. Enok hade smitit iväg redan när fru Linnea kom.

— Herre, hjälp mig att hålla min mun, bad han. Så jag inte svarar min mor med ord jag kommer att ångra.

Han visste att hon aldrig hade förlåtit honom för att han inte gjort henne till viljes och blivit präst. Hennes sjuklighet var honom en ständig påminnelse; det var som om hon ville anklaga honom för att hon inte längre var frisk. Det underliga var att hon så ofta

talade om "Guds kallelse" men inte kunde få i sitt huvud att Gud kunde ha en alldeles särskild kallelse just för honom!

Och ändå var det just i Stenbrohults trädgård han undfått sin kallelse. Visserligen hade han varit som den unge Samuel i templet: han hade först inte fattat att det var Gud som kallade på honom. Endast så småningom hade det gått upp för honom. Men nu, vid tjugofyra års ålder, ägde han visshet: hans verk skulle förvandla botaniken. Utkastet till ett helt livsverk låg redan i hans anteckningar eller dvaldes inne i hans huvud. Allt fanns där egentligen redan i hans lilla skrift om blomstrens biläger. Och det som skulle komma att förvandla en hel vetenskap hade han nog taget vetat redan för många år sedan. Vetat det sen den dagen då han såg pistillerna i Passiflora böja sig bakåt-neråt för att nå ståndarknapparna ...

Den gången hade han inte förstått vad det var han såg. Men när han sedan hörde talas om Vaillants tes om växternas sexualitet, visste han med ens! Han behövde inte ens gå till Vaillant för att ta reda på vad denne byggde under sin tes med. Han visste vad Vaillant visste - och mer till. Med eller utan Vaillant skulle han omsider ha kommit till klarhet.

Därför var Stenbrohult helig mark för honom. Därför

smärtade det honom mer än han ville erkänna att han inte kunde få ha sin moders välsignelse.

Måne hon inte ändå börjat förstå att han ägde stora gåvor, nu sedan han fått föreläsa i sin professors ställe? Inte skulle han, som hon fruktade, behöva bli någon simpel fältskär!

I sin iver att frälsa Emma hade han inte tänkt sig in i följderna av ett misslyckande. Och sen hade han rent av lovat modern att bli präst, om hans kur felade! Sådan hybris kunde gudarna straffa ...

Han greps av oro för Emmas öde och skyndade tillbaka till brygghuset.

— Har Emma yrat?

— Inte sedan du gick.

Han rev ner blosset från väggen och förde ljuset mot Emmas ansikte. Och se! Huden i hennes ansikte var täckt av livligt röda, koniska blemmor, inte stort större än en loppa - men dock.

— Nu, morkär, sa han stolt, nu är det värsta över! Nu kan vi öppna fårkroppen och feja lilla Emma.

— Sen, skrattade Linné, stod det inte på förrän Emerentia var fullt frisk. Gossar, kan ni tänka er Aurivillius pröva en slik kur!

Skrattet skallade över Danmarks backar och hagar, men studenternas instämmande löje var en smula osäkert. Fy håken, det var tur att ingen av dem tänkte slå sig på medicinen - stoppa folk i nyslaktade får; bloddrypande trasor i armhålorna... .

— Tacka vet jag mina mossor, pustade Zoega. De får varken koppor eller blodgång!

4

— Kom, Pompe, nu skall vi gå i kyrkan!

Sara Lisa och döttrarna har redan hunnit iväg. De har något att beställa borta i kyrkbyn, antar han. Fast sanningen är nog främst den att de vant sig av med att vänta på husfadern. Sent brukar han inte komma; han är mycket noga med att passa tider. Men han skall alltid rasta vid halvvägsstenen, fast vägen mellan Hammarby och Danmarks kyrka är så kort. Där måste han ha en sista pipa rök, innan han sätter sig i kyrkan. Den som då har sällskap med honom, får vackert vänta tills han har rökt färdigt.

Pompe och Linné sneddar genom parken; Pompe traskar före, för han vet vägen. Vid halvvägsstenen stannar han och lägger

sig ner. Linné klappar hunden.

— I dag blir det inte många puffar, säger han. Det ringer nog strax in. Ser du så vackert cikorian står!

Han ser sig om med välbehag. Tänk, att han skulle få ett eget säteri till sist, som det anstår en herreman! Hade han stannat hos Clifford eller tackat ja till holländarnas anbud, hade han förstås varit en herremans like för tjugofem år sen redan. Där hade han ett fagert spann till sitt förfogande. Där fattades honom aldrig pengar. Annat är det i hans fattiga fädernesland. Åtminstone för en academicus som han, som föraktar att spara sig. Om han haft förstånd om att stanna som firad läkare i Stockholm - ja, då hade han nog också haft råd till ett Hammarby för länge sen ...

Nej! Nu hör han klockorna ringa. Raskt gömmer han pipan under stenen, och sen går det undan: Pompe och han kommer till ro i Hammarbys kyrkbänk, innan det hunnit ringa färdigt. Han nickar till sina kvinnor på andra sidan mittgången och får fram psalmboken, som ligger kvar i bänken från söndag till söndag.

Får se nu: vad är det för söndag?

Han lyssnar till episteln:

”... Ty I hafwen icke fått träldomsens anda åter till räddhoga, utan I hafwen fått uthkorade barns Anda, i hwilkom wij rope

Abba, käre Fader. Then samma Anden witnar medh vår anda, at wij äre Gudz barn. . .”

Han nickar; detta är en text helt efter hans sinne; den stämmer också väl med vad han läste hos Seneca för lite sen. Just detta att känna sig som Guds utkorade har varit hans egen lycka och nåd. Herren har verkligen lett honom vid handen och låtit honom skåda sina verk. Likt Mose har han fått umgås med Herren, ansikte mot ansikte. Varför skulle han då hysa räddhåga eller frukta för straff!

Han tittar än en gång i evangelieboken. Minsann, det är Paulus, som skrivit detta! Det är inte var dag han förmår följa Pauli tankegång...

Förträffliga texter, den här söndagen! Han måste beundra Jesus för hans kloka bilder i evangeliet, de är som skapade just för en botanicus: ”Uthaf theras frucht skolen I känna them. Icke hämtar man wijndrufwor af törne, ej heller fikon af tistel? Så bär hwart och ett godt trä goda frucht, men ett ondt trä bär onda frucht. Ett godt trä kan icke bära onda frucht; icke kan heller ett ondt trä bära goda frucht. Hwart och ett trä som icke bär goda frucht, skal afhuggas och kastas i elden. . .”

Den sista raden får hans tanke att snudda vid Wallerius. Också här kan han stödja sig på Skriften: vedergällningen skall drab-

ba den som icke bär god frukt ...

Psalmsången och orgeldånet skulle han lätt kunna undvara. Det vore bättre om församlingen satt tyst mellan textläsningarna och lyssnade till fågelkvittret ute på kyrkogården!

Han sätter sig till rätta, så bekvämt det nu går i den hårda bänken, och bereder sig att lyssna till herr Lars utläggning av evangeliet.

Men - har man hört på maken! Lyckas inte den fördärvade prästen få Jesu ord i texten till att handla om förlåtelsen i alla fall! På herr Lars låter det som om det onda trädet hux flux kunde börja bära god frukt, bara Jesus fick hand om det och började gräva och vattna. Har han då inget vett om enkel botanik? Linné väntar sig att prästen åtminstone skulle komma på tanken med ympkvistar och den vägen rädda sitt och Jesu anseende. Men nej, herr Lars mal oförtrutet vidare och kommer rent av fram till att vart träd som icke bär god frukt ändå skall räddas från att bli avhugget och kastat på elden, bara det skyndar sig att be om förlåtelse!

Linné sneglar på danmarksbönderna. Månne de tycker att det här låter klokt? Men de verkar inte längre lyssna. De slumrar sött i sina bänkar eller beundrar altartavlan med oseende ögon.

Linné muttrar och flyttar sig en smula för att fördela träsmaken. Träsmak - han ler litet, när han tänker att träsmaken kan sätta sig också i öronen. Är herr Lars inte färdig snart? Finns det mera att säga om denna självklara och tydliga text? Jo, uppenbarligen. Han kommer att tänka på vad landshövding Lillienberg sade till Henrik Benzelius: ”Uppsala domkyrka är byggd för katoliker och ej för lutheraner; de mässar en timma, vi tre!” Ack, om dessa lutherska präster hade förstånd om att säga amen någon gång! Till sist går predikan in och ut genom ena örat - och ju längre de håller på, desto enfaldigare blir resultatet.

Nej, nu har han hört nog!

Det är ännu långt ifrån slut på herr Lars predikan, men Linné reser sig upp i bänken, öppnar bänkluckan och träder ut på gången, följd av Pompe. En viss oro förmärks i församlingen, när dess främste herreman lämnar kyrkan mitt under predikan; å andra sidan är det inte första gången det sker - så menigheten har en viss vana.

En som aldrig vänjer sig, är herr Lars. Han rynkar pannan och söker höja rösten för att hålla kvar menighetens blickar vid sig. Slutligen tappar han tråden och letar febrilt i manuskriptet för att på nytt finna den. Fördömda later! Och inte törs han uttrycka

sitt misshag heller - vem vågar anmärka på den store Blomsterkonungen! Om Linné åtminstone lämnade hunden ute på kyrkbacken.

Herr Lars har talat en smula om detta med fru Linnøea. Och hon har svarat att hon förstår hans irritation - men Linnøeus är nu en gång sådan han är. Tycker han att han har hört nog, så går han bara, fast det är mitt under gudstjänsten ...

Tyst vandrar Linné tillbaka mot Hammarby, och Pompe går lika tyst bredvid honom. Så är de åter framme vid halvvägsstenen. Åter kommer pipan fram; han stoppar den eftersinnande och slår eld.

— I dag var det inte mycket till predikan, du Pompe! säger han och blåser ut ett blått moln.. Ju dummare präst, ju fler kättare, utropar han. Ju trubbigare rakkniv, ju mer drar han. — Konstig kropp, den där Lars Sedlingsson: på samma gång som han beskyllde Gud för att släppa yxan, så snart trädet säger ”förlåt”, på samma gång dömde han alla dem till helvetet, som inte tror detta! Då spelar det tydligen ingen som helst roll om trädet är gott och ger god frukt; det blir likafullt avhugget och kastat i elden.. .

Något sådant vägrar han att tro!

Det är mycket i den kristna trosbekännelsen som han inte kan stämma in i. Är han därför en ”fritänkare”? Ja - och nej. Han har likt profeten skådat Gud på ryggen och hisnat - fritänkare i den meningen kan han aldrig bli. Men han skulle vilja formulera sitt eget Credo, sin egen dekalog.

— Nej, Pompe, nu går vi hem!

Han knackar ur pipan, stoppar sig en ny för vandringen hem och lunkar åstad med händerna på ryggen. Då och då stannar han och mumlar. Jo, så och så skulle han vilja!

Hemkommen går han raka vägen till sitt skrivbord, får fram papper och skriver sin version av Tio Guds bud; det blir samtidigt hans trosbekännelse, hans ”credo”:

1. Var övertygad av natur och erfarenhet om en Gud, som gjort, uppehåller och regerar allt, som ser, hör, vet allt, inför vilkens ansikte du är.

2. Tag aldrig Gud till vittne i orättfärdig sak. Svär ej falskt.

3. Se på Guds ändamål med skapelsen. Tro att Gud leder och bevarar dig dagligen, att allt gott och ont kommer av hans hand.

4. Var ej otacksam att du må leva länge.

5. *Akta dig för dråp. Synden upphäves inte, om ej det förbrutna återställes. Och det kan ej, alltså ej försonas.*
6. *Skäm ej kvinnfolk och stjäla ej mannens hjärta.*
7. *Skaffa dig ej någon orättfärdig penning.*
8. *Var ärlig och vir antiqua virtute et fide, då bliver du älskad av alla.*
9. *Gör ej ränker att störta andra, att du ej faller i egen grop.*
10. *Hav inga intriger för dig.*

Han läser igenom det skrivna. En viss osäkerhet känner han inför sitt åttonde bud; han är själv inte älskad av alla, trots att han söker leva efter detta rättesnöre. Måhända skall han stryka den senare delen? Å andra sidan vill han helst inte röra vid det han skrivit. Såsom med det mesta han skrivit och tänkt, upplever han det dikterat för sig. Någon som är Högre än han, har fört hans penna. ”Min tunga är en god skrivares penne”. Det är därför han har så svårt att ge sina kritiker rätt; inte därför att han själv menar sig vara ofelbar.

I kväll skall han ta och skriva till Abraham Bäck. Sin kanske ende verkliga vän. Tänk om Bäck ville komma och hälsa på! Det

vore så kärt att få dryfta detta med credot och många andra viktiga ting med någon som förstår och vill väl.

Hans tankar vandrar på nytt tillbaka till predikan och han minns greve Tessins bistra vidräkning med kyrkheligheten. Han har gott minne på sånt som han sett skrivet; Tessin hade räckt honom sin dagbok att läsa, när han senast gästade Åkerö, och han kan ännu se raderna framför sig:

En nyttig anstalt vore, om i kyrkorna publicerades alla slika uppfinningar, som lända till gemene mans tjänst och fördel. I stället för födde och döde, som nyårsdagen i alla församlingar avkunnas, vore bättre att namnen på dem upplästes, som antingen ökat sitt jordbruk, försökt något ekonomiskt rön, bäst ansat sin ladugård, fått bästa och mesta smöret, spunnit mest, vävt flitigast, hushållat eftertänksamt med mycket mera, som kunde lända de lata till dygd och de idoga till uppmuntran.

Bestämt skall han tala med kyrkoherden om detta en vacker dag!

Tessin ... Han hade nyss tänkt: Bäck är min ende verkliga vän.

Han måste nog också foga till greve Tessin. Ingen av kvinna född har hopat sin ynnest över honom så som Tessin! Det får han inte glömma.

Klingenstierna och Ihre - två av Uppsalas ryktbaraste professorer: också dem kan han väl glädjas åt att få kalla sina vänner? Jo, förvisso. Han är kanske inte så ensam som han tycker i sina mörka stunder?

Han roar sig en stund med att skriva alla sina vänners namn i marginalen till sitt "Credo".

VI

1

Carl von Linné var till ytterlighet exalterad. Var femte minut rände han nerför trappan och frågade:

— Har inte budet anlönt ännu?

Nej, budet hade inte anlönt.

Fördömt! Han kunde ingenting företa sig, förrän budet med hans efterlängtrade théträd kom. Ekeberg hade försäkrat att budet från Göteborg skulle vara här redan i går - och kom det inte då, skulle det infinna sig nästa morgon, så visst som jorden var rund. Budbäraren hade i så fall - för säkerhets skull - övernattat någonstans helt nära Uppsala; han ville inte riskera att bli överfallen eller att köra omkull i mörkret.

Men - tänk om den enfaldige budbäraren ändå hade rest om natten och råkat illa ut? Jo, det kunde han gott tänka sig! Varför skulle han ha lycka med sig just den här gången, när han alltid

förut haft otur. Förra gången han haft ett levande théträd inom räckhåll, hade utsvultna skeppsråttor ätit upp det i kajutan, sen skeppet redan kommit till ro i Göteborgs hamn. Ytterligare en gång hade han fått besked om att han kunde vänta théträd från Göteborg. Men den gången gick det inte ens att få någon transport till Uppsala, fast han utlovade två hundra daler silvermynt till den som kunde åta sig transporten. Slutligen hade ett skepp från Göteborg till Danzig kunnat förmås att gå upp till Stockholm - allt bara för att han sedan nödgades konstatera att théträden var falska!

— Människan är ändå en usel mask, muttrade han. Fåglarna kan flyga till Britannien ja, ända till Afrika, och det på kort tid — men människan kan inte ens ta sig mellan Göteborg och Uppsala utan att behöva veckor!

Han måste ut på Svartbäcksgatan ett tag för att spana. Nej, ännu ingen... Med tröga steg återvände han till sitt arbetsrum.

Han har levat som i ett rus, de här senaste veckorna, sedan han fick kapten Ekebergs brev. Först trodde han inte sina ögon. Kunde det verkligen vara sant, att Ekeberg lyckats föra levande théplantor till Sverige! Nästa oroliga fråga: var de i så fall verkligen äkta? Men kaptenens brev hade lugnat honom på båda punkterna.

Ekeberg hade följt Linnés råd att ta frön i Kina och sen lägga dem i jord, så snart han reste, och sköta dem som i drivbänk under hela resan. Och se, det hade lyckats.

Linné hade svarat i jublande glädje men också gett utlopp för sin oro; skulle han verkligen få se dem i Uppsala, levande? Han hade sagt sig själv vilja gå hela vägen till Göteborg och sen bära dem i famnen ända till Uppsala. Men - han var för gammal för sådana strapatser. Nu fick han förlita sig på Ekeberg. Han hoppades att han hade förmanat Ekeberg tillräckligt allvarsamt. Får se nu; vad var det han hade skrivit? Här hade han kladden: ”Är det rätta théträd, så beder jag Hr Capitainen för Guds skull, för fäderneslandets kärlek, för Naturvetenskapens skull och för allt hwad heligt och i werlden namnkunnigt är, haf om dem den alldra ömmaste omsorg.” - Nej, starkare kunde han inte ge uttryck för sakens vikt.

Att budet inte kom! Han måste ner igen för att höra efter.

— Stilla sig, han, rådde Sara Lisa på sitt trygga falumål, de där buskarna kommer inte fortare fram för att han ränner ut och in.

Nej, men ... Ändå går han ut till grinden, ännu en gång. Står där inte en låda? Har den sakramentskade människan bara lämnat

skatten vid grinden! Utan att tänka på att den kunde bli stulen eller sönderkörd av någon skenande häst... !

Linné synar lådan. Jo, den är till honom. Avsänd av C G Ekeberg i Göteborg ... Med darrande händer lyfter han den och bär den in i huset. På matsalsbordet ställer han den och börjar försiktigt öppna den.

Framför sina ögon har han tvenne krukor, med en théplanta i varje. Vissna. Döda.

Han sjunker samman över bordet och gråter.

Sara Lisa hör hans sorg och kommer springande. Stackare, grina så för några usla plantor! tröstar hon. Tar honom, som det barn han är, i sina starka armar och lullar honom. Inte skall han sörja, det lär väl gå fler skepp från Kina!

Inte har Linné blivit sällare av den trösten! Han rycker sig loss, tar en kruka i var hand och störtar ut. Han måste ha tag i den där förbannade budbäraren! Inte kan väl karlen bara ha stuckit iväg från Uppsala, utan att höra av sig! Nej, där står en figur vid grinden och ser sig villrådigt omkring.

— Är det han som kom med lådan? Linné har svårt att få fram orden i sin vrede.

— Joo, jag var bara inne och fick ett glas, för jag...

Pang! Den ena krukan träffar honom i bröstet och springer i hundra bitar, den andra kommer efter; han hinner parera så att han inte får den i ansiktet. Förfärad löper han kring över gården, med Linné och tusen förbannelser efter sig, runt linden far de, tills han äntligen får fatt om den vettville gamlingens handleder och kan tvinga honom till sans. Medan den flåsande professorn hämtar andan, försöker han förklara att han gjort alldeles så som han blivit befalld; det kan inte vara hans fel att de usla plantorna vissnat.

Linné lugnar sig och ångrar sin vrede. Han ber mannen förlåta att han burit sig så illa åt, han mödar sig att förklara varför han vart så förtvivlad, han nödgar mannen att följa med in för att få något till bästa.

Omsider får han veta att allt ännu inte är förlorat. Ekeberg har bara skickat två plantor, han har fler kvar i Göteborg.

Med tunga steg stiger Linné uppför trappan till sin studerkammare. Han måste skriva ett nytt brev till Ekeberg. Men nu är goda råd om möjligt ännu dyrare: hur skall man nu förfara för att få plantorna levande till Uppsala?

Jaha, då fick han inte levande théträd den här gången heller. Annat var ju inte att vänta. Ödet har bestämt: han skall inga ha.

När han skall sätta sigill, griper han först efter det vanliga, men så minns han: det nya, adliga sigillet! Han har inte fått det färdigt förrän nu. Varsamt trycker han sigillet mot det röda lacket och beskådar sen resultatet. Det är förträffligt! Nordstjernan lyser alldeles så klart som han hade hoppats.

Så; nu har han alltså nyttjat sitt nya sigill för första gången. Han tar detta som ett gott tecken och hans humör stiger åtskilliga grader. Den här gången skall det lyckas! Théträden skall komma levande fram till Uppsala!

Det smärtar honom att han blev så vred. Karlen och han skildes visserligen som vänner, men det var onödigt att han lät sitt heta humör koka över så där. Hade han gett sig till tåls en smula, hade han fått veta att karlen var så gott som oskyldig. Hans vrede borde hellre drabba Ekeberg. Men inför denne måste han ta skeden i vacker hand; annars kan det hända att Ekeberg tröttnar. Nå, Ekeberg fattar nog ändå hur ledsen Linné blev!

Ack ja! ”Mine dagar hava varit snarare än en löpare; de hava flytt och hava intet gott sett. . .” Allt är bara vissnande och död, och snart skall vintern vara över honom och hans kära trädgård. Vintern som han fasar för och hatar. Helst skulle han vilja göra som björnen: gå i ide och stanna där vintern igenom.

Vissnande och död ... Bara för några dagar sen nåddes han av ett dödsbud, som ännu skakar honom: Olof von Dalin. Nyss bliven hovkansler; död på Drottningholm. Det var alltid så upplyftande för ens ande att få råka Dalin. Fri och obetvinglig! Mycket hade ännu varit att vänta från hans penna - och så vart han allenast fem och femti år. Som ett varnande pekfinger stiger hans död fram för Linné: Dalin var året yngre än han.

Den svenska vitterheten har drabbats hårt denna sommar: också Hedvig Charlotta Nordenflycht är borta. Tänk, hon den älskliga, som firade Linné med verser efter hans skåneresa! Och nästan samtidigt miste han sin kollega i Vetenskapsakademien, romanförfattaren Jacob Henrik Mörk. Han minns med vemod deras nattliga samtal för några år sen hemma hos Mörk i hans prästgård i Bro.

Skada att Dalin och fru Nordenflycht var så bittra fiender! Sorgligt också att Hedvig Charlotta skulle få en sådan tragisk epilog. Var hon indirekt orsaken till grevinnan De la Gardies död, som det sades? Han har frågat Bäck, som var bådas vän, men inte blivit helt klok på svaret. Måhända är Bäck alltför ömsint för att säga honom sanningen: Bäck är den ende som vet hur hett Linné älskade och åträdde salig grevinnan på Sjöö. Sen hennes död

tidigt i våras har det inte gått en dag utan att han tänkt på henne ...

Vafalls?! Ännu ett brev den här morgonen — hur kunde han undgå att se det! Från Johan Otto Hagström, provinsmedicus i Östergötland. Redan innan Linné brutit brevet, känner han sig glad; det är alltid så angenämt att få brev från denne muntre och begåvade lärjunge. Det bästa med jämten Hagström är att han hoppar över alla mångordiga komplimanger och går direkt på vad han har att berätta — alldeles som Linné själv!

Den här gången handlar det om Hagströms kaniner. Linné läser och skrattar; de förolyckade théplantorna har han alldeles förgätit:

”Jag har på en liten tid roat mig med kaniner av det svarta slaget, och sett deras besynnerliga egenskaper, att mödrarna löpa och para sig samma dag, på samma timma, som de framfött sina foster, vilket intet lärer vara kunnigt om flere förut än endast om *Mus porcellus*, som häruti liknar de svarte kaniner.

Den 22 april detta år kl 8 fm födde min svarta kaninska 7 st ungar på en gång. Några minuter efter födandes var hon genast färdig att para sig med sin man, sedan hon framkrupit utur ett halmbuske...”

Det här måste han undersöka, när det gäller hans egna kaniner!
Att han inte har tänkt på detta själv... ? Kan det skilja mellan
svarta kaniner och andra? - Han läser vidare:

”Den 23 maj framfödde samma hona igen 6 ungar kl
10 fm och genast parade hon sig flera gånger å rad innan kl
11 fm. Mannen är just våldsam uti sin älskog emot kaninskan,
när hon nyss ynglat. Dess emellan kan han väl skona henne,
då hon nekar honom copulam, men när hon framfött ungar-
na, är han aldra envisast i sin brunst, och hon nekar icke till
copulation den dagen, då hon åtminstone 6 eller 7 gånger
bespringes av sin man.”

Det här måste han läsa för Sara Lisa! Han känner ett behov av att
få dela med sig av sin glädje och visa henne att han är munter
igen. Skrattande löper han nerför trappan och finner henne i
skänkrummet; hans munterhet skall radera ut minnet av hans
opassande tårar tidigare denna morgon.

— Hör här något lustigt! fnissar han och läser brevet för henne.

Men Sara Lisa finner inte samma nöje i Hagströms berättelse
som han.

— Att ni, gamla karlar, kan orka med såna otidigheter!

— Otidigheter?! För en medicus gäller att intet mänskligt är honom främmande, svarar han högtidligt.

— Nej, men alla människor är inte medicus ...

— Medici! Pluralis!

— Må vara - jag är inte så hävlig på latin, och avbryt mig inte med sånt strunt! Vad jag var i färd med att säga var: vanligt folk kan ta anstöt. Och inte bara vanligt folk - till och med drottningar, efter vad jag hört.. .

Han ser på henne och väntar på fortsättningen, som inte kommer.

— Vad håller du nu på att koka ihop?

— Jojo, nu vart han allt idel öra! Måntro han hört vad som fick Wallerius att stå så hårt emot honom i kampen om professuren?

— Nej ... Jag menar: jag torde veta allt som är värt att veta, så stött och blött som den saken blivit ...

— Men det här hörde jag först i går, så det är nog en nyhet för honom. Alltnog, drottning Ulrika Eleonora hade fått höra att han brukade opassande språk, när han föreläste för de unga adelsherrarna på Riddarhuset -

— Ita me Deus! Det är ju mer än tjugo år sen! Vad kan jag då ha sagt, som oroade den höga damen?

— Jo, han skall ha namngett det kvinnliga könet - och för det lät hon Wallerius få en vink att det skulle vara henne kärt, om Wallerius näpste den där Linnœus.

— Ha, den sippa märren! ”Namngett det kvinnliga könet!” I så fall skedde det på latin. Och en anatomicus säger penis och vulva lika självklart som han säger näsa och mun. Ha! Tänk, om jag hade sagt att kung Fredrik doppade i varenda vulva vid hovet, som var under femti år - då kunde hon ha haft skäl att dåna! Ändå hade det varit sant. Men det kunde drottningen ingenting göra åt. Alltså kastade hon sig över mig, en stackars vetenskapsman ... Du borde skämmas, Sara Lisa, att föra slikt lappri vidare! Vem har berättat det för dig?

— Lappri, när det kunde ha kostat honom professuren! Sara Lisa är röd i ansiktet. Förresten, det måtte ändå vara något märkligare med de där latinska orden än med näsa och mun. Aldrig har jag då sett honom studera min näsa lika ivrigt som det där andra stället.

Linné suckar.

— Jag fattar inte varför detta är värt att byta ord om.

Fortplantningsorganen måtte väl ändå vara av särskilt intresse för en medicus - just för att de är fortplantningsorgan. Du blir ju inte havande genom näsan eller munnen heller! För övrigt var det åratal sen du ...

Han fullföljer aldrig meningen; han vet inte hur han skall uttrycka sig för att inte blottställa sig själv. Men Sara Lisa begriper ändå vad han siktar åt, och hon svarar lågt:

— Han har själv inte varit så nyfiken heller på senare år, vad jag kan minnas.

Han vill inte fortsätta detta ordbyte och är på väg ut ur kam-maren. Men i dörren stannar han och säger det han måste men borde ha tigit med:

— Det har kanske funnits andra, som varit desto nyfiknare.

Han går. Men Sara Lisa höjer rösten.

— Det där får han förklara, för det begrep jag inte!

— Är nog överflödigt, svarar han från tröskeln. Och först vill jag ha svar på min fråga: vem har berättat?

— Lapprit? Kan väl inte intressera, om det är sånt lappri ...

Han suckar på nytt och slår dörren i lås bakom sig.

Varför skulle han göra sig till och läsa upp brevet! Nu för-därvade hon hans nöje och hans goda humör... Han ögnar brevet

ännu en gång och upptäcker: det är skrivet i början av juni. Och i dag är det den sjuttonde september!

Han får en misstanke.

Med brevet i handen återvänder han till Sara Lisa. Han håller upp utanskriften mot hennes ansikte.

— Titta noga, uppmanar han. Det här brevet måste ha kommit för länge sen, fast jag fick det först i dag. Har du männe någon förklaring?

Hon vill först inte titta, men när han framhärdar, svarar hon:

— Det låg i min sykorg. Inte vet jag hur det kan ha hamnat där!

Hans första tanke är att läxa upp henne redigt. Betala henne med ränta för den enfaldiga ordstriden nyss. Särskilt som det inte är första gången brev ”hamnar” i Sara Lisas gömmor.

Hans övertag får honom dock att tänka ännu en tanke, innan han låter kitteln koka över.

— Skall vi inte sluta fred, Sara Lisa? säger han vädjande.

Hon hämtar andan; väger ett svar på tungan - men också hon yttrar något annat än hon från början tänkt:

— Jo, svarar hon.

Varken mer eller mindre: jo.. .

Han går intill henne med utbredda armar och hon låter sig famnas. Men hon kramar inte tillbaka; hon har alibi genom husgeråden hon håller i händerna. Han har sjunkit ihop med åren och blivit ännu kortare än han var; lätt når hennes haka över hans axel.

— Varför skall vi två byta onda ord! säger han. Vi som varit parhästar så länge.

Hon svarar inte, nickar blott så han skall känna det. Sina ögon behöver hon inte dölja, för dem ser han inte just nu. De rymmer en bitterhet som hon inte orkar förjaga. Vill liksom inte heller. Känner sig ha rätt till den och värjer sig mot att luras av fagra ord till att förneka den.

— Herremin! ropar hon och gör sig fri. Ugnen!

Springande räddar hon sig ut i köket. I ugnen har hon just nu ingenting, men det kan han inte veta.

2

Lappri, hade han sagt om änkedrottningens intrig. Men minnet vill inte ge honom ro. Och tänk, att Wallerius ville låna sig till en

sådan lumpenhet! Men fick han någon kunglig ynnest för sin bravad? Icke! Han trodde sig dra ut som en Sankt Göran - och så vart resultatet inte märkligare än om han käppats med ägg... .

Linné sitter vid sitt skrivbord. Han skall arbeta på Museum reginø men i stället är hans blickar ute i trädgården. Han har placerat sitt skrivbord så att han ständigt kan hålla uppsikt över sin ögonsten. Behövs det, kan han strax gripa in. För dagen är hans oro dock stillad; Broberg har omsider återvänt, och trädgården är i goda händer.

Nej, det är ingen mening med att han sitter här! Han tänder sin pipa och går sen och lägger sig på sängen, medan han röker. Jaså, Ulrika Eleonora ...

Minuten därpå sover han.

Han är välsignad med gåvan att kunna sova en stund, närhelst han lägger sig ner. Nu sover han så djupt att han snarkar, utan att väcka sig själv med dessa snarkningar. Pipan glider ur den halvöppna munnen och sprider aska över täcket. I sin dvala är Linné lyckligt ovetande om denna olycka, som omsider skall skaffa honom bannor.

En häftig snarkning och Linné är åter vaken. En kvart har han sovit; nu känner han sig på nytt full av verksamhetsiver.

Hans hand går till nattrocksfickan efter tobaken, men han hamnar i fel ficka och får upp en skrynklig papperslapp. Frågande vecklar han ut den. Där står ett enda ord: Peloria.

Visst håken! Han far upp och får fram korrekturet till *Species plantarum*. Det var nära att han missat detta; tur att han hittade lappen...

Han bläddrar och letar. Jo, där har han den förbannade växten! Nu har han flyttat på och krånglat med den för sista gången!

Han vill helst inte tänka på detta men det är omöjligt att låta bli. Smäleken hans son gjorde honom ute på Hammarby fick honom att än en gång undersöka och jämföra. Ja, han for till och med in till Uppsala för att examinera de exemplar av *Linaria* och *Peloria* som växer i Hortus academicus. Fast - han gjorde det när ingen såg, och han berättade det inte för någon.

Slutligen måste han ge sonen rätt. *Peloria* var inte ens en hybrid - den var en simpel varietet av *Linaria*.

Håhåjaja... Han minns alla turerna: I *Flora svecica*, första upplagan, hade han skrivit in *Peloria* under *Antirrhinum* och hänvisat till den akademiska avhandlingen om den året innan. Stolt! Så kom tvivlen; *Peloria* verkade inte hålla vad den lovat. I första upplagan av *Species plantarum* 1753 strök han *Peloria* helt

och hållet. Likaså i andra upplagan av Flora två år senare. Men tills han gav ut Species i ny upplaga hade han tänkt vidare och lät nu föra in Peloria som en hybrid under Linaria; gav den till och med ett eget uppslagsord i sitt synonymindex.

Skulle han nu åter stryka den ... ?

Nej! Den får stå kvar - Carl får gnälla bäst han vill! Ännu kan det komma fram nya fakta; han kan ha missat något i sina senaste examinationer. Peloria får stå där den står, åtminstone till nästa edition av Species.

— Ita me Deus!

Han flyger upp ur stolen som stucken av en geting. Han har ju föreläsning i dag - det har han platt förgätit. Hur har han kunnat glömma det; sånt brukar han ha inbyggt i kroppen ... Det är de där förbannade théträdens fel - och Ulrika Eleonoras!

Han skall föreläsa över dietläran det här läsåret. Sina anteckningar kan han inte hitta i hastigheten ... Då får han ta disputationen från i fjol, den om berusningen ... Byta kläder måste han och ...

Dörren öppnas, det är Jacob som kommer.

— Bra! säger Linné. Då slapp jag kalla på dig. Jag tarvar hjälp med de här böckerna, om du är så god och tar dem.

— Det är besök, säger Jacob.

— NU! Det hinner jag ju inte!

— Det är J P Falck, som ...

— Jaså, bara han — ja, släpp in honom då; det skall väl vara fort avfejat.

Falck kommer för att säga adjö. I morgon skall han resa till S:t Petersburg. Linné tar ett förstrött farväl av sin gamle lärjunge, pratar om sina stackars théplantor, medan han klär sig färdig.

— Sådär, nu måste jag iväg...

— Herr archiater, jag ville bara hämta min stambok, säger JP, när han äntligen får en syl i vädret.

— Stambok?

— Ja, herr archiatern lovade ju att skriva in en rekommendation i den.

— Har jag glömt... Nu hinner jag inte. Leta rätt på din bok här på skrivbordet, den måste ligga någonstans bland böckerna till vänster. Rekommendationen får jag skicka till dig - om det inte räcker med den jag skrev till Kruse ... Seså, vale, JP!

Ut genom dörren, nerför trappan, med drängen i följe.

— Får jag följa med!

Det är Sophia, som kommer dansande över gården.

— Du är ju inte ordentligt klädd, skrattar Linné och rufsar henne i håret.

— Det gör väl ingenting, tycker Sophia. Och Linné finner att hon nog har rätt; han vänder sig förstulet om och spanar efter Sara Lisa, men då han ingen Sara Lisa ser, tar han Sophia vid handen och så bär det av mot universitetet.

Några ögonblick vänder Linnés tanke åter till JP. Kanske borde han ha ägnat mera tid åt den bortfarande. Kanske blir också JP en dag en stor man, som Linné kan vara stolt över. Nej, det är nog ingen fara! Och frön och plantor lär han få från JP ändå — om den usla ryska trädgården alls har något i den vägen att ge.

Nej, JP är nog ingen ny apostel, dessvärre. Det var gott att han kom iväg. Och den här gången kan det kanske vara bra att Linné inte skrivit någon rekommendation. Han får börja hushålla med sina nådegåvor. Hade han nu rekommenderat JP, skulle utfallet måhända till sist bli att ingen längre brydde sig om vad han skrev. Däremot säger det kanske mera om Linnés omdöme, att JP ingen rekommendation har att visa.

Nöjd med sin ”glömska” tänker han på Forsskål: den mannen får han stor heder av! Om nu Forsskål kommer hem igen med

livet. Tanken är inte ny: Linné blir för var dag allt oroligare för sina resande apostlar. Alltför många av dem har dukat under i främmande land; han söks allt oftare av ett slags ruese, en känsla av ansvar. Kommer väl Forsskål hem helbrägda, skall han inte sända ut någon mer apostel!

Apropå Petersburg: fakulteten där har skrivit till honom och frågat om han har någon att föreslå till den lediga professuren. Medicin och botanik är ämnena - samma ämnen som han själv har här i Uppsala. Linné har tänkt föreslå Fagroeus; han måste komma ihåg att skriva till Fagroeus genast han kommer hem igen. Det är hög tid att Fagroeus skickar in sitt specimen till Collegium medicum där borta i Petersburg. Ja, Fagroeus blir utmärkt! En flinkare lärjunge har Linné knappast haft.

Håhåjaja, så många järn han har i elden! Faran är att han bränner några - några som är viktiga... I morgon drar is-snurren igång: klockan åtta har han danskarna privat, klockan nio kommer ryssarna; sen måste han skriva till Forsskål och till Sauvages, svara på en massa frågor från Vetenskapsakademien, skriva vidare på Museum reginœ och läsa korrektur på Species och...

— Kära far hör ju inte på!

Sophia är misslynt; allt hennes pladder har flugit Linnés öron

förbi eller också har han svarat uppåt väggarna.

— Jo jo, söta vän, försäkrar han, jag hör på! Se, här bodde far som ung student!

Han pekar på hörnhuset, där Nybrogatan möter åbrinken och Östra Strandgatan. Där, i kvarteret Klostret, bodde hans oförliknelige vän och välgörare, salig domprosten och professorn Olof Celsius den äldre.

— Det där har ju kära far berättat tusen gånger redan! Svara i stället på det jag frågade om!

Finten misslyckades; Sophia har bättre minne än hennes far tror. Han får skamset tillstå att han inte hört hennes fråga. Men när han nu ber henne upprepa sin fråga, visar det sig att hon ändå har så pass skralt minne att hon glömt den.. .

Hand i hand sneddar de över Östra Strandgatan fram mot spången vid Kvarnfallet. Men här vill Sophia åt vänster i stället för åt höger: hon vill beskåda kommersen på Gamla torget vid Dombron. Hennes far försöker invända att det är längre väg och att de har ont om tid. Men strax har han gett med sig - de skall nog hinna ändå.

Bakom gardinen i Theatrum œconomicum skymtar, som vanligt, den smällfete Christer Berch, men Linné låtsas inte se

honom. Det ryktas att den dugande fadern skaffat sig löfte att få utse sin son till sin efterträdare. Linné hoppas att detta är lögn; det vore stor skada, om den nyttiga professuren förfäades! På andra sidan bron skiftas redan på långt håll bugningar och vänliga tillrop mellan Linné och Johan Ihre, den vittre skytteanske professorn. Just i skytteanska valvet möter han stallmästare Eklund och gör en avmått bugning. Vänder sig sedan om och tittar; det sägs att Eklund är son till tsar Peter den store. Den nyfikna titten bakåt kunde ha kostat honom en kullerbytta, om inte Jacob ropat sin varning: en liten svinhjord är i god fart på väg genom valvet ner emot torget, på jakt efter något ätbart.

Utanför Nosocomium far hattar av för den berömde archiatern, och denne hälsar förtjust tillbaka.

— Väntar ni på att bli plågade av Aurivillius? ropar han, och de medicine studenterna svarar med vördsamma små skratt.

— Vad är det där för hus nu igen? undrar Sophia. Och Linné svarar att det svåra ordet Nosocomium betyder sjukhus och att där lär sig de blivande läkarna bota sjuka.

— Hur det nu blir med den saken, muttrar han. Blir ingen ordning, förrän Höga överheten förstår att rätta sig efter mina idéer! Jo, Sophia, jag sa att där har du Carolinska akademien.

Han pekar hän över Riddartorget åt Domkyrkan till.

— I vår kanske du kan få följa med dit och titta, när stora salen är festklädd inför någon adlig disputation. Då klär man katedern med röd sammet och sätter upp en sammets Himmel över den. Men Sophia struntar just nu i adliga disputationer: hon har fått syn på kajorna i de höga domkyrkotornen och har frågor att ställa om dem. Medan Linné svarar så gott han kan, ställd inför ornitologiska problem han tidigare aldrig stött på, kastar han en blick upp emot det väldiga Julinskiöldska huset och noterar sen med välbehag hur gott Lindallén från Gustavianum upp emot slottet har artat sig. Så far ryggen hans framåt i en vådlig båge; han har mött den argsinte Nils Wallerius, teologernas betalde bevakare av den rätta tron.

— Varför hälsade kära far så artigt på den där mannen? frågar Sophia.

Han är nära att svara: Därför att det var Gud. Men han besinnar sig i tid, kanske mest därför att landshövding Lillienberg kommer genom allén utanför ärkebiskopsgården. Linné får brått att vända sig bort, den mannen hälsar han inte på godvilligt. Lillienberg har stått bakom alla de trakasserier som kungliga trädgårdens usle så kallade trädgårdsmästare utsatt Linné för i fråga om gödseln från

akademistallet. Den mannen borde heta von Gödsel!

Äntligen kan de slinka in genom Gustavianums port. Skall han få några åhörare i höst - nu när potatiskriget är förbi? Ser man på: det stora auditoriet är välbesatt. Jo jo, man vet att Linnés dietföreläsningar brukar vara mer än vanligt uppsluppna! Ännu har åhörarna inte börjat gny, den akademiska kvarten har endast hunnit bli dubbel. Jacob dundrar de tunga böckerna i katedern. Han har aldrig sett att Linné brukar dem under föreläsningarna - de är väl till för att injaga hälsosam respekt i studenterna.

Linné hälsar, brett leende, sitt auditorium, fiskar upp sina anteckningar och placerar dem mellan tummen och pekfingret. Han skall knappast behöva titta i sitt manuskript; det han själv har skrivit brukar han minnas så gott som ordagrant.

Sophia har tagit plats mellan sin faders knän. Stolt blickar hon ut över studenterna. Bara hon och hennes kära far får stå här framme, medan alla de andra får hålla till nere i salen.

Linné harklar sig och justerar kalotten.

— Terminens första dietföreläsning hade jag tänkt ägna fenomenet berusningen, nota bene berusningen genom alkohol. Sannolikt finns här en och annan nykomling, och han, liksom de mera försigkomna, kan måhända ha någon nytta av att påminnas

om alkoholens verkningar - ryktbara inte minst här i staden Supsala!

Det går ett sus genom auditoriet. De flesta har hört berättas om den dråpliga disputationen om Inebriantia förlidet läsår, eller var själva närvarande. Visserligen var det en student som disputerade men alla vet ju att avhandlingen, som vanligt, hade skrivits av Linné själv. Det här skall bli livat!

Föreläsaren tar auditoriet med till en vinkällare. Han visar dem en gammal gubbe, som föryngras av nektardrycken som källarflickan Medea räcker honom. För vart glas stiger den gamle ett trappsteg tillbaka på ålderstrappan, tills han åter är som ett spädbarn.

Ett stilla leende - just inte mycket att skratta åt.

Men så för Linné in sina åhörare i vad han kallar Bacchi offentliga teater, och då blir lyssnarna genast vaknare:

— Jag hör redan utanför dörren hur rummet genljuder av bölanden, gnäggningar, skrianden och grymtningar. Oförmärkt och förstulet må vi alltså gå in och ställa oss bakom förhänget för att ej bli sönderslitna av djuren.

Den som presiderar vid bordet skall du finna förvandlad till en vild *häst*, vilken med sträckt hals och utspänt bröst tror sig

överträffa de andra och gnäggjar till med ett våldsamt skratt.

Den näste är en *tjur* med grym uppsyn, som med nerhängande lugg betraktar dem som sitter mittemot och mumlar onda tankar.

Den tredje är ett *svin*, som dricker utan måtta och överlastar sig med allt som sättes fram.

Den fjärde är en osnygg *hund*, sitter i hörnet och kräks både på sig själv och sina grannar.

Den femte är en *tupp*, som kråmar sig över sina stordåd och i höga toner utan ände besjunger sina förtjänster.

En pratsjuk *papegoja* är den sjätte, som utan uppehåll ordar vitt och brett om sig och andra, både vad hon vet och icke vet, och oförsiktigt skvallrar även om det som borde förtigas.

En *näktergal*, den sjunde i sällskapet, sjunger i oanständiga visor vinets och kärlekens lov och tycker ingen vara sin like i röstens ljuvlighet.

Hånfullt ser den åttonde, en *gök*, med höjda ögonbryn ner på de andra men är själv ej ett grand förnuftigare.

Den nionde är förvandlad till en *broms*, som flyger omkring och sticker alla i näsan. Alla slår efter honom med knytnävarna och måste akta sig för att såras. Ty hans oförsämndhet känner ingen gräns.

Till en stinkande *bock*, som förföljer källarflickan, är den tionde förvandlad ...

Många av studenterna halvligger på bänkarna, kiknande av återhållet skratt. Vart och ett av de druckna djuren härmar Linné: man ser dem framför sig.

— Han blir, vid Zeus, en bock! frustar den ene. Låter som en bock och ser ut som en sådan.

— Ja, håller den andre med, fast frågan är, om Gubben värvar några proselyter för nykterheten här i dag.

— Jaså minsann - tror kära bror det är meningen?! Nej, summan blir sannolikt att alla försöker spela tuppar och bromsar vid nästa collation.

— ”Spela” — tror kära bror det behövs ... ?

VII

1

En vinter har gått. En vår är åter på väg. Ormarna har börjat krypa fram. Orren leker. Vipan har just anlänt. Näselfjärilen flyger, först en, sen två, snart ymnigare. Ankan värper. Endera dagen går Salaån upp och isarna störtar mot havet.

Det är bara Linné som dröjer kvar i vintern. Han är magsvag och hängig. Han får sura uppstötningar och känner sig frusen.

För en dryg vecka sedan började han försöka kurera sig. 100 gram kanelvatten, tillsatt med några droppar salmiaksprit. Han drack alltsammans på en gång. Han tyckte det hade verkan. Men i går var det lika illa igen, ja, värre.

Han skickade drängen Jacob till Böttiger med ett recept på en mixtur, som han själv funderat ut: kanelvatten och krusmyntavatten, saffranssprit, kvittensirap och ett par droppar nejlikolja

samt en smula malörtsalt. Den mixturen borde väl få hans tredskande mage att ta reson!

Nå, det är förstås alltför tidigt att vänta sig några under; han har ju prövat mixturen bara ett knappt dygn. Men han har snarare blivit sämre. Fast djävulstyget var så dyrt: tre daler och tjugofyra öre tog Böttiger för det.

Han håller upp ännu ett skedblad och sväljer. Blää! Det där malörtsaltet bränner då så långt det ränner... Han borde nog pröva ännu en blandning med malörtsalt i och ta in den jämsides! Får se nu ... Jo, kräftstenspulver skall han blanda malörtsaltet med.

— Jacob! ropar han medan han skriver ut receptet. Du skall löpa till apoteket ännu en gång.

Håhåjaja... Han är sjuk, just när trädgården skulle behöva honom som allra bäst. Allt är bara rummel och elände! Broberg hann inte mer än komma hem, förrän Löfgren och han kom i luven på varann. De grälade om vem som var skickligast, kan tänka! Löfgren hade fått storhetsvansinne medan han var ensam i trädgården och trodde sig vara mästare - han som från början bara var eldvaktare vid orangeriet.

Nå, Linné kunde ju ingenting annat göra än ge Broberg företräde, samtidigt som han på alla sätt sökte muntra upp

Löfgren. Men när konsistorium i mars utsåg Broberg till örtagårdsmästare, blev Löfgren galen. Sen dess gör han inte ett handtag i Hortus academicus utan arbetar i stället i slottsträdgården. Och så var då allting lika illa som förut. Broberg har fyra tusen krukor att sköta - utan gesäll och med en lön, som inte överstiger en dagakarl's. Hur länge kan en dugande man som Broberg stå ut med sånt! Endera dagen är väl Linné ensam med trädgården igen.

Så lönar hans fosterland hans tjänster.. .

Egentligen borde han inte ta någon medicin; bäst vore om han bara lade sig ner och dog. Måntro fosterlandet skulle märka när han är borta! Tårar. Verop. Jojo, då är det nog många som skulle vilja gnaga upp hans aska ur dess grift med tänderna — men då är det så dags!

Jo, det vore bäst om han fick dö bort från alltsammans — inte minst från medicinska fakulteten. Vad har allt hans ävlande tjänat till, när Collegium medicum borta i Stockholm föraktar lärdom! Här har han och hans kollega gjort allt de kan för att höja fakultetens anseende. De doktorer han promoverat skulle vara en prydnad för varje universitet. Och de har inte varit så få under dessa drygt tjugo år han varit professor. När han själv ville disputera, kunde han inte bli promoverad i Sverige utan var tvungen att fara till

Holland. Så förfallet var Uppsala universitet — då! Det som skett under hans tid, har varit en metamorfos, varken mer eller mindre. Men nu är det alltså dags att riva ner allt detta.

Den som inte håller måttet i Uppsala, far strax till Greifswald och låter promovera sig till medicine doktor. Och strax är han hemma igen och får tillstånd av Collegium medicum att verka som läkare!

Tacka näcken för att ingen är så korkad att han mödar sig med dryga studier i Uppsala, när han kan få hatt och diplom i Greifswald på en eftermiddag. Utan att kunna skilja på tarmvred och fallandesot.

Linné glömmer sin onda mage och vankar av och an på sin kammare. Han muttrar halvhögt för sig själv, som han brukar, och vänder sig då och då till Pompe för att lägga ut texten med större emfas.

— Ser du, Pompe, hos oss är nu alla de grunder lagda, som skall utrota vetenskaperna - oförtövat. Nu råder den principen att ingen skall bli solid, att alla skall hasta från akademierna, att få pappersmeriter, att idioter med meriter går lika med en lärd!

Pompe lyssnar med huvudet på sned. Den här gången är Pompe trygg: det är inte honom Linné är vred på.

— Att jag aldrig får höra någonting från Forsskål!

Linné blir allt oroligare för sin begåvade apostel, han vet själv inte varför. Kommer Forsskål hem igen, lär det här landet inte kunna behålla honom. Och då, om inte förr, får Linné en medtävlare! Envis och högfärdig, för all del. Ränner skallen i vägg, hellre än går genom dörr. Linné skall aldrig glömma hans gräl med Kratzenstein i Köpenhamn! När Forsskål förargade Kratzenstein så, att denne hävde ur sig att Linnaeus inte var annat än ett levande lexikon över självpåhittade ord och inte begrep sig på sitt eget system. Efter den salvan, som JP förstås kom hem och berättade om, slutade Linné att svara på tyskens brev. Varpå tysken blev ännu sintare och skrev till Linné att denne inte kunde skilja på sköldpadda och val.

Har han månne skrivit upp Kratzenstein i sin Nemesis?

Innan han hunnit titta efter, hör han buller från salen. Vreda ord och höga röster. Den höga rösten tillhör Sara Lisa. Någon svarar undfallande; det är Carl.

Linné skyndar ut för att försöka avstyra bråket. Det första han får se är hur Sara Lisa ger sonen en rungande örfil.

— Men, Sara Lisa, utropar han, tänk då på att Carl är professor!

Hon tittar hårt på Linné. Sen flyttar hon blicken åter på sonen.

— Jag skulle slå honom även om han vore archiater! svarar hon.

— Men - vad har han då gjort för någonting fruktansvärt, eftersom du menar dig böra äga honom som ett barn?

Linné den yngre tar tillfället att flykta. Fru Sara Lisa vänder nu hela sin vrede mot sin man; hennes yppiga barm häver sig som hav i böljegång.

— Jo, det skall jag säga honom! svarar hon och rösten darrar. Den märkvärdige professoren ligger till middag, lockar håret tills det är kväll och rumlar sen natten igenom med luder och fyllhundar. .

— Så så, försöker Linné, men floden står inte att hejda.

— Är det då omöjligt att säga sanningen här i huset, utan att bli skyld för grymhet! Skall han stillatigande se på, hur hans ende son fördärvar sig i ungdomen? Det skulle ha varit folk av Carl för länge sen, om han inte haft medhåll av sin far. Nu är ju allt vad jag säger som vatten på en gasse - Carl ger djävulen i mor sin och springer utom hörhåll, så snart jag.. .

— Du är en onaturlig mor! hugger Linné in. Begriper du inte att Carl flyr därför att han känner sig hatad i sitt eget hem! Jo men! Alla ser det - bara inte du.

Sara Lisa sätter händerna i sidorna.

— Nu skall man få höra! Hon kippar efter andan i sin överraskning. Det var inga dåliga sånger han sjunger! Skulle jag hata Carl, bara för att jag vill - nej, jag har då aldrig hört på maken...

— Rannsaka ditt sinne, Sara Lisa, och spörj dig själv: varför är du så hård mot Carl?

Hon hämtar andan, ser fast på honom med munnen som ett streck.

— Kan det inte tänkas att han skulle ta och rannsaka sitt eget sinne? Han har varit för släpphänt mot sin son och lagt hyende under lasten. Jo, just! Carl har fått allting han pekat på och aldrig behövt göra rätt för sig. Och som om inte det räckte, skulle han bli professor till - just en vacker professor! Så egentligen är det inte Carl jag skall gräla på utan hans far; det är han som förstört sin son.

— Nej nu ... !

— Och det skulle ha blivit likadant med kullorna, om inte jag hade varit. Han har minsann försökt fördärva dem med. Jo, avbryt mig inte - nu skall det äntligen sägas! Fast jag är en enkel och enfaldig kvinna, jämförd med en sån lärdomskaxe som han, har jag fått smyga i mina döttrar en smula boklig bildning bakom

ryggen på deras far. Är inte det sant, kanske? Har han så skralt minne, när det gäller de större barnen, bör han väl i Jesu namn ändå minnas hur illa han handlat mot lilla Sophia...

Han vill inte höra mera, han återvänder till sin kammare och lägger haspen på, för den händelse hon skulle vilja komma efter. Hon hör i tid hur haspen läggs på och gör sig inte till åtlöje genom att rycka i hans stängda dörr. Men hon hoppas han fått något att tänka på! Det där med Sophia träffade honom allt ändå; hon som är hans älsklingsbarn.

Att hon gav med sig, den gången, det bannar hon sig för nu! När Linnaeus var i Stockholm hos drottningen, skyndade hon sig att sätta Sophia i skolan. På alla hennes böner hade han dessförinnan bara svarat: tids nog, tids nog! Nu skulle det ske, medan han var borta, och så skedde det ock. Men Linnæus hann knappt hem igen, förrän han började fråga efter sin lilla lekkamrat. Och strax rände han iväg till skolan. Undrade lent om inte Sophia kunde få komma ut och leka? Jo, när det var den berömde arkiatern som sporde, så fick hon väl ledigt då... Men, sen var det likadant nästa dag och nästa, tills Linnaeus hade lärt Sophia av med att gå i skolan.

Carl von Linné går till sängs med sin arma mage och tar sina

mediciner. Han är djupt nerslagen. Vet att Sara Lisa har rätt i fråga om sonen - men bara i viss mån; inte är det väl så illa ändå, som hustrun målar av det? Och Sophia - tids nog skall hon få börja skolan; men hon är ju i en sådan underbar ålder just nu, att han inte nännas spärra in henne i en mörk och hemsk skola. Vad lärde han sig själv i skolan, egentligen? Inte ett förbannat dugg, om sanningen skall fram! Allt det han kan har han fått lära sig själv; åren i skolan och vid akademien har rent ut sagt varit förspilda år.

Men någonting är fel med Carl, det är det. Drottningen har lovat bekosta en lång utlandsresa för honom, men han har ingen lust att resa, säger han. Och vad skulle han lära sig under en sådan resa, han som inte ens orkar lära sig ett redigt latin!

Alltså skulle det komma an på skolan i alla fall? Han, Linnæus, har själv tagit hand om sin sons bokliga fostran, i stor utsträckning. Är det som Sara Lisa säger: att han nu skördar de unkna frukterna av sin slappa sådd. . . ?

Han vänder sig mot väggen för att försöka sova.

Med sömnen blir det dock föga bevänt. Stup i ett står Sara Lisas anklagelser fram för honom. Har han då varit en så skral far för sina barn!

Hans minne söker sig tillbaka till en vinterdag på Hammarby. Det måste ha varit första året han ägde gården, alltså anno femtiåtta ...

Han har tagit sig ledigt hela dagen för att fröjdas med barnen i det granna vintervädret. En gnistrande sol slår ekon ur de vita dynerna, och för en gångs skull är uppsalaslätten utan vind. Släden är målad i guld och blått, och hästarna har käcka bjällror. Glädjetjuven skallar för vart gupp den snabba släden far över, och de tre döttrarna klungar sig intill fadern i den lurviga vargpälsen. Nej, Carl är inte med, och inte heller Sophia; den ene tyckte sig för stor, den andra är för späd.

— Vi borde ha en kälke, tycker den femtonåriga Lisa Stina, när hon ser hur goda backarna är omkring Hammarby.

Löfström tillfrågas. Nej, den enda kälken som finns på Hammarby är för stor och klumpig. Nå, då finns det väl virke? Visst! Sagt och gjort: på kort stund har de bägge karlarna yxat till en användbar kälke. Medan flickorna förlustar sig med den, skapar Linné ytterligare två kälkar, så att döttrarna skall ha var sin. De jublar och klappar i händerna inför de oväntade gåvorna.

Sjuåringen Sara Stina är för lätt för att få någon redig fart med sin kälke, och så får då Linné försöka få rum på hennes

kälke också han, medan Sara Stina sitter på hans rygg och hojtar och smackar. Lovisa är bara två år äldre än Sara Stina och tycker sig snart också behöva faderns hjälp. Alltså ger han dem fart varannan gång.

Men är det just någon fart? Borde man inte ha en brantare backe? Än en gång får Löfström rycka ut, och nu också kusken. De tre männen skottar snö för brinnande livet uppe mot det branta berget, och snart har de fått till ett rejält stup med ett gupp i. Ivriga att försöka den nya backen står barnen runt omkring dem och tjattrar i ett.

— Jag kommer att flyga rätt upp i himlen! tror Lovisa.

— Då skall jag ha kära far med, bestämmer Sara Stina. Jag vill inte komma till himlen utan min pappa.

Å, en sån fart de får! Det hisnar i magarna, det susar i öronen; så här lustigt kan de inte minnas att de haft. Linné själv måste försöka, ensam den här gången, och iväg bär det. Han far förstås av i guppet och tumlar in i en snödriva. Döttrarna är genast omkring honom och bönar att han inte skall skaka snön av sig: han är en sån härlig snögubbe att de helst vill fortsätta att packa in honom i snö. Lovisa är strax beredd att springa efter en kvast att sätta i snögubbens hand.

— Jag fryser, säger Sara Stina ynkligt.

De andra döttrarna kommer också på att de fryser. Fast de har just inte haft tid att tänka på det under den ystra leken.

Linné går som alltid systematiskt till väga: var fryser de; om vilka kroppsdelar? Jo, om fötterna. Och egentligen också om kroppen.

Jovisst, deras kappor är alldeles för tunna. Och skorna är det heller inte stort bevänt med ...

— Vi går in till brasan och dricker chokolade, föreslår Linné. Så blir ni varma. Sen skall vi nog hitta på något.

Efter måltiden packar han in sina döttrar i släden och så bär det av till kyrkbyn. Till skomakaren först och sen till skraddaren. Båda tar mått och lovar att vara fort färdiga; hos den senare blir det fråga om fårpälsar - hela tre stycken. Nästa gång de åker kälke, skall de inte behöva frysa!

De tre sover halvt om halvt i hans vargfamn, när de omsider vänder mot Uppsala i skymningen.

— Säg nu ingenting till mor om pälsarna, förrän de är färdiga, manar han. Det skall bli henne en överraskning.

De lovar i fnissande samförstånd och vet redan att det nog är säkrast för dem att de håller tand för tunga. Annars kan det

hända att mor tycker detta är onödigheter och avstyr hela härligheten ..

2

Linné väcks ur sin oroliga slummer av att någon skakar den haspade dörren.

— Far, vakna! ropar Lovisa. Bäck är här!

Bäck? Vilken Bäck! Det kan väl ändå aldrig vara ... ?

Jo, det är hans oförliknelige vän Abraham Bäck. Assessorn i Collegium medicum i Stockholm. Hans kanske ende verkliga vän i detta land. Ja, kanske bör han lägga till också greve Tessin... Ära vare Gud i höjden, som skickar denne ängel till hans plågas bädd i denna stund!

En kraftfull gestalt. Ett fast handslag. Abraham Bäck är allt det som Linné beundrar och som han själv tycker sig sakna. Bäck behöver bara visa sig för att väcka respekt - tänk, om man vore sådan!

Linné känner sig genast bra och hastar ur sängen. En piga skickas att städa en smula uppe i studerkammaren och biblio-

teket. Dit vill Linné dra sig tillsammans med sin vän; där kan de få språka i lugn och ro. Under tiden sätter de sig i matsalen.

— Hur kan det komma sig att du faller ner i Uppsala som en meteorsten? Du borde ha gett oss en förvarning.

— Ja, resan kom så hastigt på, så jag hann aldrig skriva. Jag var tvungen att konferera med Böttiger om några dunkla punkter i min farmacopé. Och när den mannen aldrig svarar på brev, bestämde jag mig för att fara själv. Jag behöver nog också några råd av kära bror!

Linné går att söka sin pipa, och Bäck ser sig omkring i salen. Det var länge sen han var här. Porträtten av de tvenne Rudbeckarna är kvar. Själv hänger Linné förstås också här, med Linnéan i handen; det är ett ypperligt porträtt... Annars verkar här oförändrat sen han var här första gången: samma blåmålade stolar med gult överdrag, samma bord med marmorskiva och förgyllda fötter, samma blåmålade fåtölj - också den med gult överdrag. Linné är förvisso en sparsam man, när det gäller yttre flärd. De senaste åren har väl allt gått åt för Hammarby och Säfja och Edeby och allt vad gårdarna heter; det är ingenting att förundra sig över. Och med fem barn därtill ... Nja, den där krukan: har han sett den förut?

— Den där porslinskrukan - är inte den nyförvärv, sen jag sist var här?

Linné nickar belåtet.

— Rätt! Holländsk är den - jag fick den som gåva från Cliffords sterbhus. Den gode mannen hade bestämt att jag skulle ärva den. Det är en dyrgrip, må du tro!

Linné har sagt till om vin, det bästa vinet huset har; nu kommer Sara Lisa med den röda härligheten. Bäck tycker att dagen ännu är för ung för vin, men Linné svarar att om det så varit i ottan, skulle han ha brutit halsen av sina bästa buteljer för en så kär väns ankomst.

Sara Lisa hinner inte sitta ner just nu, hon måste ut i ett ärende, säger hon hemlighetsfullt. Bäck drar, ohörbart, en lättnadens suck; han vet att han är en av de få ”lärde” vars sällskap Sara Lisa uppskattar, men den här gången vill han helst få skvallra i fred med Linné. Raskt flyttar de glas och buteljer till biblioteket. Aprildagen är råkall; tack och lov har pigan tänt en brasa i kakelugnen.

Innan de ens hunnit sätta sig har Linné börjat rida samtliga sina käpphästar: de usla ”doktorerna” från Greifswald, det ständiga trubblet mellan kirurger och medicinare, den skandalösa bristen på veterinärer i Sverige. Bäck hinner knappt parera den

ena stöten, förrän Linné är framme med nästa.

— Om Greifswald är vi helt och hållet ense, svarar Bäck, och det vet kära bror. Vi har ju alldeles nyss ålagt doktorer därifrån att inom viss tid anmäla sig hos Collegium medicum för att avlägga examen ...

— Jag vet - och det är förträffligt! Men se då till att ni improberar de odugliga! Vad skall det annars bli för läkare av slika doktorer, som inte kan skriva ett recept eller läsa en latinsk bok? Vi har nu i vår haft tre gynnare här i Uppsala, som vi inte ansett oss kunna släppa igenom till disputation. Vad hände? Jo, de kvistade genast av till Greifswald! På slutet kommer de att gå alla.

— Som sagt, försöker Bäck, vi gör vad vi kan, och vi skall nu skriva till Riksdagen för att få stöd uppifrån -

Längre hinner han inte, förrän Linné ånyo avbryter honom:

— Men ni har er själva att skylla, då ni uppammar föraktet för regelrätta akademiska studier. Ja, kanske inte du, men du är preses i Collegium, och jag har hört många av dina assessorer säga att för en läkare är akademien inte så viktig som en rundlig tid på Serafimern. Vasa? Det betyder i praktiken att de gynnar dem som utbildats i Stockholm på uppsaliensarnas bekostnad. Och

vad blir slutet? Jo, att kirurger och kvacksalvare sätter sig på vår näsa och att ingen till sist bryr sig om att skaffa sig en grundlig vetenskaplig utbildning. Vad fan skall han för resten med den till, när en kirurg numera kan bli livmedicus och archiater — som den där fördärvade Schützer!

— Det där med Schützer får du gräla på majestäterna för, skrattar Bäck, det är då sannerligen inte vårt fel. Dessutom är det ju mer än tio år gammalt.

— Erkännes - men jag undrar om Collegium inte ändå var med om att värpa ägget. För hur var det med Martin? Han som blivit de allt sturskare kirurgernas stöttepelare, sen han väl kläcktes ut som anatomie professor nere i Stockholm? Vad sa jag, den gången? Jo, jag rekommenderade Wahlbom. Men Collegium medicum lyssnade inte på mig utan tog den usle Martin. Jag minns ännu vad jag skrev till herrarna i Collegiet efter det, fast också det är över tio år sen; jag förutsade ”en vera nemesis divina, för det I gå förbij den bästa”. Den som fått som den velat, bör sen inte gråta.

— Ja, ja, suckar Bäck, men du skall minnas att jag är inte ensam bestämmande i Collegium. Jag håller med dig i allt - så varför gräla på mig?

Linné försäkrar att det inte är på Bäck han grälar. Det är bara så sällan han kan få säga sitt hjärtas mening utan att trampa någon på tårna —och just därför att Bäck och han är ense, vågar han tala som han gör. Efter någon ytterligare munhuggning anser de sig också ense om att striden mellan medicinare och kirurger är ovärdig och måste bringas till ett slut. Bästa sättet vore att alla kirurger också nödgades studera medicin, så man i framtiden slapp de två rivaliserande kårerna.

— Men det förutsätter, påpekar Linné, att stockholmarna slutar upp med att förakta Uppsala akademi!

Och så är då käbblet på nytt igång, där Bäck ömsom försvarar sina kolleger i Stockholm, ömsom måste ge Linné rätt.

Bäck längtar efter att få tala om någonting annat, och därför säger han oförmedlat:

— Det sägs att ni skall få Serenius till ärkebiskop här i Uppsala. Han gör en grimas.

— Vilket Gud förbjude! Linné kan inte sitta stilla; han måste upp och gå över golvet vid tanken på Serenius som ärkebiskop.

— Men han är väl driftig och dugande! hånar Bäck.

— Styrig och enveten är han! Med honom som prokansler skulle vi professorer rappt degraderas till enkla pastorsadjunkter.

Och inte skulle vi tordas yttra en stavelse, som inte har klart stöd i bekännelseskriterierna. Nej, låt honom stanna i Strängnäs - det var ju för övrigt alldeles nyss han vart biskop där. - Fast, det är klart att ...

Linné är en smula kluven i sin hållning till Jacob Serenius. Han har med gillande lyssnat till Serenii angrepp på det framflytande franskeriet och hans krav på ett återvändande till gammaldags allvar och tukt. Det stämmer väl med Linnés eget ideal; han framställer gärna sig själv som ”en man av gammaldags heder och tro”. Men i hans tycke går Serenius och hans meningsfränder för långt. I förlängningen av deras förkunnelse ser han benhård ortodoxi, förbud och trældom. Och värst av allt: Serenius är en av mössornas hårdaste partigångare, och hans politiska hänsynslöshet är enorm. Linné själv söker hålla sig utanför politiken så mycket som möjligt, men personliga band har knutit honom till hattarna. Han kan inte säga att han älskar hattarna eller sväljer allt vad de står för. Men sen han sett hur mössorna krossat den ene efter den andre av hans vänner, har han intet annat än förakt till övers för dem.

Han försöker förklara sitt dilemma för Bäck och säger slutligen:
— Gammaldags heder och tro betyder för mig också att käm-

pa med blanka vapen. Den som tar lögnen till hjälp, har därmed dömt sig själv i mina ögon.

Bäck nickar ivrigt.

— Då tror jag att jag kan berätta något som för alltid skall bota din kluvenhet i fråga om Serenius! För du har antagligen inte hört talas om Serenii collation för bönderna under senaste riksdagen?

Nej, det har Linné inte, och så berättar då Bäck:

En ryttmästare Hildebrand anhöll hos kungen om hjälp att få ut ett arv efter sin döde bror; brodern hade testamenterat allt sitt till sin älskarinna. Nå, Hildebrand fick nej av kungen men hoppades då på ständerna och bad sin vän Serenius att hjälpa sig. Visst, Serenius känner knepen! Han skall bearbeta bönderna för Hildebrands sak. Alltså uppdrar han åt sin måg att göra collation för bondeståndet ute på Munkholmen och säger också åt honom att skaffa fram ett dussin horor åt bönderna.

— Brännvin med dopp! Linné slår sig på knäna; han har aldrig hört så befängt!

— Ja, vänta, säger Bäck, det är inte slut än! Efter den där våta supen upptäcker tolv-fjorton herredagsbönder att de fått dröppel och schanker. Och nu går dessa åkommor i Stockholm under

namn av "Serenii religion". . . Till råge på allt fick de stackars bönderna inget gehör för Hildebrands sak hos de övriga ständerna.

— Det här skall du ha tack för! utbrister Linné med värme. Minsann, så fort jag hinner skall jag sprida berättelsen bland de prästerliga valmännen! Jag vore väl fördjävlad, om jag inte sökte göra allt för att stoppa en sådan ärkebiskopskandidat.

Han far upp från stolen och krafisar ner några anteckningar på sin minneslista; här får han också ett nytt blad till sin Nemesis... Fast, han bör handla i lönndom, så hans namn slipper bli nämnt!

— Nej själv hoppas och ber jag att min gamle vän Beronius skall få ämbetet. Det vore gott för kyrkan, om det blev han. Det vore kärt för mig själv att ha honom här - det är så långt till Kalmar. Du minns väl att Beronius gjorde det grövsta arbetet mot Wallerius?

Jo, Bäck minns. Han sökte ju själv professuren, låt vara utan annat hopp än att få förslagsrum. Och sen har han ju fått höra om den beryktade disputationen åtskilliga gånger från Linnés egen mun.

— De hade inte mycket för det, Rosén och Wallerius! Linné fortsätter att minnas. Han har alla turerna på sina fem fingrar: hur

Rosén i alla tider hade motarbetat honom; hur han fick Wallerius att disputera offentligt emot Linné, fast Wallerius själv sökte samma professur som Linné; hur Beronius och Clingenberg stridde för Linné och fick hans antagonister att stå där med lång näsa ...

Det där är mer än tjugo år sen, tänker Bäck, men Linnés bitterhet är alltjämt lika frisk. Att han inte svält den än, han med sina många segrar? Han vet att det är farligt att göra invändningar - Linné tar dem gärna som ställningstaganden för fiendesidan. Deras långa vänskap har väl varit möjlig just för att Bäck inte sagt emot utan låtit Linné få häva ur sig och lätta på sitt inneboende tryck. I regel har det räckt: bara eruptionen fått ske, har saken varit glömd och förgäten och Linné har gått vidare med ett skämt. Också om detta med Rosén och Wallerius kan han väl skämta, men där ligger allvaret ändå så nära ytan att Bäck förstår: detta kommer Linné aldrig över.

Ändå tar han risken och ställer en fråga:

— Carl, tror du ändå inte att Rosén numera är din pålitlige vän? Jag träffar honom ju rätt ofta, och han har aldrig annat än gott att säga om dig.

Linné ser på sin vän. Han tar pipan ur munnen och halvblundar med ena ögat.

— Jag skall säga dig: jag törs aldrig lita på den mannen! Han är som skorpionen: man skall inte förledas av hans smekande tunga utan vakta sig för vad han har där bak!

— Ja ja, du vet själv bäst... Men nog hade du större glädje av Rosén i fakulteten än av Aurivillius?

— De stunder han var hemma, ja! Jag fick ju göra allting ensam; Rosén var aldrig annat än nere vid hovet. Fast, numera ser jag ju honom sällan. Därmed inget gott sagt om Aurivillius!

— Är han alltjämt lika rädd att bli trampad på tårna? Jag menar Aurivillius.

— Om han är! Det är knappt jag vågar andas om anatomi, förrän han flyger till väders. Samtidigt aktar han inte för rov att slå mig på fingrarna inför sina studenter. Jag hörde nyss att han anatomicerat ett hästkadaver uppe i akademitornet - som han brukar. Och när han då kom till lungorna anmärkte han att han inte fattade hur de kunde innehålla ignis electricus, som jag menar. Den dåren har, bevars väl, aldrig sett denna "eld"; ergo: den existerar icke! Ja, han ids inte ens sätta sig in i min teori och rätt återge vad jag verkligen säger.

— Vänta! Låt oss se, om jag kan citera dig riktigt; du skrev till mig: när luften går in i lungorna, innehåller den elektricitet men

den luft vi andas ut saknar den.. .

— Exakt! Och då borde väl den narren fatta att en död häst inte kan ha någon elektricitet i lungorna. Jag undrar just, om han förnekar själva luften, när han nu inte kan se den.

— Ånej, där faller han säkert tillbaka på sitt bondförstånd — hatten hans har väl blåst av någon gång mellan Dômen och Bondkyrkan!

Linné kastar sig bakåt i karmstolen och skrattar. Så reser han sig snabbt, kramar vännens axlar och häller sen mera vin i Bäcks glas.

— Det är då djävulen att du inte är här i Uppsala, säger Linné. Då skulle mitt liv vara en fest, mest var dag. Nu är jag ensam som en pelikan i öknen. Håhåjaja.. .

Bäck skall just till att kasta in en fråga som får Linné att glömma sin melankoli, när dörren öppnas och pigan kommer in med kaffe. Skönt! Bäck vill helst slippa Linnés jeremiader, den här gången - det finns ju så mycket intressant eller lustigt att krama ur den gode botanistfursten, bara han hålls på gott humör.

— Kaffe - det skall bli gott, det! Linné klappar i händerna. Du vill väl ha?

— Tack, gärna! Annars borde jag väl avhålla mig, sen jag läst

din avhandling om kaffet. Det var mycket du där tillvitade denna svarta dryck! Den är skadlig för synen, man blir darrhänt, man rapar fult i resvagnen och jag vet inte allt. Så jag trodde du själv hade slutat dricka kaffe?

Linné ler en smula förläget.

— Man kan inte alltid leva som man lär... Fast den här gången har du allt läst på illa! Jag talar ju om omåttligt bruk. Samtidigt slår jag fast vilka förtjänster drycken har, inte sant?

— Mm, svarar Bäck och låter sig väl smaka, jag såg nog det - jag försökte bara skämta. Märkligt, det där du skrev om att kaffe sätter ner potensen.. .

— Aha, det var där skon klämde! Men din vackra hustru har du ju inte med dig hit, och mina döttrar bör du hålla fingrarna ifrån — så ta du en kopp till!

— Åja, den skymt jag såg av Lisa Stina får mig att tro att jag i så fall skulle behöva en halv åm kaffe! Fasligt, så grann hon blivit!

— Å, det beror på att hon har fästman och skall gifta sig i sommar. Ser du noga efter, skall du finna att hon är grön i ansiktet av brånad. — Men, behöver du motverka kaffets negativa effekt på potensen skall du äta havrerötter.

— Jag vet, jag vet! avbryter Bäck skrattande. Du skickade mig sånt elände för länge sen och skrev att rötterna inte var för patienterna, som hade annat att tänka på - och samtidigt bad du Gud bevara de jungfrur och mademoiseller som konsulterade mig, sedan jag satt i mig dina gåvor.

Linnés ögon lyser av okynne.

— Gjorde jag ... Nå?!

— Ä! Du med dina afrodisiaka - jag tror inte ett grand på dem!

Linné blir ivrig och fäktar - det bör Abraham Bäck visst tro på! Linné har många talande exempel, han utvecklar dem, blir en smula stött när Bäck alltjämt tvivlar. Till sist måste Bäck lova att han skall studera ämnet bättre till en annan gång.

— Men den hämmande effekten hos till exempel kaffe, rundar Linné av, den kan du väl ändå inte förneka?

— Nej, det är en annan sak, det medger jag. Även om jag tillåter mig tvivla en smula på den där tysken du citerar - det där om att sultanen gav hingsten kaffe i stället för att kastrera honom och fick samma effekt.

Strax är käbblat igång på nytt, och det avbryts inte förrän fru Sara Lisa står i dörren.

— Jag har bjudit några vänner till supé i kväll för att fira vårt storfrämmande, säger hon glatt. Klingenstierna kommer och Ihres, likaså Rinmans. Och utanför på gatan mötte jag just Torbern Bergman; när han hörde att den lärde Bäck var på besök, tackade även han livligt ja till att komma. - Nej, nu måste jag ta itu med maten! Har ni vin tillräckligt?

De båda vännerna ser på varann, när Sara Lisa gått.

— Det var väl inte just vad vi hade tänkt oss...? suckar Linné.

— Nej ... Det är inte min dröm att... Men - vi får svälja förtreten och vara glada för Sara Lisas skull!

— Jo ... Linné nickar och finner att Bäck har rätt. Bäckes ankomst gjorde under, inte bara med hans mage utan också med Sara Lisas grälstinna sinne. Det är skillnad som mellan natt och dag! Minnet från morgonens gräl hugger ännu efter honom. Skall han berätta för Abraham? Nej!

— Det enda jag vill invända rör Bergman, säger Linné. Det förvånar mig att han ville komma, efter vad som passerat.

Och så berättar han då för Bäck vad han fått höra av Fabricius.

— På tal om Torbern Bergman, säger Bäck, så hörde jag just att han skall ge ut en motskrift mot en motskrift. Du minns den

där Nelin som skrev om maskar på fruktträd men som aldrig gav sig till känna för att få sitt pris från akademien.

— Det var väl inte heller så mycket att hämta, avbryter Linné.

— Nej, låt vara att han inte fick första pris. Men sen kom ju en anonym kritik, som du förstås har sett?

— Flyktigt, flyktigt! Sanningen att säga minns jag inte vad där stod. Den försvann i all röran här så snart den anlät.

— Nå, den anonyme slog ner på Nelin - bland annat med hänvisning till dig, som han tyckte att Nelin kunde ha lärt sig ett och annat av. Men motskriften kritiserade också de övriga pristagarna och främst guldmedaljvinnaren Torbern. Och nu har alltså Torbern tagit itu med den anonyme kritikern. Tur att inte också Torbern uppträder anonymt!

De skrockar en stund åt detta och undrar vad som kan komma att stå i Bergmans skrift. Men medan de pratar mal Linnés tankar. Kommer Torbern att antyda att han tror sig veta att Linné och Nelin är en och samma person? Och kan det rent av vara så illa att Torbern genomskådat också den anonyma motskriften och förstått att Linné skrivit den? Nej, det kan väl ändå inte vara möjligt?

Om han skulle skriva till Bergman och fråga. Han är ju nyfiken

på om Bergman också tar upp kritiken mot Nelin, eftersom hans eget namn är nämnt av den ”anonyme”. Det kan väl ändå inte vara så att...

— Hur går det med dina théplantor?

Linné studsar upp från stolen.

— Ita me Deus! Här sitter jag och lallar och glömmer att visa dig min skatt. Visst, de plantor som till sist kom fram oskadda, har tagit sig vackert. Nästa gång du kommer kan jag bjuda dig på äkta kinesiskt thé, som växt i Uppsala! Korn!

Som två ungdjäcknar löper de mot orangeriet.

3

.

— Ja, men du menar väl aldrig att du sätter tro till Rudbecks spekulationer i Atlantikan?

— Varför inte!

— Redan arkeologiska skäl gör det högst osannolikt att mänsklighetens urhem skulle ha kunnat ligga i Norden. Därför finner jag den rasindelning för snäv som placerar nord-européen...

— Ha ha! Då har du följt med illa. Du har inte observerat att jag redan anno femtiåtta ändrade mitt system. Jag skall visa.. .

Linné och Bäck spankulerade i nedre salen, i väntan på supé-gästerna. Nu såg sig Linné villrådigt om efter något att skriva på. Det brukade stå en griffeltavla bakom spisen, men den hade Sara Lisa städad undan för gästernas skull. Fördömt! Nå, det skulle nog gå ändå. Raskt sprang han fram till spisen och kratsade fram ett svartnat kol ur askan. Det var ännu hett — han bollade det fram och åter mellan händerna några gånger för att få det att svalna. Så drog han undan ett par av stolarna intill det festdukade bordet, sparkade ihop trasmattorna och kom på knä mot det vita skurgolvet.

Bäckes svaga protester hörde han inte.

— Så här! sa han ivrigt och ritade upp en rektangel, som han sen delade i fyra fält. Bäck var tvungen att krypa ner på alla fyra, han också. “A” står för den röde amerikanen - och sen följer européen, asiaten och afrikanen. Det nordiska har alltså i och för sig ingenting att...

— Men vad i helvete håller ni på med!! Främmandet är här i rappet och här ser ut som i fähuset. Abraham som har det bättre förståndet kunde väl ha hindrat... Och se, hur han ser ut om

händerna, svart som en gruvdräng! Hör, nu kommer de redan! Linnaeus går genast och vaskar sig, och Abraham får hjälpa mig med mattorna. Se så!

Skamsna som ertappade skolpiltar åhörde de avbasningen. Stolar och mattor kom åter på plats; den märkliga kolteckningen var det dock ingenting att göra åt för stunden. Sara Lisa fick nöja sig med att förklara för varje ny gäst som anlände - och så kunde hon då vända förtrytelsen i löje och finna ett visst medhåll: där såg de hur hon hade det!

När Linné återvände efter en snabb handatvagning, var alltså alla komna och kände till hans bravad. Samtalsämnet var givet! Det hjälpte inte att värden gjorde svassande och blomsterrika komplimanger åt var och en - Torbern Bergman kunde rent av tro att han var Linnés allra varmaste hjärtevän! - eller kastade in frågor, som eljest brukade locka dessa lärda herrar till långa utläggningar: strax var bordssamtalet tillbaka vid Linnés färdigheter i teckning. När Torbern emellertid märkte att värdens leende började bli ansträngt, skyndade han sig att falla professorskan Ihre i talet och sa:

— Negrerna kommer alltid längst ner i alla system jag har sett. Jag menar då: alla nutida system, från herr archiaterns eget -

hos Bernier var det ju ännu inte så. Jag har ibland undrat vad detta kan bero på. Har det uteslutande att göra med den nya synen på klimatfaktorerna? Kallt klimat - bra folk, varmt klimat - dåligt folk.

— Vi får väl inte heller utesluta Rousseaus och andras tankar, inföll Johan Ihre. Synen på den ädle men obildbare vilden.

— Ett utomordentligt inpass, bugade Bergman, jag behöver inte säga att jag här frågar med amatörens nyfikenhet; själv är jag alldeles okunnig. Därför undrar jag i min enfald: anses det ligga något i vissa lärdes uppfattning att negrerna skulle härstamma från aporna?

Små skratt, ett överraskat utrop från fru Rinman och allas ögon fästade på Linné. Denne drack under tystnad för att vinna tid. Över glasets rand betraktade han Bergman. Det där tror du förvisso inte eller undrar över, tänkte han; du är bara ute efter att sätta mig på det hala ...

— Tanken är väl i och för sig inte så chockerande, svarade han. Jag har själv på goda grunder tillåtit mig kalla apan för människans närmaste släkting och kusin. Båda hör de också till samma klass bland djuren. Men jag antar att det inte är detta som adjunkten Bergman far efter utan åsikten att beblandelse

mellan apa och människa skulle ha satt den första negern till världen?

—Alldeles!

Nu får vi höra, tänkte Bergman; det sägs att Linné i sin ungdom själv omfattade den tanken. Vad säger han manne i dag?

— Tanken är intressant, svarade Linné, och en svensk har gett en ovanlig sidobelysning åt den. - Får jag såsen, Sara Lisa! - Jag tänker på Johan Linder och hans ”Tankar om den smittosamma sjukdomen fransoser.” Han skrev den i början av seklet. Herrskapet känner till den? Jo, assessorer Bäck, naturligtvis... Ingen annan? Nå, då skall jag unna er nöjet att.. .

På ögonblicket hade han glömt såsen och satte av till sitt bibliotek.

— Undra inte, sade fru Linné, om han nu inte kommer tillbaka ohämtad. Ibland kommer han på något han måste skriva, fast stugan är full av gäster.

— Ja, det måtte jag väl ha varit med om, skrattade fru Rinman. Jag glömmer aldrig den gången vi hade bal här och Carl plötsligt slog upp klaffen till sekretären och satte sig att skriva, mitt i allt rumlet.

Medan bordsgästerna överträffade varann med älskvärda

hågkomster av världens tankspriddhet, vandrade Bergmans blickar över sällskapet. Så mycken vitterhet och andlig resning enbart inom denna lilla krets! Uppsala var sannerligen ingen akademisk bondby. Samuel Klingenstierna: ryktbar världen över, inte minst för att han slagit Newton på fingrarna i fråga om de akromatiska linserna. Skada att han numera var så sjuklig, en skugga blott av sitt forna jag ... Var Klingenstierna stor som matematiker och fysiker, var Johan Ihre hans jämlike som språkforskare. Som sådan var han inte bara Sveriges mest lysande genom tiderna, han kunde också mäta sig med vem som helst ute i stora världen. Därtill orädd och intagande.

Och så då Sven Rinman. Vad han inte visste om bergshantering kunde samlas på ena lillfingernageln! Tyvärr skulle det nog inte gå att få Rinman knuten till akademien. Ja, kanske var det väl om denne sällsynt praktiske man blev bergsvetenskapen trogen; riket behövde honom där. Man fick vara glad så länge han gjorde Uppsala den äran att bo här.

Märkligt, trots allt, hur Linné förmådde hålla vänskap med dessa män, sinsemellan så olika - kanske inte minst politiskt.

Vad fru Linné kunde ha gemensamt med fruarna Ihre och Rinman, var väl mera tveksamt? Redan i sin klädsel bröt Sara

Lisa bjärt av mot de två andra: reggarnströja och förkläde och en kofta därutanpå av något som såg ut som Danzigertyg. Och därtill bindmössa ... Bestämt satte Sara Lisa en ära i att se ut som en borgarkärring?

Den här gången kom Linné sina gästers eventuella förhoppningar på skam: han var snart tillbaka med en bok i handen.

— Här skall ni få höra! myste han och bläddrade. Får se nu ... Jo: ”Then Veneriske Smitten förmodeligen ther igenom utsprungit, at folcket i warma länderna, af sin stora kåthet, haft beställa med the store Apiner och Markattor, eller så kallade Babianer. Huru thesse djuren äre mycket kåte, är nog bekant och luchta the therföre ganska fränt, som. . .”

— Nej men, vad är detta för bordssamtal! utbrast Sara Lisa. Det där får herrarna spara tills ni sitter i rökrummet.

“... som Moschus, Zibeth, Bäfvergäll, eller som en brunstig bock. Och säger Nils Matson i Köping i sin West-Indiska Resebeskrifning, att han i staden Pelicatte sedt en qwinna hafvande af en Babian.” Det ni!

— Hur kunde nu Nils Matson veta det? skrattade Sven Rinman.

— Det förmäler Linder inte, svarade Linné. Men det lustiga

var att Lars Roberg trodde på Linder! Fast sanningen är att det var Columbus som hade med sig några kvinnfolk hem, som han gav till spanske kungen. Och sen kom syfilis till Sverige genom kung Kristian, som hade med sig en hoper franskt folk, lagom till blodbadet. Med kåtheten och lukten har fransosen heller ingenting att göra. Jag menar det rör sig om smitta genom djur, som är så små att de inte går att upptäcka med blotta ögat. Ja, kanske är det så med de flesta sjukdomar att...

— Nej, nu får han hitta på något annat att tala om, annars går jag från bordet! Sara Lisa var ond nu. De andra fruarna skyndade sig att högljutt vädra ryktet att kronprinsen skulle bli universitetets kansler efter Höpken, och strax hade också Linné kastat sig in i den diskussionen: han visste besked, för han hade haft brev från Höpken ... Något stött menade Klingenstierna att han om någon borde veta, han som ända tills helt nyligen varit kronprinsens lärare!

Något svar på min fråga fick jag aldrig, tänkte Bergman, och lika gott var väl det. Jag kunde ju ha valt ett annat tillfälle, när inte fruntimmer var närvarande ... Men det där Linné sa om osynliga organismer var intressant! Där har han nog framtiden för sig, trots allt — om han nu för en gångs skull kunde ge sig ro att sitta stilla vid mikroskopet och söka pröva sin teori.

Kanske han själv skulle slå sig på ämnet?

Fast då blir väl Linné gramse på honom igen för att han ger sig in på dennes domäner. Nå, teorin är ju ingalunda ny, och inte är den heller uppfunnen av Linné! Det mesta återstår, så vitt han förstår, innan den intressanta tanken kan sägas vara annat än just en teori. Och ännu längre är vägen tills den duger att bota sjukdomar efter.

Torbern Bergman suckade. Tänk, så mycket de skulle kunna utföra tillsammans, han och Linné, om de blott kunde samarbeta! Linné med sina blixtrande infall; han med sin tålmodighet, sin envisa lust att experimentellt pröva ...

Han måste fråga Sven Rinman hur Linnés och Rinmans samarbete går. Han har hört av Rinmans svåger Wallerius att de är i färd med att undersöka turmalin tillsammans. Ja, vad allt har inte Linné sina händer i!

Så fort måltiden är slut måste han också få en pratstund med Bäck.

Han spritter till. Linné har tappat sin kompottskep i golvet. Han vrider sig från bordet och viker sig dubbel.

—Min mage! flämtar han. Hjälp mig till min säng, Abraham...

VIII

1

Det är maj. Backsippan lyfter sin näbb och gal: jag är här! Kom och beundra mig! Stenskvättan knixar och smackar: Vill du inte se var jag bor i år, Linné!

Men Linné har stigit djupt ner i Uppsalafebern, den fruktade. Medan hans älskade trädgård står i sin fagreste brunst och det jäser i varje stjälk, bankar han på dödsrikets port.

Sara Lisa har sänt efter Linnés kollega Aurivillius — men Samuel ser villrådig ut. Han mumlar om frossa och pleurit. Han runkar sitt huvud över febern och skriver ut recept med salpeter i för att lindra den höga febern.

Korta stunder är Linné vaken. Professor Aurivillius är dock inte säker på att Linné känt igen honom. Dessemellan hallucinerar Linné och talar osammanhängande; han verkar tala med någon – vem fattar de inte, varken han eller Sara Lisa.

Ett moln har landat på Linnés sängkant. Nu försvinner det. Nej, nu är det där igen. Tätnar, mörknar. Får ögon. Huvud sedan. Han flyttar blicken: nu har molnet också fått händer och armar.

Gestalten liknar någon han känner. Nu drar spöket läpparna isär och visar en tandlös mun. Ja, så gott som. Jo, nu ser han: molngubben ser ut som mannen på tavlan han har nere i stugan...

Det är ju han själv!

Han ligger stilla, håller andan en lång stund och funderar. Så blundar han ett tag; öppnar ögonen på nytt. Nej, hamnen är kvar.

— Vem är du? frågar han till sist. Fast han redan vet svaret.

— Din skugga, svarar det - och rösten är hans fars. Han anstränger sina ögon för att finna också faderns drag. Men nej.

— Min skugga, säger Linné famlande. Du är alltså jag själv i viss mening?

— Beror på vad du menar med ”jag själv”. Väntar du att jag skall likna den Linnöus som du söker inbilla världen och dig själv att du är, då blir du säkert besviken. Vill du däremot träffa dig själv sådan du är, kan jag kanske stå till tjänst. Fast -

— Jag heter Linné numera. Von Linné.

— Ack, en pisspotta av gull! Vad är namn och ära? En kastby. En vind som vänder innan hamnen är hunnen.

— Ett namn och en ära som jag har ingen annan att tacka för än mig själv!

— På ett sätt talar du sant: vem var det som skrev i tyska tidningar att du var världens främste botanicus - innan världen ännu hade sett en rad från din penna! Och alla de panegyriker vi kunnat läsa i Salvii Tidningar —vem har skrivit dem? Du tiger och svarar inte, du vet att det var du själv.. .

— Blir sanningen lögn, om den kommer ur min egen mun?!

— Väl parerat! Men - sanning är ett relativt begrepp: en sanning som endast är halv kan stundom vara ohederligare än lögnen.

— Det där är en djävulens logik!

— Minsann, du tror på djävulen med ens! Ja, kanske är det så att det ofarliga fritänkeriet flagnar i dödens närhet.

— Vill du antyda att jag skall dö nu? I så fall skrämmer du mig inte: döden är min vän. Sanningen att säga hade jag väntat att han skulle nå mig för länge sedan.

Skuggan nickar ivrigt och visar sin tandlösa gubbmun.

— Där vet jag att du talar sanning men du berättar inte varför du väntat på döden. ”Den gudarna älskar, dör ung.” Du

har räknat alla de stora begåvningar i historien som dött i unga år och sagt dig: jag är en av dessa andens store, jag kommer också att dö ung! Men nu har döden dröjt. Du är på väg att bli en gammal man. Man kallar dig för "Gubben" bland studenterna. Och du har börjat tvivla på att du är en gudarnas älskling.

Linné blundar och vänder sig mot väggen; han vill inte längre se denne vedervärdige geront. Han minns en händelse under hans gotländska resa. Vad kyrkan heter, kan han inte just nu påminna sig; det var en av de sydligaste på ön. Han och hans resesällskap stod vid långskeppets norrvägg, när prästen knackade med sin käpp på rappningen och sa: "Härunder sägs det att det skall finnas målningar från katolska tiden." Och med ens föll ett stort sjok av rappningen ner och blottade en rödhårig djävul. Rödhårig var han över hela kroppen, och där födslolimmarna skulle ha varit, satt ett grinande djävulsansikte. Samma känsla av otäckt varsel upplever han också nu inför denna sin så kallade skugga. ..

.— Du tog aldrig varning av det där varslet, säger skuggan. Ditt mene tekel på väggen.

— Om du läser mina tankar som en uppslagen bok, svarar Linné, måste du ju också veta att det är just vad jag har gjort. Känner du inte till min hämndebok, min Nemesis? Där samlar

jag ju allt jag kommer över av sexuella förvillelser. Till varning för mina efterkommande.

— Jo, du ser grandet i din broders öga - men bjälken i ditt eget?

— Lögn! jag har levat oförvitligt som äkta man!

— Ditt minne börjar bli skralt... Ja, ja, det har jag ju märkt länge! Men kanske du ändå minns vad Frälsaren säger: Den som med begärelse ser på en annans hustru, han har redan begått hor med henne i sitt hjärta.

— Jag tycker inte det låter troligt att Jesus kunnat säga något så dumt! Är nog tillskrivet av någon surögad munk.

— Jag höll på att glömma att du lever med en Bibel, där Nya testamentet ser så gott som oläst ut! Men -

— Håll ett ögonblick, ber Linné. Du säger att du är min ”skugga”. Men - du förefaller att vara min argaste fiende. Hur kan det gå ihop?

Nu skrattar den vedervärdige igen; måhända är det djävulen ändå? I så fall ...

— Ditt stora misstag i livet är att du har så förvända begrepp om vem som är din vän och vem som är din fiende. Envar som skrapar med foten och strör kastpenningar tror du vara din vän,

fast han kanske i sitt hjärta föraktar dig. Medan du bär på ett långsint hat till den som försökt visa dig dina fel. Den senare var kanske din bästa vän!

— Du svarade inte på min fråga.

— Jo, det gjorde jag - men du ville inte förstå svaret. Jag vet att du ofta talat om ”människans dubbla skugga” och kallat dem lyckan och dygden. Åter en sån där ödesdiger felsyn! Din ”skugga” är ingen kungalakej, som hurrar för dig bland pöbeln på gatan; jag är snarare narren på din triumfvagn som viskar till dig: Memento mori!

— Ja, tack, den viskningen har jag lystrat till. Det måste du medge. Jag vet att jag är dödlig.

— Ditt sätt att säga det på, får det att låta som skryt. Du menar väl aldrig att döden mist sin udd för den som blir buren till graven med adelsvapen!

— Nu gör du mig orätt - igen... Alla och envar vet att jag föraktar världens prål.

— Jo, det är vad du låter världen förstå. Men vi två, som kan se in i ditt hjärta, vet att det inte är sant. Får du beröm och ära, säger du strax: Asch, lappri! Men får du inte beröm och ära, rasar du och grämer dig gråa hår. Därför är det inte heller sant att du hälsar döden som en vän. Inte nu längre! Hade döden kommit

innan du var femti år, skulle du kanske ha dött med värdighet, viss om din odödlighet i vetenskapens himmelrike. Men nu är du rädd för att dö.

— Jag... rädd för att dö!

Nu är det Linnés tur att skratta. Ändå lyssnar han efter fortsättningen med iver och oroas några ögonblick över skuggans tystnad. Tänker han då inte berätta varför?

Äntligen tar skuggan åter till orda.

— Jag märker att du börjar höra på... Carolus Linnæus, är det inte så att det livsverk du byggde åt dig redan i unga år inte längre räcker för dig? De unga bestarna har redan börjat hacka på det och du löper ständigt runt byggnaden för att jaga bort dem: inte en sten får de rucka på! Inte en Peloria får de knäcka! Därför har du inte ro att dö, inte på länge, inte i evighet: du måste som en Fafner vaka över ditt guld.

— Du blandar metaforer som den värste bondpräst! Ännu ett skäl mot att du skulle vara min skugga. Salig Dalin sa att få behandlar sitt modersmål så mästerligt som jag. - Så ledsen du verkar, plötsligt?

— Ja, jag är ledsen. Du svänger dig och slingrar som en orm i klykan -

— Tala inte om ormar!

— ... och du tror att det vi just nu sysslar med är något slags akademisk disputation. Därför lämnar jag dig nu. Jag förstår att jag kommit för tidigt. Vale, Linnøe!

Gubben börjar lösas upp, strax är han åter en molngubbe, och strax inte ens det: han är borta. Linné reser sig upp i sängen.

— Nej, kom tillbaka! ropar han. Jag lovar att lyssna utan att säga emot. Du måste förstå att jag.. .

— Men, Carl, Carl, stilla dig! Carl lille, vakna då! Omsider når Sara Lisas röst in till hans medvetande. Han stirrar förvirrad på sin hustru.

— Du yrade så vådligt, säger hustrun. Jag höll på att inte kunna väcka dig. Se här, du skall ta din medicin.

Han gapar tacksamt och sväljer; det smakar djävulen. Så tar han Sara Lisas hand i ett hårt grepp.

— Sätt dig här hos mig en stund och håll mig sällskap, ber han. Jag drömde så otäckt - jag vill inte somna genast igen.

Hon låter honom behålla handen, fast det nästan gör ont. Med den lediga handen stryker hon hans heta panna, torkar den fri från svett.

— Tack, viskar han, det svalkar så med din hand.

— Tänk, säger hon, vore det inte för oron över den hårda febern, skulle jag känna mig glad! Det är så stillsamt och tryggt att ha honom i sängen. På något sätt tycker jag bäst om honom såhär...

Han för sin fria hand till hennes, smeker över knogarna hennes och tror att han förstår hur hon menar. Han lyssnar efter minnet av vad hon sagt, när hon väckte honom; minns han rätt? Jo, hon hade sagt ”du” till honom! Det har hon inte gjort sedan hon var ung fästmö och älskande uppe i Falun — innan han reste till Holland .. .

3

Åter stod en gestalt intill Linnés bädd. Var det den fördömda skuggan igen?

Nej, det här var ingen liten tandlös gubbe. Hans hår sken som utslag ur kopparugnen. Linné måste blinka och skygga för att inte bli bländad. När hans ögon vant sig en smula, såg han att ängeln bar en mantel av kvarts eller hornblände - och ändå var materialet

mjukt och veckade sig vid ängelns rörelser. Ögonen, å dessa ögon!
Han visste inte vad han skulle likna dem vid, för vad han såg
rymdes inte i hans erfarenhet. Han tänkte: skogstjärna i dagg -
men visste strax att den associationen blott var en svag avglans.

Det var väl ändå en ängel...? Det var väl inte hans skugga som
förskapade sig?

— Salve, proeclarissime!

Å, nog var detta en ängel! En ärkeängel! Det var minsann
ingen gnällig småländska i den klockbronsen!

— Salve, Herre, svarade Linné med skälvande stämma. Han
hade velat svara med större pondus; inte som en sängliggande
gubbe i nattskjorta och luva. Han famlade över vänster bröstside;
om han åtminstone haft Nordstjernen på sig.

— Kalla mig inte ”herre”, bad ärkeängeln. Jag är din tjänare,
utsänd av min lysande herre för att trösta dig i din bedrövelse och
försäkra dig om min herres ynnest.

—Å, herre - nej, ursaka: men vad skall jag kalla dig?

— Kalla mig Rafael, för det är mitt namn.

— Tack, Rafael! Du kunde inte ha kommit i en lyckligare
stund - eller rättare sagt: i en olyckligare. För jag har nyss haft
besök av en djävul som marterade mig svårligen.

— Jag vet, svarade Rafael och log. Honom skall du inte bry dig om. Du vet att Herren Sebaoth ser med behag på dig och ditt verk, och den vissheten skall du inte släppa, nu i din svaghets stund. ”Den andre Adam” har man kallat dig, och det är förvisso rätt - men du är mer än Adam. För han gav endast djuren namn, allteftersom Gud skapade dem; du har namngett såväl växter som insekter, ja, minsta kryp har du kallat vid namn. För att nu inte tala om djuren, som människorna efter Adam rörde ihop och gav galna benämningar.

— Å! Linné kunde knappt ligga still; han var alldeles överväldigad. Det är en alltför stor ära din Herre bevisar sin tjänare! Hans är äran, jag har allenast gjort vad han visat mig på och sagt vad han intalat mig att säga. Men säg mig, du som vet det: är alla arter givna från begynnelsen eller kan nya uppstå? Jag har trott från min ungdom, att allt var givet i Skapelsen, men numera har jag börjat tvivla, fast jag inte riktigt kan säga varför...

Ängeln log ännu en gång.

— Du kan fråga Honom själv! För jag har befallning att föra dig inför Hans tron.

— Nu genast?! Linné famlade över sitt ansikte; skäggstubben stod så lång att han kunde se den på sin överläpp. Men, söte

bror, går det inte att vänta lite, tills jag hunnit klä mig i passande kläder och blivit ...

— Prat! Vad bryr sig världarnas Herre om jordisk prydnad! Jag märkte att du famlade efter din Nordstjerna, och då skall du veta att Herren har för avsikt att dekorera dig med Morgonstjernen och klä dig i gryningsljuset. Det du, det är annat det, än din doktorshatt och din sidenkappa! Så kom nu!

Han räckte fram sin väldiga hand. Den var som ett isflak i sol, så glänsande också den, men när Linné rörde vid den, var den varm och len som en kvinnohand. Med större tillförsikt klättrade han upp i ängelns hand och satte sig i tumvecket, med ryggen mot tummen för att inte riskera att ramla ner igen. Ängeln skrattade.

— Du behöver inte vara rädd - jag skall hålla i dig.

Mellan domkyrkans huvar bar det av; han var ett slag rädd att de skulle stöta emot någon av dem och störta, i en icharisk katastrof, men ingenting farligt hände. Så låga alla husen var, mot Dômens väldiga massa! Det märkliga var att han kunde se rätt ner genom taken på husen. Nere i ärkebiskopsgården var döttrarna inte uppstigna ännu; han hävde sig ut över ängelns tumveck för att kunna se bättre, ifall - men ängeln nöp skrattande till om ho-

nom. Nu flög de över Rinmans hus i Kungsängsroten - vad nu? Flög de i cirkel! Jo, det såg inte bättre ut. Han tittade förstulet upp på Rafael; bestämt behagade ärkeängeln skalkas med honom!

De dök i en svischande båge ner över Hammarby och han såg gumman Löfströms gapande mun. Veden hon hade i förklätt tappade hon i förskräckelsen. Linné gapskrattade. Hi hi, det här var livat!

Med ens var de i en stor stad. Han kände inte igen sig. Det kunde vara Paris? Men, nej - i så fall var alla husen höga som Fontainebleau, ja högre ändå. Gatorna var fulla av hästar och vagnar. Han vände sig upp emot Rafael för att fråga, men bullret omkring dem var så öronbedövande att han inte förmådde göra sig hörd. Herre, vad kunde?

Nu sänkte sig ängeln, så snabbt att Linné tog spänn och blundade: det här skulle aldrig gå väl, de skulle dunsas direkt i gatan! Men ingenting farligt hände. Linné öppnade på nytt ögonen, just som ängeln bromsade upp som en mås och tog mark. Och strax hade han lyft ner Linné på gatan. Curieux! Gatan var nu platt öde.

På nytt vände han sig spörjande till ängeln.

— Min vän, svarade Rafael, nu kommer Provet! Det sista

prov Herren Sebaoth begär av dig för att du skall befinnas värdig att träda inför hans tron.

Ängeln hade rest sig i sin fulla längd, ja han växte och växte och vart högre än alla husen. Linnés knän skalv; på nytt grep rädslan honom. Ingen kan se Gud och leva! tänkte han och var nära att kasta sig i gatan med anletet neråt. Likt Jesaja i Jerusalems tempel.

Men han kunde inte ta sina ögon ifrån gestalten som bara växte och växte.

Plötsligt böjde sig den väldiga ängeln ner till marken. Med sina jättenävar grep han kring husen längst bort i gatans andra ände. Husen vacklade medan hans händer grävde sig ner under dem och under gatan - och sen hände det med fruktansvärd snabbhet. I ett dån som av tusen åskor reste han gatan rätt upp, så att den kom att stå som en obelisk. Husen spretade rätt ut från sina fästen. Gesimser och bislag regnade ner omkring Linné; han höll förfärad om sitt huvud och väntade döden i varje ögonblick, men ingenting hände nu heller. Fortfarande blundande hörde han ängelns röst, som dånet av stora vatten:

— Nu skall du klättra uppför gatan! Uppför fasaderna skall du! Varje byggnad du lägger under dig, skall bli till en våning i ditt

livsverks torn och det skall bestå för evigt. Och sedan, högst däruppe, väntar dig Herren Sebaoth med Morgonstjernan och det slutgiltiga Skådandet!

Linné tittade uppför den oändliga himlastegen tills det värkte i hans nacke. Skulle han verkligen orka ända dit upp, han med sina sjuka och trötta lemmar?

— Herre, kved han, hjälper du mig, om jag plötsligt inte förmår högre?

— Du behöver ingen hjälp. Seså, skynda dig nu!

Javisst, nog skulle han orka! Kände han inte att han fick nya krafter... Raskt började han klättra, det här var inte så svårt som han först hade trott. Newtons lagar måtte inte gälla här; han kände sig nära nog utan vikt, där han hoppade från hus till hus - och hela tiden rakt uppåt. Det här var egentligen mot all erfarenhet! Det egendomligaste var kanske ändå att han klättrade med fötterna. Han hade något slags stora gripklor på varje fot, och dem kastade han uppför nästa fasad, tills han nådde någon utskjutande kant — en fönsterkarm, en järnten eller en takfot. Sen segade han sig efter med överkroppen och tog nytt spjörn med händerna.

Bestämt började det gå trögare... ? Med ens var han tyngre än sin egen kropp. Det var med uppbyggande av sina yttersta krafter

som han lyckades häva sig upp på den platta översidan av huset, det ville säga: den sida som en gång hade varit gavel mot nästa hus. Gavel? Var han då redan uppe? Nej, ovanför sig såg han ännu en gavel. Alltså hade det varit ett mellanrum mellan detta hus och nästa. Hur skulle han komma över svalget mellan dem? Det var flera alnar upp till nästa avsats.

Han kröp ut mot gatan och försökte titta uppåt. Jo, nästa hus var det sista; sen skulle han vara uppe. Han såg bara blå himmel ovanför det hus han ännu hade kvar.

— Rafael! ropade han. Jag tror inte jag klarar det här. Jag är utmattad. Men framför allt når jag inte upp till nästa fasad. Kan inte du hjälpa mig?

Han såg ingen ängel men han hörde rösten:

—Jag har inte lov att hjälpa dig. Skall du se Gud, måste du ta dig upp alldeles själv.

— Men det här är väl ändå en märklig ärebetygelse! ropade Linné förtrytsamt. Skall din Herre sätta mig på sådana här omöjliga prov, då hade det ju varit bättre att han aldrig hade hört av sig. Rafael!

Den här gången svarade ängeln inte. Linné tittade åt alla håll, men han kunde inte längre se någon Rafael. Han ropade allt vad

han förmådde några gånger till. Förgäves. Det var och förblev tyst. Då började han ropa på Gud:

— Gud, var är du? Det är din tjänare Linné som är på väg till dig. Du har kallat på mig men jag kan inte komma upp till dig utan hjälp. Skulle det vara någon konst för dig att hjälpa mig, nu när jag ändå är så här nära!

Men Gud teg alltjämt. Och Linné genomförs av en isande tanke: Djävulen! Tänk, om det aldrig hade varit Rafael eller någon annan Guds ängel, som hämtat honom... .

Det knakade till ovanför hans huvud. Hastigt såg han uppåt. Huset ovanför honom hade börjat sjunka. Inte hastigt, nej, sakta, som ett fallande träd, just när sågen gått igenom och det ännu väger mellan att stå eller att falla. Han visste det: i nästa sekund skulle huset störta över honom och krossa honom.

Med ett vrål kastade han sig ut i det fria, och fortfarande vrålände föll han handlöst mot marken, där Newtons lagar åter rådde -

— Ock, ock, ock, vi får lov att binda dig, om du skall kasta dig så här vettvilligt! Nu kan du inte hålla dig kvar i sängen ens. Arme man, så genomsvett du är - jag måste skaffa dig torrt! Och sängen badar i svett den också; ja Herredumin ... !

Darrande lät sig Linné lyftas upp i karmstolen av sin starka hustru. Hans tunga var såsom förlamad, han kunde ingenting svara på alla hennes frågor. Hennes ansikte var fullt av oro när hon suckade och sade:

— Vi får kalla på professorn igen!

Sängen blev ombäddad med torra kläder, och själv kläddes han i ny skjorta. Det var som att sjunka i ett mjukt sommarhav att åter få lägga sig i en ren, sval bädd.

Snart är jag som min frände Emanuel, tänkte han. Ser änglar och djävlar... Finns det mer mellan himmel och jord än jag vanligen vill tro? Om inte: hur kan en människohjärna rymma så många vidunderliga och galna tankar?

Vad var det för sällning han var inne i! Satte Herren Gud honom verkligen på dessa prov, som han just hade genomlevat? Det var i så fall inte första gången det hände en människa; de gamla skrifterna var ju fyllda av berättelser om utståndna frestelser och lidanden. Job vart utlämnad åt Guds fiende. Det var en tanke Linné kanske var tvungen att omfatta, med stöd av egen och andras erfarenhet: nog fanns Djävulen och for omkring som ett rytande lejon bland Guds folk. Men hade han något att säga till om på andra sidan döden? Det var en tro, som han ännu inte ville gå med på...

— Är du nu här igen!

Linné betraktade den vedervärdige dubbelgångaren vid sin säng. Den här gången satt han uppflugen på något slags tron och var klädd i lappdräkt. Dubbelgångaren flinade.

— Som du ser.

— Vad är det för slags maskerad du hittat på?

— Ser du inte det! Det är ju din egen gamla komedi. Lappdräkten som du for omkring ute i världen med. Inte bara unga damer föll för den trollkonsten - också lärda herrar ...

Linné kastade sig av och an och det låg förtvivlan i rösten när han sporde:

— Vem är du egentligen?

— Kalla mig Linnœus - så får du själv heta von Linné som du önskar! Men, tillåt mig säga: du mödar dig fåfängt med alla dina funderingar kring om jag är någon av dina ”skuggor” eller om jag är din ”ängel” eller -

— Ja, tack! Ängel var du duktig på att spela. Du som talar om trollkonster: du lär inte kunna lura mig en gång till! Men var

det nödvändigt att... Nej, jag orkar inte käfta med dig! Gå bort, Satan!

— Nej, nu blir jag förvånad: inte tror du väl att den där falska ängeln var jag! Än en gång förväxlar du vän och fiende. Sa jag inte sist att jag är din vän, som har viktiga budskap till dig?

Linné låg tyst en stund; sökte rannsaka sitt minne. Slutligen skakade han på huvudet.

— Det kan jag inte minnas. Det enda jag kommer ihåg är att du påstod att jag är rädd för att dö. Men du berättade aldrig varför du påstod det.

Han som kallade sig Linnœus drog lappkniven ur bältet och petade med udden under vänster tumnagel.

— Du ville ju inte höra! Innan jag försöker svara, skall jag ändå återvända ett ögonblick till dina ”skuggor”. Den skugga du kallar lyckan, är mörk, säger du, och ostadig och opålitlig. Lämna vi henne tömmarna kör hon oss till slut i fördärvet... Antag nu, att din vagn är nära att välta: vad tror du att den skugga du benämner dygden försöker göra då?

Linné höll andan; han trodde han började förstå.

— Ta tömmarna från lyckan, svarade han viskande. Innan det är för sent ...

”Linnœus” suckade ljudligt.

Äntligen!

— Är det så som du säger, fortsatte Linné, ivrigare nu; då - då är jag verkligen rädd för att dö, innan dygden får tag i ... Men - jag begriper inte hur det kan stämma... ?

Den lappklädde drog plötsligt upp ena benet under sig. Linné såg rätt in i hans skrev och högg efter andan: han såg rakt upp i en vulva. Hastigt kastade han en blick på mannens ansikte, men ansiktet var nu en samekvinnas, vars drag han tyckte sig komma ihåg.

De låg på den svaga slutningen ner mot ån. Hon slog efter svidknotten som ville åt låren och drog i kolten. Men han höll emot.

— Du får ett mynt, om jag får se hur du är skapt!

— Myntet först, då!

Han fiskade i fickan, fick fram ett mynt; det var för stort, och han grävde på nytt med större tur. Han sträckte handen med myntet mot henne och hon tog det i nypan - men han höll ännu kvar greppet, samtidigt som han blottade henne med den lediga handen.

— Jag släpper myntet först när jag vet att du inte lurar mig.

— Jag luras inte, svarade hon buttert. Skynda dig, innan någon kommer!

Han släppte myntet i hennes hand och fick båda händerna fria.

— Ju magrare, ju större vagina, mumlade han.

Hans fingrar undersökte hennes clitoris; hon slog som en fisk vid beröringen och han kände hur hennes sköte savades ymnigt.

— Får du lappen din att kittla dig där? Hon svarade inte; hennes ansikte blossade och hon hämtade andan i korta stötar. Det skall du lära honom annars! Du har som en liten manslem här...

— Jag skall aldrig glömma dig! viskade hon.

De stod i lä av den lilla kyrkan i Rörstad och höll om varann. Han förde undan den nerblåsta hårslingan från hennes panna och kupade händerna runt hennes kinder. Sara Rask! Aldrig hade han kunnat drömma om att finna en så skön prästdotter häruppe i ödemarken. Ja, han visste knappt att han hade skådat någon vackrare kvinna i sitt liv. Och så skulle han möta henne i en norsk prästgård, av alla ställen.

— Tänk, sa han, i förrgår visste jag ännu inte att du fanns.

— Ja, tänk, svarade hon, ännu i går visste jag inte av någon man ... Aldrig kunde jag tro att någon redlig svensk skulle komma till mig!

— Jag skall skriva till dig, försäkrade han. Så kan du komma till mig.

Hon slog ner blicken och skakade sakta på huvudet inne i hans händer.

— Innan du hunnit tillbaka till Uppsala, har du glömt mig.

— Nej! svarade han ivrigt. Inte glömmet jag dig! Jag skall skriva till dig, så snart jag får någon lägenhet.

Hon såg åter på honom och log. Hon tog om hans händer och förde dem ner till sina bröst.

— Jag vet hur lång postvägen är, sa hon. Ändå kommer jag att vänta brevet ditt varenda dag... Nu kommer far - kyss mig en gång till, innan han ... !

Han gjorde gärna som hon bad honom och skyndade sedan att ställa sig som om han ivrigt studerade låset på kyrkporten. Fast prästen hade nog gissat redan; kanske hört dem i natt ... ?

— Hur gammal är du? frågade han henne lågt och höjde handen till hälsning när prästen vart synlig på tunet. Hon skrattade.

— Arton år. Varför frågar du det först nu!

Han fick aldrig tillfälle att svara. Tigande vandrade de tre ner emot hamnen och den väntande skepparen, som skulle föra honom till Törfjorden. I handen höll han Venussnäckan som han fått i gåva.

— Nej, nej! kved han och minnesbilden suddades ut. Varför alla dessa händelser — tretti år gamla och mer till! Kan du inte låta en gammal och sjuk man få lugn och ro!

Han öppnade ögonen och såg på sin plågoande på stolen.

Men där fanns inte den han väntade. I stället stod Sara Rask där bredvid hans säng. Han stirrade på henne och visste inte vad han skulle säga.

— Du skrev aldrig, sa hon med liten röst. Fast du lovade så ivrigt.

— Det kom annat emellan, svarade han lamt. Jag... Jag är ledsen; jag tänkte verkligen på dig, mycket. Skrev om dig i min bok, till och med.

— Om du visste hur mycket jag längtat... ! Om längtan hade kunnat skaffa mig vingar, hade jag...

— Ack, du var så ung! Du fann snart på tröst! Visst gjorde du?

Hon skakade sitt huvud så de små flätorna flög. På nytt öppnade hon munnen för att säga någonting men Linné kunde ingenting höra. Jo, nu! Rösten bröt plötsligt fram med vådlig styrka:

— Vad skall vi ta oss till med honom! Han bara yrar och pratar i nattmyssan.

Vid Sara Lisas sida stod Nils Rosén. Rosén av alla! Linné blundade och vände bort blicken. Det fattades bara detta, att hans gamle antagonist skulle komma till hans sjukläger, han också! Hade alla djävlar stämt möte!

— Ja, suckade archiater Rosén von Rosenstein, det här verkar inte bra. Vi får allt pröva någonting nytt. Febern har varat i en hel vecka nu, inte sant?

5

Det var tungt att andas! Och allt detta slem, som han hostade och hostade för att bli kvitt — utan att lyckas ...

Linné kände sig förlägen över att hans lärde kollega skulle se honom i detta hans svaghetstillstånd. Nu föraktar han mig ännu

mer! tänkte han. Vad kan jag ha sagt i yrseln? Något som inte borde föras vidare?

Linné utgick ifrån att Samuel Aurivillius hade kallat på sin store svärfar av artighet, för att denne skulle få uttala sig om svärsonens kurer. Linné fick väl finna sig i att vara en berömd man; det var likadant med de kungliga, när de blev sjuka. Han hade själv varit med om att bli tillfrågad i svåra fall, fast han inte var kunglig livmedicus annat än till namnet. Vanligen svarade man då som man antog att det väntades av en, det vill säga: man höll med den ordinarie läkaren om hans diagnoser och ordinationer.

Linné väntade sig därför att Rosén skulle gå, så snart han anständigtvis kunde. Men Rosén stannade. Vad väntade han på? Linné låtsades försjunka i dvala för att slippa tala med Rosén. Det var visserligen lättare att dåsa bort än att hålla sig vaken, men den här gången kunde Linné liksom inte ge sig febern i våld, så länge Rosén fanns kvar i kammaren.

Till sist blev det klart vad Rosén hade väntat på. Drängen Jacob kom med paket och flaskor. Aha, det handlade om nya mediciner ...

Rosén mixtrade och muttrade en stund. Sen skakade han liv i Linné och tvang i honom någonting. Illasmakande som vanligt!

Joo - och nej; kamfer var det han fick, det var inte svårt att märka, men Rosén hade blandat kamfern med citronsocker och gummi arabicum. Det var ingen oäven blandning!

— Skall jag ha ännu mer!

— Ja, en tekopp varje halvtimme av den här tisanen.

— Vad består den av? Linné sniffade misstänksamt. Rosén småskrattade.

— Ingen är så frågvis som en läkare! Nej visst, jag berättar gärna. Tisanen är på korn och kvickrot, tillsatt med honung och ättika, hallonsirap och citronsaft.

Jaha ... Efter viss tvekan satte Linné i sig dekokten. Kvickrot? Hade man inte den som medel mot syfilis, på sina håll? Han var nära att försöka skämta med Rosén om detta men avstod.

Skulle han vända ryggen till? Jaha, då skulle han alltså ha plåster. Och Rosén förklarade här också: två plåster tänkte han sätta för att få fram en kraftig blåsbildning i huden — ett innehållande terpentin och spansk fluga, det andra enbart pulvriserad spansk fluga.

Det var tre medicineringar på en och samma gång! Linné kände för första gången verklig skräck: han måste vara just så dödssjuk som han så smått skrutit med... Alltså var det därför

Rosén hade kallats. Aurivillius tordes inte längre ensam ta ansvaret för Linnés helande.

Sinnesrörelsen och den omständliga medicineringen hade mattat ut sjuklingen, och den här gången var hans dvala verklig.

— Så, sade Nils Rosén till Sara Lisa, nu får vi bara vänta och se. Jag kommer tillbaka i eftermiddag. Kom bara ihåg att väcka honom en gång i halvtimmen med en tekopp av tisanen. Sen bör han också alltid ha någon hos sig som kan stödja honom när han hostar upp slem. Ja, det där gäller bara i dag och i morgon, tills vi ser om kuren verkat som jag tänkt. Men - den måste verka! Annars vet jag inte vad vi skall ta till ...

Sara Lisas täta väckningar lämnade Linné vid gränsen mellan dröm och vaka. Ibland somnade han mitt emellan två klunkar av kvickrotsdekokten. Ibland tyckte han sig vara alldeles klarvaken, fast han fått vara i fred för medicinen en lång stund och fast han var intill döden trött. Men antingen han sov eller var vaken, oroade detta med Rosén honom. Hade Rosén rent av bett att få överta ”vården” av Linné? Var detta Roséns sätt att slutgiltigt befria sig från konkurrensen? Var Linné borta, skulle det inte längre finnas någon som gjorde Rosén rangen stridig. Rosén skulle vara den

främste i riket inom medicinen!

Linné kämpade emot en lång stund, innan Sara Lisa fick i honom tekoppens innehåll nästa gång det var dags ... Han kunde inte säga henne sanningen, när hon frågade. Hon skulle för övrigt inte heller tro honom. Och vem visste, om inte också hon var med om komplotten! Dog han nu, skulle hon ännu vara tillräckligt ung för att gifta om sig ... Nå, hade hon nu samma intention som Rosén, då hade han ändå ingen möjlighet att överleva, hur han än skyddade sig. Det var säkert också alldeles för sent redan! Alltså gav han upp. Lydigt svalde han klunkarna, noga övervakad av Sara Lisa.

Sista skvätten fick hon inte i honom. Han hade dormat av, mitt under drickandet, och hon kunde omöjligt väcka honom på nytt.

Å, så det plötsligt tyngde över bröstet! Han kunde nästan inte andas. Han klöste efter luft och for med händerna över bröstet som för att lyfta undan det som tyngde. Då kände han att det satt någon över hans bröstkorg.

Han öppnade ögonen. Nils Rosén satt uppflugen på honom.

Den sneda, lite slappa munnen hånlog och de brinnande ögonen iakttog spänt vad Linné kunde tänkas företa sig.

- Flytta på dig, flämtade Linné. Jag kan inte andas ...
- Inte förrän jag får låna dina anteckningar i botaniken!
- Du har redan fått låna första tomen. Det ångrar jag djupt, sen jag fått höra att du låter göra avskrifter av den. Det betyder att du förskingrar mina forskningsresultat. Gör min egendom till allmängods, innan jag hunnit publicera en endaste rad!
- Å, det där är nog inte mycket att publicera.. .
- Varför skall du låna det, i så fall! Skall du stjäla de botaniska demonstrationerna ifrån mig och beröva mig min enda inkomst, då bör du väl ändå kunna så mycket botanik att du kan skriva dina föreläsningar själv.
- Jag har inte tid, har jag sagt!
- Nej, du kan inte, det är hela sanningen! Du kan inte skilja en ros från en rättika - och ändå skall du vara akademisk lärare i botaniken!

Rosén böjde sig fram över Linné och hans hand grep efter dennes strupe.

— Lånar du mig inte resten av dina anteckningar, får du inte igen första tomen!

Linné ryggade och värjde sig. Skulle han inte få tillbaka första tomen, betydde det att hans verk var spolierat. Där stod det

viktigaste - och han ägde ingen avskrift... Men, nej! Han tänkte inte ge med sig så lätt!

— Du får inte en rad ytterligare, kraxade han. Och det här skall jag se till så att Rudbecken får veta.

Rosén hånskrattade.

— Du tror att det bara är du som har inflytelserika gynnare? Tänk bara efter, en liten smula - och du skall fatta att jag kan knäcka dig som lus mot min tumnagel, när helst jag vill. Ett ord från mig, och du får fara tillbaka till dina småländska enebackar!

En sekund till och han kväver mig, tänkte Linné. Ändå teg han alltjämt. Roséns leende hade slocknat, de flickrunda kinderna var röda av vrede.

— Se så, sa han, ta nu ditt förnuft tillfånga! Annars lovar jag dig att jag skall förfölja dig så länge jag lever!

Linné kunde inte längre hålla emot Roséns trevande händer; han var för svag.

— Du får! kved han. Bara du flyttar dig bort från mitt bröst! Med en förtvivlans ansträngning kastade han sig åt sidan i sängen och kände någonting hett rinna över sina händer.

— Å, Herredumin, grät Sara Lisa, jag reder mig inte längre ensam med honom! Slog han inte ut medicinen för mig!

Genomsvettig och utmattad låg Linné och funderade över mardrömmen nyss. Sara Lisa hade fått hämta ny kvickrotssoppa i stället för den han hade slagit ut i sin vända. Men först hade han väl fått lov att hosta och harkla en kvart, innan han kunde få ner någonting. Han skulle försöka hålla sig vaken, tills nästa tekopp vankades. Det var väl alldeles strax, om han orkade räkna rätt ...

Mardrömmen hade till största delen varit en sanndröm - om man fick säga så om det som verkligen hade inträffat. Just så hade grälet mellan honom och Rosén låtit för mer än tretti år sen. Den gången, då Linnæus var en ung student och hade rönt den ovanliga hedern att bli utsedd till demonstrator vid Hortus academicus. Men så kom den äldre och i egna ögon lärdare Rosén hem från utlandet — och då var det slut med Linnœi lycka. Rosén såg till att han fick ta över.

Linnæus hade tagit så illa vid sig av allt bråket kring föreläsningssanteckningarna och av Roséns alla övriga intriger att han närmast flytt till Lappland. I vart fall hade han hälsat med glädjen den möjlighet som förde honom bort från Uppsala. Och sen kom, tack och lov, åren i Holland.

Från sina utrikes färder återvände Linnæus höljdd i ära och berömmelse. Hans vetenskapliga rykte hade flugit över hela

världen. Han slog sig ner som läkare i Stockholm. Okänd. Fattig. Men också här vände lyckan snart nog och han blev en av de mest kända läkarna i huvudstaden. Rosén slapp han befatta sig med och bekymra sig över — tills det blev dags att söka professuren i medicin och botanik efter Rudbeck i Uppsala, sedan denne tvingats avgå vid åttio års ålder.

Både Rosén och Linnæus sökte. Det borde ha varit självklart att stolen skulle tillfalla Linnæus, redan världsberömd botanist — när nu Rudbecks professur omfattade just botaniken. Men Rosén hade till gagnet varit Rudbecks efterträdare redan länge; det var knappt den gamle Rudbecken hade befattat sig med sin professur under många år. Ja, noga taget hade Rosén varit ensam om att driva undervisningen i medicin, eftersom Lars Roberg, professorn i praktisk medicin, var ännu orkeslösare än Rudbeck. Därför menade man nu att Rosén måste gå före Linnæus. Starka påtryckningar skedde samtidigt för att få Roberg att avgå självmant; i så fall skulle Linnæus bli utnämnd till Robergs efterträdare - och Rosén och han skulle byta lärostol. Under alla förhållanden var det en tidsfråga, när Roberg skulle vara borta: Linnæus kunde vara trygg.

Alltså utsågs Rosén till Rudbecks efterträdare. Så avgick då

Roberg, äntligen, och saken verkade klar. Men nu kom djävulen lös! Linnœi fiender försökte manövrera ut honom. Först hade man för sig att Linnœus borde disputeras för att visa sina färdigheter inför konsistorium. Meningen var att försöka skämma ut Linnœus för hans påstått skrala latin. Men - det attentatet misslyckades genom kanslers ingripande: Linnœus skulle inte behöva disputeras, då hans färdigheter var tillräckligt kända genom hans skrifter, redan vittberömda i den lärda världen.

Då tog man till ett annat knep.

Linnœi medsökande till professuren var Johan Gottschalk Wallerius. Hade man nu krävt att Linnœus skulle disputeras, måste man ju också kräva det av Wallerius. Och så lät man Wallerius hålla sin disputation i form av en kritisk uppgörelse med Linnœus. Linnœi doktorsavhandling från holländska Harderwijk behandlade orsakerna till frossan - ett praktiskt medicinskt ämne. Kunde Wallerius nu göra ner Linnœi avhandling, var han så gott som säker på att själv erhålla professuren. Ty formellt gällde det ju just professuren i praktisk medicin, och där var Wallerii meriter bättre än Linnœi! - Om det utlovade bytet mellan Rosén och Linnœus i fråga om de två professurerna var nu inte längre tal.. .

Wallerius disputerade och Rosén var dekanus. De fick uppleva

det största tumultet i universitetets historia. Linnœi anhängare gjorde allt vettigt tankeutbyte omöjligt, och när det hela var över låg Wallerii avhandling sönderriven i småbitar över hela salsgolvet. Kansler ställde till en stor räfst, och både Wallerius och Rosén hade svåra stunder, när de skulle svara för sig.

Själva disputationen hade Linné bara hört talas om; han hade ju inte varit närvarande. Men — det stod alltjämt klart för honom, att den som legat bakom försöken att få honom utkastad från professorsförslaget var Nils Rosén, den man som - honom oåtspord - nu agerade som hans läkare i hans svåra sjukdom ...

Han var nöjd med att kunna säga: han hade behandlat Rosén väl under alla dessa år. Aldrig låtit Rosén förstå att han hyste agg till honom. Hämnden hade han lagt i Guds händer. Att Roséns och Wallerii intriger hade misslyckats, hade han tills vidare tagit som seger nog.

Inte heller kunde han väl säga att Rosén hade varit annat än ämabel under deras år som kolleger i medicinska fakulteten. De bytte i praktiken professurer i sämja. Deras samarbete hade gått väl. Bättre än med Roséns svärson Aurivillius.

Av skäl som Linné inte helt begrep hade Rosén släppt sin professur till svärsonen för att själv helt ägna sig åt tjänsten som

kunglig livmedicus. Så något kollegialt skäl fanns inte för Rosén att nu skynda till Linnés sjukbädd. Frågan var: vad hade han här att göra?

Nästa fråga: skulle Linné stillatigande finna sig i att bli behandlad av den man, som han under långa tider betraktat som sin argaste ovän?

Linné suckade och drog sängkläderna hårdare om sin svettflödande kropp. Han orkade inte möda sin tanke mera nu. Han skulle fundera vidare på detta senare - nu trängde han till vila...

Så där, ja! Nu skakade Sara Lisa hans axel igen; det var åter dags för den förbannade kvickrotssupen. Den här gången tänkte han inte dricka!

Men Sara Lisa gav sig inte. Och när hon hade fått honom att dricka, skulle hon också ha upp honom för att byta sängkläder. Lamt sökte han värja sig, han frös - han tålde inte vara uppe, han ... Men ingenting hjälpte. Han somnade inne i filten i fåtöljen, medan hon bäddade om.

Det här var ändå för märkligt!

Han kände sig alldeles sval... För första gången på - han visste inte hur länge. Inte heller trycket över bröstet var så svårt längre. Nog tog det emot när han andades, fortfarande, men ändå var det skillnad som natt och dag. Huvudvärken var också försvunnen.

Allt detta hade han Nils Rosén att tacka för. Det var ännu märkligare.

Han kände sig också upplivad i sin ande och ville gärna ha någon att tala med. Men i rummet fanns bara drängen Jacob.

Linné skrattade: Jacob hade somnat i stolen och var nära att dråsa i golvet. Han skulle inte låtsas om något, så fick han sig ännu ett gott skratt, när Jacob drumlade av stolen!

Så här var det alltså att vara nederstigen till dödsriket ... De onda drömmarna och destygga synerna: måtte han slippa dem nu! Han mindes dem plågsamt väl. Låg det någon sanning i detta med hans hamn eller namne eller skugga — och hade denne i så fall velat säga något viktigt? Något som han måste ta rättelse av? Han visste det förut: Nemesis vakade också över honom; hade han förbrutit sig mot den gudomliga vedergällningens la-

gar, gällde det att försöka rätta till det skeva. Om han ännu kunde ...

Måhända var denna sjukdom en sådan vedergällning? Även om den inte var till döds. Nå, det var väl ännu för tidigt att spå om utgången. Den här bättringen kunde vara tillfällig. Och även om han överlevde, kunde han, likt Paulus, få en påle i köttet; framtida men som han aldrig blev kvitt.

Det var inte lätt att räkna ut! Han var nog ännu alldeles för svag för att få någon reda i sina tankar, fast han nyss tyckt att han redan var en sådan kaxe.

Dörren öppnades. In trädde archiater Rosén von Rosenstein.

Läkarens bistra drag slätades genast ut, när han såg att Linné var vaken. Raskt var han framme vid sjukbädden och tog om Linnés handled. Så kände han på den sjukes panna. Några snabba frågor, en titt i spottkoppen, som var rätt full nu igen. Rosén andades ut med eftertryck och satte sig på stolen. Fortfarande höll han Linnés hand. Och nu såg Linné att det där draget kring munnen som han i mardrömmen hållit för hånfullt, det kunde lika gärna kallas vänligt. Och kerubkinderna, som i Roséns ungdom verkat så omanliga, de hörde nu till en trygg, rund kropp, som ingav förtroende, likaväl som de klara ögonen med deras fasta

blick. Hur kunde man se så annorlunda på en människa, från ena dagen till den andra.

Rosén log och tryckte lätt Linnés hand.

— Hästkuren har haft verkan, åtminstone så här långt! sa han mjukt. I går var jag en smula rädd att vi hade börjat för sent.. .

Linné svalde; han hade svårt att komma fram med vad han hade på tungan.

— Jag är kanske en skral läkare, sa han äntligen, men jag har en känsla av att ha varit döden nära?

Rosén hörde frågetecknet och nickade sakta.

— I så fall har jag mycket att tacka er för, Nils Rosén von Rosenstein!

— Vi är ännu inte helt över bäcken, svarade Rosén och höll fram en avvärjande hand. Så låt oss spara hurraropen några dagar. Men jag måste tillstå att jag är mycket nöjd med vad vår kur har gett, hittills. - Orkar ni nu vända på er, så jag får se vad våra spanska flugor uträttat. Så ja... Mm, inte så illa... Nu måste vi skaffa salva, för att hela vad vi sargat! Smärtar det mycket i blåsorna?

— Jag svarar med Syrak: Syndaren faller i läkarhänder! Så jag tänker inte klaga.

— Gott. Ja, vi skall sätta in ett rejält lavemang i dag; vi ställde till det så i går för den arma magen, att den måste få en smula hjälp. Och det inte så lite ändå.. .

— Lavemang! Linné grinade illa. Skall ni tömma min stackars kropp på dess sista krafter!

— Vi blir nog tvungna. Rosén lade sitt ansikte i deltagande veck. Sen är ju heller inte pleuriten helt övervunnen, så vi måste fortsätta med mixturerna. Men jag lovar att det skall bli något nytt i morgon. Kvickroten får antas ha gjort sitt nu. Sen får vi se hur kroppen uppför sig.

— Säg mig en sak, goda kollega, sade Linné dröjande. Varför har ni påtagit er allt detta besvär för min skull?

Rosén betraktade Linné några ögonblick, innan han svarade.

— Enklaste svaret vore väl att jag utför en kär plikt mot en aktad kollega och vän. Det har inte varit min vana att i tid och otid strö komplimanger omkring mig, och har jag inte sagt det tidigare, är det måhända dags nu: våra gemensamma år i fakulteten betraktar jag som mitt livs mest stimulerande. - Jo, låt mig nu få tala till punkt! Jag vet att jag många gånger var tvungen att låta er dra det mesta av dagens tunga, till följd av majestäternas många och täta behov. Då var det för mig som för forna dagars herredagsmän,

när jag omsider kom åter till Uppsala: ”Vad göras skall är allaredan gjort!” Därför är det ingen uppoffring för mig att komma till er sjukbädd. Det är tvärtom ett privilegium - och ett ringa men välment tack. Om också något senkommet.

— Kära kollega, svarade Linné, ni är alltför vänlig!

— Inte alls! sa Rosén med större iver. Jag sa att detta var det enklaste svaret. Skall jag lägga till något, så blir det så här: Vårt land har så få naturtillgångar av yppersta rang. När jag fick höra om er svåra sjukdom, skyndade jag hit av pur egoism och en smula fosterlandskärlek. Jag vill nämligen att Carl Linné skall leva länge! Ni har ännu så mycket kvar att berätta om för oss, att jag skulle ha grämt livet ur mig, om jag inte hade fått göra vad jag kunde för ert återfående. - Därmed intet ont om min svärson och hans kur; jag vill gärna ha sagt att vi varit överens om allt som hittills är gjort. Nu får vi bara be till den högste archiatern att det räcker.. .

Han stoppade om Linné och reste sig.

— Så! Nu får vi inte trötta patienten längre med ord! Vila nu, så skall jag skriva ut några recept och se till att ni kommer i goda händer, kära kollega.

Kvar låg Linné med tårade ögon. Detta var ett mirakel, som

han aldrig kunde ha drömt om att få uppleva! Rosén von Rosenstein var nog, om sanningen skulle fram, den mest lysande läkaren i riket. Och denne man hade sagt att han ville att Linné skulle få leva länge ...

Hade han då missbedömt Rosén i gamla tider?

Tanken var ännu så ny, att han inte ville vidgå den. Inte ännu. Men det fanns andra sätt att betrakta undret på - och det viktigaste var, att i dag, nu, var Rosén hans vän. Ifall han tordes tro det... ?

Rosén hade sagt att Linné skulle vila. Men han kände sig ingalunda trött! Han hade försummat så mycket under sina sjukdomsdagar och feberveckor, nu var det hög tid att ta igen något av allt detta. Han hade just satt sig för att skriva till Sauvages, när han överfölls av den eländiga febern. Det brevet skulle han ta itu med nu, genast!

Jacob hade kommit in, när Rosén gick. Raskt befallde han nu sin dräng att hämta papper och skrivdon. Han pallade upp sina kuddar medan han väntade på att Jacob skulle återvända. Nu -

I dörren stod en glad Sara Lisa.

— Jag hörde av Rosén, sa hon och log brett. Tack och lov, att han kom! - Nej, men vad nu? Skall han skriva - redan!! Det lär han inte få för Rosén!

— Tig nu, kvinna! Jag är väl ändå läkare själv och vet vad jag får och inte får! Ge mig den där boken, så jag har något att skriva mot.

Det hjälpte inte vad Sara Lisa försökte; Linné skulle ändå prompt skriva till sin lärde vän. Fast latinet var en smula vrångare i dag än på länge, det var det.

Att han stänkte bläck på lakanet och sandade så det verkade som om han ätit skorpor i sängen, det fick hon tåla en dag som denna. På ett sätt var detta med hans verksamhetslust ändå det bästa tecknet på att han var på bättringsvägen. Bara han nu inte förtog sig i sin odrägliga iver. Rosén hade sagt att det skulle dröja många dagar ännu förrän hennes man var helt återställd.

Pfui! Hon pustade och kände sig trött. I början hade hon visst tyckt att det var tryggt att ha honom i sängen? Det var så ovanligt med denne flängande ekorre. Hon kunde ju då inte ana att febern skulle söka honom så häftigt. Tanken på att han kunde ha dött ifrån henne och barnen gjorde hennes knän svaga. Hon hade lärt sig mycket under hans hårda sjukdom - framför allt att sätta värde på de goda minnena. Trots allt var han en älsklig man. Få fäder ömmade så för sina barn som han. Låt vara att han var för släpphänt.. .

Hon beslöt sig för att försöka vara en smula mildare mot honom.

7

Linnés kropp fick strax sota för hans sturskhet att vilja skriva latinska brev så fort febern släppte.

Dagen därpå var han svag som ett dibarn. Febern flackade och for och hjärtat pickade och dängde; det var ännu ingen ordning med någonting. Såren på ryggen sved och hans sargade lungor smärtade för varje hostning. Ännu var hans luftvägar fyllda av slem, det var hart när otroligt hur mycket där kunde finnas.

Han hade nog misströstat, om inte Rosén kommit varje dag och intalat honom mod och tillförsikt. Aurivillius hade han nog inte trott på, men med Rosén var det en annan sak. Rosén förklarade så utförligt och kollegialt vad han gav honom och varför. Sjölokshonungen skulle verka slemlösande, och den pasta regia han fick att dricka i mandelmjök skulle ersätta den näring han förlorat genom den starka laxeringen. Den dag han fick denna fina mandelmassa med pomeransdoft kände han sig verkligen

som en kung; å, så här måste manna i öknen ha smakat!

Men de följande dagarna var det illa igen. Såren ville inte läkas, åtminstone inte så snabbt som Linné önskade. Och med magen var det alldeles galet. Alltså var det ånyo dags för laxering. Men den här gången fick Linné sin läkare att skriva ut ett mos, så han slapp den vedervärdiga proceduren med lavemang.

Ibland kom de båda professorerna på en gång. Sådana stunder kände sig Linné betydande; det var egentligen bara de kungliga som bestods en sådan förnämlig behandling. Mest fröjdades han nog, när Rosén dikterade recept och Aurivillius skrev ut vad Rosén dikterade. Han nästan hoppades att Aurivillius skulle känna sin litenhet i den stunden. Men strax ångrade han sitt högmod och bannade sig själv för så ovärdiga tankar.

Vanligen stannade Rosén kvar hos Linné, sedan hans svärson gått. För varje sådant möte djupnade Linnés kärlek till den älskvärde mannen. Skada att en så stor del av hans liv hade förgått, förrän han upptäckte dessa angenäma sidor hos Rosén! Det föll sig snart naturligt för Linné att meddela sig med Rosén om sina innersta tankar; Abraham Bäck var nog annars den ende han visat sådant förtroende. Och en dag hade Linnés mod vuxit så pass att han tordes föra deras gamla motsättningar på tal.

— Allt det är glömt och förlåtet numera, skyndade han sig att säga; jag ville bara få veta, om du tycker att jag misstog mig alldeles på den tiden?

Rosén teg en stund och såg allvarsamt på Linné, innan han svarade.

— Vi var båda unga och hetsiga på den tiden, sa han slutligen. Jag förgick mig säkerligen, även om jag inte nu längre har något minne av att vi var osams. Vad gäller den olycksaliga disputationen, vidgår jag gärna att den gled mig ur händerna. Jag var grön som dekanus och anade aldrig vilket getingbo Wallerius skulle röra i. Men det jag främst beklagar, nu efteråt, är att jag lyssnade alltför godtroget till ärkebiskop Steuchius, som ville åt dig av teologiska skäl. Dessvärre hade han många medhållare i konsistoriet, och jag var för oerfaren för att genomskåda dem. Inte heller var jag väl okänslig för att drottningen gärna såg att Wallerius fick tillfälle att ta dig i örat. Jag var redan då livmedicus, som du vet.

Jaha, då låg det alltså något i ryktet ändå! Det som Linné hade kallat för lappri, när Sara Lisa berättade det... Och Rosén var genom gifte ärkebispens systerson; det förklarade också en hel del.

— Nämnde drottningen något om sina skäl? frågade Linné.

— Jag minns dem i vart fall inte ... Jag tror heller inte att hon vände sig till mig direkt; bestämt var det ärkebispen hon kokade samman med. Men det där är nu så länge sen att jag minns föga. Allt som hände vid disputationen och efter var ju också så pinsamt att jag helst tippade alltsammans i Lethe. Jag har aldrig sagt det men jag vill säga det nu: jag beundrade dig oerhört för att du aldrig med en stavelse lät mig umgälla affären med Wallerius! Det vittnade om stor själsadel.

— Eftersom vi är i färd med att utbyta ärligt menade artighe-
ter, sade Linné, får kanske också jag säga att ingen kunnat tro annat än att du var min ömmaste vän, så som du jämnade vägen för mig, sen jag äntligen hade blivit utnämnd!

Rosén hötte med fingret.

— Å, inga överdrifter! Jag vet att du hade många anledningar att klaga över att jag lät dig göra bådas vårt arbete. Till mitt försvar må sägas att det då blev bättre gjort - och framför allt snabbare.

— Nu lär vi sluta, skrattade Linné, annars simmar snart mina ögon av tårar! Men du är en klok läkare, som förstår att fröjda din patient med så söta ord - han blir fortare rask då.

Rosén reste sig och räckte fram handen.

— Har läkaren inte förstånd om att nu lämna sin patient i

fred, får han kanske anledning att ångra det. Farväl nu, tills i morgon. Glöm inte ta laxermoset och var sedan vid gott mod - allt skall bli bra! För din tålighets skull skall jag skriva ut litet mera pasta regia åt din gom. I morgon kan du nog få vara uppe en stund, bara du låter skrivdonen vara.

Linné låg kvar en stund med slutna ögon, när Rosén hade gått. Kammaren var tom, det var gott - han ville vara ensam ett tag. Ensam för att ännu en gång förundra sig över den förvandling hans hållning till Rosén hade undergått. En törntagg som suttit i hans kött i tretti år hade med ens lossnat.

Olovandes steg han upp, tassade till sitt bibliotek och fick fram sin hämndebok. Bladet med Nils Roséns namn lyfte han ut. Så gick han till spisen, slog eld med darrande fingrar och såg bladet krylla samman och bli till aska.

I dag skulle det smaka med en pipa! Undras just, om det kunde vara farligt för lungorna ... ?

Carl von Linné satt uppallad i sin stol. Det var skönt att slippa ligga. Såren som de spanska flugorna hade bitit i hans rygg gjorde det också smärtsamt att hålla sängen. Något bättre kändes det nu, sedan han fått blyplåster på såren. Men magen var alltjämt i olag. Någon nytta förmådde han inte prestera, därtill var han ännu alltför svag. Som det nu kändes, undrade han om han någonsin skulle återfå sina krafter.

En lisa var det att barnen numera fick komma in och vara hos honom. Tidigare hade de varit förbjudna att störa honom. Jacob hade rakat honom och snyggat till honom så gott det gick. Det var gott att höra barnens pladder igen. Just nu var sjuåringen Sophia och trettonåringen Sara Stina inne hos honom. Lisa Stina och Lovisa hade bara varit inom som hastigast, de hade så mycket att bestyra kring Lisa Stinas stundande bröllop, och även de minsta var sprängfyllda av spänning inför vad som komma skulle.

— Far måste skynda sig att bli frisk! sa Sophia. Det är mindre än en månad till bröllopet.

Ack, ja, det var så snart ... ! Stackars Sara Lisa fick ta hand om allt; själv kunde han bara se på och knappt det. Sömmerskor

rände in och ut, det kunde han se från sitt fönster, och nya skor skulle det också bli - fyra par, det blev dyrt, det. Ja, och så skulle väl Sara Lisa själv också ha nya skor och kanske en klänning med ?

Nu kom Lovisa indansande.

— Titta! sa hon. Siden är det — med röda och gula blommor på.

— Ja, jag ser, svarade han, färgsinnet har jag inte mist, ännu.

— Asch, jag menade ju inte så! Klänningen är ännu bara nålad, så ...

— Jag skall också ha en sidenklänning! ropade Sophia.

— Och jag med! sa Sara Stina. Och silkesstrumpor - det har jag inte haft förr.

— Jaa! Fint skall det vara, när vi blir ingifta i adeln!

— A, så du pratar, Sophia! utbrast Lovisa. Vi är väl själva adel, så det så.

— Ja, men jag menar.. .

Sophia kunde inte riktigt göra klart vad hon menade. Hon såg så dråplig ut att Linné måste gapskratta. Han fick ett hostanfall.

— Vem har satt i dig den där gojan? hackade han.

— Christian.

— Jaså, Fabricius, jaha... Tänk, honom har jag inte sett på länge.

— Han kommer nog endera dagen, för han skall resa tillbaka hem till Danmark, svarade Lovisa.

Hon suckade och lät armarna sjunka; skada var det att Christian skulle resa, kanske för alltid ... Så fick hon lov att rycka upp sig ur sitt vemod — sömmerskan skrek och gormade efter henne.

Linné såg efter den täcka gestalten. Jo, jo, det blev nog fler bröllop vad det led! Han hoppades så att hans döttrar skulle fastna för några av hans mera begåvade lärjungar. Då skulle familjen Linné också bli något av en lärdomsklan, alldeles som familjen Celsius. Lisa Stinas giftermål var väl inte vad han egentligen tänkt sig. Både far och dotter hade nog hoppats på Solander. Men denne tog sig orådet före att fara till England och stanna där, fast han var så gott som förlovad med sin lärares dotter och skulle ha fått professuren efter honom, om han velat. Bergencrantz var heller inte mycket till adel - det som framför allt förlett Sara Lisas sinne var hans släktskap med, just, Celsierna. Och visst: Linné gladdes väl också över den frändskapen, men om den blivande mågen själv hyste han onda aningar..

Han betraktade Sophia som stod kvar i rummet, och han blev

varm om hjärtat. Sophias framtid ömmade han allra mest för, hur det nu kunde vara. Man fick inte ha favoriter bland sina barn, men så var det ändå. Han visste nog varför ...

Barnafadern skulle, bevars väl, inte vara med vid förlossningen! Den gamla jordemodern hade grumsat, trots att den här barnafadern var archiater. Nå, det hade Linné inte fäst sig vid, och tur var det: när det blodiga byltet äntligen gled ut ur moderns kropp andades det inte.

Den övliga dasken i stjärten hjälpte inte. Inte heller den hårdhäntare behandling som jordemodern beskäftigt bestod.

Hjälplös stod han och betraktade den ynka flickkroppen. Sara Lisa vaknade upp ur sin korta dvala och sporde honom något, han gjorde sig inte reda för vad och svarade inte. Två barn hade de redan mist. Skulle nu också denna deras sistfödda gå ifrån dem?

Då mindes han plötsligt berättelsen om profeten Elisa. I eldskrift stod den fram för hans sinne:

”Och då Elisa kom i huset, så låg pilten död på hans säng. Och han gick in och slöt igen dörrarna om sig båda och bad till Herran; och steg upp och lade sig öfver pilten, och lade sin mun

på piltens mun, och sina ögon på hans ögon, och sina händer på hans händer, och räckte sig så ut öfwer honom, så att piltens kropp wardt varm. Då prustade pilten sju resor; sedan lät pilten ögonen upp.”

Han drog häftigt efter andan och slöt ögonen.

— Herre, på din ord vill jag kasta ut näten! Övergiv nu icke din tjänare!

Han svepte den lilla kroppen i ett täcke och lade ner skatten på golvet. Sedan lade han sig själv ner över den nyfödda, mun mot mun, och blåste sin ande i henne, alldeles som Herren Sebaoth själv hade gjort med Adam på den sjunde skapelsedagen; alldeles så som Herrans profet hade gjort enligt den heliga Skrift.

Han ägde inga förebilder och hade aldrig gjort så här förut, men han anade att han måste försöka få den lilla att andas i hans egen takt. Hennes små lungor förmådde heller inte ta emot så stora mängder av ignis electricus.

Försiktigt andades han in genom hennes mun och höll sedan upp, medan han gungade hennes bröstborg upp och ner i takt med in- och utandningarna.

Ännu hade det ingen verkan. Kanske skulle han också hålla för hennes näsa, medan han blåste in sin anda?

På Sara Lisas oroliga frågor fick jordemodern svara. På nytt höll han upp och lyssnade.

Bestämt andades hon, svagt? Nej, han var ännu inte säker; alltså fortsatte han ytterligare en stund. Han var redan genomvåt av svett och spänning men stålsatte sig för att inte förivra sig och kanske kväva det lilla liv som ändå fanns. .

Nu! Nu rörde hon sig under honom!

Den späda kroppen tog liksom spjörn och ville freda sig från hans tryck.

— Hon kommer sig! viskade han andäktigt.

Han reste sig upp på knä och vände den lilla; i den ställningen borde hon ha lättare att andas. Kanske behövde hon också kräkas?

Minsann, prustade hon inte som pilten i Regum! Han lyfte henne och skrattade överljutt.

— Nu, jordemor! Nu kan hon feja den lilla och ge henne till hennes moder!

Så kom alltså lilla Sophia till världen. Och det var därför hon var honom kärare än något av hans övriga barn: hon var inte bara kött av hans kött - hon var ock anda av hans anda!

Sara Stina väckte honom ur hans funderingar:

— Jag skall ha frisyr à la Turque, sa hon viktigt. Lovisa skall

ha à la Frégate. Men de måste läggas dagen innan, så vi måste sitta uppe hela natten med huvudet i en tunna, säger Lisa Stina.

Linné nickade men hans tankar var åter långt borta: om luften vi andas ut är tom på elektricitet, hur kunde Sophia då... ?

— Aporna! skrek Sophia framme från sin utkik vid fönstret. Och bums hade de båda flickorna störtat på dörren. Ut i köket for de med stort buller, där hämtade de smörgåsar som de hade lagt undan, och sen satte de av mot menageriet.

— Ge inte djuren alla potatisarna, ropade de på långt håll. Vi vill byta i dag.

Drängen som skulle till att utfodra aporna skrattade. Det här var den vanliga visan. Djuren skulle ha kokt potatis, efter archia-terns anvisningar. Sitt eget hushåll hade Linné däremot förbjudit att äta potatis; han misstrodde potatisen för dess många giftiga släktingars skull. Hans rackarungar till döttrar älskade dock den underliga knölfödan och tjatade sig ofta till potatis i utbyte mot stulna smörgåsar. Inte honom emot! Bara han själv slapp äta denna fördömda apmat - och bara de inte skvallrade för far sin att han gjorde denna förbjudna byteshandel. Nå, det var nu heller inte alltid, som aporna fick de fina fröknarnas smörgåsar. Hade de inte tid att mata själva utan lämnade dem åt honom, hamnade

smörgåsarna vanligen i hans egen mage. Smörgås var alldeles för fint för apor.

Glada i hågen gick flickorna från menageriet, skalade sina potatisar och njöt. In i huset aktade de sig för att gå; det här borde de vuxna inte få veta.

Vid sitt fönster stod Linné. Han skakade sakta på sitt huvud och log. De visste inte att han visste! Han hade inte hjärta att avslöja dem och förvärva nöjet för dem. Inte fick de väl heller i sig så fasligt mycket av den misstrodda växtens frukter genom sin lilla byteshandel; det skulle nog större portioner till. . .

Håhåjaja, så mycket det skulle hända nu i sommar! Lisa Stinas bröllop. Och Sara Lisas och hans eget silverbröllop. Tänk, att de hade varit gifta i tjugofem år redan!

Var kunde nu Carl vara? Inte heller honom hade han sett på veckor. Han måste ta reda på om Carl kommit ihåg att skaffa hem boken som Lisa Stina skall få. ”Hjelpreda i hushållningen för Unga Fruentimber” - jo, så hette den; han hade rådfrågat ljuvliga fru Bäck.

Så svettig han blev, bara av att gå fram till fönstret och stå där en liten stund! Han skulle aldrig klara av det här bröllopet. . . Nu var han tvungen att vila sig en smula. Kanske sova lite. . .

Framför honom på golvet stod hans dubbelgångare.

Den här gången var han klädd i den röda frack Linné burit som amiralitetsläkare. Den han också burit på sitt bröllop uppe i Dalarne.

— Har du inte plågat mig tillräckligt ännu?

— Jag?! Inte har väl jag plågat dig! Det är ju ditt skrala samvete som marterar dig. Somt har du sett, annat har du inte velat se.

Hamnen synade sin hirschfångare, svischade sen några tag med den i luften framför Linné. Denne ryggade.

— Så ja, var inte så harig! Du är ju inte rädd för döden, har du sagt.

Linné suckade tungt.

— Vad vill du nu, den här gången? Låt oss få det undanstökad, så jag kan bli dig kvitt sedan!

Dubbelgångaren skiftade hamn och vart prästklädd.

— Jag tänkte du skulle få träffa den där prästen från Lappland, vad han nu hette. Han som inte tyckte dina strapatser i Lappland var så mycket att skryta över.

— Ha, den vurmen! Han var som en åsna vid cittran, när det gällde naturalhistorien. — Men, vad nu? Vad har du där, får jag

se! ”Iter Lapponicum” - och med mitt namn på... Men jag har ju inte gett ut min lapska resa?!

Prästen bläddrade i boken.

— Hur som helst, sa han med en röst som Linné inte mindes sig ha hört, i din resebeskrivning säger du att du drog från Sörfold till Kaitum i Tornefjällen och sen ner till Luleå. Det är hemska strapatser och du har inte sett bröd på fjorton dagar, när du äntligen når Luleå.

— Ja vad är det med det?

— Jo, jag känner de där trakterna, jag vet hur långt det är, det rör sig om så där en hundratrettifem mil. Men av din dagbok ser jag att hela färden bara tog fjorton dagar. Du måste alltså, utan bröd, ha gått nästan tio mil om dagen i hård fjällterräng. Hur vill du förklara det? Flög du!

Linnés käkar malde. Han hostade för att vinna tid.

— Det där är feltryck, kom han till sist på.

— Feltryck - på vad?

Han ville upp ur stolen för att rycka kragen av den förbannade prästen. Varför skulle prästen koxa så noga i dagboken! Kanske hade han skarvat en smula för att göra de snåla herrarna i Stockholm lite mer imponerade... .

— Feltryck på tiden ...

— Men - i så fall saknas det ansevärd tid, och i så fall stämmer ingen av dina dateringar. Det kan du väl inte mena? Skall vi säga som det är: du var aldrig i Kaitum!

Linné andades tungt; han gillade inte svaret. Gestalten framför honom skrattade plötsligt, och det skrattet kände Linné igen: det var hans eget.

— Ja, förlåt, sa den skrattande dubbelgångaren, som ibland kallade sig Linnæus, men jag ville bara ge dig en påminnelse om att Nemesis vakar - inte bara på andra utan också på dig själv. Så du skall kanske ta och stryka lite av ditt skryt i dagboken, innan du låter trycka den. Du ser: jag är din vän! Jag tänker på mycket, som du aldrig hinner minnas.

Dubbelgångaren ställde tillbaka hirschfångaren; ja, det var min egen, tänkte Linné. Han sa:

— Jo, jag har kommit fram till det själv under min sjukdomstid, detta att Nemesis... Så du skall kanske ha tack, trots allt! Jag har alltid haft som ledstjärna att leva undanskymt. Att inte ta ut segrar i förskott för att inte väcka Nemesis avund. Att inte lägga mig i det jag kunde slippa. Men nu ser jag att jag ibland låtit mitt högmod fara fram med mig och inte alltid vaktat på mina steg som

jag bort. Jag skall försöka bättra vad som brustit. För framtiden skall jag mer än hittills hålla inne med tankar och tycken. Försöka att inte förarga vare sig Nemesis eller min nästa med skryt och näsvishet.- Helst skulle jag vilja lämna professuren till min son nu genast och slå mig ner på Hammarby för gott! Leva stilla där som enkel bonde. Ingenting skriva att näbbas om för avund samma lärde. Bara fröjdas åt mina blommor och djur och -

Linné talade för tom kammare. Hans skugga hade helt enkelt försvunnit.

9

— Far hade kallat på mig?

Carl von Linné den yngre stod kvar innanför dörren till studerkammaren med handen på låset. Hans far såg upp ur sin bok. Carls runda ansikte uttryckte viss oro. Den höga pannan var blek; stod i egendomlig kontrast till de röda, tjocka läpparna. ”Sinnliga” kallades slika läppar av poeterna ...

— Det var kärt att du kom! Men - jag tycker du ser blek ut? Bestämt är du för litet ute i friska luften!

Carl pustade. Skulle han nu få höra den gamla låten om sitt nattliv och sin allmänna maklighet! Det var annars mor som spelade den. Han svarade inte utan stod kvar vid dörren, tyst avvaktande.

— Ja, ja, fortsatte Linné, du tänker antagligen: läkare, bota dig själv! En moralist bör föregå med gott exempel - alltså frågar jag dig: vill du följa med din stackars gamle far ut på en liten promenad? Det var en del jag ville prata med dig om, och då kan vi förena nytta med nöje.

Carl var på vippen att ursäkta sig med bristande tid. Men så besinnade han sig; han hade knappast visat sig hos fadern under dennes långa sjukdom. Alltså kunde han inte gärna skylla på tidsbrist, den här gången. Vårterminen var över, de flesta studenterna hade lämnat Uppsala. Skulle sanningen fram, hade han inte ett skapandes grand att göra.

Så försvann de då, far och son, sida vid sida ut genom Svartbäckstullen. Den gamle gick saktare än vanligt, vilket den unge uppskattade. Han hade aldrig kunnat förlika sig med sin fars snabba ilande. Bredvid dem luffade Pompe, glad över utflykten.

— Så här långt utanför stan har jag inte varit förr, den här våren och sommaren!

Linné den äldre drog in den ljumma juni i sina lungor, dessa lungor som plågats och plågat honom så. Då och då böjde han sig ner för att hälsa på någon gammal bekant intill vägen: ett smörblomster, en salvia. Och så måste han ta en sväng runt åkerlotterna han hade här ute för att se hur humlen artade sig. Häcken han låtit plantera kring humlegården stod tät och vacker. Inför Carl red han nu triumferande sin käpphäst Häckar: i stället för att ödsla med virke till gårdsgårdar i denna träknapphetens tid, borde folk lära sig att plantera häckar. Han hade kämpat en ojämn kamp med sina professorskolleger för att få dem att gå före med gott exempel i fråga om sina humlegårdar.

Carl lyssnade och nickade och kom med inpass. Hans spända försvarsattityd föll sakta av honom. Det här artade sig till en vandring vilken som helst. Som förr i världen, när far och son tillsammans klev omkring i markerna och skådade örter och yrfän. Det mesta av det Carl menade sig kunna, hade han lärt på det här sättet. Med egna ögon, ledda av faderns smittsamma iver. Han kom inte ifrån det: sitt vetande hade han i första hand sin far att tacka för. Det han senare sökt lära sig på egen hand, saknade liksom styråra och mening.

— Carl verkar sorgsen, du Pompe. Vad kan det bero på?

Linnés yttrande hade kommit så plötsligt att Carl aldrig hann få upp garden på nytt. I stället gav han sin far rätt och kände med ens att det skulle vara gott att få tala ut om detta.

—Allting verkar sakna mening, svarade Carl i Pompes ställe. Det är kanske därför jag.. .

Linné böjde sig hastigt ner och drog till sig ett havrestrå; medan han synade hur långt det hade kommit, frågade han:

— Menar du ditt arbete här vid Hortus eller —

— Nej, avbröt Carl med viss hetta, jag menar bokstavligen *allting*! Inte bara mitt eget liv utan människolivet, naturens liv, universums. Nej, låt mig få tala till punkt, nu när jag äntligen börjat! Jag kan så gott som utantill alla fars svar: Ingenting finns för sin egen skull, det hör ihop med allting annat för den totala harmoniens skull. Minsta mask tjänar som föda åt den enkla gråsparven, som sen blir mat åt höken, som sen ... Ett allas krig mot alla pågår i vart ögonblick, och när krigarna omsider tvingas lägga ner sina vapen, en efter en, multnar de och tjänar som näring åt nya växter och djur, som i sin tur tvingas in i allt levandes krig mot allt annat levande.. .

På nytt gick de sida vid sida, nu utan att ge akt på vart vägen bar. När Carl tystnade, fortsatte Linné att tala; han anade att där

skulle komma en fortsättning och ville inte rubba Carls cirklar.

— Så långt kan jag kanske omfatta fars harmonilära, återtog Carl. Så långt kan livet spegla en oändlig vishet hos Någon, som en gång initierade detta förlopp. Men - varför måste livets princip vara så grym! Varför måste människans ögon se så mycket lidande, hos sig själv och bland sina likar, likaväl som omkring sig i djurvärlden! Och om hon nu måste det: hur kan det någonsin skapa lovsång i hennes hjärta till en allvis och allsmäktig Skapare? - Nej, det här var illa uttryckt; jag lyckas inte finna de rätta orden ...

— Jodå, inföll Linné hastigt, jag tror nog jag fattar hur du menar. Annars har vi gott om tid; du får gärna hålla på tills du tycker dig ha funnit de rätta formuleringarna. Jag tyckte själv alldeles som du en gång. Men när jag lärde mig se djupare, förstod jag att också allt detta till synes grymma och meningslösa var en del av Skaparens vidunderligt sköna plan! Inte den flyktiga blicken, endast den solida kunskapen om naturens alla, jag upprepar: alla riken.. .

Linné har kommit igång att föreläsa. Den undran han själv helt nyligen känt inför människolivets villkor, får honom att fly till sina gamla lärosatser med desto större iver. Likt en präst som

känner tvivlet inför dogmerna, höjer han rösten några grader mer än nödvändigt och dunkar hårdare i predikstolen än han behöver. Just nu är hans lofvärda avsikt att övertyga sin son och gjuta nytt mod i hans sorgsna sinne.

Äntligen kommer han på idén att kasta en blick på sitt auditorium för att förvissa sig om att åhöraren är med. Vad han ser är inte bara sorg i sonens ögon; det är förtvivlan. Linné tystnar.

— Far fattade inte ett jota av vad jag menar, svarar Carl med gråt i stämman. Jag kan alltså inte se en allvis och allgod Gud bakom allt, om livet bara är denna förbannade rundgång. Då kunde Gud lika gärna vara en djävul. Eller: varför alls laborera med gudar och djävlar? Vore det inte en bättre tanke att livet är ett skenande ekipage med en död kusk på bocken? Jag menar: Skaparens avsikt var måhända god en gång men skapelsen har slintit ur hans grepp. Vad som återstår, är katastrofen, den totala. Än så länge kan vi intala oss att allt är förträffligt, trots allt —alldeles som med det kusklösa ekipaget som störtar utför branten, sekunderna innan det splittras mot klipporna.

Åter går far och son tysta. Det blir Linné den äldre som först bryter tystnaden.

— Carl, frågar han nästan viskande, är det så du vill tro - eller

prövar du blott olika vägar?

Carl ser frågande tillbaka på fadern; han förstår inte hur denne menar.

— ”Vill tro”. Nej, men I har ju alltid hävdad att det inte finns någon odödlighet. Ingen ”mening” som går utöver döden. Livet är sin egen mening. Människans bestämelse är att äta och skita för att därmed göda jorden och till sist själv ruttna för att ytterligare ge näring åt växtligheten. Och när hon upptäckt denna visa inrättning överfalls hon av obetvinglig lust att prisa Skaparens vishet! Om det är så, då vill jag helst inte vara med. Men eftersom jag inte kan tillåtas stiga ur kretsloppet, får jag nöja mig med att avstå från lovsången. Mina händer ligger stumma mot låren; jag tar inte del i applåderna.

Linné lyssnar med stigande förvåning till sin son. Så här mycket har han aldrig hört honom säga på en enda gång. Han märker att han är trött; bestämt har han gått alltför långt så här snart efter sin sjukdom.

— Kan vi sätta oss ett tag? undrar han. Jag måste bestämt vila mig en smula.

De väljer ut en dikesren, från vilken de kan dingla med benen. Linné blickar ut över den vida slätten och hans ögon stannar vid

Vaksala kyrktorn, utan att han egentligen ser det. Vad Carl har sagt röjer en förtvivlan som han har svårt att finna nyckeln till. Och han har på något dunkelt sätt för sig att det Carl sagt ändå inte är hela sanningen. Det verkar som om Carl håller på att göra upp med sin far mera än med Gud ... ?

Han lägger handen över sonens.

— Hur skulle du vilja att det var, om inte ”om” vore? Jag menar: Livet är som det är, och det kan vi ingenting göra åt — men sedan?

Carl drar djupt efter anden, sen svarar han:

— Då skulle jag vilja att det fanns en evighet, en salighet, där alla tillvarons vidrigheter rättades till. Ja, jag hör hur enfaldigt det låter! Och jag vet att det inte skulle räcka till. För jag har svårt att tänka mig en evighet så lång och en salighet så skön att de kunde ursäkta allt det lidande Gud ansett det nödvändigt att låta drabba jordelivet. Ändå skulle den tron ge mitt eget liv någon form av mening: det skulle inte vara slut i samma ögonblick som jag dör.

Åter var det tyst en stund, sen frågade Linné:

— Vad är det som hindrar att du tror så?

Carl vände sig mot fadern och såg stint på honom.

— Allt vad jag har lärt av er! Mitt inre uppreser sig mot att det skulle vara så som I säger: att själen slocknar i döden. Men jag fruktar att I har rätt - och därmed finner jag allt jordiskt ävlande meningslöst.

— Är det därför du lever som du gör — numera?

Carl gjorde en grimas.

— Tjaa... Vad tjänar det till!

— Din mor beskyller mig för att vara för släpphänt med dig.

— Min mor hatar mig! Och jag förstår henne! Att hata andra såsom sig själv... .

Linné suckade. Vad skulle han svara, om han ville vara sanningsenlig? I stället valde han att ta upp en ny tråd:

— Du har tidigare talat om att disputera så småningom?

Carl slog ut ined armarna.

— Vem fanen törs disputera! skrek han. Hur skall en professor våga disputera pro gradu offentligt, när alla hans vedersakare sitter och grinar åt honom i salen! Nej, då får det bli utrikes... . Men, inte heller i det kan jag se någon mening. Vad spelar det för roll när jag är död, om jag disputerat eller inte! Och när jag kan säga så: hur skall då inte de verkligt stora begåvningarna känna det?

— Deras verk följer dem efter, svarade Linné. Jag känner det inte som du - jag vet att mina skrifter kommer att överleva mig och bli till nytta.

Carl skakade på huvudet och skrattade.

— En sådan inbilsk dröm! Kan far säga en enda naturalist eller filosof, som en ny generation inte kastat sig över och slitit i stycken, så fort han kallnat - ja, ofta långt dessförinnan? Det är ju det akademiska livets förutsättning, att nya snillen får möjlighet att förhåna de gamla.

— Din okunnighet är din enda ursäkt, svarade fadern kärvt och reste sig. Nu lär vi vandra hemåt, om vi skall slippa smisk för att vi kommer för sent till kvällsmat.

De gick länge tysta. Vad var det jag skulle ha sagt min son? undrade den gamle. Jag skulle ha talat förstånd med honom om hans leverne och varnat honom för följderna. Men av det blev ingenting. Efter det vi talat om, nämns jag knappt komma med pekpinna. Carls onda låter sig inte kureras med goda ord och förmaningar. Han flyr ifrån känslan av meningslöshet in i nöjen och fåfängligheter ...

Har jag handlat fel i det förgångna? Prackat på Carl en livsfilosofi som han inte var mogen för? Och professuren han

fått - är den honom ytterligare en börda?

Sara Lisa skäller mig för släpphänt. Hon vet inte - och jag har väl heller inte vetat det klart förrän i dag - hur mycket av denna min ”släpphänthet” som varit gottgörelse för hennes hat. Jag har på något vis känt skuld till Carl för att han hamnat hos sådana föräldrar som Sara Lisa och jag. Försökt ge honom annat i stället för den kärlek han borde haft rätt till ...

När de nådde Svartbäcken var Carl von Linné mycket trött.

— Det blev en lång vandring, det där, menade Sara Lisa, när männen kom till bords. Hade ni tövat längre, hade ni blivit utan mat.

— Ja, vi pratade och glömde oss.

— Hoppas du nu tog i på skarpen!

Linné tittade hastigt på Carl. Det var kanske meningen att Sara Lisa skulle tala så lågt att bara hennes man hörde, men på Carls min förstod han att i så fall hade hon inte lyckats ...

Han föredrog att blöta bröd i soppan i stället för att svara.

Vad kunde det bero på att han så raskt blev otålig på Carl? På sitt sätt älskade han sin ende och förstfödde son och fröjdades för vart framsteg han gjorde, och ändå blev han gärna vred, när Carl demonstrerade sitt vetande. Ofta hade han predikat: var dig själv, bli ingens kopia! För att genast slå honom på fingrarna, så

fort han visade självständighet... .

Jaså, tänkte Carl, Gubben var utsänd att ge mig bastonad!
Nå, därav blev inte mycket. Och inte av någonting annat heller.

Han ångrade att han öppnat sitt hjärta för fadern. Gubben hade ingenting begripit —och själv hade han inte blivit sällare.

Linné smusslade ner brödkanterna till Pompe; han hade så svårt att få dem i sig med sina två tänder. Varför i all världen hade han inte varit mera öppen mot Carl och berättat om sina egna tvivel på den gudomliga harmonien ... ?

IX

1

Det är midsommartid på Hammarby. Surkullan har slagit ut, Veronican likaså. Sammetsrosorna kråmar sig vid stugknuten; spirean har majat till fest längs trädgårdsgången. Det är herrskapet Linnés silverbröllopsdag.

Några vidlyftigare anstalter blir det inte denna dag. Dyningarna efter bröllopet för Lisa Stina väller ännu in i trötta sinnen och kroppar. De äldre ungdomarna är i kväll med brudparet på ungfolkskalas i brudgummens hem. Endast Fabricius och Zoega har förblivit silverbröllopsparet trogna. De har stannat i Uppsala över bröllopet för att hitta en förevändning att slippa fara tillbaka till Danmark, fast läsåret är slut. I morgon bär det likväl av - kan hända.

Ännu ett skäl finns för en stillsam afton: Linné är alltjämt svag och trött efter sin svåra sjukdom. Visserligen levde han upp när han fick inte mindre än sju hundra insekter från Barbariet. De

kom lagom till bröllopet, och det var knappt Sara Lisa kunde slita sin man från dessa härligheter. Under bröllopsmiddagen satt han med de raraste framför sig på bordet och demonstrerade deras märkvärdigheter för allt gäspigare gäster. Ja, han fick rent av för sig att han i sitt tal till brud och brudgum skulle likna dem vid insekter — en liknelse som snart hade växt ut till att omfatta också de flesta av gästerna.

Sara Lisa kände sig irriterad. Allt hade Linnæus lämnat åt henne att rusta med inför bröllopet, han orkade ju ingenting. Och så, plötsligt, hade han lust och krafter som en unghäst, så snart det anlände en massa döda flugor och skalbaggar! Hennes ömsinhet från hans sjukdomstid svann hastigt, och sitt löfte att vara en smula mildare mot honom glömde hon.

En som däremot helt delade Linnés förtjusning över insekterna var Christian Fabricius. Insekter var hans stora vurm, och han kunde till och med hjälpa Linné med namnen på flera av dem, fast de förut varit helt okända för honom. Den stora insektssändningen kom som ett glatt alibi för Fabricius: nu kunde han kanske bli kvar ännu ett tag för att bistå Linné med prepareringen ... ? Han skulle kasta fram den tanken i morgon. Linné hade ju numera ingen som tog hand om hans samlingar,

sedan Falck for till Ryssland. Jo, av och till tog han ju hjälp av sina mer försigkomna studenter. Och Dauphin antogs väl också skola bistå sin far - men han var nu en gång som han var.

Kvällen var ljum och ljus. Länge än kunde de bli sittande i lövsalen. Långborden stod där ännu efter de föregående dagarnas kalas. Gräset kring majstången var bortslitet av glada dansande.

Linné satt i sin stol. Pipan hade slocknat och sjunkit mot hans knä. Vinglaset på bordsänden hade han förgätit. Hans tankar vandrade tjugofem år tillbaka i tiden, ända till anno trettinio: Sara Lisa och han firade sitt bröllop uppe på Sveden utanför Falun ...

Majstång och felor. Färgrikt klädda kullor och masar. Blomstersmyckade kamrar i bröllopsstugan. Allt gediget och lödigt. Men någon glammande fest hade medicine assessorn Morœus inte bestått. Gästerna hade varit få och stillsamma, svärföräldrarna fåordiga och allvarliga. Linné själv hade låtit sitt glada munläder löpa och fått hjälp av sin gamle vän Claes Sohlberg, men de högfärdiga bergsmännen och faluborgarna visade just ingen uppskattning över deras skämt. Också Sara Lisa var tyst, men det skrev han på högtidlighetens konto. Allas blickar var ju riktade på den unga bruden i den röda sidenklänningen, det var naturligt om hennes kinder var blekare

än vanligt. Linné kände sig stolt över sin brud, och de klädde varann förträffligt där de dansade - bägge i rött. Visst borde han väl ha varit något längre för att passa hennes höjd ... Han skämtade något med henne om det när de dansade; hade han varit ståtligare, kunde han lättare ha kikat ner i hennes frikostiga uringning!

— Kunde just tro det, svarade hon. Det var därför jag lät sätta dit modesten ...

Nu rodnade hon i alla fall en smula!

— Tror jag det, svarade han; hade inte den funnits, kunde vem som ville skåda din navel - eller ännu djupare.. .

På hennes min såg han att det skämtet var henne några grader för grovt. Han förundrade sig över fruntimmers kärll med dubbla bottnar! Ord kunde de himla sig över med sippa utrop, samtidigt som de bar brudklänning som blottade halva bröstet och lämnade axlarna bara. Inte för att det senare störde hans andakt, men han var ändå tacksam att hans saliga småländska mor inte såg Sara Lisa i dag.

Förstulet betraktade han henne från sidan, där han satt vid bröllopsbordet. Var det egentligen samma flicka, som den han förälskat sig i för sex, sju år sedan? Den gången hade faderns många penningar kanske förskönat henne en smula; väntans

och skilsmässans många utrikiska år hade därtill förökad hennes dragningskraft. På den tiden hade han trots Browallii försäkningar att utan ett rikt gifte skulle han aldrig komma någonstans i den lärda världen. Nu visste han att detta inte var sant—åtminstone inte i hans fall. Greve Tessins gunstling var han, och därmed låg vägen öppen till alla inflytelserika hus i huvudstaden. Folk ur de högsta samhällsklasserna trängdes för att få åtnjuta hans vård som läkare. Ute i stora världen var han redan ett ärat namn. Här hemma steg aktningen för honom för var dag —och som ett synligt tecken därpå bar han i dag amiralitetets röda läkarfrack. Och han for till det lantliga Falun för att hämta sig en enkel brud, vars brev han knappt kunde tyda!

Hans hand sökte hjälp mot den plötsliga förstämningen och smekte henne i skydd av bordsduken. Hennes gensvar var snabbt och villigt. Åtrån efter henne susade i hans blod och hans ögon sökte hennes: jo, hon var hans längtans brud, henne var det han älskade! Bort, alla fåfängliga tankar: hade han inte nyss fnyst åt de hårdsnörda dockorna i Stockholm i sina franska fjolligheter och pudrade lössperuker! Med kved så trånga av brist på kroppsrörelse att de knappt skulle kunna föda fram en harunge ens. Med sina dagar fulla av narrverk och sina nätter förnötta med

kavaljerer. Nej, Gud vare tack, som lett hans steg till Falun och denna enkla, redliga kvinna! Hennes armar skulle mäktat sätta upp en väv, och hennes breda höfter var som skapta för att avkasta friska barn ...

Måtte den här kvällen gå fort, så han fick komma samman med henne!

Assessorn kom för att föra sin dotter i dansen, och Linné fick tillfälle att dra Sohlberg avsides för en liten pratstund.

— Jag trodde här skulle vara ett muntert gille, sa han. Men det är knappt jag ser en enda som är mer än måttligt beskänkt.

— Det måste du väl veta, att sådant inte går för sig i assessorens hem. Men - de flesta tar nog skadan igen när de kommer härifrån. Och vad jag kan ana, lär det ske rätt snart. Då går färden säkerligen till någon av bergsmansgårdarna i trakten.

— Ja, jag känner ju inte igen dem, svarade Linné. Annat var det när jag var här under min dalaresa och blev hembjuden till storgubbarna. Då löpte kåsan över bordet och pisspottan under bordet med samma blixstens hastighet!

Han glömde strax sina funderingar kring bergsmännen när han såg Sara Lisa i dansen. Å, hennes kropp var fager och fylld av rika löften ... !

Han är åter på silverbröllopsdagens Hammarby. Några ögonblick stirrar han på den stora kvinnan på andra sidan bordet utan att känna igen henne. Så inne i minnena från bröllopskvällen för tjugofem år sen hade han varit.

Varifrån har hon fått sina grova drag? Sin trumpna min? De förgrämda vecken över näsroten?

Tusen gånger så väl som en har han predikat för henne: rynka inte pannan - det slår sig på sinnet! Men vad har det hjälpt?

Vårtan på läppen. Hon har en likadan på vänster blygdläpp ... Så brukar det vara. Man kan se på en kvinnas ansikte hurudan hon ter sig mellan låren.

Nej! Det är som under bröllopsmiddagen på Sveden: onda tankar vill in i hans sinne. Han måste mota dem!

Han börjar gå igenom alla Sara Lisas goda sidor. Han häpnar över hur många han kan finna. Ja, den här våren, när han ingenting dugt till, har hon skött sådden på alla hans gårdar: Hammarby, Säfja, Edeby - därtill också på hans prebendegård och på åkrarna utanför Svartbäckstullen. Visst har hon haft bönder att lita till och ta råd av; besluten har ändå varit hennes. För att inte tala om skötseln av alla Hammarbys djur. Senast i går räknade han dem och fick dem till sjutton nöt, arton får och lamm, sju svin, lika

många gäss och kalkoner, förutom tjoget höns...

Samtidigt har hon det stora huset inne i stan. Med barn att fostra och pigor att hålla efter. Huset öppet för kreti och pleti under de stora marknaderna och dessemellan för collationer och banketter som hör hans ställning till. Och som om inte allt det vore nog, har han förmått henne att hålla bord för många av hans lärjungar, dagligen. Nu senast också för den sjuklige Hööken, hans systerson.

Kan han ärligen säga att hon beklagat sig?

I vart fall mindre än han borde ha kunnat vänta sig!

Han blir hjärtnupen och flyttar sig närmare henne; stryker hennes hand. Så lyfter han sitt glas och håller ett tal till henne:

— ”Vilkom en dygdelig kvinna beskärd är, hon är mycket ädlare än allra kosteligasta pärlor”, citerar han från Salomo. ”Hennes mans hjärta tör förlåta sig uppå henne; och bärgning skall honom icke fattas.”

Hon blir märkbart förtjust, röd av vinet; hon har druckit mer än hon har för vana. Han ser hennes belåtenhet och den ena versen ger den andra från Salomos ordspråk; han kan dem utantill, allesammans, och han finner att de stämmer väl, allihop. ”Hon tänker på en åker och köper honom; och planterar en vingård av

sina händers verk” — jovisst, förträffligt! ”Hon räcker ut sina hand till rocken och hennes finger fatta tenen” — alldeles; det är annat det än dessa mjälla fröknar som ligger på dun och läser romaner ... Med uppenbar stolthet kommer han till versen om sig själv: ”Hennes man är prisad i portomen, när han sitter när landsens äldsta”; gör så ett hastigt hopp över versen om hur hustrun upplåter sin mun med vishet och läser sista versen med samma övertygande inlevelse som en ärkebiskop mässar välsignelsen: ”Hon skall rosad varda av sina händers frukt; och hennes gärningar skola lova henne i portomen.”

Han är själv rörd över sitt tal, allt enligt Salomo. I förbifarten hinner han undra hur Salomo lyckades med konststycket att välja ut denna pärla bland sina hundratals hustrur och bihustrur. Hur kunde den store kungen lära känna dem alla, när det kan vara svårt nog för en enkel monogam att veta vem hans hustru egentligen är ... ?

Sara Lisa dricker tacksamt skålen han höjer till hennes ära.

Jovisst, hennes liv vart märkligare och mera rikt på yttre ära än hon någonsin kunde drömma om hemma i Falun. Archiatska, adlig fru, husmor på egna gårdar. Hustru till en riddare och en firad andans storman. Nog har livet gett henne yttre ståt.

Men - det mesta hade kunnat vara bättre, om Linnœus förstått att hushålla med sitt och framför allt: samla i ladorna. Ja, hon kallar honom vid hans gamla namn i sina tankar, och så lär det förbli, hur många ”von” han än lägger till sitt namn.

Tur att han inte fick en fänta som var likadan som han själv. Troligen tog han henne för hemgiften hennes, och den har hon försvarat. Hon vet med sig att hon hushållat väl. Linnœus är ett barn och måste behandlas som ett barn. Det är kanske ändå mest det, som fått hennes känslor för honom att svalna. Han är nio år äldre än hon - men det är hon som måst och måste agera mor för honom ...

Linné är mitt inne i en ny tirad till sin silverbruds ära, när hon ledsnar på alltihop och anmodar Fabricius att hämta kortleken. Linné blir förargad.

— Måste du leka trisett på din egen silverbröllopsdag! utbrister han.

Hon tittar förvånat på honom. Så tar hon emot korten och börjar blanda.

— Han har inte krafter nog till dans på sin silverbröllopsdag, svarar hon. Då måtte jag väl få roa mig med vad jag kan!

Jo, jo. . . Han ångrar sig, han veknar, han vill vara med, han

också. Ropar till Sophia att springa upp på hans kammare och hämta en tygpåse ur översta byrålådan. Det står inte på förrän hon är tillbaka och häller ut påsens innehåll på spelbordet.

— Dukater! säger Linné övermodigt. Är det ”silver” i dag, så är det!

Han kastar en av sina silverdukater i potten. Sara Lisa försöker hålla igen; hon vet hur det brukar gå. Han vurmar och orerar om allt möjligt medan han spelar och kan aldrig hålla reda på vilka kort som gått. Så visar det sig snart vara också i kväll. Han spelar illa, och hon blir ond: Linnæus slösar som alltid!

Tänk, tjugofem år. . . Det är som ett helt liv.

I begynnelsen var hon stolt över sin unge student. Livad och fager. Stolt också på bröllopet - även om hon aldrig riktigt hade kunnat förlåta honom att han dröjde utrikes så många år och lät henne gå längtande och suktande. Det var nära att hon hade backat i sista porten - fast det skulle hon förstås aldrig ha vågat för sin far. Då hade hon väl hellre fått gå i sjön.

Men detta att vara gift visade sig snart vara så mycket mer än hon hade kunnat ana, att hon glömde sitt agg och sin forna otålighet. Han gav henne smak för deras tillhopagående. Fick hennes kropp att yvas över sina hemligheter, därför att han

berömde dem så vältagligt. Fick henne att trängta efter hans famntag och hans lem. Den som han brukar kalla för ”penis” - ett ynkligt namn i hennes öron; får henne att tänka på spene, på något vekt och böjligt.. .

Sen - efter de första årens fest? Var det hon som tröttnade efter de första barnen - eller var det han? Kanske det var hon, men det var i så fall mest hans fel. Han kväste hennes stolthet. Steg för steg. Beundrade inte längre eller besjög; i stället kom han med kränkande och förtorkande anmärkningar. Såg på och rörde vid hennes kön som - just - en *anatomicus*. Hon mindes vartenda ord: ”Efter blomningen går skönheten och doften förlorade.” Det var som om han trodde den lärosatsen på förhand och nu studerade henne för att få den bekräftad.

— Men jag är ingen växt i ditt förbannade, torra herbarium! hade hon svarat, när hon till sist inte stod ut med att höra hans mässande. Hon kunde ännu höra hans skratt. Hans fördjävlande behov av att ordna allt i fack hade dömt henne att åldras i förtid. Fått hennes källa att torka - åtminstone för honom. Och så hade då detta gett honom rätt: se, hon var som växterna och djuren, hon också! Ja, det var som om han tvang också sig själv in i detta döda system: egentligen hade han inte velat göra fler än

de första två barnen - för sen blev avkomman bara sämre och sämre, enligt hans mening. Att vara avlad i sina föräldrars första och starkaste brunst, det var bäst!

Sen hade han ändå inte kunnat hålla fast vid sin idé, när den kom på tvären för verkligheten. Han kom i alla fall till henne, när kättjan blev för stark. Och till sist hade han väl ändå börjat begripa att människan inte var som växterna, trots allt. Men då var det för sent. Hon hade försökt att ställa sig som om hon menade att det inte var för sent. Vattnat sitt sinne och sitt sköte med drömmar - först för att famntagget inte skulle bli henne alltför vedervärdigt, sen för att hon själv behövde det... Hon hade tänkt på män hon likade att se på, när han ville in i henne, och så hade han då inte haft så stor anledning att klaga på torkan i hennes brunn längre. . . Det hade, å andra sidan, väckt hans misstankar. Hon hade aldrig brytt sig om att försvara sig inför hans halvkväden. Syndat i köttet hade hon aldrig gjort men väl begått hor i sitt hjärta. Och eftersom det senare var lika illa, enligt katekesen, fick hon stå ut med hans misstro. Det var liksom det pris hon tyckt sig tvungen att betala.

— Nej! Linné kastade sina kort. Jag börjar trängta till bröllopsnatten!

Sara Lisa rodnade. Det var som om han, än en gång, hade läst hennes tankar. . . Hon såg hur barnen förläget tittade i bordet. Gästerna skyndade sig att ta ett hastigt farväl, trots hennes protester. Suckande reste hon sig för att vaka över avdukningen. Det kunde bli regn till natten; bäst att få in stolar och bord också.

Från alla dessa världsliga bestyr försvann Blomsterfursten. I skymningen famlade han i parken efter blommor. Sju sorter skulle han ha! Stolligt att han inte tänkt på detta medan det var dager och blommorna stod öppna; nu var de svåra att upptäcka i det snåla ljuset. Men, skam den som gav sig! Hans vana fingrar kunde förvisso skilja blomma från blomma, även om det var mitt i natten.

Så, nu hade han sju olika blommor!

Han går före sin hustru upp i övervåningen. De har skilda sovrum också på Hammarby, men i natt vill han ligga när sin ungdoms brud. Hon är visserligen ingen Abisag från Sunem, fast han själv känner sig som en avkallnande kung David. I natt vill han dock drömma att hon är en Abisag - eller en Batseba!

Han vaskar sig noga, som en yngling på sin första giljarstråt. Så går han till Sara Lisas kammare och lägger sig i hennes säng. Det doftar lavendel om hennes lakan, han snusar in doften och

känner sin lem svälla, tack och lov.. .

Hon kommer in i kammaren, studsar ett ögonblick, när hon får syn på honom. Jaha, där ligger han redan, i allan ro! Han kunde åtminstone den här kvällen ha frågat henne om hon behövde hans hjälp med något, så hon slapp bli så långt efter.

En stund blir hon villrådigt stående, utan att betrakta något eller någon. Så rätar hon på sig och börjar klä av sig i det ljusa mörkret. Han följer hennes rörelser, plagg efter plagg. Naken slår hon vatten i handfatet borta vid lavoiren, plaskar ansikte och armhålor, griper efter handduken; tvekar men skrevar till sist för att två sitt sköte.

Sommarnatten är ljus men den är ändå för mörk för att han skall kunna se allt så väl som han ville. Ändå fyller hennes kropps åtbörder honom med en hård kättja; det var länge sen han kände så inför anblicken av sin hustru.

Nattsärken på sin krok bakom dörren - fram kommer den och på. Han vill protestera; särken hade hon väl inte behövt. Men han väljer att tåga. I stället sätter han sig upp och bereder plats för henne i sängen.

— Si! säger han och pekar på nattygsbordet.

Hon kisar och förstår inte, han måste förklara: sju sorters

blommor. Att ha under kudden för drömmarnas skull.

— En sån gammal tosing, kluckar hon. Nej, ropar hon sen, inte in under mina kuddar; det blir ju gräsfläckar! Det vill jag inte ha på mitt bästa linne - nästan omöjligt att få bort i tvätten.

Han suckar men vill inte fördärva natten med att klaga henne an för brist på poesi. Hans händer är ivriga. De river i särken och bänder mellan låren för att nå hennes sköte. Hon är torr efter tvagningen men han är het och vill inte vänta. Raskt kittlar han clitoris och bestiger henne sen.

Hon: Jag är matt och däst av mycket vin, och han är kåt som en räv. Är det som han säger, att befruktningen sker när bägge kommer samtidigt, då riskerar jag nog inte att bli med barn i natt... Nu tror jag inte han har rätt - och jag vill inte bli havande fler gånger! Dessutom: mitt sköte är bittert och vill inte bli upptänt av honom. Jag borde skämmas att tänka så en natt som denna, men Herren förlåte mig: jag kan inte hjälpa det. Och just för att det är vår silverbröllopsnatt vill jag inte begå hor i mitt hjärta och tänka på honom, vars namn jag inte ens vågar viska i min ensamhet. Så därför må jag förbli torr och svåröppnad.

Han kämpar och sliter; hoppas att lemnen inte skall slakna av motståndet. Strax, strax skall hon börja savas! Han är ännu inne i

drömmen om bröllopsnatten, trots att blommorna vissnar på nattygsbordet. Märker inte hennes avoghet: i natt skall han betäcka henne, han skall...

Äntligen går det upp för honom att hon är utan allt gensvar, trots att han nu är inne - i varje fall till hälften. Genast väcks hans misstro. Vill hon inte ens låtsas längre? Spar hon sig rent av för någon annan? Ovillig att ens ta emot hans genitura?

Han beslutar att sätta henne på prov. Hans ejaculation dröjer längre än han räknat med; han har glömt att hans kropp är trött av sjukdom och kanske av vin, fast han druckit ytterst litet. Men - nu är det hans tur att låtsas!

— Nu kommer jag, flämtar han.

Strax har hon knyckt honom ur sig. Flyttar sig en smula för att undgå hans säd. Men hon har flyttat sig utan skäl.

Skälvande av vrede stiger han ur bädden och lämnar tigande hennes kammare.

Tyst och skamsen ligger hon kvar. Det barn hon var för tjugofem år sedan gråter i henne. Å, om hon blott hade kunnat tala öppet med honom om allt det här! Men det är omöjligt. De har tigit alltför länge. Lagrat alltför mycken bitterhet. Nu skulle ord inte längre kunna förklara; de har inget språk gemensamt.

Hon far över lakanet med handen: han har alltså inte kommit, som han sa?

Ett ögonblick vill hon löpa efter honom för att hjälpa honom. Men strax falnar också den lusten; han skulle säkert visa av henne.

Silverbröllopsnatt!

Sådant vart alltså mitt liv ... Jag har ännu ett gott stycke till de femtio, och vill det sig illa, kan jag leva tills jag blir nittio år eller hundra. Vad händer om också han lever tills han blir hundra? Kommer jag att orka — utan att kväva honom långt dessförinnan?

Linné har tassat in i sitt arbetsrum. Han sitter och ser ut i sommarnatten; det börjar bestämt dagas redan?

Nej, han kan inte bara älta sin bitterhet och sin förödmjukelse! Han måste skriva den av sig. Han plockar fram sin Nemesis ur lådan. Åjo, han har goda ögon, han ser den blanka sidan och får pennan att löpa där den skall, även om han inte förmår urskilja var bokstav han skriver:

Charader af en hustru, som är hora:

- 1. hon trivs ej hemma, helst då mannen är hemma*
- 2. hon längtar att han reser bort, fägnar sig ej vid hans*

återkomst

- 3. hon föregiver sig ofta menstruations för att slippa hans besök*
- 4. under samlaget lägger hon sig raklång och pressar ner blygden för att behaga mindre*
- 5. under samlaget sträcker hon det ena låret rakt fram för att inte känna*
- 6. före kulmen stöter hon ut penis, som om hon fruktade graviditet...*

Så där! Nu står det beskrivet, ord för ord, vad hans hustru har utsatt honom för! Handen darrar; han förmår inte skriva mera.

Varför har han alltid sökt vara Sara Lisa trogen? De flesta män av värld håller älskarinnor öppet och rent av skryter med det. Kvinnorna likaså, mutatis mutandis. Visst har han älskat kvinnor, rätt många — men nästan alltid bara på avstånd och hemligen. Eller han har flytt som en Josef, så snart det börjat brännas. Tänk, alla de kåta fröknarna och fruarna vid hovet, som inget högre ville än att han skulle krypa på dem! De lockelserna stod han emot. Grevinnan De la Gardie, däremot, som han älskade, hon stod honom emot! Och han var för kuvad av smålänningen i

sig för att truga. Det sägs att hon älskade en annan ... ? Nå, i vart fall är det nu för sent. I fjol dog den älskliga och tog ett stycke av hans hjärta med sig i graven.

Han minns henne på nytt och befaller minnet att hjälpa honom. Hans oförlösta kön stiger på nytt till väders. Med lemman som ett bogspröt ut i natten seglar han från sin kammare till Sara Lisas. Han skall ta hämnd!

Sara Lisa sover. Snarkande och på rygg, med munnen halvöppen. Han lyfter undan det lätta täcket, försiktigt; mödrar vaknar så lätt av minsta ljud... Nattsärken ligger kring hennes höfter, uppdragen; de feta låren skrevar en smula. Har hon hjälpt sig själv sedan han gick?

Med blicken hos hennes håriga sköte och med minnena hos grevinnan på Sjöö runkar han för brinnande livet. Han skall beså hennes nakna kropp. I morgon kan hon undra varifrån det kommit!

Men hans ännu sjuka kropp sviker honom åter, och stälken vissnar i hans hand.

Skammen svirrar i hans hud. Han skyndar ut ur kammaren, lämnar alla dörrar öppna efter sig och kastar sig duns på sin säng.

Varför, hade han frågat: varför söker han sig ingen väninna? Svaret ligger kanske i förödmjukelsen han nyss upplevt; han ryggar av rädsla för att hans kropp skall ha blivit för gammal? Jo — och nej. Det större stycket av sanningen finns i hans Nemesis. Där har han samlat på alla de erotiska förvillelser han hört om.

Alla har de drabbat syndarna på ett eller annat sätt. Det är som om Nemesis vakar särskilt svartsjukt vid den äktenskapliga bädden. Som om hon aldrig slår så besinningslöst som mot horor och horkarlar.

Han vet inte varför det är så, han kan bara läsa av facit. Därför tar han sig i akt.

Han borde tala mera med Carl om allt detta. Varna honom - innan det är för sent.. .

Nej, han kan inte somna. Det är ingen mening med att han ligger här och stirrar i sänghimlen. Han drar på sig sin nattrock och sätter sig på nytt vid sitt skrivbord. På nytt läser han bladet han skrivit om hustrun som är en hora. Det är nu så ljust att han ser varje ord; bokstäverna han formade i dunklet spretar mer än vanligt.

Svartsjukan mal i honom. Svartsjukan mot de bilder som sover under Sara Lisas ögonlock.

Han har nyss varit döden nära. Han är måhända ännu inte

bärgad undan döden, guvet om han blir så mycket äldre. Ja, han kan dö i morgon dag. Har Sara Lisa månne redan tänkt sig in i vad det skulle betyda? Hon är ännu inte femti fyllda. Hon kan gifta om sig och få fler barn. Hon är väl inte så läcker att friarna kommer att stå i led och jama under hennes fönster. Men ekonomiskt blir hon ett gott parti! Det är mången fattig adjunkt som gladeligen skulle blunda när han gick i brudsäng med henne; för sin inre syn skulle han ändå se och glädjas åt allt som för intet faller honom till, bara han fått henne till altaret.. .

Testamentet han länge tänkt skriva men aldrig kommit sig för med: det är hög tid för det! Han bör skriva det genast, medan minnet av hans silverbröllopsnatt alltjämt blöder färskt.

Än en gång får han fram papper och skrivdon.

Min yttersta vilja.

Min son har fått professionen, vilken räntar, om han rätt skötes, intresse af 100.000 dlr kpmt. Herbarium är värt 50.000 dlr, insekterna 10.000 dlr. Amfibierna 10.000 dlr. Stenarne 10.000 dlr. Alltså får han ingen del i mina fastigheter.

Mine rusthåll disponeras af min änka, så länge hon

*blir ogift och efter rustningen gifwer hon de oförsörgde
döttrar sin del därur. Men går hon uti annat gifte till sin
olycka, som jag nog ser förut, så får hon ingen del uti
dem, som jag köpt för de penningar jag genom natt
arbetande på böcker, på collegier och botaniserande
allena förvärvat; utan njuter hon då sin egen åker i
staden, och efter lag del i alla meubler, guld, silver,
penningar, och vad hon har som sitt fäderne och
möderne måst innestående, som torde stiga till
ansenligt.*

Han läser igenom vad han skrivit och finner det gott. Det här skall
avhålla henne från drömmar om nytt gifte! Kanske också från att
önska livet ur honom i förtid. Men vill det sig illa, kan detta
testamente bli en pinlig hälsning från Nemesis efter hans död...

Äntligen går han då och lägger sig.

För en gångs skull vaknar han inte av fåglarnas morgonsång.
Inte heller kommer någon dotter och sjunger för honom.

Pompe hör kyrkklockan ringa förstgång. Han reser sig och går en inspektionsrond för att se om husfolket hört. Men det tycks inte som om någon gör sig redo för kyrkobesök i dag. Ingen utom gubben och gumman Löfström, men dem brukar Pompe aldrig göra sällskap med och struntar därför i.

Han hör klockan ringa anngång, och nu lägger han sig ute vid stenen mot parken för att vänta på husse.

Han väntar och väntar - men ingen kommer som ämnar sig till kyrkan denna sommarsöndag.

När klockorna går för tredje gången, stiger han upp och traskar själv till Danmarks kyrka. Ensam. Vilar några ögonblick vid halvvägsstenen och ser sig om. Ingen kommer. Alltså vandrar han vidare. Ytterporten står öppen mot sommaren och värmen. Pompe kan gå in i Guds hus utan besvär. Han travar kyrkgången fram, tills han kommer till Hammarbybänken. Stort sorl bland menigheten.

— Si på hundfan!

— Arkaterns har försovit sig; då går hunden ensam — ja, han är inte dum inte!

Bänkluckan är stängd och öppnar sig inte, fast Pompe puffar på den med nosen. Nehej, den går åt andra hållet, det borde han minnas. Nå, det här skall han klara ändå!

Han tar ett skutt över skranket, in i Linnés bänk. Där lägger han sig som han brukar. Lyss till orgeln och psalmsången. Kvider en smula när pastorn mässar därframme; det är nära att han har stämt in, för det låter så ödsligt, som en hälsning från hans släktes fjärran hedenhös, där någon ensam anfader ylar över slätten ...

Under predikan somnar Pompe, likt alla goda kristna i Danmarks socken. Han vaknar och finner golvet hårt, han behöver vända på sig. Ja, kanske högmässan redan är över? Nej, prästen flöjtar ännu där uppe i sin holk. Hade husse varit med i dag, hade han nog tyckt att det räckte nu.

Inte heller nu vill den fördärvade bänkdörren gå upp när han buffar på den. Men från det här hållet har han ju alltid sett att husse kan öppna? Nå, han kan klara sig ut lika bra som han kom in!

Med ett litet skall tar han skuttet ut på gången och går med

avmätt svängande svans ut ur gudshuset.

Den här gången bryr sig predikanten inte ens om att försöka låtsas att han vet var han har sin tråd.

3

Smultron! Smultron! Sjufalt välsignade läkemedel! Ännu är Linnés kropp svag efter sjukdomen. Ännu en gång skall smultronkuren frälsa honom. Under fjorton dagar lever han på en diet av smultron allenast. Han skickar barnen att plocka, han köper för dyra pengar - hela socknen känner till hans vurm och gläder sig åt så rara förtjänster.

Man är i mitten av juli 1764. Mycket har inte blivit skrivet denna sommar. Att ordna de många insekterna från Barbariet har tagit sin rundliga tid. Tur var att Fabricius stannade och hjälpte honom. Nu har emellertid denne älsklige och begåvade dansk farit ifrån honom. Linné sörjer. Nu är Fabricius och Zoega gångna. Kvar är bara Kuhn och ryssarna. Skall det komma fler utlänningar till honom, manne? Han behöver dem, innerligt väl, i

detta land, där lusten till naturstudier avtar alltmer och barbariet vänder åter till det nyss så fejade huset.

Någon tid till vila blir det ändå inte. För Linné har just fått ett väldigt herbarium från professor Burmannus i Amsterdam. Burmannus önskar att Linné skall skriva de rätta namnen på växterna i enlighet med sitt system. Sådant kräver man alltså att han skall öda sin tid med! Hela världen ligger vid hans dörr och ropar efter tjänster! Nå, herbariet är ett välkommet avbrott i hans slöa sommar; han gör också gärna sin vän i Holland denna tjänst. Det betyder ju heller inte så litet att den lärde Burmanni stora herbarium är uppställt efter Linnés principer. Också detta påskyndar Systemets segertåg genom världen. Ännu finns det idioter kvar, som vägrar att gå över till den rätta sidan. Men — deras dagar är räknade. Utom möjligen påvens i Rom! Den narren har förbjudit Linnés skrifter i Vatikanen, därför att Linné delar in djuren på annat sätt än Moses ...

Påven och hans anhang lär inte ändra sig i första taget. Ju väldigare hånkrattet böljar genom den lärda världen över sådana stolligheter, desto fastare blir de ortodoxa teologerna i sin övertygelse. Där som här får de för sig att de blir förföljda för sin tro; en teolog har så lätt att förväxla tro med dumhet ...

Dörren öppnas och in kommer Jacob med post. Samtidigt flyger Carolina in och sätter sig på Linnés axel. Carolina har fått följa med ut till Hammarby över sommaren; hon äter inte annars.

— Hå hå, du lilla skojare, skrockar Linné och låter papegojan pussa sig efter den sedvanliga ritualen. Du borde inte vara härinne, noga räknat; matmor likar inte att du träckar på golven. Nå, nu får du väl stanna i alla fall.

”Stockholmska Posttidningarne” lägger Linné undan så länge. Det är bara nu under sommaren som tidningen skickas till honom, annars håller han sig inte med någon avisa utan nöjer sig med att läsa det exemplar som cirkulerar inom småländska nationen. Men så länge studenterna är hemma på grönbete låter de tidningen gå till sin inspektor. ”Ärlig svensk” brukar han också ögna; den finns på konsistoriet.

Se, brev från Montpellier! Från Sauvages, den gode mannen. Linné bryter hastigt och läser. Nej, vilken lyckodag i dag! Sauvages, som för sina svaga ögons skull inte kunnat vare sig läsa eller skriva, han berättar nu att det läkemedel Linné ordinerade helt har gett honom hans ögons ljus åter!

Får se nu, vad var det jag ordinerade honom ... ? Ita me Deus, det har jag gått och glömt! Det måste jag ju ta reda på; en

sån nyhet måste kungöras för all världen. Undrar om jag får Helgeandsorden för en sån upptäckt, som gjort den lärde Sauvages seende igen?

Jag skall skriva till Abraham och fråga. Han brukar komma ihåg mina kurer. Inte kan jag för skams skull skriva och fråga Sauvages själv - då skulle han ju skratta ut mig, trots alla mina välgärningar.

Nå, vad skriver Sauvages mera då? Jaha, Adansons nya arbete... Jo, jag håller med: Adansons system kan man gråta åt.

Allt har han stulit från mig men ingenting har han fattat. Intet under då, att alltihop hamnar upp och ner. Men - jag säger som jag redan sagt: han biter inte många djur!

Vem kan nu det här brevet vara ifrån, då? Handstilen känner jag inte igen... .

Linné bryter och läser. Med ett vrål rusar han upp från stolen; Carolina flaxar omkring i kammaren under stort oväsen, skrämmd av hans oväntade och ovanliga utbrott. Hon ser sin vän knäa omkring och klösa efter väder, som vore han nära att kvävas. Läpparna har vitnat, han famlar efter stöd: så faller han avdånad till golvet och blir liggande. Papegojan fortfar att kackla högljutt; Sara Lisa hör det nere i köket, och hon har också

hört sin mans höga rop. Hans utrop enbart skulle kanske inte ha räckt, för han får ibland för sig att gasta till över något han läser och blir förargad över. Men när nu också Carolina ... Hon springer uppför trappan till studerkammaren och där finner hon sin man på golvet. Till synes livlös. Han kramar ett brev i handen.

Hon känner på honom. Men död är han då inte; det darrar i hela honom. Vad kan ha skrämt upp honom så? Hon bänder loss brevet ur hans grepp men kastar det strax ifrån sig; på latin!

För ett ögonblick öppnar hon munnen för att ropa på Jacob. Men så ändrar hon sig; hon orkar nog lyfta Carl själv. Han har fallit av och är inte så tung längre. Hon baxar honom till sängen och lägger honom raklång där, löser upp hans halsduk och lossar på andra kläder som sitter trångt. I förbifarten rycker hon tag i Carolina för att förpassa henne ut ur kammaren - här får den förbannade fågeln ju inte vara! Men så minns hon att det är Carolinas förtjänst att hon hittade den avdånade, och då får nåd gå före rätt.

Vatten! Hon far upp. Fasligt så handfallen hon blev, plötsligt! Naturligtvis måste hon badda hans panna. Göra någonting. Hon värjer sig mot att det här kan vara straffet för hennes hädiska tankar, den där hemska natten i midsomras: nu straffar henne

Herran med att ta Carl ifrån henne, som hon önskade! Men - inte önskade hon väl det? Luther säger att man kan inte hindra fåglarna från att flyga över ens huvud men man kan hindra dem att bygga där. Så måste det vara: sina svarta tankar kan hon inte rå för — eller kan hon det ... ?

Äntligen börjar han röra sig. Han sluddrar osammanhängande. Hon anstränger sig för att höra vad han säger. Nej, inte blir hon då klokare av... Nu slår han upp sina ögon. Han ser på henne men ser henne ändå inte.

— Håren reser sig på mitt huvud och lössen biter rötterna på det! säger han med darrande mål.

Jo, det fattar hon, det brukar han säga - men varför säger han det nu? Han svarar inte på hennes frågor. Han är stadd utom sig själv av någon ohygglig sorg. ”Det kommer över mig!” säger han, upprepade gånger. Halvt gråtfärdig skakar hon honom men ångrar sig strax: hon måste tåla sig.

Till sist måtte ändå hennes ängsliga frågor ha nått in till hans medvetande.

— Forsskål, säger han. Forsskål är död. Och skulden är min. För det var jag som pressade på att han skulle fara till Lyckliga Arabien.

Jaha! Det var måhända ett hårt slag, men i Sara Lisas öron låter det inte så ovant. Den ene efter den andre av hans ”apostlar” har rest ut i världen och omkommit. Hon vet i så fall flera som hon sörjer värre än denne kaxige finne. Kallsinnig och högfärdig gick han ut och in i hennes hus utan att nedlåta sig till att se henne ens ...

Ja, det var ju också ett griftetal!

— Ack, Forsskål! klagar Linné i sin säng. Min mest lysande lärjunge ...

De orden tycker hon sig också ha hört förr! Nästan alla har varit hans ”mest lysande lärjunge”, var och en på sin tid. Utom stackars Falcken, som Linnæus inte tyckte om. Honom hade hon, däremot, varit mer än vanligt fästad vid.

— Ja, ja, suckar hon och reser sig, vad har de alla ute i öknen att göra! Hän far de med fanor och spel, hem kommer de med några fula ormar i sprit och ytterligare några vissna blommor - om de har en omänsklig tur; annars blir de kvar därute och kommer inte ens i vigd jord hemmavid. - Kalla på mig, om han vill något! Jag skall skicka upp Jacob.

Så går hon. Han gitter inte ens bli vred på henne, så hårt har detta dödsfall sökt honom. Han kan inte säga att han varit oför-

beredd. Tidigare apostlars öden har berett honom, det har de förvisso. Men den här gången besannas det ovanligt starkt att den gudarna älskar, dör ung. Han vet att han har lätt för att blossa upp inför en ny begåvning. Han vet också att hans entusiasm gärna svalnar, om hans ungar lämnar boet för snart och vill flyga egna vägar. Bergius, Solander, Kalm - han ärar dem med sina läppar men i sitt hjärta hyser han misstro mot dem, fruktar att han kan ha närt ormar vid sin barm. Men i fråga om Forsskål är han viss: den mannen skulle ha gått långt, och han, Linné, skulle ha glatt sig åt att i Forsskål finna sin like, ja, kanske till och med sin överman!

— Det värsta är, säger han och stryker Carolina över huvudet, att ingen vet om Forsskåls väldiga samlingar står att rädda. Visst har han redan skickat hem en hel del artiga rön, men vad jag vet av hans brev, väntade oss en omätlig skatt med hans hemkomst. Jag fruktar att vi nu inte kommer att få se ens en orm i sprit. Sic transit gloria mundi - det, Carolina, betyder: Så förgår världens härlighet! Nu kan jag lika gärna lägga mig ner att dö; jag har inte mer att vänta av detta livet. Utom möjligen hemiplegi ...

Det enda tröstesamma i all bedrövelsen är att Forsskål ingen hustru eller fästmö har, som nu kan komma och ställa till rabalder.

Han glömmer aldrig hur Ternströms änka låg honom i öronen dagarna i ända med hårda ord: hans var skulden till hennes änkestånd! Nu anklagar honom ingen öppet för Forsskåls död; ändå känner han den skulden tung och vet att han skall komma att bära på den i alla sina återstående dagar. Dem Gud förkorte.

— Absalon, Absalon, min son, ylar han, ack, att jag hade fått dö i ditt ställe!

Då ser han ett minne framför sig; det är så levande att han ett ögonblick får för sig att det är hans dubbelgångare som är framme igen:

Hans store holländske välgörare satt i sin länstol. Pekade på Linnæus med sin silverkäpp och sa:

— Jag tänker bekosta en expedition till Surinam. Bli dess ledare, och ovansklig vetenskaplig ära skall falla er till! Tänk på, att ni blir den förste naturalisten som får fara dit med sådana resurser!

Men Linnæus i sin lappdräkt slog ifrån sig:

— Bevare mig väl! jag skulle inte tåla hettan i Surinam. Dessutom mår jag inte väl av att fara till havs.. .

Carl von Linné vänder sig mot väggen och gråter.

En vindpust slog mot skogsbrynet; helt lätt - men det räckte: med ens var elden över dem!

Ett knall och ett fall i skogen, som bland manskapet i en stor armé när fienden lossar an. Lappen och han såg inte handen för sig för all röken, de irrade av och an och visste inte vad väg de skulle välja.

Några timmar hade de gått genom eldhärjad skog. Ännu rykte det ur myrstackar och torrträdsbålar, annars var elden släckt av slagregnet. De anade ingen fara. Nu var de plötsligt mitt inne i helvetet.

— Vi måste hålla ihop! ropade Linnœus. Så vi inte förlorar varann ur sikte.

Lappen tecknade att han hade förstått. Så vätte han sitt pekfinger i munnen och tecknade ånyo: vinden kom därifrån.

Utan vidare ordbyte styrde de stegen åt det håll, från vilket vinden antogs komma. Då skulle de åtminstone slippa bli jagade av elden. Fast håken visste om lappen räknat rätt? Vinden verkade komma från alla upptänkliga håll samtidigt. Röken sved i hans ögon; han hostade och kände paniken. Han började löpa för allt vad han var värd; en och annan gång kastade han en orolig blick över axeln - jodå, lappen var med.

Han tvärstannade: han hade ränt rätt in i en eldvägg. Handlöst kastade han sig baklänges och tumlade lappen över ände. Tillbaka! Medan han sprang kände han på sina ögonbryn; jo, han hade hört rätt - de var borta. Han hade hört det fräsa till när han sprang in i eldväggen.

Lappen ojade och gnydde bakom honom. Då var han alltså ännu med. Plötsligt kände han lappens armar om sitt liv och stannade motvilligt. Spörjande såg han in i det röksvarta lapp-snytet och följde sen lappens pekande arm med blicken. Ett stort träd föll just då mot dem: kronan brann som en julottefackla.

Hur hade lappen kunnat varsna denna fara, mitt inne i all röken! Hade han fått löpa vidare efter sitt eget huvud, skulle han ha fått den brinnande tallen över sig.. .

Det här kunde aldrig sluta väl! Vinden tilltog dessutom!

Halvgråtande valde han ny riktning för sin flykt, utan att längre veta vart den bar. Överallt var eld, eld, eld - det enda de kunde göra var att löpa i krokar mellan och kring eldhärdarna. Det enda goda i olyckan var att den förra skogsbranden redan hade förtärt det mesta av undervegetationen. Hade de tur, skulle de hitta en glänta, stor nog att vänta ut elden i.

Då!

Det brakade till bakom ryggen på Linnæus och han kastades framstupa av vinddraget. En gran hade fallit alldeles bakom honom.

Lappen! Han skrek för fulla lungor. Nu var det ute med lappen - och även med honom själv, för han visste inte vägen tillbaka mot Luleå ... !

Linné vaknade, genomvåt av svett.

Så hade han då drömt om sin lapplandsresa — för hundrade gången! Nej, han skulle nog aldrig bli den skräcken kvitt, hur gammal han än blev. Huff — det var lika otäckt var gång.

Tänk, att lappen hade klarat sig; lappen hade väl gått en famn eller så bakom Linné, men det hade räckt — trädet hade fallit i det smala gapet emellan dem, och båda vart de frälsta.

Han kunde nästan ana varför han hade drömt den här mardrömmen just nu: det fanns andra strapatser under hans resor, värda att minnas, än den uppdiktade färden till Sörfold och den uteblivna till Surinam!

För en gångs skull kände han tacksamhet mot sin mardröm.

X

1

Forsskåls död tog för lång tid musten ur Carl Linné. Han skrev föga, och det han skrev behagade honom sällan. Den nytryckta upplagan av Genera kom från Salvius; han lät den ligga och bläddrade inte ens i den förrän efter veckor. Likadant var det med boken om Hennes majestäts samlingar. Den öppnade han visserligen genast men fann den trist och illa tryckt. Och bildlös... Så påver den var, inte minst i jämförelse med boken om kungens museum! Inte skulle den här skriften komma att glädja drottningen. Nej, efter detta var det nog slut med ynnesten.

Men — var då detta hans fel? Under sin långa sjukdom hade han måst lita till Salvius och till att denne underhandlade med Lovisa Ulrika. När nu inte hon ville släppa till resurser, då blev det som det blev. Fint skulle det vara — men ingenting kosta! Felet var sålunda ytterst drottningens eget. Men tro inte att hon

skulle se det så. Likt Gud skulle han skapa ur intet, med mindre var hon inte nöjd.

Han kunde gråta, när han mindes hur rikt illustrerad och påkostad han fått göra boken om Cliffords trädgård. Drottningen i Sverige hade inte råd med tiondelen mot en enskild man i Holland. Varför hade han inte stannat därnere! Där mecenaterna trängdes omkring honom och nära nog trugade på honom sina penningar och sin ynnest.

Året vände åter mot höst, men ännu hade läsåret inte tagit sin början. Kuhn och ryssarna var utflugna för att beskåda någon del av landet. De kära danskarna som brukat följa med Linné till Hammarby var farna och skulle inte komma igen. Saknaden efter dem fick Linné att ledas vid lantlivet och flytta in till Uppsala tidigare än nödvändigt. Han skylldes på att han måste se till Hortus och att han behövde vara nära sina samlingar för det han höll på med. Sanningen var att han föga bekymrade sig om sin älskade trädgård den här hösten - och ännu mindre om sina samlingar.

Det fanns också annat som kunde slå ner modet hos den bäste. Tiden var kärv. I krigets spår hade dyrtiden dragit in över landet och förvärrades stadigt, år för år. Det var nu dubbelt så dyrt att leva som för tio år sen. Partibråken nere i Stockholm blev

också allt våldsammare och spred sig över landet. Ett så argsinnat riksdagsmannaval — han hade väl aldrig upplevt maken! Allt tydde på att mössorna åter skulle komma till köttgrytorna. Om det nu alls fanns något ätbart i de grytorna längre... En ljusglimt lyste dock upp mörkret för Linné: hans gamle vän Beronius hade blivit ärkebiskop. Man slapp alltså Serenius!

Ljusglimten räckte ändå inte långt mot mörkret. Forsskål, Forsskål! Inte trettio år fyllda. Ingenting visste man om det öde som drabbat allt det Forsskål samlat. Det som kanske sökte Linné hårdast var att Forsskål hade varit död ett helt år, innan budet nådde Sverige. Här hade han gått och grumsat över den late Forsskål som aldrig iddes skriva hem - och så hade Forsskål varit död sedan länge, länge. Ja, han hade inte ens fått en egen grav att vila i. . . ”Lyckliga Arabien” - jo tack!

När Linné inte tänkte på Forsskåls olycka, mindes han marorna från sin svåra sjukdomstid. Alltjämt lådde de vid honom. Mer än tidigare hade han också kommit att ge akt på sina drömmar. Han hade alltid tagit varsel av drömmar och under den följande dagen sökt rätta sitt handlande efter dem. Ändå var det rätt sällan han kommit ihåg vad han drömt; så fort han vaknat hade han varit i full verksamhet. Nu var det annorlunda, nu stannade han

kvar i drömmens dunkel och sökte se genom det. Den gångna natten hade han drömt att han sett sin egen staty i Hortus. Den drömmen var inte ny: han hade drömt den tidigare. Han var viss om att drömmar lättade på framtidens dok. Genom dem fick han skåda in i framtiden. Så långt stod allting klart och han hyste ingen undran.

Frågan var: vad ville dessa drömmar lära honom?

Han erfor egentligen ingen överraskning inför deras innehåll. Också i vaket tillstånd var han helt övertygad om att framtiden skulle minnas honom ytterst påtagligt. Gator och vägar, lärda samfund och sällskap, museer och kanske rent av städer skulle bära hans namn. En blomma fanns redan, som hugfäste hans minne; även om alla hans lärda verk skulle brinna upp, skulle Linnöa växa upp varje vår och blomma var ny sommar, till ett tecken på hans odödlighet i andens rike. Den staty han i drömmen skådat i sin egen trädgård var självklar men ändå mindre verklig än den oansenliga blomman med hans namn - den som han hade så svårt att få att trivas i Hortus upsaliensis.

Nej, hans tankar inför dessa drömmar sysslade inte med deras eventuella sanning eller falskhet. Han var lika övertygad som Josef i den heliga Skrift att brödernas kärvar skulle bli tvungna

att buga sig för hans kärve. I stället anade han att Gud försökte visa honom en ny, vetenskaplig sanning.

Om man i drömmen kunde blicka in i framtiden, då betydde det att man också skulle kunna göra det i vaket tillstånd - under vissa betingelser? Framtiden fanns redan, uttänkt och beredd av Skaparen. I och med att den fanns i Guds tanke, existerade den också för den benådade betraktare, som fått tillstånd att skåda ett stycke framför sig. I och för sig fanns det ingenting egendomligt häri. Framtiden låg beredd i nuet, på alldeles samma sätt som den nya växten låg färdig i moderfröet, på samma vis som den färdiga fågelungen fanns i embryot inne i ägget. Inte bara den närmaste framtiden var synlig i nuet; man kunde ju se hur vissa växter hade ända upp till fem års utveckling i sig.

Denna naturens hemlighet hade människan kunnat komma på spåren. Inte minst han själv hade fått lämna bevisen för teorien om ägget som allt levandes kved. Och därmed besvara varför framtiden kan avläsas i nuet, fröet, ägget.

Det som nu gällde i naturens rike måste vara en spegling av vad som gällde i andens. Eller där måste åtminstone finnas en analogi, det ville säga: det borde finnas lagar som styrde också själens skådande in i framtiden. I och för sig behövde dessa lagar

inte vara märkligare eller svårförståeligare än naturens. Vad kunde vara mer underbart än naturens konststycke att låta en väldig ek växa upp ur ett ringa frö, eller en häst, ja en elefant bli till ur ett ägg, knappt synligt för mänskligt öga! Och ändå hade människan kunnat utforska den hemligheten. Alltså kunde det inte vara någon förhävelse att försöka utgrunda de lagar som gällde inom själens sfär, om han fick kalla den så.

Att blicka utöver sin horisont. . . Hur kunde nu det ske? Hade han några jämförelser? Jo, hägringen! Där såg man vad man egentligen inte kunde se. Lagarna för denna "omöjlighet" var kända. Något mera ... ? Jo, från ett berg såg han längre än som var möjligt från bergets fot; klarast framstod detta från ett berg vid havet. Om han nu hade ett många mil högt torn, skulle han kunna se halva jordklotet. Och med en stark kikare skulle han där uppifrån kunna se ett skepp nere vid ekvatorn, månader innan det blev synligt från hamnen i Göteborg. Ja, dag för dag skulle han från sin utkik kunna "förutsäga" skeppets position för en häpen och ovetande omvärld.

Antag nu, att tiden vore ett klot: då skulle man på samma sätt kunna överblicka framför och bakom ... I vissa ögonblick lyfts själen upp till en punkt, varifrån den kan se in i framtiden. De

andras själar är kvar nere på marken och ser ingenting. Den seende själen återvänder och berättar, och man säger då att den är ”synsk” och ”profetisk”. Fast sanningen kanske är en annan, betydligt ”enklare”. Förklaringen skulle vara lika litet övernaturlig som den gången åskan fick sin akustiska beskrivning och inte längre kunde kallas Guds röst ...

Om bara Anders Celsius hade levat! Då skulle han ha frågat Anders om sin teori. Anders skrattade inte ut honom, Anders lyssnade och tänkte och kom till sist med ett svar, som inte slog ner modet utan gav lust att tänka vidare. Nu visste Linné ingen som han kunde gå till. Utom möjligen Torbern - men där skulle han säkert bara få höra att han hade vilda idéer, utan relation till verkligheten.

Nej, han fick lämna den intressanta tanken för stunden; nu kom han inte längre. Men — en dag skulle detta kanske vara vetenskapliga självklarheter!

Tanken på Anders Celsius fick honom än en gång att minnas samtalet med Carl. Hans egen son kunde inte följa hans tankar om Gud! Den känsla av djupaste vördnad Linné kände inför det obönhörliga kretsloppet av död-födelse-död, den ersattes hos Carl av fruktan och tvivel. Blicka djupare! hade han rått sin son.

Du ser för ytligt, det är därför du upplever skräck.

Nu var han inte längre så säker. Celsius, Hasselqvist, Löfling, Forsskål - deras förtidiga död kändes som ett sådant vettlöst slöseri att inte ens en gud kunde ha råd med det. Om nu denne Gud var allmakt och inte själv indragen i allt levandes kamp! ”Den gudarna älskar, dör ung” - jo, så hette det och så yttrade han sig gärna själv. Men vad skulle gudarna med dessa sina älsklingar, om det inte fanns ett individuellt överlevande, en salighet! Och där vägrade hans tanke att vandra den kristna vägen; för honom var döden en slutpunkt. Hans eget Credo stod att läsa i Vishetens bok: När det utsläckt är, är livet som falaska, anden försvinner som ett tunt väder.. .

I så fall var han tillbaka vid sin Seneca: Döden är naturens visaste inrättning. Men den tanken gav honom ingen tröst längre. Varför hade Skaparen utrustat människan så övermåttan härligt, om hennes ande bara var ett tunt väder! Kunde Han själv annat än sörja över att unga män som Forsskål hade tystnat i den kör, som prisade Hans under - om det nu var så att såväl ont som gott kom ur Guds hand?

Carl von Linné kunde säga, att hans verk skulle bestå så länge världen bestod; det Skaparens lov han sjungit skulle höras också

av kommande generationer. Men Forsskål då? Kanske räddades inte mer än en ynkelig spillra av Forsskåls lovsång till eftervärlden; vad var det då för mening med att Forsskål hade levat?

Med ens tedde sig också hans eget liv alldeles utan mening. ”Förvisso hade ingen tagit emot livet, om det inte hade givits oss utan att vi visste om det.” Så, ungefär, hette det hos hans älskade Seneca. Men om en människas födelse inte var något att fröjdas åt, då var det ännu mindre skäl att rusta till ståtlig jordafärd! Om inte för att fira den lyckliga tilldragelsen att man äntligen hade fått dö. Och den glädjen kunde den döde inte känna; alltså fanns det ingen anledning för de överlevande att ödsla pengar på gravöl.

Han sökte bland sina papper efter testamentet han skrivit. Han skulle göra ett tillägg!

Han funderade en stund - sedan skrev han:

Lägg mig i kistan orakad, otvättad, okläd, omswept med ett lakan, sluta straxt kistan, så att ingen får se min uselhet; Lätt ringa i storklåckan, men ej i de andra äller Bondkyrkan äller Hospitalet, men wähl uti Danmarks kyrkia; Lätt göra tacksäjelse både i storkyrkian och Danmark till Gud...

Han kastade pennan ifrån sig: höll han nu inte på att skriva en likpredikan för sig, i alla fall!

Genom det öppna biblioteksfönstret nådde klangen från domkyrkoklockorna in. Han blundade och lutade sig bakåt i stolen. Själaringning över Forsskål. Själaringning över - ja, kanske över Gud själv.. .

Han huttrade. Visst, han hade lämnat fönstret öppet, när han ropat något åt Broberg i trädgården. Så obetänksamt! Darrande av köld gick han och stängde klockorna ute.

Äntligen kan han förmå sig till att ögna posten som anlänt.

Brev, flera stycken utrikiska. . . Ett, ser han, är från Claes Alströmer, hans unge, hängivne lärjunge borta i London. Undrar om han tänker sig hemåt snart ... Fördömt, så länge breven är på väg; det här är skrivet redan den tionde juli - och i dag är det den fjärde september! Nå, bättre sent än aldrig; får se nu vad den kanaljen skriver.. .

Alströmer berättar att han träffat ett fagert och förnämt engelskt fruntimmer, Lady Anne Monson. Jo, henne känner Linné redan genom hörsägen - och redan i slutet av juni fick han själv brev från henne. Älsklig och klok; ovanligt lärd också i botaniken. Medan hon vistades hos sin man - hög general borta i

Bengalen - hade hon upptäckt bladens ständiga rörelser hos *Desmodium gyrans* och skyndat sig att berätta därom för Linné. Han hade tänkt mycket på henne under denna sommar; märkligt att Alströmer skulle träffa just henne.

Linné kan knappt sitta stilla medan han läser vidare. Alströmer säger att Lady Anne har en stor samling från naturens tre riken och att hon ordnat den efter Linnés principer. Inte bara det: hon känner grundligt hans skrifter och kan dem till punkt och pricka. ”Ach! hur nöjd skulle hon bliva, om hon en gång finge se en ört nämnd *Monsonia*. . .” Jo men! Det skall han tänka på! Se här då: ”Ingen måltid åts i hennes hus att icke Hr Archiaterns skål dracks allra först. Ja, Hr A. är hennes förundran och hon har ofta haft frestelse att resa till Sverige. . .”

Tänk, ändå! En så förnäm, vacker och begåvad kvinna hyser sådan beundran för honom! Han måste läsa om brevet, gång på gång... ja, har han inte haft rätt i sin känsla för Lady Anne! Han måste genast skriva till henne och övertala henne att komma till Sverige. Hand i hand skall de vandra genom markerna och uppleva naturens under tillsammans. Vila vid en källa i skogen och dela en butelj rhenskt och en spicken tjäder. . .

Hans mandom sväller; det här var vad han behövde efter den

förödmjukande silverbröllopsnatten. Ännu lever han, ännu vet han hur han skall lägga sina ord inför en Kvinna ... !

Först skall han höviskt anhålla att få kalla upp en växt till hennes ära. Sedan skall han bjuda henne att komma till Sverige. Han får gå försiktigt fram; visserligen går det vildsinta rykten om hennes glada liv borta i Calcutta, men hon är ändå högadligt gift och barnbarnsbarn till kung Charles... Men, flamman sveder honom och snart skriver han rätt ut ur sitt hjärta; pennan löper som vore den styrd av Cupido, och han låter den löpa, doppad i hans längtan:

”Jag har länge sökt kväva en passion, vilken visat sig vara outsläcklig och vilken nu har brustit ut i flamma. Detta är inte första gången som jag har brunnit av kärlek till någon av det täcka könet, och Eder make må väl förlåta mig, så länge jag inte gör hans ära någon skada. Vem kan se en så ljuv blomma utan att bliva förälskad i den, fastän i all kyskhet? Olycklig är den make, vars hustru behagar ingen annan än honom själv. Jag har aldrig sett Edert ansikte, men i sömnen drömmer jag ofta om Eder. Så långt jag vet har Naturen aldrig skapat en kvinna, som är Eder like - Ni är som Fenix bland kvinnor. . .”

Han är varm av upphetsning och måste avbryta sitt skrivande

för några ögonblick; han griper efter brasfläktan och svalkar sig. Kan han verkligen skriva så här... ? Jo, han måste! Mot Venus har människan ingen makt, när hon valt ut dess hjärta som mål för sitt angrepp!

”De som förälska sig söka vinna ynnest genom dyrbara gåvor. Jag följer den accepterade seden och bifogar några sällsynta och äkta pärlor vilka jag nyligen har samlat. Så dem i en blomkruka och placera den i Edert fönster där den mottager solen: sedan skall Ni se dem gro i februari och tidigt på sommaren utspricka i de allra skönaste blommor av Alströmeria, vilken ingen i England någonsin har skådat ...

Men skulle jag vara så lycklig att finna min kärlek till Eder besvarad, då begär jag endast en ynnest av Eder: att jag måtte få lov att förena mig med Eder i avlandet av en endaste liten dotter som skall bära vittnesbörd om vår kärlek - en liten Monsonia, varigenom Edert rykte skulle leva för evigt i Floras rike.”

Han läser den sista meningen om igen. Det är elegant och frivolt formulerat! En djärvt dubbelbottnad invit ... Bara en frisjälad kvinna som Lady Anne skall förstå den: som en anhållan att få kalla upp en blomma efter henne - men på samma gång kan hon tyda hans kärleksförklaring efter bokstaven. Han har lagt sin

längtan bar och öppen inför henne; nu får han överlåta åt henne att ta emot den eller förkasta den.. .

Raskt stoppar han undan brevet. Det här bör ingen få se! Ingen mer än Lady Anne. Han skall renskriva det på latin i lugn och ro sedan, helst i natt, när alla andra sover. Han vill bemöda sig om att få sitt latin korrekt och uttrycksfullt; med mindre bör han inte nöja sig.

Han måste ta itu med den övriga posten, även om han helst skulle ha velat stanna i den ljuvliga känslan för resten av dagen. Tänk, ändå, att han, ”Gubben”, som de skäller honom för bland studenterna ... !

2

— Ljusen ut eller fönstren in!

Karamysjev och Aphonin hade druckit cornutöl med novitierna på Östmarks källare - av vilken nation novitierna var hade de aldrig fattat, eftersom de var rätt runda under fötterna redan när festen begynte. I sinom tid hade de skrudat sig i novitiernas

nu avslagna bockhorn och åsneöron och skrånande begett sig ut på gatorna. De lopp från S:t Eriksgränd, vid vilken Östmarks källare låg, runt Domkyrkan och drog Trädgårdsgatan fram under det gamla och omtyckta fältropet:

— Ljusen ut eller fönstren in!

Den borgare som då inte rappt släckte sina ljus straffades med alternativets senare led och fick sina rutor inslagna. Visserligen hade somliga hus fönsterluckor men det var sällan dessa slöt så tätt att ljus inte trängde ut mellan dem, och i varje fall kunde en värjspets ledigt hitta in genom en springa och träffa rutan. De glada ryssarna gav heller inte alltid uppsalaborna längs Trädgårdsgatan behövt råd att släcka, innan de slog ut fönsterrutorna med sina värjfasten. Hi, det här var livat! Kvinno- gråten och männens förbannelser de lämnade bakom sig gav dem ytterligare mod, likaså de uppmuntrande ropen från en klunga studenter som följt dem från källaren. De två muntra linneanerna överlade en stund i hörnet av Trädgårdsgatan och Slottsgränden och vart strax överens: här fordrades något utöver det vanliga.

De koxande studenterna i deras följe hörde inte vad överläggningen gick ut på; i stället fick de fullt upp med att försöka följa de snabbfotade ryssarna i Slottsgrändens mörker. Loppet gick

sen åt höger utefter Kongshögagatan, därpå upp förbi Bondkyrkan - vart i helvete skulle det galna duumviratet!

Jo, ryssarna hade fått för sig att de skulle hemsöka akademi-räntmästaren Peter Julinskiöld. Denne ägde och bebodde stadens förnämsta privathus, ett högrest palats mellan de bägge kyrkorna. Julinskiöld var rik och borde ha råd att bestå två törstiga studenter med dryckjom! Egentligen borde de ha satt av upp till landshövdingen för att göra honom den äran, men backen upp till slottet hade avskräckt dem och fått dem att bestämma sig för Julinskiöld.

— Öppna! bultade de. Det är akademivakten. Vi söker en för-lupen novitie.

Julinskiölds dräng tyckte möjligen att akademivakten lät en smula osvensk till sin munart, men han hade just blivit väckt av bullret och bör vara ursäktad för att han inte förmådde tänka så klart. Till sin olycka öppnade han porten. In trängde sig två skäggiga män med dragna värjor, och strax var drängen själv ute på gården - utan möjlighet att åter komma in genom den bommade porten.

Uppför trapporna och in i en sal, där det lyste! Förträffligt, räntmästaren höll gille denna afton! Borden stod fyllda av buteljer

och karaffer, och mat såg det också ut att finnas i rikt mått.

Men vad nu? Värden verkade inte uppskatta besöket. Med gästernas hjälp försökte han köra ut de båda ryssarna. Slik gästfrihet! Karamysjev gjorde sitt bästa att förklara men ingenting hjälpte. Nåväl, då återstod bara att låta värjorna dansa!

På kort tid hade de rensat gästbudssalen, och Julinskiöld och hans gäster befann sig ute i trappan. Värjstungna var de väl knappast; ryssarna hade bara behövt vifta med sina vapen och bruka dem till slag med flatorna över försvararnas armar och rygglut. Ändå verkade slagen ha gjort ont, för de forna gästerna pep och gnällde och gned sina bakar. Sedan såg ryssarna inte så mycket mer av dem — de reglade dörrarna till gästbudssalen inifrån och började hedra huset med god aptit. Då och då bultade det vådligt på dörrarna, men vad gjorde det! Vinet var charmant, och maten var inte stort sämre ...

De utestängda hörde omsider drängens bultningar på porten, och efter ytterligare någon tid vågade de sig på att öppna. Då kunde de också av de nyfikna studenterna få reda på vilka inkräktarna var: det var två ryssar som studerade för Linné.

Julinskiöld ville ogärna dra in akademivakten i denna pin-

samma historia; det var illa nog att de här studenterna följt efter ryssarna och nu skulle sprida berättelsen över staden. Å andra sidan var det bra att han fått veta vem som nu drack ur hans vin - det kunde kanske lösa hans dilemma.

— Löp sta till archiater Linné, befallde han sin frusne dräng. Säg honom att hans förbannade ryssar — ja, säg vad som helst, bara Linné kommer hit och hämtar dem!

Drängen gjorde som han blivit befalld. Med stort buller fick han archiatern vaken, och tydligen hade han lyckats skrämma upp Linné redigt, för den gamle hade så brått att han sprang ifrån drängen på vägen upp till Riddartorget.

— Ock, ock, ock, flåsade Linné. Såna bestar! Min käre räntmästare, om jag kunde få dessa ryssar att disputera någon gång, så jag bleve av med dem!

— Bli av med dem! fräste Julinskiöld. Det kan ske i morgon dag - fast utan disputationer. Nog skall jag bli man att få dem fördrivna från Uppsala. Det är ju heller inte första gången de utmärker sig.

Linné gned sig om hakan och plirade på räntmästaren:

— Men först gäller att någon är man att få dem ut ur salen. Och om jag i min ringhet skall kunna bistå så förnämt folk med

den saken, då vill jag nog först anhålla att herrn lämnar näpsten i mina händer.

— Ja, men ...

— Jo men! Jag vill inte höra talas om några försök att få ryssarna relegerade. I så fall vänder jag tvärt - och herr räntmästaren får vara så god att vända sig till akademivakten.

Linné fann att han hade räknat rätt: Julinskiöld ville inte få sina vackra dörrar uppbrutna av någon akademivakt. Alltså svalde han den mindre smäleken i stället för den grövre och gav motvilligt med sig.

— Fast, la han till, vi har ju inte sett ännu, om herr archiatern får bukt med sina bestar!

Det hade man förvisso inte, och i början såg det heller inte ut som om Linné skulle ha större framgång än Julinskiöld och hans gäster i sina försök att komma till tals med de frivilligt instängda. De sjöng och skralade för full hals därinne och föreföll att ge omvärlden djävulen. Men så drack de någon av sina många skålar för tsaren och äntligen blev det tyst på bägge samtidigt. Då började Linné, i sin tur, sjunga.

Inte lät det väl särskilt angenämt i de förnäma gästernas öron. Men det gjorde nu mindre för det Linné sjöng var en småländsk

folkvisa, som han lärt ryssarna redan deras första sommar på Hammarby. Medan ryssarna där innanför dörrarna drack sin skål i botten på ryssars vis, hann sången tränga så djupt in i deras medvetanden att de kände igen den. De såg på varann under någon villrådighet - och sen var det Aphonin som först lyckades tänka det enda tänkbara:

— Det är Linnœus, som vill vara med på festen vår!

Visst, Linnœus var välkommen! Upp sprang dörrarna och tu par välvilliga armar slöts omkring den avhållne läraren.

— Kom in! Kom in! Vi har ännu vin i mängder.

Karamysjev var likväl inte fullare än att han kom ihåg att dra till dörrarna efter den oväntade men kärkomne gästen. Det kom Linné väl till pass att de stängde Julinskiöld ute på nytt; han ville gärna vara ensam med dessa fördärvade ryssar en stund. Han skällde bäst utan vittnen - och sannolikt skulle skället ta bättre, om ingen föll honom i talet.

Vad Linné hade att säga till sina ryssar, må kanske lämnas därhän. Nog av: efter en stund slogs dörrarna till gästbudssalen upp och ut vandrade Carl von Linné, följd av två ångerköpta och bugande ryssar, som ursäktade sig på ryska och svenska och sannolikt även ytterligare några språk. Ja, Aphonin var så bot-

färdig att han kände sig tvungen att göra knäfall inför fru Julinskiöld; sen tog han om hennes runda ansikte med bägge händer och kysste henne.

Då hade Linné redan höjt rösten, och Aphonin återgick snällt till ordningen. Nere i trappan vände sig Linné om och ropade upp till räntmästaren:

— Räkna över vad de satt i sig och låt mig sen få räkningen - jag skall se till så de betalar. Var inte orolig, pengar har de som stäppgräs!

För säkerhets skull tog Linné de skamsna och nu nästan nyktra ryssarna med sig hem till Svartbäcken, följde dem in på deras kammare och såg till att de kom i säng. Här skulle inte firas något mera cornutöl denna afton!

— I morgon klockan sju vill jag ha besök av er, bägge två, röt han så de hoppade i sina sängar. Jag kan inte lova att ni får bli kvar i Uppsala eller ens i Sverige - det får bli beroende av såväl det ena som det andra.

Det där lät tillräckligt dunkelt för att skrämma dem ytterligare. Han unnade dem gärna den plågan - de fick gott tro att han tänkte få dem relegerade! Kanhända skulle det ympa dem tillräckligt mot framtida påhitt. Fast, det var nog att hoppas för mycket ...

För väl hundra gången läste han brevet från Peter Collinson, hans gode engelske vän, som fått ett växtsläkte uppkallat efter sig.

Nej !

Linné kastade Collinsons brev ifrån sig - som han gjort väl hundra gånger tidigare. Så rappade han brevet ännu en gång och blev sittande med det framför sig.

Denne envise engelske kväkare trodde inte att svalorna övervintrade på sjöbottnen. Han fann det enklare att tro på att dessa små varelser förmådde flyga ända till Barbariet ...

Linné hade skickat Collinson sin *Calendarium Floræ*. I den hade Linné noterat för den sjuttonde september: ”Svalan går till sjöbotten.” Den tanken hade Collinson häcklat, men Linné hade svarat med att citera flera framstående naturalister som sagt sig ha iakttagit fenomenet med egna ögon. Och även i Linnés småländska hembygd hade man varit övertygad om denna svalans märkliga övervintringsmetod.

Därmed borde väl saken ha varit utagerad. Men Collinson hade inte gett sig. Det stred mot allt förnuft att ett djur med svalans andningsorgan skulle kunna - bokstavligen - dränka sig

och sedan återuppstå till våren. Slutligen hade Collinson föreslagit Linné att själv anställa ett försök: sänk ner en svala i vatten och se om den överlever!

Linné hade inte brytt sig om att svara på detta. Men nu i september hade han ändå fångat en svala. Placerat den i en bur bland kärrväxterna i en av dammarna och lagat så att buren räckte ända ner i dyn; fågeln skulle inte kunna ta sig ut under buren. På Brobergs och Carls frågor hade han bara svarat att han ville se vad svalan tog sig före, när hon inte fick följa de andra svalorna. Den egentliga orsaken till experimentet ville han inte ut med.

Den sjuttonde september svann och därmed svalorna kring Hortus. Också resten av månaden gick. Men svalan i sin bur flög bara oroligt av och an och visade inga tecken att vilja försvinna ner i vattnet och dyn. Dag efter dag förgick av oktober utan att något hände, annat än att svalan vart allt stillsammare.

— Hon fryser ihjäl härute, menade Carl den yngre. Och nu är det för sent på året att släppa henne fri. Far måste ställa in buren i orangeriet.

Joo... Men Linné den äldre kunde inte förmå sig till att handla. Ännu hoppades han. Det måste ju bli så att när svalan fann det alltför kallt i luften, skulle den dyka ner i vattnet. Och alldeles

säkert skulle svalan veta att göra så förrän isen lade sig på dammen. Det hände ju aldrig att man såg några svalor över land, sedan sjöarna frusit; det hörde hop med svalans natur att veta när det var dags.

Att göra som Collinson föreslagit: själv sänka ner svalan i vatten, ville han inte. Det var inte säkert att det var samma sak, om människan gjorde så, som om svalan fick göra det själv. Grep människan in och störde naturens ordning, kunde det lätt hända att svalan verkligen drunknade! Och i så fall var ju försöket utan värde; det skulle ingenting bevisa åt någotdera hållet.

Inte heller ville Linné göra som sonen ansåg och ta in svalan i värmen. Gjorde han det, skulle ju svalan finna sig väl tillrätta i den goda värmen och tro sig redan vara i tropiska eller subtropiska trakter — ja, om nu de hade rätt som hävdade att svalan var en flyttfågel. Under alla förhållanden skulle svalan förvisso strunta i att övervintra på sitt släktes vanliga vis. Och även då var försöket misslyckat; det skulle ingenting säga...

Om nu någon annan naturalist anställde det av Collinson förordade försöket och ansåg sig finna att Linné hade fel? Vore det inte bäst att han - i så fall - själv kom först med ett slikt besked?

Nej. Han hade redan formulerat den viktigaste invändningen mot ett sådant försök: man skulle inte kunna lita på resultatet. Om han själv gjorde experimentet och svalan dog, skulle han visserligen kunna publicera såväl resultatet som invändningarna — men hans fiender skulle få vatten på sina kvarnar. De skulle bara se till resultatet att svalan drunknade och sen peka finger: Linné hade fel! Utan att bekymra sig om Linnés egna reservationer mot försökets förutsättningar. Och så länge han själv inte trodde sig ha fel, ville han inte utsätta sig för en sådan smälek. Det fick räcka med att han måst vidgå sitt misstag med de växande stenarna ...

Han rodnade ännu vid minnet. Hur hade han kunnat göra ett sådant misstag att tro att stenar växte! Han kunde ännu höra hånskratten bland sina vedersakare.

För all del: han visste vad som förlett honom att förutsätta att allt var likadant i naturens trenne riken. Plantor växte, djur växte, stenar växte likaså. Hans barnaögon hade vant sig vid den synen hemma på Stenbrohult att stenar, som ena året var knappt synliga över markytan, hade höjt sig märkbart däröver året därpå. Kanske han inte hade tänkt på detta från ena året till det andra, men han mindes alldeles klart att han plötsligt slagits av tanken

en vår, när han kom hem från Växjö skola: den här stenen var mest som en klippställning för fem år sedan - nu duger den att sitta på!

Så småningom hade han kommit underfund med att detta var en synvilla: stenar växte inte. Men då hade det varit så dags: misstaget stod redan att läsa i Systema naturæ.. .

Endera dagen måste svalan ... ! Man var ju redan inne i november, och en spröd is hade legat på vattnet flera morgnar.

I dag kunde han inte upptäcka sin svala någonstans i buren. Det klack till i bröstet: skulle hon då äntligen ha gjort vad hon bort göra för länge sen!

Han klev ut i dammen med skorna på och hörde hur isbitarna klirrade kring hans vador. Försiktigt; han fick heller inte rubba burställningen, för svalan skulle ju själv stiga ur vattnet nästa vår och med ens åter finnas i buren!

Intill kärrfräkenstammen låg hon. Med näbben öppen och vingarna utfällda till hälften.

Han vräkte den sinnrikt uttänkta buren över ända och tog upp den döda fågeln. Hastigt såg han sig omkring; nej, ingen fanns i trädgården som kunnat se honom. Snabbt gick han mot snåret bortanför apricarium, vidgade grenarna en smula och kastade in fågeln. Så!

Han såg ner på sina fötter. Vattnet kippade ut för vart steg han tog. Det var illande kallt; han måste in för att byta.

Så obetänksamt att kasta buren över ända! Han måste ut i dammen på nytt och sätta tillbaka den. Broberg skulle förstås märka att fågeln var gången - och Carl likaså. Då fanns det ju två möjligheter: antingen hade fågeln lyckats komma ut eller också hade den dykt ner i dyn för att övervintra. Till våren gick det ju alltid att fånga ännu en svala och placera den i buren - om det skulle behövas ...

Nej, det var enfaldigt tänkt. Till våren skulle alla ha glömt bort det här; han skulle nog aldrig behöva svara för sitt ”försök”.

Han rände så snabbt han kunde in i huset, fick av de genomblöta skorna och strumporna utan att Sara Lisa märkte det och började söka efter torrt. Så där... Med de torra skorna under rocken tassade han uppför trappan och stängde in sig i biblioteket. Han ville helst slippa redogöra för sina övningar denna morgon.

Han blev sittande med ena strumpan i handen och befann sig i minnet plötsligt nere i Skanör.

— Se här, uppmanade en glad röst. I den här tunnans brukar vi i fastlagen stoppa in en eller två levande kattor.

— Sen trär man ett rep igenom tunnan, avbröt en annan, och hänger henne mellan tvenne hus på gatan.

Den som först hade börjat berätta höjde rösten och tog ett steg närmare Linnæus:

— Sen rider drängarna förbi tunnan med störrar och påkar, och den som kan slå sönder tunnan så att kattorna hoppar ut, han kallas kung ...

— Och han blir prydd och majad med krans och får ta den han vill av pigorna till drottning.

Linnæus skrattade och klappade de bägge ivriga berättarna på axeln; det var en lustig lek!

Linné skakade på skallen för att bli minnet kvitt. Visst, han borde ha talat skanörboarna tillräta och avstyrt allt vidare djurplågeri! Men - hade han gjort så, skulle han sen aldrig ha fått veta något; folk skulle ha aktat sig för att berätta i fortsättningen, ifall han gav bannor för deras seder.

Trots den kloka invändningen hade minnet inte upphört att martera honom ...

Varför hade han kommit att tänka på den här gamla händelsen just nu? Jo, detta med svalan... Men visst var väl det någonting helt annat: han hade ju bara velat föra vetenskapen framåt!

Han pustade och skakade än en gång på huvudet. Helt godkänd blev han visst inte i denna examen inför sitt samvete... .

— Varför påminner mig ingen om fjällripungen! sa han högt och gnälligt. Den som jag tog uppe i Lule lappmark men släppte därför att dess mor sprang bredvid mig och tiggde så envetet. Den gången gav jag henne hennes son igen.

Äntligen fick han strumpor och skor på. Måtte han nu ha gömt de dyblöta skorna tillräckligt väl, så de hann torka ...

Collinson - det här var egentligen hans fel! Och kanske var Collinson ingen sådan god vän som han velat mena. Engelsmannen hade kommit med många kritiska anmärkningar - och framför allt burit fram andras.

Han reste sig mödosamt och gick med tunga steg fram till fönstret mot gården.

Han såg Jacob vinka glatt med några brev och börja springa mot huset. Kunde det finnas annat än usla nyheter numera! Utrikes ifrån... Är det någon mer som har dött?

Han känner igen stilen men säger sig att hans ögon spelar honom spratt. Kanske är det hans förbannade dubbelgångare igen, som vill martera honom. Stilen är ju Forsskåls - men Forsskål är död och begravnen sen länge! Om han nu alls blivit begravnen...

Brevet är verkligen från Forsskål!! Skrivet långt före dennes död. Undrar just vilka irrvägar det brevet har varit ute på. Och frön har han skickat.. .

Hans händer skakar så han knappt kan hålla papperet. Så flyger han plötsligt upp från stolen och är nära att ränna kull den överraskade Jacob. Jacob fattar inte vad herr archiatern ropar; han följer ändå efter sin herre för att se vad som står på. Tänk, Linné som knappt brytt sig om att gå ur stugan på veckor, han löper nu som en hare!

Linné rycker upp dörren till köket.

— Forsskål har funnit Mekkabalsamen! skränar han och viftar med brevet. Jo, jo, visst är han död, men han har skrivit!

Av detta tungotal blir Sara Lisa inte stort klokare - och vad i hela friden är det för märkligt med denna balsam, vad den nu hette! Linné ger sig dock inte tid att stanna och förklara, han är redan ute ur huset för att få tag på Broberg. Sen skall han sprida nyheten till Carl och till Fabricius, nej, visst, danskarna har ju rest hem för länge sen... Men Carl skall säkert bli lika lycklig som sin far!

Han sätter av tvärs över Svartbäcksgatan utan att se sig för och är nära att bli kullriden av en ryttare. Förbannelserna som

haglar kring hans öron hör han inte. Redan i trappan upp till Carl har han tänkt ut att han hinner ordna en disputation på Mekkabalsamen före jul.

4

Man var i slutet av november. Kölden hade knäppt till redigt. Linné huttrade och frös inne på sin studerkammare, ännu ovan vid så tidig kyla. Dessutom tyckte Sara Lisa att det var för tidigt på vintern att ”stormelda”, som hon uttryckte det. Man skulle då skämma bort sig alldeles — för att inte tala om hur dyrt det blev. Inte heller skulle den torra veden räcka ända tills våren kom. Därför höll hon fast vid att en brasa på morgonen var tillräckligt - än så länge.

Föreläsningen uppe på universitetet hade inte heller varit någon nöjsam stund, den här dagen. I den oeldade salen stod röken ur struparna och femtio par fötter stampade under bänkarna så det var knappt han kunnat göra sig hörd. Huff! När han på hem-

väg sneddade över spången vid Kvarnfallet klöste kölden hans kinder med fem naglar. Termometern hemma i Svartbäcken visade tjugo grader. Inte att undra på att han frös!

Nej, här kunde han inte bli sittande; det var knappt så det töade inne på hans kammare. Han flydde ut i orangeriet, där var det varmt och gott. Han ville också gärna vara i orangeriet så här års, det var så intressant att se hur växterna från varmare länder utvecklade sig. De närmade sig nu sina hemtrakters sommar. Mest spänd var han på det Capska silverträdet. Det hade inte velat blomma förlidet år, som han så hett hade hoppats.

Han hade riggat upp en pulpet inne i växthuset. Vid den kunde han stå och skriva, när han kom på något han raskt ville anteckna. I dag hade han med sig Forsskåls brev om Mekkabalsamen. Han var så gott som färdig med disputationen om detta märkliga träd, hittills okänt i Västerlandet. Många var de brev han nu tänkte skicka till sina lärda kolleger ute i Europa - han hoppades de hade förstånd på att bli avundsjuka!

Han hörde aporna tjattra från rummet intill. De fick bo nära ugnen så här års. Liksom marsvinen.

Dörren öppnades och in kom Carl von Linné den yngre.

— Man sa mig att far var här, förklarade han. Jag har ett brev

här från P J Bergius, som jag av misstag råkat öppna. Bergius skriver så oklart att jag trodde brevet var till mig.

Linné nappade åt sig brevet och ögnade det. Så tittade han på sonen.

— Du har förstås läst vad han skriver?

— Som jag redan sagt. Att Bergius är gramse, det fattar jag, men jag förstår inte helt varför.

— Det kommer heller inte dig vid, svarade fadern irriterat.

— Nehej, då så! svarade sonen i gnällig ton. I gör mig till professor och er successor, men I har inte så mycket förtroende för mig att jag får veta ens det viktigaste som händer. Jag brukar vara den siste som får höra skvallret!

Linné lämnade genast pulpeten. Han hastade fram till sonen.

— Käre Carl, sa han smekligt, det var illa om du kände dig bortskuffad. Det var inte min mening. Jag menade bara att - kom, så sätter vi oss här på bänken, så får vi språka i lugn och ro.

Linné den äldre tvådde sina händer: han var helt utan skuld till kontroversen med Bergius. Från Vetenskapsakademiens sekreterare Wargentin hade han fått ett rön att yttra sig om. Uppsatsen var av Bergius och handlade om soyabönan. Linné tyckte inte att han hade lust att nagelfara avhandlingen och svarade att

han ogärna ville göra sig ovänner i onödigt mål; man fick dem nog ändå. Några små anmärkningar hade han dock, men nu bad han sekreteraren att inte låtsas om varifrån frågorna kom utan framställa dem till Bergius så att säga på egen hand.

— Men, avbröt Carl, jag fattar inte: varför kunde far inte ställa frågorna i eget namn?

Linné synade vänstra handens insida och lät höger pekfinger följa livslinjen. Svaret på sonens inpass hörde ihop med sjukdomens upplevelser. Med den nya föresatsen att för framtiden leva så stilla och undanskymt som möjligt. Men han ville inte ut med det svaret; det tog egendomligt nog emot.. .

— Du vet hur stingslig Bergius är, svarade han i stället. Han tål inga anmärkningar från mig, sedan han blivit professor.

— Det felet svär han sig fri från i brevet, vad jag kan förstå. Linné gapade på sin son.

— Sa du inte att du ville höra om den här saken direkt från mig? Nå, då bör du väl åtminstone tåla och lyssna, tills jag har talat till punkt! Eller anser du dig kunna ta Bergii parti, utan att först ha hört vad jag kan ha att säga?

— Nej, nej, förlåt mig.. .

— Nå, var befann jag mig nu, innan jag blev avbruten... ?

Jo, i stället för att nu göra som jag bad honom, så tar den idioten Wargentin och skickar mitt brev direkt till Bergius! Wargentin har svikit mitt förtroende på ett skändligt sätt! Tacka dig näcken att jag inte skulle ha skrivit som jag gjorde om jag kunnat ana att brevet kom under Bergii ögon! Men mig gör det inget, det är akademien som blir lidande. Så länge Wargentin sitter kvar som sekreterare, skall han inte få så mycket som en rad ifrån mig!

Linné kunde inte sitta stilla längre, han måste upp och gå över golvet. Carl böjde sig fram och nappade det fladdrande brevet ur faderns hand.

— Ja, sa han, det är ju ett ampert brev från Bergius, det är det. Men, om far ursäktar: Bergius tycks ändå främst vilja värja sig mot misstanken att han skulle ta illa vid sig av kritik från far. Hör här! Han kallar far för sin ”prisvärde läromästare, den jag i all min livstid aldrig kan blygas vid att taga information och rättelse av”. Då är det väl bara att svara någonting om att far hört ett rykte som sagt motsatsen men att det, dessbättre, var osant - och att allt således är frid och fröjd!

Linné stannade i steget; nu nappade han brevet tillbaka.

— Han är minsann inte så saktmodig som du vill lägga ut det! Läste du inte slutraderna? Han säger sig ha fått - var stod det nu?

Jo, här: ”... de obehagligaste tidningar från Upsala, såsom skulle Herr Archiatern ovänligen en och annan gång talt om min person och publiquement sökt förringa min capacite i närvaro av sina elever.” Vasa? Tänk, om jag skulle skriva runt till alla professorer och adjunkter och prästvurmar och ställa dem till svars för vad ryktet påstår att de sagt om *mig*! Vad tror du skulle hända då? Jo, jag skulle bli utskrattad! Jag skulle lätt kunna skaffa Bergius ett slikt hänskratt på baken, om jag ville - men sådana intriger håller jag mig alldeles för god för.

Carl betraktade den vandrande fadern, först när loppet blivit trögare och Linné verkade redo att åter sätta sig ner, gjorde Carl ett nytt försök:

— Men om far väljer att tro honom på hans ord, att han “vördar och älskar er som er som en son sin far”, som han säger; då är det väl förståeligt att han känner sig ledsen?

Linné suckade och satte sig. Han hade på tungan att svara att han inte trodde mer än jämmt på Bergii svassande tirader; PJ ville bara begagna tillfället att korsfästa sin gamle lärare och få honom att göra bot i säck och aska. Men några ursäkter tänkte Linné då inte komma med! Fast, inte heller det ville han ut med för sonen.

— Ta du det lugnt, Carl, svarade han och klappade sonen på knät, jag skall säkert finna på råd att göra PJ god igen! Jag skall ner till Stockholm om någon vecka, då lär jag träffa honom. Men Wargentin skall jag skaffa ett litet helvete! Tur i oturen att jag inte sa vad jag tänkte om den där avhandlingen, då hade jag väl varit uppäten vid det här laget!

Carl lade sin hand över faderns.

— Tack, sa han och log, det var bra att jag fick veta allt det här - innan jag får höra det på bakvägar. Anders Falck brukar ha väl reda på skvallret från Stockholm.

— Mhm, Anders? Ja, han var ju med när Bergman och Bergius mätte mig sju pottor varma inför Fabricius.- Nej, det där är så länge sen; jag har glömt detaljerna ... Men, då kan det vara Anders som förser PJ med berättelser om våra små indiskretioner här i Uppsala! Har Anders för resten hört något från sin bror i Ryssland?

— Inte som han berättat.

— Ja, det var länge sen Falcken hörde av sig till mig också. Ock, ock, ock, så han klagade senast! - Nej, Carl, nu måste jag ta upp din klagan över att du ingenting får veta. Mitt försvar är att jag tyckt mig förstå att du är så upptagen av mångt och mycket att... Ja, jag menar: förr var vi oftast tillsammans i trädgården

eller på Hammarby - eller du följde med till mina föreläsningar. Det har inte varit så på senare år... ?

Carl hörde faderns frågetecken, men han nöjde sig med att nicka till svar; förstod fadern inte själv svaren, orkade han nu inte föredra dem. Alltså fick Linné fortsätta, ivrigare nu:

— Men det är ju självklart att jag mer än gärna tar dig till förtrogen. Dryftar besvärliga frågor med dig. Söker dina råd, när jag kan behöva dem. Ja, också för din egen skull vore det bra; jag kan ju gå bort i morgon dag, och då måste du ta vid där jag slutat. Det har jag kanske inte tänkt tillräckligt allvarligt på. Naturligtvis skulle det bli besvärligt för dig, om du inte var insatt i allt jag hade för händer. Därför skall vi genast bättra vad som brustit! Du skall få börja med att läsa avhandlingen om Mekkabalsamen. Den skall upp före jul och... .

Carl hade rest sig.

— Tack, gode far - men kan inte det vänta tills i morgon? Jag har lovat vara Maria Troils kavaljer på landshövdingens bal i afton. Och dessförinnan måste jag se till mina kläder.

Jovisst... Linne nickade och suckade. Så var det nästan alltid; Carl ville gärna ha förtroenden men hade så sällan tid att lyssna till dem.

Carl gick, men strax var han tillbaka igen.

— Det var så sant, jag glömde lämna över det här lilla paketet. Också det kom med posten.

Linné vecklade upp den tunna försändelsen. Ut föll en jetong. Han synade den. Kungliga svenska vetenskapsakademiens premiejeton för år 1764. Den bar Carl von Linnés bild ...

Han vände och vred på jetongen. Jo, det var en vacker bild! Trots allt var han Akademiens främste. Det var inte många svenskar som hedrats på det här sättet.

Nu skulle han in och visa Sara Lisa sitt nyförvärv; måntro hon kunde fatta hur stor dag detta var! I vart fall skulle han förmå henne att tända en ordentlig brasa i hans arbetsrum — det hade han ärligt förtjänat!

— Herr archiatern!

På trappstenen vände han sig för att se vem som ropat. Å, en av hans småländska studenter - vad han nu hette igen... ?

— Jag kommer med avisan, bugade studenten.

— Tack, tack, käre vän! Du kan hämta den om två timmar.

Den här gången bjöd han inte in studenten, trots att denne kunde ha behövt något värmande under sitt löpande med tidningen. Linné hade nämligen lagt märke till att studenten

saknade värja — man hade annars värja på, när man besökte professorer. Kanhända var det inte så noga med Linné, numera?

XI

1

Den tjugosjunde februari 1765 satt Anders Falck på sin kammare i Uppsala och skrev brev till sin broder JP i Petersburg:

Högädle och Widtberömde Herr Professor!

Gunstige Gynnare, Tillförlätelige Wän och Aldrakjäreaste Broder!

Aldrig i werlden har jag med mera satisfaction skrifwit denna Caractere och aldrig i werlden kan jag säga dig huru hjerteligare jag gratulerar Dig dertill. Jag trotsar med Paris, att han ej hade ömmare rörelser, då han tog murem på den Sköna Helena, än jag då jag läste ditt Bref. Utom det nöje jag har almänt med andra, att se meriten belönas (på bättre sätt än i Upsala) så har jag egenteligen ett ápart nöje, att se din merite estimerad hos en Utlänsk Magt. Hwad innerlig fögnad skall icke jag och alla kjära Anhöriga deraf ha?

Himlen wälsigna dig i din nya Syssla och låte dig bekläda
Henne med hälsan!

Jag förstod af ditt kjära Bref; att du ej wille ha det
bekant ännu för Gubben, derföre har jag ej gjort det
kunnigt för andra, än några få af mina vänner, med förbod,
att ej divulgera det tills vidare, då jag gjer dem lof dertill.
Ach! hur jag längtar på vidare confirmation ifrån dig! Huru
skulle jag icke roa mig åt, at se Gubben versicolor? Nu
kunde du be honom kyssa dig i röfwen, utan at derwid
risquera en halföre. Sic tempora mutantur, et nos mutamur
in illis.

Förgät för all del intet, att berätta Gubben, det du hafwit
ofert av den sednare. Hur skall icke det ansätta viscera? Nu
kan han ej heller säga, att du genom intriguer lismat Profes-
sion undan Fagroëus ...

2

— Far, far! Har far hört att JP blivit professor!

Linné den yngres kinder var röda av iver. Han var sen till
middagen.

Linné den äldre rynkade ögonbrynen, som han alltid förkunnade att man inte skulle göra.

— Vad är det för amsagor du diktar?

— Det var Lado, viborgaren, som berättade. Han hade varit hos Anders och där fått läsa ett brev från JP.

Linné senior lade ner kniven och slutade tugga.

— Det var väl kärt! Sara Lisa slog samman händerna. Tänk, jag trodde alltid att JP skulle bli någonting högt. Han var så ödmjuk.. .

— Ääh! Du snackar som du har förstånd! Lado - den slarvern; är han något sanningsvittne, han? Kunde han redogöra för vad som stod i brevet?

— Jaa - Carl blåste på soppan - han hade rätt bråttom, för hans björnar är efter honom, och nu skulle han huvudstupa iväg till Stockholm för att viggja pengar. Men så mycket tyckte jag mig förstå att JP fått den professur som far ansett vara så gott som i Fagroeis händer. Lado trodde sig också veta att fakulteten borta i Petersburg hade fått stora darren inför det specimen som Fagroeus hade skickat in - så uselt skulle det ha varit ...

Sara Lisa klappade sin son på handen.

— Sådana nyheter du kommer med! sken hon. Vill du inte ha

lite mera av soppan, Carl? Tänk, Fagrøus, som din far hävt till skyarna — jo, jo, så kan det gå!

Archiatern höjde rösten och såg myndigt från hustru till son.

— Lado är ingenting att ta upp rykten efter! Innan vi vet något mera bestämt, lär vi hålla inne med bifallsropen. Sara Lisa och jag skall hem till Melanders i morgon. Då träffar vi säkert också Anders Falck, eftersom han är informator där i huset - han är väl det alltjämt? Nå, då kommer vi sedan att veta bättre besked.

Den oväntade fastheten i husfaderns röst fick de övriga att låta maten tysta mun för resten av middagen. Endast flickorna fnissade som vanligt, ovetande om den storm som blåst upp i faderns bröst.

Kunde det vara sant? Och ännu viktigare: var det sanning att Fagrøus tappat? Från Falck hade han ingenting hört på evigheter; sannolikt berodde det på att han inte brytt sig om att svara på Falckens många brev. . . Nå, inte brytt sig om - han hade väl inte orkat eller hunnit just då, och sen hade annat kommit emellan. Om han skulle skynda sig att skriva! Nej, det var bäst att först ha klara besked.

Det kunde helt enkelt inte vara sant. Det fick inte!

Flera gånger den eftermiddagen var han på vippen att be Carl

kvista över till Anders Falck och fråga. Men så besinnade han sig. Han begrep att Anders skulle skratta på hans rygg, om han visade sådan iver. Anders visste säkert att JP ansett sig illa behandlad av Linné; intresset för broderns öde skulle verka fasligt hastigt påkommet. För övrigt visste Linné själv genom Fabricius vad Anders ansåg om sin broders gamle lärare.. .

3

Herrskapet Linné var inbjudet till kaffe hos professorsparet Melander. Äkta kaffe, som gästerna mycket prisade.

Som Linné hade gissat var också informatorn, Anders Falck, bjuden med.

— Kom nu noga ihåg, hade Linné präntat in hos Sara Lisa på ditvägen, att inte med en stavelse låtsas om inför unge Falck det rykte vi hört! Han skall få ut med nyheten själv, om han har någon.

Sara Lisa begrep inte det fina med den kråksången, men av Linnés min förstod hon att detta var viktigt, så då fick det väl bli

som han tyckte. Sara Lisa kunde dock inte låta bli att berätta för professorskan Melander vad hon hade hört, men det skedde avsides och så viskande att männen ingenting kunde ana. Nej, fru Melander hade ingenting hört om detta - och så tog då fru archiatskan tysthetslöfte av värdinnan; nej då, hon skulle inte ta upp ämnet med Falcken så att Linné hörde.. .

Medan fru Linné tackade ja till ännu en lemonkaka, slog hennes man kaffe på sitt fat, doppade en flisa av det klippta sockret i munnen och sörplade in med välbehag.

— Nå, min käre magister, smackade han, har han haft något brev från sin bror borta i Petersburg?

Nej, det hade magistern inte. Nu är han ute för att sätta limstänger, tänkte Anders; han måste ju veta att jag ännu inte är någon ”magister”.

— Jag undrar så hur han kan må, fortsatte Linné och valde en glaserad bakelse. Han hade ju så svårt med sin hypokondri medan han var i vårt hus; har inte den velat lämna honom ännu?

Nej, det trodde Anders inte att den åkomman hade gjort.

— Ja, suckade Linné, men såg gladare ut än han rimligtvis borde, han är mycket plågad därav, stackars gosse! — Nå, min käre Melander, gör nu Anders här några framsteg... ?

Ämnesbytet föranledde en smula munterhet, som likväl inte helt delades av Anders. Linné skrattade desto högljuddare, och värdfolket betraktade honom med en smula förvåning. Archiatern hade varit fåmäld och distraherad när han kom; den snabba förvandlingen skrev man på kaffets konto - Linné drack kopp efter kopp, så länge där fanns någonting kvar i kannan.

Jag kunde väl tro det! tänkte Linné. Hade det funnits någon sanning i Lados berättelse, skulle Anders givetvis ha varit färdig att spricka av nyheten. Nu hade Anders inte ens fått brev på länge från sin stackars bror därborta i Ryssland.. .

Med stort välbehag tände han sin pipa och gav sig hän åt det senaste skvallret kring mössornas stora räfst nere i Stockholm.

4

Linné hade knappt hunnit gå, förrän professorkan Melander berättade för Anders vad fru Linné hade sagt. Var det sant?

Anders beslöt att spela komedien vidare ännu ett tag. Han

stälde sig alltså oförstående; undrar varifrån unge professoren Linné kunde ha fått detta!

Dagen därpå sökte Anders upp unge Linné.

Det var påsk. Gångarna i akademiska trädgården var förvårsvåta, men de båda ungherrarna fann ändå behag i att spankulera fram och åter på dem, elegant svängande sina käppar. Efter några alldagliga meningsutbyten om årstiden och vädret, stannade Anders plötsligt och satte kryckan mot Carls bröst.

— Jo, det var så sant! Har du eller möjligen din älsklige fader haft något brev från min olycka till bror borta i Moskovitien? Ja, saken är den att min patronessa i går bestämt påstod att din fru mor berättat för henne som säkert att JP skulle ha blivit botanices professor därborta. Jag ville naturligtvis inte sätta någon tilltro till detta tal — men hur det är, har jag ju blivit nyfiken.

Carl såg förbryllad på Anders.

— Neej, inte har vi fått något brev... Nej, det var den där viborgaren Lado som kom hit och förkunnade att han läst ett brev hos dig! Och i det skulle nyheten ha stått - och mera därtill.

Anders kastade huvudet bakåt och gapskrattade.

— Sådana evangelier har den narren sprungit med hela hösten! Inte fanen fattar var han fått allting ifrån.

Carl såg alltjämt förvirrad ut.

— Men någon sanning måtte det väl ändå ligga i ... ? Eller menar du att han diktat upp alltsammans?

Anders fortsatte att spatsera och slog efter ett fröhus från förra året.

— Ja, inte vet jag... Häromdagen kom han med ett utrikiskt brev och påstod att där stod sådana här märkliga nyheter om JP, men det brevet kunde inte hin läsa, för det var skrivet på ryska. Så länge jag själv ingenting hört från JP, betraktar jag därför ryktet som lögnaktigt.

Carl stod kvar en stund på trädgårdsgången; hans kerubansikte var fullt av förvåning. Så samlade han ihop sina själsförmögenheter och hastade ifatt Anders.

— Det festliga är, sa han, att jag strax skrev och gratulerade JP. Och det fast min far menade att ryktet talade osanning, just som du nu menar.. .

De båda ungherrarna såg på varann, sen skrattade de bägge, ehuru av något olika skäl.

De tog farväl av varann utanför Carls härbärke på Svartbäcksgatan. Nöjd i hågen stegade Anders hemåt. Det här skulle sätta många myror i herr archiaterns sinne! Om någon dag skulle

Anders gå hem till Pater själv, berätta att han just fått brev från JP med bekräftelse - och skåda minen. Till dess fick Gubben gärna vara ett rov för så kallat stridiga känslor! Ryktet om att Fagrœus fått silkessnöret i Petersburg måste ha upprört honom; det stod nog inte på förrän Gubben hade skaffat sig säkra upplysningar om hur det var med den saken. Den som ändå finge vara med och höra svärorden, den stunden ...

Just när han skulle stiga in i Melanders hus, hörde han en vissling. Han vände sig om. Den som visslat var Torbern Bergman.

— Det går rykten, började Bergman.

— Kom med upp, föreslog Anders, så skall du få läsa!
Medan Torbern läste JP:s brev, ordnade Anders med thé.

Och så berättade Anders om den komedi han iscensatt. Bergman skrattade men skakade på huvudet.

— Du skall inte gå till Gubben själv och berätta, sa han. För då vill han läsa brevet och ser samtidigt att det kommit för länge sedan; alltså måste du ha narrat honom - och det förlåter han dig aldrig. Inte heller Dauphin lär uppskatta dina finter, och med hänsyn till hans unga år, kan du få äta upp det länge.

— Det struntar väl jag i vad den skiten tycker!

— Såja, såja! Du är ännu ograduerad - och för en sådan är det aldrig bra att ha fiender bland professorer. Nej, jag skall gå hem till Gubben om några dagar, och då kan jag nämna i förbifarten att jag fått brev från Petersburg. Jag lovar dig att registrera noga hur kulan tar.

Motvilligt måste Anders medge att Torbern hade rätt; han skulle ge sig till tåls. Kanske var komedien lättare att börja än att ta sig ur... ?

— Rasande gott thé du har, det är bättre än mitt! Varifrån kommer det?

Det visste Anders inte säkert, han hade fått det från sin mor.

— Nej, så är det, när man frågar astronomer, brummade Torbern. Du kunde nog lika gärna plocka ditt thé i vårdikena utåt Håga, så föga som du bekymrar dig om vad du dricker.. . Nu skall du emellertid ha tack för en god uppiggare och för glädjande nyheter, nu måste jag ner till vår gemensamme profet med en ny avhandling.

Vad det var för en ny avhandling hade Torbern inte tid att berätta; det fick vara till en annan gång.

Torbern Bergman höll ord.

När påsken var över, gjorde han sig ärende till Linné. Han fann archiatern på alla fyra inne i orangeriet.

— Jag planterar för mina korsningar, förklarade Linné. Réaumur påstår ju ha korsat kanin och höna; jag hade tänkt försöka något liknande inom växtvärlden, medan jag lever. Se här!

Torbern Bergman hörde intresserat på och kom själv med inpass, som behagade Linné.

— Adjunkten har inte glömt mina lärdomar alldeles, fast han blivit sina gamla ämnen otrogen! skrattade Linné.

— Nej, svarade Torbern leende, det man lärt av Linnæus, det sitter allt kvar. - Apropos gamla lärjungar, så hade jag nyss brev från Petersburg. Ja, jag antar att herr archiatern redan vet att JP fått professuren i botanik?

Linnés glada ansikte gick i moln. Men bara för några ögonblick. Han drog djupt efter andan, lade huvudet på sned och nickade upprepade gånger. Ett hult leende spred sig över hans drag men ville inte riktigt räcka ända fram till ögonen.

— Ja, svarade han, nästan andäktigt. Tänk, att det skulle gå så

fort! Jag hade brev ifrån honom påskafton och där berättade han om sin lycka. Det glädde mig naturligtvis oerhört, fast jag inte vågat tro att min spekulation, då jag skickade ut honom, skulle slå in så snällt. Jag visste ju om att professuren snart skulle bli ledig därborta, när jag sände honom dit, men han var ju ännu så oprövad att jag inte vågade hoppas. . . Han har ju också sin hypokondri att kämpa med. Nå, förliden postdag skrev jag till honom och sände honom en hel hop rara frön till hans trädgård! Snart hoppas jag på gengåvor — vi bör få ett härligt utbyte med Ryssland efter detta!

Torbern blev så häpen över svaret att han inte kom sig för med att svara. Linnés helomvändning var så lysande och så snabb att Torbern inte kunde låta bli att beundra mannens fattning. Han nändes inte fördärva spektaklet genom att påminna om Fagroeus...

Linné var åter nere och grävde i sin krukmull, och Torbern skulle just till att främja sitt ärende, när Linné frågade:

— Adjunkten siktar själv inte på någon professur?

— Det gör vi väl alla, svarade Torbern lätt. Felet är bara att gamla professorer lever länge ...

— Nå, ingen tid förlupen ännu. Adjunkten är bara tretti år. Själv var jag trettifyra, innan - och den gången levde gamla

professorer verkligen länge! Men då hade jag förstås redan mina viktigaste rön gjorda. Adjunkten tycks ännu inte ha funnit sitt elyseiska fält?

Ett öga vändes upp emot Bergman, plirande. Så där såg Gubben alltid ut, när han sagt någon elakhet - eller var på väg att formulera en.

— Måhända - måhända inte.

— Ja, ja, suckade Linné och sträckte sig efter en planta, det är svårt för en vittfamnande ande att bestämma sig för var han skall stanna upp. Adjunkten är som mina bin: de flyger från blomma till blomma; samlar lite här, lite där.

Bergman kände att han rodnade. Han skulle kunna svara att han som astronom var ett aktat namn i den lärda världen; hans gradualavhandling om Venus gång över solskivan hade tryckts bland Royal Society's i London skrifter redan för fyra år sedan. Som fysiker nämndes han med uppskattning långt utanför landets gränser för sina studier kring elektriciteten, och som geolog fanns knappast hans överman. Linné kunde inte känna till den kosmografiska avhandling han just sysslade med, men han hyste gott hopp om att den skulle nå vida utöver tidigare arbeten i ämnet. — Men, sådant tjänade det inget till att berätta för Linné.

— På mig verkar det som om herr archiatern själv utgör den bästa illustrationen till det berömda biet, svarade han.

— Å, log Linné och slog ut med de jordiga händerna, med mig är det annorlunda! Jag blev utvald av den Högste till att skåda in i hemligheter, som förut varit fördolda. Det sker kanske bara en gång i varje generation. Jag säger detta i all ödmjukhet och i fullt medvetande om att adjunkten är den mest begåvade av oss två.

Adjunkten Bergman ursäktade sig för sin hastigt påkomna brådska; han erinrade sig med ens ett sammanträffande han gjort upp om. Ärendet han skaffat sig fann han för gott att glömma: han hade haft med sig sina anteckningar om turmalinets elektriska egenskaper. Linné och Rinman kunde kanske ha haft glädje av dem; de sysslade ju med att undersöka turmalin. Men Linné behövde dem sannolikt inte - han fick säkert direktinformation av den Högste!

Det här var sista gången han närmade sig den uppblåsta paddan i Hortus academicus! Fast, möjligen hade han sig själv att skylla, den här gången. Tydligen hade Linné genomskådat skälet till hans besök och passat på att ge igen. Jo, Gubben hade nog något slags sjätte sinne - om nu det var ingivet av Gud eller Djävulen!

Inne i orangeriet stod Carl von Linné och såg efter Bergman med hopnupna läppar. Så, Torbern var utskickad som spejare! Att skåda hur slagen tog, när "Gubben" fick vetat. Måntro han inte vart besviken, ändå! Tack vare Anders Falcks lösmynthet hade Linné fått rådrum och hunnit vänja sig vid tanken — om det värsta skulle visa sig verkligen ha hänt. Spektaklet fick inte riktigt den final hans ovänner hade väntat sig.

Jaha, nu var alltså JP professor ... Nu fick Linné skynda sig att skicka det där paketet med rara frön, som han påstått sig redan ha sänt! A andra sidan: post försvann så ofta under vägen; ingen kunde säga att Linné ljugit, om han... Nej, nu var han dum! Klart att han skulle fullfölja spelet och sälla sig till Falckens gratulanter! Han, främst av alla, han som hade varit Falckens lärare och skickat denne till Petersburg med så stora förhoppningar!

Fagrœus ... Det var förstås haken med Fagrœus. Förbannelse över fakulteten i Petersburg, som spritt ut detta med Linnés starka rekommendation och Fagrœi usla specimen! Man hade skämt ut Linné och skadat hans vetenskapliga anseende. Ja, inte bara ryssarna; också Fagrœus hade gjort det genom att slarva så illa med sitt specimen! - Men tog han nu sin hand ifrån Fagrœus, då kunde det hända att den kanaljen påminde om att hans avhandling

hade gått via Linné och fått dennes välsignelse, innan den avgick till Petersburg.. .

— Förbannelse!

Han nappade åt sig den största krukan och krossade den mot golvet. Nästa kruka gick samma väg och också nästa och nästa. Puh, det lättade! Men - det skulle inte bli några korsningsförsök med de här växterna, denna sommar ...

Tvi! Han spottade ut en tand. Det var hans näst sista.

I Torberns laboratorium väntade Anders Falck.

— Nåå?

— Gubben fann sig förträffligt. Vilken aktör har inte gått förlorad ... ! Han påstod att han fått brev från JP redan på påskafton.

— Det är då lögn och förbannad dikt! JP har uttryckligen skrivit till mig att Gubben var den som skulle få veta nyheten sist av alla, om det ankom på JP.

Torbern betraktade sin landsman med ett småleende.

— Hur vore det, om du nu lät den här affären vara och tog itu med dina studier!

— Å, inte i dag! Jag mår så förtvivlat uselt. Jag var på kalas i går med ryssarna ...

XII

1

Grämelsen över Petersburgaffären tärde hårt på Linnés sinne. Helt återställd från sin svåra sjukdom förlidet år hade han heller aldrig blivit. Så i maj sjuknade han på nytt. Låg med ryggen mot världen och varken talade eller svarade.

Då kom kronprins Gustaf till Uppsala.

När von Höpken fått nog som universitetskansler, valdes tronföljaren till detta höga värv. Nu gjorde han ett besök i Uppsala, mött och åtföljd av bugningar, tal och fyrverkerier.

Det smärtade honom att Uppsala universitets prydnad, arkiatern Linné, inte hörde till de uppvaktande. Konterfejaren hade annars fått en vink om ett utmärkt motiv: mötet mellan tvenne furstar, envar lysande i sitt rike. Den teckningen vore något att kunna skicka till konstens och upplysningens vänner i Paris!

När Linné inte visade några tecken på tillfrisknande, bestämde sig kronprinsen för att besöka Linnés sjukläger.

Linné hade helst velat avstyra besöket. Samtidigt var han stolt över ynnesten; detta skulle svida gott i skinnet på alla hans vedersakare här i Uppsala! Dessutom tyckte han om kronprinsen och hoppades mycket av hans framtid.

Stor var uppståndelsen i kronprinsens uppvaktning inför detta hembesök, och löpare efter löpare anlände med förnumstiga synpunkter. Den enda som tog alltsammans lugnt var Sara Lisa. Hon körde ut den ene emissarien efter den andre.

— Han får ta det som vi har det, svarade hon.

Linné själv ansåg sig väl inte sjukare än att han kunnat ta emot sin höge Herre i storstugan. Men för skams skull måste han ändå bevara skenet. Alltså gick han med på Sara Lisas anstalter och lät sig, halvklädd, bäddas ner i biblioteket - en omgivning så god som någon åt en lärd men krasslig professor.

Kronprinsen kom, hälsade översvallande och utgöt sig i blommande haranger om Carl von Linnés världsvida berömmelse; han hade läst på noga. Dock tog han inte i hand, något som Linné i sin tur berömde kronprinsen för - man kunde aldrig vara nog försiktig i umgänget med sjuka. Därpå skickade Gustaf

ut sina adjutanter, andliga som världsliga. De hade nu gjort sitt som åhörare till hans kunniga tal till Linné, och dessutom fick man inte trötta den sjuke med folk i rummet.

Kronprins Gustaf struttade omkring och beundrade Linnés bibliotek medan han samtalade med sjuklingen. Då och då flög hans blick upp ur något lärt verk som fångat hans intresse och han log snett mot Princeps botanicorum. Linné önskade att prinsen ville sätta sig. Det var så besvärligt att försöka svara på frågor, medan den frågande flaxade av och an i rummet.

— Hur står det till med er unge herr son? undrade kronprinsen plötsligt, mitt i en hänryckt kommentar över Systema naturæ, vars senaste upplaga han just dragit fram ur hyllan.

Linné svarade att allt stod väl till; Carl höll just på med sina demonstrationer och föreläste i orangeriet.

— Ja, jag hörde just det! Förträffligt! Det har talats om att han skulle göra en utrikes resa, men vad jag förstår lär den ännu dröja ett tag... ?

Det sneda ansiktet dök åter upp i Linnés synfält. Utmärkt att kronprinsen hade frågat om detta! Nu hade Linné ett gott tillfälle att påminna om drottningens löfte, det som skulle göra Carls stora resa ekonomiskt möjlig. Så finkänsligt som möjligt lade

han fram ärendet för kronprins Gustaf.

— Ack! svarade prinsen och nu satte han sig äntligen. Han såg bekymrad ut. Min höga moder har tänkt mycket på detta sitt löfte, men hon ser sig för närvarande inte i stånd att infria det. Archiatern vet, hur vår så kallade regering ser på hovets utgifter! Varje år får Deras majestäter ta djupt i egen kassa för att kunna bekosta det nödvändigaste. Och just nu fruktar jag att de skrapar på botten - utan att kunna se någon ljusning. Allra minst efter senaste riksdagsvalet ...

Kronprinsen kom åter på benen. Raskt var han framme vid bokraderna, tassande på tvären som en krabba. På måfå drog han ut en bok.

— Därför har jag ett förslag att göra, fortsatte han och bläddrade i boken. Hur vore det om vi lät promovera Linné den yngre nu i juni!

— Ers kunglig höghet, svarade Linné förbluffad; ”Gott stycke härifrån och dit”, sa gumman, såg till månen! Carl har inte disputerat pro gradu ännu ...

— Han är i så fall inte den förste! Dessutom menade jag att han skulle promoveras honoris causa; då krävs det ju ingen disputation, eller hur? Jag menar så här - och på den punkten har

jag alltså mina höga föräldrars samtycke: er son skulle då ha en betydligt starkare ställning, när han omsider reser ut i världen. En professor utan doktorshatt skulle måhända väcka förvåning utrikes - och kanske också en smula löje.

Joo... Linné fann den kungliga nåden förträfflig, ju mer han begrundade den. Han satt verkligen på önskestol! Hans oro över att Carl aldrig visade några tecken till att vilja skriva, än mindre disputeras, skulle då vara ur världen. En professor utan doktorshatt var, som prinsen så träffande uttryckt det, sannerligen något förvånande. Nu vore den saken ur världen. Och själv skulle han vara utan fläck. Ingen skulle kunna anklaga honom för att ha visat mannamån, eftersom uppslaget kom från universitetets kansler - som tillika var rikets tronföljare... .

Glad i hågen tackade han ja till kronprinsens förslag. Och strax fann denne att han inte längre borde störa den sjuke. I ett svall av välgångsönskningar trippade han ut ur Linnés bibliotek, nöjd med att ha sparat en massa penningar åt sin moder och ändå gjort den gamle tillfreds. Om det där olycksaliga löftet att bekosta unge Linnés studieresa skulle det säkert aldrig mera bli tal.

När kronprinsen och dennes uppvaktning lämnat Botaniska

huset, steg Linné upp och klädde sig. Han var frisk! förklarade han för den motsträviga Sara Lisa. Varför kronprinsens besök hade helat honom så snabbt, ville han ännu inte ut med till hust-run; först skulle han berätta den stora nyheten för Carl. Och det kunde inte vänta tills Carl dök upp; han måste själv ner i orange-riet för att ...

Han avbryter sonen mitt i hans föreläsning och drar honom med sig in i aloekasten.

Carl blir förskräckt. Något sådant har han aldrig tidigare hört talas om! Han kommer att bli utskrattad på nytt - det var illa nog med professorsutnämningen, men det här vore ännu värre!

Inför faderns beskrivning av alla de härligheter och fördelar som skulle följa på en promotion, falnar så småningom hans argument. Och han känner hur en tyngd faller från hans axlar, det gör han: han skulle slippa disputeras, som han fruktar så gruvligt för. . . Men, ändå - nej!

Linné blir förargad.

— Jag har redan tackat ja, svarar han surmulet. En sådan kunglig ynnest kan man bara inte visa ifrån sig. Hur skulle det upptas om jag nu måste skriva till den höge kanslern och säga att hans förslag inte duger? Han skulle aldrig förlåta vare sig mig

eller dig! Nej, det får allt bli som Lovisa Ulrika vill!

Och därmed lämnar han sin son att försöka hitta tråden på nytt inför sitt undrande auditorium.

2

Carl von Linné den yngre promoverades i juni till medicine doktor honoris causa. Hans fader for ut till Hammarby för att fira sommar. Men frisk var han inte.

— Den knäpp jag fick förleden sommar följer mig ofelbart till graven, suckade han.

Hans hopp stod nu till smultronkuren.

Något hjälpte den väl. Han fick krafter nog för att börja skriva på sin nya upplaga av *Systema naturæ*, den utgåva han kallade den XII:e. Förra upplagan hade varit på dryga tre tusen sidor - den här skulle bli ännu väldigare! Hans naturhistoriska testamente till eftervärlden. Enbart Systemet skulle ha varit livsverk nog för vilken vetenskapsman som helst.

Då och då tog han fram ett brev från Lady Anne i England.

Med stor glädje hade hon tagit emot hans brev; hennes svar var gäcksamt och frivolt, och var gång han läste det, gav hennes rader honom hjärtklappning. Men den dubbelmening som legat i Linnés brev till henne hade hon valt att inte se - hon hade fått den erotiska tonen att handla enbart om den blomma de hädanefter skulle ha tillsammans. Eller? Nej, han lyckades inte bli klok på hennes skrivsätt! Inte heller från Alströmers brev kunde han hämta någon ledning. Det verkade inte ens som om Alströmer längre umgicks i Lady Annes hus. Senast hade han hälsat från Solander som kunnat berätta att Lady Anne ”smakat den behagligaste botaniska lycksalighet” genom att få en ört uppkallad efter sig. Nu önskade hon sig ett torkat exemplar eller helst frön. Genom två mellanhänder! Hon kunde väl ha skrivit och önskat själv.. .

Rosén hade rått honom att fotvandra mera; han hade suttit stilla för mycket, menade Rosén. Sant! Men det var den fördömda svaghetens skull. Han hade inte tyckt sig orka.

Han hade hållit sig i rörelse så mycket som möjligt under sommaren. Nu hade han bestämt sig för att vandra mellan Hammarby och Uppsala, närhelst han hade ärende och så länge den goda hösten bestod. Ja, han skulle se till att han kom ut till

Hammarby oftare och då undvek det förklemmande åkandet.

Nu var det en ny dag och han var på väg mot Uppsala, följd av Pompe. I förrgår kväll hade de travat ut till Hammarby, han och hans vän. Det var så gott att få råda sig allena. Ingen Sara Lisa som hade åsikter om det och det och det. Han förstod att han alltmer var henne en nagel i ögat, fast han kanske inte begrep varför. Jo, han begrep väl... Hur som helst: han undvek hennes sällskap så ofta han kunde. Det blev bäst så, för bägge parter.

Lady Anne hade svarat - och ändå inte. Med Sara Lisa kom han inte väl överens. Med Bergius hade han haft nya besvär och med ...

Var han då en oälskad? På olika vägar såg hans fiender till att han fick veta hur illa tåld han var. Det mesta skrev han på den svenska avunden. Ändå hade han varit nära att förtvivla när han fått höra vad Wargentins skrivit till hans ovän Haller. "Ingen älskar Linné, inte ens här", hade Wargentins skrivit. Wargentins som han i sin enfald trott vara hans vän eller åtminstone inte hans fiende.

Varför skulle människor alltid försöka kväsa hans livsmod!
Han behövde väl inte få veta allt ont som sades om honom!

Livet var en jämmerlig och usel ting. Carls promotion hade fördunklats av att den unge begåvade Johannes Wirrwachs helt hastigt hade dött. Endast fjorton år. Hans fader hade lämnat honom i Linnés vård, och Johannes hade fröjdat sin lärare ljuvligt med sitt vett och sina stora gåvor. Och så - borta.. .

Inte heller Lisa Stinas äktenskap hade gett någon glädje. Hennes man bedrog henne redan, och en slarver var han i det mesta.

— Lika gott att vi lägger oss ner och dör, du Pompe!

Men dagen var vacker och luften hög. Steg för steg vek hans svårmod. Ännu hade han inte tid att dö! Den nya upplagan av Systemet var på väg. Och ännu hade han kvar att skriva ett av sina storverk. Han har samlat material länge, länge: Princeps botanicorum skall bli också Princeps medicorum. Han håller i sin hand nycklarna till oändliga medicinska hemligheter. Nu vill han låsa upp! Lika stor omvälvning som hans botaniska system vållade, lika väldig skall metamorfosen bli genom hans medicinska mästerverk. Clavis medicinæ skall han kalla det.

Vid vägskälet mot Funbo stannade han, rätade på ryggen och drog djupt efter andan. Den våta sommaren hade sinkat skörden och sådden. Ännu stod gula skylar ute på många håll; den gulaktiga stubben var här och där övervävd med grönt ogräs. Överallt

på åkrarna var bönderna i arbete. Somliga gick omkring och vände på sina skylar för att solen skulle förtorka daggen, somliga tyckte sig redan ha torr råg nog för ett lass. I den stilla morgonen hörde han hästarna frusta och sparka mot skaklarna.

Han började gå på nytt och fröjdades åt allt han såg. Den här bonden var längre hunnen, han höll på med att gnaga sönder plogkoklorna med sladden. Där jämnade en annan åkern med järnharven. Längre bort var det någon som sådde ut vinterrågen medan hans granne harvade ner kornen.

På den närmsta gården hörde han slagan gå. Från de avslagna ängarna ner mot ådalen nådde honom vallebarnens stimmande, de sjöng och blåste i horn för den betande boskapen.

Jo, nog ville han leva ännu ett tag till!

Han började gå med raskare steg. Den knähöga renfanan längs vägen slog mot hans ben. Då och då sänkte han handen och drog sin näve full; så snusade han in den doftdigra blomman, tills det kändes som vin i hans huvud.

Men vad nu! Hans vän Sakarias hängde sysslolös över grinden och betraktade världen med dyster uppsyn. Sakarias och han talades ofta vid, för Sakarias gård låg mitt emellan Hammarby och tullen, lägligt för en stunds vila och en pipa rök.

— Vad felas? ropade Linné redan på håll. Eftersom du ser så sorglig ut.

— Jag har inga hästar, svarade Sakarias vresigt. Det var min tur i går att hålla skjutshästar borta vid Brunna. Men när jag nu på morgonen kom för att hämta dem, kunde jag inte få ta dem. Den som har turen i dag hade inte infunnit sig. Så nu är mina hästar på väg till Stockholm med ett par fina herremän. Och här står jag och får höstbruket en dag sinkat - det som redan är så svårt fördröjt. För att inte tala om hur mina arma hästar kommer att se ut i morgon, efter två hårda dygn för gästgivar skjuts! De lär inte orka många steg.

Linné kände vreden ränna till och han var genast beredd att förbanna den vetlösa ordningen med böndernas skjutshästplikt. Som herre till Hammarby fick han själv känna av den, men honom gjorde det inte så mycket, då han hade andra hästar att ta till. Men Sakarias! Den fattiges enda får! Herran skulle straffa dem som kommit på en så orättfärdig ordning, eller rättare, oordning!

Så var det alltid: herrarna satte sig på de små med sina breda rövar. Han kunde se dem framför sig, som nu jäste efter Sakarias hästar i sina sprättiga kläder. Såna som inte visste hur de skulle få dagen att gå utan måste ta en tripp ner till huvudstadens caffèhus

för att förlusta sig - såna skulle Sakarias och hans arma likar tjäna för noll och ingenting!

Linné gick an så vådligt att Sakarias till sist måste skratta. Det värmdes att herr archiatern så hett tog de fattigas parti, men så farligt var det kanske ändå inte. Fast nog behövdes det bättre ordning och hederligare betalt! Linné lovade på rak arm att genast skriva till en del herredagsmän han kände - och så skildes de.

Han hör hästar i trav bakom sig och stiger ur vägen för att släppa fram skjutsen. Men kusken saktar in och säger ”ptro” i jämnhöjd med honom. Han kisar upp mot kuskbocken och ser: det är Lars Sedlingsson, komministern i Danmark.

— Behagar herr archiatern skjuts?

— Nej, tack, herr kaplan! Pompe och jag fotvandrar hellre. Det är en sådan fager morgon.

— Ja, på tal om Pompe, säger prästen dröjande, jag skulle nog - och församlingen med mig - uppskatta om Pompe uteblev från högmässorna, de gånger hammarbybänken står tom. Hunden har nämligen samma ovana som sin herre att lämna gudstjänsten mitt under predikan. Och det inte helt tyst heller.

Linné skrattar.

— Ja, han är då för lustig, Pompe.

— Tyvärr delar jag nog inte den munterheten, svarar prästen barskt. Det får bli ett slut på dessa störande intermezzon.

Linné lägger huvudet på sned och ler upp emot prästen.

— Min käre herr Lars, säger han lent, vore det inte bättre om ni drog lärdom av Pompes uttåg? När till och med de oskäligen djuren finner era predikningar för långa, vad skall då inte -

Resten av Linnés förmaningar hör herr Lars inte; han har smackat hästarna i trav på nytt och bär av mot Uppsala i god fart.

Uppfriskad av detta möte traskar Linné vidare. Det här var sannerligen en god dag. Han har länge hoppats på ett tillfälle att få säga herr Lars vad han anser om hans predikningar. Nu fick han det osökt, tack vare Pompe.

Han böjer sig ner och klappar sin vän.

3

En kortväxt man i tjugofemårsåldern steg in i Funckens boklåda i kvarteret Nectergalen.

Han var tysk och hette Johann Beckmann. Kommen från S:t Peters lutherska gymnasium i Petersburg, där han undervisat i

naturalhistoria, naturkunnighet och matematik. Nu var han på väg hem till Tyskland igen. Men han gjorde sig ingen brådska. Han kunde stanna några månader i Sverige, han kunde bli kvar ett år — allt berodde på vad han fann, som vore nyttigt att lära.

Från början hade han egentligen bara tänkt studera Stockholm och Falu koppargruva. Också för en tysk gällde Falu gruva som sevärdhet. Men så hade Johann lärt känna den svenske professorn Falck i Petersburg. Ungkarlar och utlänningar bägge, hade de funnit varann och ofta sökt varandras umgänge. Många nätter hade de suttit i lärda samtal om sitt gemensamma intresse: naturalhistorien. Diskussionerna hade givetvis också kommit in på Carl von Linné, och så hade den tanken fötts hos Beckmann: han skulle försöka få studera en tid för Linné. Det gav alltid eko, vart man än kom, om man hade varit den store Linnés lärjunge. Många dörrar skulle öppnas, som annars var stängda eller svåra att få upp för en ung student. Låt vara att studenten redan två år verkat som lärare - men att ha verkat i Petersburg var i och för sig ingen merit; han skulle vara i det närmaste bortglömd hemma...

Falck hade prackat på Beckmann en sändning växter och frön från botaniska trädgården; dem skulle han överlämna till Linné

och därmed ha en välkommen inträdesbiljett. Vad Beckmann förstod, hade Falck en baktanke med sin frösändning: han ville imponera på sin gamle lärare. Och det kunde ju Beckmann unna honom.

Brev hade gått från Petersburg till Linné med förvarning om besöket. Och från Stockholm hade Beckmann fått sällskap av sin landsman, doktor Kölpin, som också skulle till Falun. Kölpins stöd var gott att ha. För även om Beckmann hade lätt för språk och försökt lära sig en hel del användbara ord och fraser av Falck, var svenskan ännu för honom ett främmande tungomål.

Kölpin och han hade anlänt till Uppsala tidigt på förmiddagen och genast sökt sig till Hortus academicus. Där hade de träffat örtagårdsmästaren, som upplyst dem om att Linné befann sig på sin lantgård men skulle komma tillbaka till staden under dagen.

De ville inte störa Linnés familj utan bestämde sig för att söka fördriva några timmar med att bese Uppsala. Men stadens sevärdheter visade sig vara raskt överflugna. Och så lämnade Kölpin sin landsman utanför Funckens boklåda, medan han själv gick för att söka ett logi han blivit anvisad.

Beckmann spankulerade omkring och letade bland böckerna. Något större hopp om att hitta något matnyttigt hyste han inte,

men det var alltid roligt att se vad man saluförde i bokväg i olika städer och länder.

En man tilltalade honom; nå, det var tydligen bokhandlaren. Beckmann försökte med tyska, i hopp om att mannen begrep, och svarade att han bara såg sig omkring en smula. Han hade annars ärende till archiatern Linné, men denne var inte hemma ännu.

Bokhandlaren verkade förstå, för ett brett leende sken upp och han pekade med näsan:

— Linné står där borta!

Beckmann vände sig hastigt om. Han såg en rätt gammal man, ännu kortare till växten än han själv. Skorna var dammiga och strumporna korvade sig. Nu vände sig den utpekade åt Beckmanns håll och han såg in i ett ansikte med åtskilliga dagars skäggväxt. En gammal grön rock med ett ordenstecken på hängde över mannens sluttande axlar.

Kunde detta vara den berömde Linné!

Villrådigt sökte hans blick bokhandlaren och denne nickade; det fanns för övrigt ingen mer i bokhandeln, så Beckmann kunde inte ta fel.

Beckmann närmade sig Linné. Forsynt bugande föreställde

han sig och påminde om brevet han skickat. Linné sken opp och klappade genast om honom. Tysken höll andan: svetten lackade om Linné.

— Men kan vi samtala på latin? frågade Linné. Jag kommer mig så dåligt med tyska.

Beckmann hade hört Falck berätta att Linné egentligen bara kunde småländska och på småländska uttalat latin, men det hade han hållit för en studentikos överdrift av det så vanliga slaget, så snart det blev tal om professorer. Om det var småländskt latin Linné talade kunde Beckmann inte avgöra; helt lätt var det i varje fall inte att följa. Men - han hade vanan inne att gissa, för inte heller i Ryssland lät latinet alla gånger som det gjort hemma i Göttingen ...

Ytterst vänlig var dock den gamle mannen och Beckmann blev genast intagen av honom.

— Kom, så går vi hem till mig! Ni ser förvånad ut över min habit? Jo, det ser jag! Men här är ännu ferier i Uppsala, och jag har promenerat hela vägen från Hammarby ... Nu glömde jag mitt ärende inne hos Funcken, men strunt i det; jag kan gå dit en annan dag!

Linné pratade i ett; det var knappt Beckmann fick in att han

egentligen skulle vänta på doktor Kölpin.

— Å, doktor Kölpin! Honom känner jag förut. Han hittar till mig. När han kommer, säger Funcken genast att vi gått före, så det vållar inga missförstånd. - Men, säg mig nu: hur mår min avhållne lärjunge Falck, som det gått så väl i händer därborta i Petersburg?

Beckmann fick anledning att berätta om sändningen han haft med sig; de hade redan ställt in den hos örtagårdsmästaren.

Linnés ansikte sken upp ännu mera - just detta hade han hoppats när han skickade Falck till Ryssland! Å, tillsammans skulle de kunna bygga upp Norra Europas två förnämsta trädgårdar! Sibirien ägde ju ännu så många rariteter, som få hade fått skåda. Ingenting hade hittills varit svårare än att få sändningar från Ryssland, vad nu det kunde bero på. Men nu skulle det bli bättre!

Beckmann var överraskad av Linnés översvallande lovsånger; på Falck hade han trott sig förstå att denne ingalunda varit någon Linnés älsklingslärjunge. Och Beckmann kände ju också till historien med Fagrœus och Linnés ampla förord för denne. Bestämt fick han ta vad Linné sade cum grano salis ...

— Tur att jag har en sådan örtagårdsmästare som Broberg,

fortsatte Linné. Annars hade jag skyndat hem nu med andan i halsen och skräcken i hjärtat. För en gång fick jag en levande kaktus från Surinam. Och den hade cochenille-sköldlöss på sig, alldeles som den skulle. Men jag var inte hemma när den kom, och förgäves letade jag sen efter några sköldlöss på den. När trädgårdsmästaren såg mitt bryderi, lugnade han mig genast, som han trodde, och sa: ”Jo, det var allt fullt med maskar, men herrn behöver inte vara bekymrad över dem, för dem har jag rensat bort allihop!” - ”Tacka dig näcken för ditt besvär!” röt jag ursinnig. Men gjort var gjort. Fast där svann mitt hopp att kunna odla dessa nyttiga löss i mitt orangeri och få en inhemsk stam, till fromma för landets ekonomi. Av besvikelsen fick jag migrän och en av de svåraste paroxysmer jag någonsin haft.

Linné såg ut som om han skulle få ytterligare en paroxysm vid minnet, men så skrattade han och klappade Beckmanis på armen. Beckmann skrattade med, så innerligt han tordes.

— Jag tror inte herr archiatern behöver vara orolig den här gången, sa han. Sannolikt äger Botanicum i S:t Petersburg inga sådana rariteter - och i vart fall lär Falck inte ha sänt dem med mig, utan att varsko mig.

Linné pekade plötsligt på ett lågt hus med taklök:

— Där, försök skaffa er rum i det huset. Alla som kommer för att höra mig, och alla mina vänner bor där. . . , och min son också. Så snart jag har en stund till övers, är det där jag vill tillbringa den - med att inhalera tobaksrök och samtala med mina vänner!

En hastig inventering av härligheterna från Petersburg och JP gav anledning till glada grymtningar, och under tiden anlände doktor Kölpin.

— Stig med in, medan jag blir rakad, föreslog Linné och sprang före uppför trappan. Jacob! ropade han sedan, kom och raka mig! Jag har fått besök av vackra herrar; du måste snygga till mig så jag inte skämmer ut mitt ämbete.

Jacob kom, placerade archiatern i stolen och började snygga till sin herre. Hela tiden pratade och gestikulerade Linné, till tyskarnas förfäran; i vilket ögonblick som helst kunde Jacob skära halsen av den orolige kunden.

— Å, skall ni till Falun! Då skall ni få med er ett brev till min svåger i Falun ... Vad heter han nu igen, Jacob! Konstigt att jag börjar få så svårt med namn - jag som kunnat fler egennamn än alla andra ...

Beckmann såg sig omkring i rummet där de satt. Porträttet av Linné med sin egen blomma i handen; det hade han sett också

hemma hos Falck ... Och där hänger världsberömda botanister ...
Planritningar över botaniska trädgårdar - så lustigt!

Kölpin hade tydligen frågat om något, för Linné for upp ur stolen och kastade handduken ifrån sig.

—Å, ni är roade av insekter! Då skall jag visa er min samling.
Nej, Jacob, det duger nu. Vi får skrapa bättre nästa gång.

In i hörnrummet mot gatan. Jo, det var verkligen en ypperlig samling! Beckmann gjorde ett överslag; nog fanns här upp emot tio tusen exemplar. Att Linné var en sådan överdängare också i entomologien - det hade han inte vetat.

Härnäst skulle herbariet beskådas. Att Linnés herbarium skulle överglänsa de flesta, det var Beckmann mera beredd på.
Volym efter volym efter volym ...

— Den här plantan har jag funnit och gett namn, och den här!
Linné bläddrade och visade de imponerade gästerna. Han grep efter en annan volym:

— Och den här!

Beckmann böjde sig närmare. Växten Linné visade tillhörde kungsbräkenfamiljen. Ånej, den hade han allt sett förr!

— Jag ber om tillgift, avbröt Beckmann, men missminner sig inte herr archiatern nu?

— Jag gör så djävulen heller! utropade Linné på svenska. Beckmann hade inga svårigheter att följa; svära lärde man sig lätt på de flesta språk.

Prompt hade Linné ryckt ner en bok från hyllan.

— Flora svecica, sa han, nr 964... Han fick upp sidan och klappade på den med handflatan: Här står den beskriven - Os-munda lunari!

Beckmann tog emot boken och läste. Jo, det var den växt de hade framför sig i herbariet. Men ... Han letade i sitt minne; nu hade han det - men skulle han våga? Fara värt att hans första besök hos Linné blev hans sista, om ryktet talade sant! Nej, såväl hans egen vetenskapliga heder som Linnés världsrykte fordrade att han nu talade öppet.

— Har herr archiatern Henckels Flora Saturnizans?

— Självfallet!

In i biblioteket, strax tillbaka igen. Med självbelåten min men med oroliga ögon räckte Linné över Henckels Flora åt Beckmann. Denne bläddrade och fann snart vad han sökte.

— Måne inte det här är samma planta som under 964 i Flora svecica? sa han stillsamt.

Linné rappade boken. Han muttrade och jämförde: "...plan-

tam futuri anni intra basin stipitis ...”, mumlade han. Rodnaden steg på hans kinder, han jämförde ännu en gång; så glodde han argt på Beckmann.

— Ta mig fanen om du inte har rätt! - Men ...

Det var också en svenska som var lätt att förstå.

Linné grep efter sista halmstrået och bläddrade fram tryckåret för Henckel. Men han visste det redan förut: Henckels arbete var betydligt äldre än något av hans egna ...

— Jag tackar er, herr Beckmann, sa han allvarligt. Det fordras en hel del moraliskt mod att göra en gammal naturalist den heder, ni nyss visade mig - men framför allt en hel del vetande. Jag bugar mig och skall inte förgäta lektionen!

Beckmann slog ifrån sig.

— En tillfällighet att jag kände just den plantan. Och herr archiatern, som namngett så många växter, kan ju omöjligt undgå att . . .

— Sex tusen! avbröt Linné. Sex tusen släkt- och artnamn har jag gett.

Från gungflyet var han åter på fast mark.

— Sex tusen! ekade Kölpin vördsamt, fast han visste antalet sen tidigare.

— Just! Egentligen det dubbla, eftersom varje planta har två namn, alldeles som jag själv och herrarna. Jag har visserligen ett stackars vilsekommet ”von” mitt emellan mitt släktnamn och mitt artnamn, så att säga, men det ändrar ingenting i sak, eftersom ... Alltså tolv tusen namn! Och ändå har jag måst behålla många galna blomnamn, annars skulle mina kolleger och vedersakare ha tagit ner mig helt!

Strax var Linné inne på ett kärt ämne: hur förvirrad botaniken var före honom, med en lång rad namn och bestämningar, som ändå ingenting sade och bara kollrade bort - bortsett från det fatala faktum att de ofta beskrev alldeles galet och kastade nära släktingar i skilda fack.

De tre herrarna var helt ense: Linnés system hade betytt något totalt omvälvande, det var som skillnaden mellan det gamla Förbundet och det nya. Särskilt starkt märktes detta efter Linnés reform av sitt eget system, då han kommit på lyckokastet med de båda namnen i sin *Species plantarum* ...

Linnés sällhet var åter fullständig. Så kunniga dessa tyskar var! Hade de sett hans nya upplaga av just *Species*? Jo, det hade de ...

— Nu måste ni se min trädgård! Det är långt lidet på året men ändå har säkert en och annan blomma slagit ut sedan i går.

Ut i Hortus, omgivna av tjattrande apor och vassnäbbade kakaduor; Beckmann höll sig misstänksamt undan Carolinas näbb och förundrade sig över hur självklart Linné umgicks med alla sina djur. Ha, så lustigt det såg ut, när papegojan och småaporna kappades om att få sitta på Linnés axlar!

Linné flängde och for mellan rabatterna, med djuren klasande på sig och omkring sig; se, här hade *Artemisia maritima* slagit ut — och där *Clematis vitalba*!

Bedövade av den till synes urgamle blomsterfurstens aktivitet tackade tyskarna ja till att göra en paus för att ordna med sina login. Kölpin hade redan ordnat för sig hos sin gamle vän apotekaren på Uplands Vapen. Beckmann skulle däremot gå tvärs över gatan och sedan återkomma om en timme för middag.

En timme! Huff, Beckmann skulle ha behövt kasta sig på sängen och sova hela eftermiddagen! Höll Linné alltid det här tempot, vore det nog bäst att han for till Falun och sen inte kom tillbaka mera.

Lustigt hade det varit med Henckel! Han var överraskad och glad att Linné hade tagit hans rättelse på det sätt, som anstode en stor naturalist. Samtidigt hade han fått ännu en bekräftelse på att Falcken kände sin gamle herre: ”Linné läser sällan några böcker

numera och får därför för sig att han kommit på saker, som varit kända i hundratals år...!”

Jo, jo, så var det nog ...

Att han skulle bli bjuden till Linnés bord, hade Beckmann inte väntat sig. Men det verkade självklart att de utländska studenter som bodde i huset tvärs över gatan delade familjens måltider, bara de lät köket få veta det i anständig tid. Två ryssar deltog i måltiden, och även en amerikan skulle ha varit med, om han inte hade drabbats av kolik.

Nyfiket betraktade Beckmann den unge professorn; ryktet om denne nygräddade hedersdoktor hade nått också Petersburg. Vänlig och förekommande var han, men eljest sade han nästan ingenting utan lät de andra föra ordet.

Fru Linné hade han som hastigast blivit föreställd för när han kom in. Medan herrarna åt sill till förrätt, visade hon sig inte; men när soppan bars in kom också hon till bords och började servera ur terrinen.

— Ja, Sara Lisa, sa Linné, nu har jag ännu en tysk här. Du måste lära dig tyska, så att du kan tala med honom.

Medan Linné skrattade, blängde Sara Lisa över bordet på Beckmann. Hennes blick vilade på honom några ögonblick,

sen sa hon:

— Det vore inte mödan värt att lära tyska för hans skull!

En av ryssarna visslade till och såg förstulet på sin landsman, samtidigt som han sökte dölja ett leende. Beckmann kände att han rodnade. Den lilla svenska han kunde hade dugt för att förstå vad makarna Linné talade om. Nu letade han i sitt minne och formulerade sin första, stapplande svenska mening:

— Fru hava rätt. Jag lära svensk för *hennes* skull!

Linné gapskrattade och fäktade med sin brödskiva.

— Där hör du! Där hör du! En äkta kavaljer har talat!

En liten rodnad steg över Sara Lisas kinder och hon såg med ens mildare ut.

Stannade han här, så nog skulle det bli en spännande tid ...

Vid bordet märkte han vad han förbisett tidigare: Linné saknade tänder. Då var det nog därför hans tal verkade sluddrigt.

— Jaså, Kuhn är krasslig; Linné sög ett fiskben rent. Jag hade tänkt att han skulle läsa ett engelskt brev för mig. Det är från den där Ellis, som aldrig kan lära sig att skriva på latin.

— Jag kanske kan hjälpa till, föreslog Beckmann.

— Nej, så förträffligt att ni förstår engelska! Jag skall genast hämta brevet ...

— Sitt nu för en gångs skull still vid bordet, när vi har gäst och allting!

— Ja ja, Sara Lisa lilla. Engelska har jag aldrig blivit klok på! Man tycker sig läsa latin, vissa stycken — och så begriper man ändå just ingenting!

XIII

1

Johann Beckmann reste till Falun men kom snart igen, till Linnés stora glädje. Ännu en utländsk lärjunge! Kunnig och begåvad därtill. Snart hade han spunnit in Europa i ett nät av vänner, gynnare och lärjungar. Heister och Adanson och de andra mothållarna levde på sjunkande isflak. Kratzenstein i Köpenhamn ville han inte ens räkna ...

Med sin vanliga vidhjärtenhet gav han Beckmann sitt fulla förtroende. Trots sin stora arbetsbörda verkade Linné ha all tid i världen för sin nykomne lärjunge. Beckmann själv var också så långt kommen som naturalist att Linné kunde tala till honom såsom till en jämlike. Något som förvånade Beckmann var Linnés öppenhjärtiga svar på hans frågor. Är Linné aldrig rädd att jag skall missbruka hans förtroende? frågade han sig. Rappt hade Beckmann fått den lärda miljön uppritad för sig — med alla de

uppsaliensiska professorernas fel och förtjänster noga kartlagda. Efter en vecka visste Beckmann det mesta om hur stridslinjerna gick, inte bara inom Uppsala utan också mellan Uppsala och Stockholm.

Beckmanns förvåning var så mycket större som han av Falck hade trott sig förstå att Linné var en rätt misstänksam man med få vänner. Med denna översvallande hjärtlighet borde Linné vara allas vän! Vad var det då som skaffade Linné så många fiender; det kunde väl inte bara vara den av Linné så ofta åberopade ”svenska avunden”?

Att Linné i mångt och mycket var besviken, förstod Beckmann snart. Och skulle han tro berättelserna om den oerhörda tillströmningen i gamla tider, måste dagens glest besatta föreläsningssalar vara en källa till bitterhet. Linnés egna ord att det i Uppsala inte fanns mer än en handfull som numera hyste kärlek till naturalhistorien, var självfallet en stark överdrift. Det var dock påfallande få unga studenter som gav intrycket av påläggskalvar; i varje fall märktes de utländska studerandena betydligt mera.

Snart fattade Beckmann varför studenterna blivit färre. Linné var inte road av elementära ting. Hans föreläsningar och collegier

sysslade mest med sådant som de mindre försigkomna hade svårt att hänga med i. Som nu i dag, då Linné skulle ha föreläst om amfibier. Efter en kort stund avbröt han sig:

— Är det någon som vill fråga om någonting?

Det var det naturligtvis, och strax hade Linné glömt att han egentligen föreläste om amfibier och var djupt inne i någon botanisk märklighet. Om amfibier blev ingenting mera sagt den dagen.

I och för sig hade Beckmann ingenting att invända — det kom ju honom väl till pass att man sysslade med mera avancerade studier. Men också där förstod han att den store naturalisten i Uppsala måste ha tacklat av betydligt. Linné följde helt enkelt inte med i utvecklingen inom sina egna ämnen, och med den aktuella litteraturen var han påfallande obekant.

Beckmann hade fått veta att Linné varit svårt sjuk föregående år. Och fortfarande menade sig Linné inte vara återställd från sin sjukhet. Ändå var han i full verksamhet, dagarna i ände. Skrev och skrev som den värste yngling inför sin disputation pro gradu. Om detta var en avtackande Linné: hur hade han då varit i sin krafts dagar! Beckmann var nyfiken på vad Linné skrev och ville gärna få ta del av det. Ännu tordes han inte komma med en

sådan begäran; det fick bli Linné som först gläntade på förlåten — men små, försiktiga antydningar om sitt intresse lät Beckmann ändå droppa då och då i sin lärares öra.

Linné den yngre var en betydligt intressantare person än Beckmann väntat sig. Han ägde gedigna kunskaper i botanik, så mycket stod genast klart. En brasa i solsken var han förstås, jämförd med sin fader — men vilken son skulle inte ha varit det! Ändå var han ingen slapp eftersägare utan visade klara insikter om sin faders fel och förtjänster på det vetenskapliga området. Ja, frågan var om inte Linné den yngre såg de naturalvetenskapliga problemen klarare än fadern. Där Linné den äldre lät sin fantasi löpa, där stannade sonen i kritisk begrundan, noga med att säkra vart steg i sin bevisföring.

En olycka var det förstås att sonen hade blivit framskuffad så snabbt och så långt. Ett par år ute i Europa hos någon skicklig lärare skulle säkert ha fått Linné den yngre att blomma ut och gett honom det självförtroende han nu saknade. Skada! Som det nu var gick han mest omkring i något slags dådlös väntan, han visste själv inte på vad. Hans okunnighet på de övriga fält som hörde till den medicinska professuren var stor, och ingenting tycktes han göra för att minska den.

Tydligt tog sonen numera större del i undervisningen än tidigare. Han var också en flitig deltagare i faderns collegier, vilket betydde att Beckmann och han kom att träffas dagligen. Snart kom Linné den yngre att ty sig till Beckmann. Och med det följde att också sonen ofta satt med under Linné den äldres och Beckmanns många och långa samtal. I början verkade fadern ovan vid detta och tvekade ibland om sina svar; det var som om han kunde vara öppenhjärtigare ensam med Beckmann. Men strax hade Linné tänkt om, och sonens närvaro blev honom närmast en sporre. På många sätt föreföll det som om fadern nu försökte ta igen vad han tidigare försummat, för han vände sig ofta till sonen med svaren, fast det var Beckmann som frågat.

Beckmann kände sig en smula stolt över sin "medlarroll". Helt oförberedd på förhållandena inom familjen Linné hade han ju inte varit, tack vare JP Falck. Ändå beredde Linné den yngre honom en dag en överraskning, som gjorde honom en smula fundersam över skälen till dennes tillgivenhet: Linné den yngre bad att få låna pengar av honom ...

— Jag förstår, suckade Carl, att min anhållan verkar förvånande. Men som professor i survivance får jag givetvis inte ett öre, och som demonstrator har jag blott hundrafemti daler

plus sextifem tunnor spannmål, som inte ens räcker halva året. Och nu har jag glufsats i mig allt för det här året och vill inte besvära mina föräldrar med ytterligare böner. Så snart vi har nyår får jag friska daler, och då kan jag genast betala tillbaka — och det med ränta.

Linné den yngre fick sitt handlån, mest för att Beckmann blev så förbluffad över denna inblick i svenska professorers ekonomiska förhållanden.

2

Linné drömde.

När han gick till sängs föregående kväll, var det med skarpa funderingar kring förordet till den nya upplagan av Systemet. Han skulle vilja ge en uttömmande beskrivning av begreppet Liv! I första hand: djurens liv. Dit då också människans liv hörde, biologiskt räknat.

De yngre bland hans belackare anklagade honom ofta för att bruka förlegade auktoriteter och nyttja vetenskapligt övergivna

begrepp. Den här gången skulle han därför söka en formulering som gjorde all tänkbar rättvisa åt dagens lärda övertygelser, samtidigt som den täckte hans egen, icke-materialistiska livsuppfattning.

Han lyckades inte knäcka den nöten; fick alltså gå till sängs med uppgiften olöst. Det var för övrigt inte första kvällen han nödgats ge upp ...

I drömmen tyckte han sig nu med ens se formuleringen. Den stod som i eldskrift framför honom. Han kunde till och med repetera den, innan den försvann.

Strax var han klarvaken.

I spisen glödde ännu ett kol, han skulle inte behöva sinka sig med att slå eld, tack och lov. Med darrande fingrar tände han en pappersbit mot kolet och fick ljuset i staken att brinna. Raskt kom skrivdon fram, och han skrev:

Djurlivet, en ständigt rörlig hydraulisk maskin, fortsatt ur märgen sedan begynnelsen, brinner, en helig eld, med eterisk-elektrisk låga, uppehållen av andhämtningen, vari en obegriplig, fri vilja härskar.

Jo, just så var det; alldeles det hade han sett i drömmen!

Han läste sakta igenom vad han skrivit. Helt klart fattade han ännu inte vad där stod på papperet. Detta var minsann inga forntida fabler, inte ens nutida: han var före sin tid! Den högste Skådaren hade låtit honom blicka in i hemligheter, som ännu var fördolda för andra, vanliga dödliga. Kanske skulle det ännu ta generationer, innan visdomen i den skrivna satsen blev fattbar för andra lärde?

Egentligen hade han vetat detta i hela sitt liv, han hade bara inte sett det så klart som nu på senare tid: allt han iakttagit och noterat i Systemets olika upplagor hade, noga räknat, varit en sådan fortskridande uppenbarelse. Idén hade kommit till honom, lysande klar; sen hade han bara behövt verifiera den genom att noggrannare betrakta det skapade. Hur skulle han ha kunnat komma på alla de tiotusentals namnen åt växter och djur, om Skaparen inte hade lyst upp hans tanke!

Han sätter sig och försöker minnas andra, liknande händelser. Han hade varit den förste som hållit som ett axiom att lungan vid andningen drog elektricitet ur luften och gav den vidare till märgsubstansen.

Han hade upptäckt spetälskans orsaker. Lepran kom av gor-

dier, små maskar, som kom in i kroppen med sill och annan fiskmat. Nåja, det var kanske Anton Martin som först tänkt den tanken — men det var Linné som underbyggt och utvecklat den. Dragsjukan var ett bättre exempel. Vem hade före honom kunnat lista ut att den kom av frön från den vanliga åkerrättikan, som råkat hamna i säden! Han hade sagt det förr och det tålde att upprepas: den upptäckten fordrade hela naturkunnigheten — och ändå måste något ytterligare till: hans intuitiva skådande...

Platon talade om tingens idéer, som fanns hos Gud; deras urbilder vilade i den gudomliga, översinnliga världen. Då kunde man också tänka sig en ”dragsjukans idé” — och den hade det blivit honom förunnat att få skåda.

Vad mer? Han hade upptäckt den biologiska fundamental-lagen att djur och växter består av två substanser: Medulla och cortex — eller märg och bark ... Han hade också först av alla sett att naturen alltid fördelar sig efter femtalet: fem var kroppens organ, fem var sinnena, fem ...

Han hade sjunkit ner i sin stol med nacken mot ryggstödet. Ljuslågan brann som en sol och tvang honom att blunda för att inte bländas. Han öppnade åter ögonen, fast bara en liten smula: nu flöt ljuset ut till en nebulosa. Anders Celsius hade sagt att

universum var fyllt av solsystem efter solsystem, han ... Nej, hur var det nu? Fem var sinnena och fem var.. .

Carl von Linné sov. Ännu en stund betraktad av det ensamma ljusets vakande låga, sen slapp danken igenom hållaren och dog till en spröd klang.

3

— Kom, så får ni se vad jag har skrivit!

Linné vinkar från sitt fönster till sonen och Beckmann. De skyndar upp till Linné i biblioteket.

Linné har redan hunnit göra en latinsk översättning av sin ”drömtext”. Först läser Beckmann, sen Carl. Denne skakar på huvudet och ber sin far att få låna den svenska texten. Men av den blir han inte stort klokare. Han bekänner det högt. Beckmann har redan märkt att Linné den yngre kan mera latin än det påstås av hans belackare. Och Dauphins bekännelse lugnar Beckmann: det är inte nödvändigt hans förstånd det är fel på ... En smula orolig är han för vad Linné skall säga om deras oförstånd. Men

den gamle bara ler och säger:

— Jag anade att ni just ingenting skulle begripa! Det jag där skrivit skall kanske inte komma att förstås ens av de lärdaste i vår tidsålder.

Beckmann ber Linné uttolka detta dunkla tal. Och då får Carl och han höra om drömmen.

— Det finns en vis præsesagiendi hos själen, säger Linné. En profetisk kraft. Och den verkar även i drömmarna.

Linné fortsätter att berätta för den förbluffade Beckmann om drömmar. Han redogör för sina erfarenheter av den själens kraft han demonstrerade hemma hos pigan i Danmark, när han stämde hennes blodflöde.

— Jag har länge tänkt skriva härom, fortsätter Linné. Men jag vågar inte för teologerna.

— Teologerna? Beckmann anar på ett ungefär vad de ortodoxa prästerna kan tycka om Linné men han vill ändå höra det från Linnés egen mun.

— Just, nickar Linné. Carl vet vad jag syftar på. En rad försök har jag gjort — men de har alla slutat illa. Senast var det mitt collegium ”De generatione hominis”; det föll så illa ut att jag inte längre kan föreläsa det. Jag fick en försynt varning från en av

mina vänner i teologiska fakulteten att det kunde bli fråga om efterräkningar, om jag tog upp ämnet på nytt ...

Beckmann ler, men egentligen är han djupt allvarlig.

— Jag trodde det bara var hemma i Tyskland vi hade sådana där kättarjägare, säger han. Men, får jag återvända något till detta om själen? Hur förenar herr archiatern sitt naturliga system med den teologiska teorien om själen och dess fortbestånd?

Linné reser sig från sin stol och börjar gå över golvet. Beckmann har redan lärt sig att detta betyder att Linné är upprörd. Det dröjer en lång stund innan Linné svarar, och då sker det först i form av en motfråga:

— Kan ni lova mig att jag slipper bli citerad — åtminstone så länge jag lever? Jag är för gammal för att älska tanken på bålet.

Beckmann lovar; Linné tycks inte behöva ta några löften av Dauphin — Beckmann har hunnit lära sig den uppsaliensiska öknamnsfloran.

— Nåväl, återtar Linné, nu med nästan viskande stämma, man kan betrakta själen som en lång lampveke. Så länge den har kontakt med elektriciteten i luften, lyser den och lever. Men är en gång ignis electricus släckt, kan den inte tändas igen.

Linné tystnar och ställer sig vid fönstret. Beckmann väntar att

han skall fortsätta, men då ingenting händer, säger han två ord:

— Kristi uppståndelse ...

Linné vänder sig hastigt om, bestämt ser han en smula förlägen ut; han slickar sig snabbt om munnen.

— Jag talar nu som naturalist, svarar han. Om själen kan tänka och vilja, det är för evigt förborgat för naturalisten. Över dödens gräns kan han inte gå, för där saknar han möjlighet att verifiera sin metod. Han måste tro teologerna, som en katolik tror att brödet blir Kristi lekamen, vad hans ögon än ser.

Åter blir det tyst, medan Beckmann försöker smälta svaret. Han är just på väg att söka mer klarhet, när den unge Linné bryter tystnaden.

— Vi närmar oss nu fars och min paraddiskussion, säger han och ler. För far är livet slut med döden; jag däremot behöver en fortsättning för att stå ut med det här livet!

— Men, käre Carl, inte är det något jag vill disputerar med dig! Jag unnar dig all tro i världen! Själv har jag tyvärr inte rum för den...

Han sätter sig ner i sin stol och pustar tungt.

— Men, fortsätter Beckmann, om naturalisten anser sig böra överlåta åt teologerna vad som till äventyrs händer efter döden —

alltså också uppståndelsetron: gäller då samma sak med Skapelsen? Jag menar: måste han stillatigande gapa och svälja, när teologien hävdar att världen skapats just så som Genesis säger?

Linnés hand far ut mot Beckmann och hans ansikte får nytt liv:

— Nej! Det är det jag försökte hävda i det där collegiet jag talade om. Lika litet som vi nu längre kan tala om jordskivan, kan vi som geologer tänka oss skapelseakten som en process av sex dagar; dagar då i bokstavlig mening. Inte heller går vi numera med på att Adam kan ha blivit niohundratretti år gammal. Jag trodde det, av vissa skäl, tills Emanuel — ja, förlåt: min vän Swedenborg — förklarade för mig att man på den tiden räknade med kortare år. — Det om detta; och några spår av syndafloden kan jag inte se... .

Dauphin leker med den ring han bär på lillfingret.

— De stora upptäckterna har ju skett under de senaste århundradena, säger han stilla. Jag kan gott föreställa mig att vi där ännu är bara i början: på punkt efter punkt skall naturalisterna komma att bevisa att Bibeln har fel. Betyder då det, att Uppenbarelsen och naturen alltmer kommer att gå skilda vägar

och bli varandras fiender?

Linné skakar på huvudet.

— Nej, nej! Också det har varit min lidelse — att försöka klargöra att Uppenbarelsen och naturen kommer helt överens. Du kan finna det nästan överallt i mina skrifter. Det är bara det, att överensstämmelsen är en annan än den teologerna menar. De kände naturen alltför litet, när de formulerade sina dogmer — den natur som skall komplettera uppenbarelsen. Och numera tål de ingen förändring. — Allt hänger således på om teologien skall besinna sig inför den framtid du beskriver, Carl. De håller svartsjukt fast vid sitt och låter inte oss naturalister hjälpa till i formulerandet av ”den nya tidens dogmer”. Jag fruktar att Carl får rätt — fast den fiendskapen är totalt onödig!

Beckmann är full av frågor; det är så mycket som svävar i detta Linnés tankebygge — och där finns så mycket han bejakar. Han vill därför fråga mera, men Linné har redan flugit vidare. Linné är i dag egentligen inte intresserad av teologi, han har fått nyckeln till sin fråga vad liv är, och det leder honom över till den medicinens nyckel han just är i färd med att sätta i människans hand.

— Se här, säger han och bläddrar i manuskriptbunten. Oord-

nade anteckningar ännu men oändligt viktiga, allihop! ”Clavis medicinae” skall jag kalla detta verk. Redan nu kan jag säga att skriften blir en den största juvel i medicinen. Genom den kommer patologien att vinna mer än av hundra andra auktoriteter och folianter.

De båda ungherrarna utbyter en förstulen blick och Linné den yngre börjar vissla, lågt. Beckmann fruktar att Dauphin skall säga något som förargar fadern; han vill gärna höra mera om detta, ja, det är ju just det som Linné skriver på som han längtat efter att få ta del av. Och därför skyndar han sig att säga:

— Går det att sammanfatta vad herr archiatern menar med ”medicinens nyckel”? Eller ännu hellre: går det att få låna manuskriptet?

Linné gapskrattar.

— Herrn har aldrig koxat i mina anteckningar, hör jag! Jag skall säga: de är totalt oläsliga för andra än mig själv och Gud fader — och jag fruktar att den senare skulle få stora besvär, han också. Nej, men en sammanfattning.. .

Beckmann lyssnar under stigande förvirring. Patologi är för all del inte hans gebit, men nog bör han fatta hur Linné menar. Och han tror nog att han förstår orden, men deras inbördes

mening för honom långt bortom vad han hittills hört:

Medicinens nyckel är dubbel, förklarar Linné. En yttre och en inre. Den förra öppnar tillträdet till barkens sjukdomar - vätskorna och fibrerna; den är därför maskulin, faderlig. Den senare nyckeln går till märengens sjukdomar — nervsystemet och själsyttringarna; den motsvarar sålunda det feminina, moderliga. I analogi härmed måste läkemedlen delas upp på två grupper: ”smakämnen” eller sapida, som verkar på barkens åkommor, och ”luktämnen” eller olida, som botar märengs sjukdomarna.

— Detta är en farmakologisk grundlag, fortsätter Linné, och formuleringen därav betraktar jag som en banbrytande vetenskaplig insats. Hela naturen balanserar nämligen på motsatser, *contrariis*!

De bruna ögonen spelar och den trötta gestalten får liv. Det märks att detta är något som Linné älskar att tala om. Men: genialitet eller galenskap? Beckmann vågar inte avgöra vilket. Kanske en blandning av bäggedera? Kanske är det som Linné säger att detta kommer inte ens de lärdaste i denna tidsålder att fatta?

Linné sträcker fram sina händer och spärrar ut fingrarna.

— Fem, säger han triumferande, fem! Jag såg först av alla att

naturen alltid fördelar sig efter femtalet: fem är kroppens organ, fem är sinnena, fem är inälvorna och fem är elementen .

Hjälp! tänker Beckmann. Arbetar Linné fortfarande med elementläran! Den var ju övergiven redan innan jag föddes... Fast, han talar om fem element och inte om fyra; frågan är vilket hans femte element är?

— Detta är mycket viktigt för läkekonsten, säger Linné och håller på nytt fram sina händer med deras utspärrade fingrar. Läkekonstens båda nycklar äger vardera två från varandra vända händer med fem fingrar. Varje avsnitt i min bok ämnar jag dela upp efter de två händerna. Fem fingrar till höger - de motsvarar förändringarna i fibrerna. Fem fingrar till vänster - de svarar mot förändringarna i kroppsvätskorna.. .

— Det här går över mitt förstånd, bugar Beckmann. Men —

— Inte så underligt, avbryter Linné. Inte så underligt! Det är ju helt nya tankar, och herr Beckmann är ung och oerfaren i patologien.

— Men säg mig: vilket element räknar herr archiatern som det femte?

Linné myser.

— Men - det är väl närapå självklart, efter vad jag sagt om

elektriciteten! Alltså, etern. — Ita me Deus! Nu har klockan gått igen, och jag som lovade att vara hos rektor vid det här laget. Så går det, när man hamnar i angenämt sällskap!

Linné är redan ute genom dörren med rocken svajande som ett segel efter sig. De hör honom dundra nerför trappan. Skratande går de fram till biblioteksfönstret och ser den lärde nödtorftigt fullborda sin klädsel, medan han springer mot porten. Ja, springer; han verkar löpa på snöskor, tycker Beckmann. Etern såsom det femte elementet... Jo, givetvis: Aristoteles!

Han hör Linné den yngre dra ett djupt andetag och sen andas ut, ljudligen. Tydligen har inte heller sonen kunnat följa faderns tankegång.

— Det är märkliga tankar, säger Beckmann sökande; han vill gärna höra vad Dauphin tycker.

— Jaa! Linné den yngre suckar ännu en gång. Om far ändå kunde hålla sig till botaniken! Där har han ju ännu så mycket ogjort, som han försummar för allsköns hugskott.

Beckmann betraktar den bekymrade Dauphin.

— Så ni tror att detta är hugskott?

— Jag fruktar det. . . Jag tror, med förlov sagt, inte att min far behärskar elementa i patologien, som han nu ger sig i våld. Det

som känns tristast är att han, som jag sa, försummar botaniken. Han anser liksom allt vara färdigtänkt en gång för alla och är ovillig att ta rättelse av nya fakta. Som nu detta med Peloria!

Och så berättar Linné den yngre också för Beckmann om sina misslyckade försök att omvända sin fader i fråga om den så kallade Peloria.

— Ni hörde honom tala om medulla och cortex, inte sant?

— Ja, nickar Beckmann, och jag måste tillstå att inte heller på den punkten kan jag riktigt följa med. Jag har naturligtvis tagit del av hans tankar härom långt innan jag kom hit, men för mig själv krånglar de här begreppen till det hela mer än de -

— Å, äntligen någon som förstår mig! Dauphin skiner som solen. Jag har kunnat påvisa att denna olycksaliga Peloria har sitt yttre, cortex, från Linaria, alltså från fadern enligt min fars terminologi, men den skiljer sig från sitt ursprung genom medulla, märgen, arvsanlagen — alltså alldeles tvärt emot min fars åsikter!

De båda ungherrarna utbyter ännu en stund tankar om Peloria, den växt som inte var någon ny art, inte ens någon hybrid utan en varietet. Och Beckmann säger fundersamt:

— Visar inte det, att varieteterna en dag kommer att framtvinga

en total reformation av vår botanik?

— Det är också vad jag tror, svarar Linné den yngre, men säg för all del inte det till min far! — Skall vi gå hem till mig? Jag behöver ett glas av någonting starkt, tror jag.

4

Linné sitter på huk inne i menageriet och matar aporna. Det är höst och på väg att bli kallt; bäst att dessa ömtåliga gäster får vara inne i värmen. Snart skall de få flytta till orangeriet. Tvättbjörnen gnyr och klättrar på sitt stängsel; ja, tänk att han skulle få en sjubb igen!

— Såja, såja, lugnar Linné, jag kommer strax till dig, din lille krabat!

Upp rycks dörren och in far Carl. Linné ser förfärad upp i sonens ansikte: Carl storgråter.

Linné tappar sina potatisar och kommer på fötter.

— Men vad i all världen är det?!

Utan ett ord räcker Carl sin far ett tunt häfte. Linné vänder

och vrider, han bläddrar. Illa tryckt. Inget författarnamn. Ser ut som ett av de vanliga studentikosa påhitten.

— En anonym satir? säger han undrande. Vad är det med den?

Linné den yngre bläddrar och pekar. Fadern måste gå ut i det fria för att kunna läsa vad där står; ljuset är alltför magert inne hos djuren. Han ser en förteckning över nyutkomna böcker. Påhittade titlar, som det verkar... Jo, naturligtvis, då är det någon som försöker göra sig lustig över något av hans verk! Han letar efter sitt eget namn — där: Carl von Linné den yngre! Han rynkar ögonbrynen och läser bokens titel:

Konst att blifwa Professor utan Hufvud och Doctor utan Wett. En skadelig Bok.

Han skulle behöva få sätta sig men har ingen bänk i närheten. Han lutar ryggen mot svartpoppeln. Han törs inte titta på sin son, och han vet inte vad han skall säga ...

— Här är domen! Linné den yngre får äntligen mål i mun och hans röst slår över. Här är domen, far! I talar så ofta om Nemesis, och nu har hon äntligen drabbat.

Anklagelserna mot Linné den äldre tumlar över sonens läppar, de kullerbytterar över varann, så Linné har svårt att följa. Men

han förstår ändå och hukar för vart slag. Skäppan med råge får han för sin snikenhet, sin inbilskhet, sitt högmod, sin enfald...

— I som borde vetat bättre, gråter Carl, därför att I levat längre och känner människorna: I borde ha avstyrt alla de här upptågen att göra mig till professor och doktor. När jag nu själv var en sån däre att jag inte begrep... Det här har knäckt mig för gott! Jag kommer aldrig att sätta min fot i akademien mera,. Jag reser åt helvete!

Han förmår inte gräla mera. Hulkande rusar han därifrån, ut över Svartbäcksgatan, bort.

Carl von Linné släpar sig med tunga steg bort till bänken under linden. ja, vad är det han gjort mot sina barn! Sin äldsta dotter har han skaffat en man som bedrar och förnedrar henne. Sin ende son har han skaffat en smälek som denne kanske aldrig orkar resa sig ur. Trots all välmening och de bästa avsikter. Sådana är människans villkor: vad hon i kärlek ville och gjorde, blev fördjävlat under vägen ...

Hans hustru är redan förut hans fiende. Nu kastar också hans ende son sig över honom. Och så dessa uppsaliensiska glopar! Sömngångarsäkert vet de precis var de skall slå för att det skall göra som ondast. Men, de har förvisso haft hjälp av

större andar, det här är inget vanligt studentskämt. Överallt är han förföljd - och av alla ... !

Nu skall han äntligen befria dem från skälen till deras avund!

Han reser sig och springer över gården, kastar upp ytterdörren och låter den stå. Uppför trappan hastar han. Alla manusbladen till den nya editionen av *Systema naturæ*, alla anteckningar till *Clavis*; han samlar ihop dem till en bunt och hastar ut igen med buntens under armen.

Så snabbt benen orkar bära honom ilar han till orangeriet. Där finns en eldstad, stor nog för att sluka alltsammans. Där får han vara i fred. Ingen skall få se hans Mästerverk! Kommande generationer skall gråta över den svåra förlusten och kvida som inför askan av Alexandrias oersättliga skatter. Kunde de, skulle de gräva honom upp ur mullen med sina bara naglar — och han skulle svara dem: Låt domen gå över min vrånga och illfikna samtid! Mitt eget svenska folk bär skulden!

Han öppnar ugnsluckan och häver hela den väldiga pappershögen in i elden. Så där! Hädanefters skall han inte skriva en rad! Inte ge ut några nya editioner!

Det oväntade och bryska tillskottet får elden att flämta, och när den på nytt skall dra andan, finner den ingen. Ugnen är för

nymatad med ved och grenar för att uppskatta Linnés gåva. I vart fall inte ännu; röken bolmar och bolmar.. .

Linné stirrar in i röken. Sannerligen, Gud har gett honom ett tecken ... ja, eldens tecken är nog!

Raskt rafsar han åt sig pappersbunten. Han bränner sina fingrar, men vad gör det! Bladen som låg underst har svärtats och delvis förkolnat, men inte heller det gör så mycket; han kommer lätt att kunna ersätta dem.

Han har räddat sina viktigaste verk åt Eftervärlden!

Noter

Det vimlar av snarlika namn inom familjen Linné; en översikt känns därför behövlig:

Carl Linnæus, adlad von Linné, född 23 maj 1707. Gift 26 juni 1739 m Sara Lisa Morœa, född 26 april 1716. Barn:

Carl, f 1741, Lisa Stina, f 1743, (dotter f 1744, död i späd ålder,) Lovisa, f 1749, Sara Stina, f 1751 (Johannes 1754-57,) Sophia, f 1757.

Några av Linnés skrifter:

Systema naturee ("Naturens system"), 1. uppl. 1735, 10. uppl. 1758—59, 12. uppl. 1766—69.

Genera plantarum ("Växternas släkten"), 1737, 6. uppl. 1764.

Flora svecica, 1745, 2. uppl. 1755.

Species plantarum ("Växternas arter"), 1753, 2. uppl. 1762—63.

Clavis medicinæ duplex ("Medicinens dubbla nyckel"), 1766.

Personförteckning

Namn som endast har perifert intresse har i regel förbigåtts.

Alströmer, Claes, 1736-94, son till Jonas A. Växten *Alstroemeria* kallas "peruansk lilja" men är varken en lilja eller från Peru. Sju år innan Alströmer stötte på växten i Spanien, odlades den i engelska Kew Gardens...

Aphonin, Mathæus, f 1740, L:s lärjunge 1761-69 prof i Moskva.

Aurivillius, Samuel, 1721-67 prof i anatomi o prakt med i Uppsala 1756.

Beckmann, Johann, 1739—1811, L:s lärjunge 1765-66; prof i Göttingen.

Bergius, Peter Jonas, 1730—90, läkare, botanist, prof i naturalhist o farmaci i Stockholm 1761. ”Bergianska trädgården”.

Bergman, Torbern, 1735—84, från 1767 prof i kemi o farmakologi i Uppsala, ett av de stora namnen inom sin vetenskap.

Beronius, Magnus, 1692-1775, teol prof 1737, ärkebiskop 1764; hustru och barn adlades 1768 Björnstjerna.

Fabricius, Johan Christian, 1745-1808, berömd entomolog, prof i Köpenhamn och Kiel.

Fagrœus, J T, 1729 -97, stadsfysikus i Alingsås 1759.

Falck, Anders, 1740 -96, astronom, sedermera lärare i Skara.

Falck, Johan Peter, 1732-74, prof i medicin o botanik i S:t Petersburg.

Forsskål, Peter, 1732- 63, dog i Jemen; det dröjde ett år innan dödsbudet nådde Linné.

Hagström, Johan Otto, 1716-92, provinsmedikus i Östergötland.

Haller, Albrecht von, 1708-77, schweizisk naturforskare, läkare och botanist, som från att ha varit L:s gode vän blev en av hans argaste vedersakare.

Höpken, Anders Johan von, 1712-89, riksråd, kanslipresident, greve, universtetskansler, en av Vetenskapsakademiens stiftare.

Ihre Johan, 1707—80, prof skytteanus, kansliråd; gift II m Charl. Joh. Gerner, 1728-1822.

Karamysjev, Alexander, 1744, L:s lärjunge 1761 -67, disputerade 1766; bergsvetenskapsman.

Klingenstierna, Sam, 1698-1765, prof i matematik i Uppsala 1728, i fysik 1750; 1756-64 kronprinsens informator.

Kuhn, Adam, 1741-1817, L:s lärjunge 1761 - 65; prof i Philadelphia.

Martin, Anton, 1729-86, ”apostel” till norska atlantkusten.

Martin, Roland, 1726—88, anatomie prof i Stockholm,

framstående lärare och flitig vetenskapsman.

Rinman, Sven, 1720—92, bergsvetenskapsman, en av de främsta; bergsråd 1782, utgav det epokgörande "Bergwerkslexicon". Gift m Cath. Elisabeth Odelstierna, 1729-1800.

Roberg, Lars, 1664-1742, prof i medicin i Uppsala före Linné.

Rosén von Rosenstein, Nils, 1706-73, prof i medicin och L:s kollega till 1756, arkiater. Utgav den berömda "Underrättelser om Barns sjukdomar" 1764. "Roséns bröstdroppar."

Rudbeck, Olof dy, 1660-1740, prof i medicin o botanik, efterträddes av Rosén.

Salvius, Lars, 1706-73, boktryckare, förläggare i Stockholm; gav 1745-73 ut "Lärda tidningar".

Sauvages, Francois Boissier S de Lacroix, berömd läkare i Montpellier, Frankrike.

Solander, Daniel, 1733-82, naturforskare vid British Museum, deltog i Cooks första världsomsegling 1768-71.

Tessin, Carl Gustaf, 1695- 1770, greve, politiker, kanslipresident, hattarnas mest lysande ledare, kronprinsens guvernör; drog sig efter brytning med kungafamiljen 1754 tillbaka från offentligheten.

Wargentín, P W, 1717-83, astronom o statistiker, Vetenskapsakademiens ständige sekreterare fr 1749.

Wallerius, Johan Gottschalk, 1709-85, prof i kemi i Uppsala 1750-67, då han på grund av sjukdom måste lämna ämbetet till sin "fiende" Torbern Bergman.

Wallerius, Nils, 1706-64, teol prof i Uppsala.

Zoega, Johan Chr, 1742-88, L:s lärjunge 1762-64; demonstrator vid Köpenhamns bot trädgård.

Ordlista

Absalon — då kung David fick budet om sonen Absalons död ropar han det av Linné citerade, enl 2 Sam 18:23

absens — frånvarande

advocatus diaboli — djävulens advokat

aguti — guldhare, amerikansk gnagare

Alchemilla vulgaris — daggekåpa

aloekasten — i Linnes växthus det nordligaste rummet, där bl
a kaktéer förvarades; de flyttades om sommaren till

apricarium — en ”glaskast” i muren mot norr

arkiater (archiater) — hederstitel på kungens livmedicus

Artemisia maritima — strandmalört

assessor — här: medlem av Collegium medicum (se d o)

Barbariet — Nordafrika

brasfläkta — som namnet anger: att fläkta sig med i bras-
värmen

Caput borœ spei — Goda hoppsudden, Kaplandet

C'est moi — franska: Det är jag

Clematis vitalba — skogsklematis

collation — fest, samkväm

Collegium medicum — från början en läkarförening i
Stockholm, som godkände och examinerade läkare. Fick från
1663 ställning som ett slags ”medicinalstyrelse”; ersattes 1813 av
Sundhetskollegium

competitor — medtävlare

credo — tro, trosbekännelse

cum grano salis — med en nypa salt

curieust — gärna stavat ”curieux”: linnéskt favorituttryck för något vetenskapligt intressant

Dauphin — den franske tronföljarens titel; öknamn på Linné den yngre

dekalogen —

Tio Guds bud

delice — ”svartbäckslatin”, dvs Linnés egen stavning: vällust.

Delphinium — riddarsporre

De generatione hominis — Om människans ursprung

Desmodium gyrans — baljväxt; liten halvbuske från Ostindien

dissertation — akademisk avhandling

dragsjuka, ergotism — mjöldrygeförgiftning, har ingenting med rättikan att skaffa ...

dulcamara — Solanum d: besksöta

entomologi — vetenskapen om insekterna

ergo — alltså

Filius — lat: son - användes för att skilja Linné d y från fadern (Pater)

fransoser — syfilis

fritillaria — namnet använt av Math Lobelius 1576

Genesis — Första mosebok

genitura — säd

Hœmanthus africanus — trol arbetsnamn för H. puniceus, målarborste

hemiplegi — hjärnblödning

herbation — ”blomstervandring”, exkursion; h. danensis — exkursion genom Danmarks socken, där Hammarby ligger

heresi — kätteri
hirschfångare — jaktdolk
honoris causa — för hederns skull
Hortus academicus upsaliensis — Uppsala akademiska trädgård
hortulanus — trädgårdsmästare
hybrid — genom korsning uppkommen växtindivid
ignis — eld
improbera — underkänna
in obscuro — i dunklet, skymningen
Ita me Deus! — Linnés favorituttryck: Så hjälpe mig Gud!
justitiarius — borgmästare
kasuar — strutsfågel från Söderhavet
korvar — upsaliensiskt öknamn på stads- eller eldvakten
kurbits — enl Karl XII:s bibel lät Gud en kurbits (pumpa) växa upp för att svalka profeten Jonas huvud
lepra — spetälska
Lethe — glömskans flod i grek mytologi
Linaria, Peloria — gulsporre
Lyckliga Arabien — nuv Jemen
Meckabalsam — Balsamum gileadense el B judaicum, en i Orienten högt värderad drog, som flyter ur stammar och grenar av Commiphora opobalsamum
memento mori — kom ihåg att du är dödlig
Munkholmen — nuv Riddarholmen i Stockholm
mus porcellus — dåtida namn på marsvin;
murem — ackusativ av lat mus svenskans mus (se Anders Falcks brev!)

Nemesis divina — den gudomliga vedergällningen; Nemesis var i grek mytologi hämndens gudinna

Nil turdo gratius, nil vulva turpius ampla — intet är läckrare än kramsfågel; intet liderligare (skamligare) än en stor vulva

nota bene: restituere non restituenda — latincitatet taget ur bevarat herbationsprotokoll men tydligen missförstått eller felskrivet av sekr; Linné torde ha menat ”märk väl: det som redan är vissnat, går inte att återställa”

Osmunda lunari — en kungsbräkenart. Benkt Sparre, tidigare prof i botanik i Santiago de Chile, intendent vid Naturhistoriska riksmuseet i Stockholm, har fäst min uppmärksamhet på att Linné redan i första editionen av sin Species plantarum, 1753, noterat att växten namngetts av åtminstone två föregångare till såväl Henckel som Linné — något som Linné alltså nu tolv år senare glömt vid sitt, autentiska, samtal med Beckmann.. .

orangeri — växthus

Passiflora — växtsläkte till vilket ”passionsblomman” hör

pleurit — lungsäcksinflammation

plåt — kopparmynt av högre valör, präglades 1644—1776

pommerska kriget — 1756-63, även kallat sjuårskriget; ”potatiskriget”: de svenska soldaterna lärde sig uppskatta potatisen och förde med sig sättpotatis hem

princeps botanicorum — Botanisternas furste; Linné använde själv det namnet om sig och har ev också myntat det

pro gradu — (disputera) för (doktors-)graden;

pro exercitio — för övnings skull

profoss — verkställd kroppsstraff

pyrmontervatten — mineralvatten från tyska Pyrmont

sjubb — tvättbjörn

Salaån — dåtida namn på Fyrisån

Salve præclarissime — Var hälsad, mest lysande

si tempora mutantur, et nos mutamur in illis — så förändras tiderna och vi med dem

Solanum radicans — ”potatissläkting” som 1762 beskrevs av Linné d y

Soli Deo gloria — åt Gud allena äran

spansk fluga — skalbagge, som nyttjades för beredning av blåsdragande plåster

specimen — lärdomsprov (som avlämnas vid ansökan)

stambok — ett slags ”autografblock”, vanligt på långresor, i vilket framstående personer skrev in sina rekommendationer och välgångsönskningar

sumen — svinjuver

superkarg — fraktuppsyningsman på fartyg

Surinam — nederl Guyana

survivance — rättighet till en tjänst efter innehavarens död

tasse — kopp

tisan — mixtur, blandning i flytande form

Theologia nature — Naturens teologi eller Den naturliga teologien

tom — volym, del

Tofvegatan — nu Linnegatan i Uppsala

turmalin — mineral

vale — farväl; pluralis: valéte

versicolor — skifta färg

vestigia terrent — spåren förskräcker

vir antiqua virtute et fide — en man av gammaldags heder
och tro

viscera — inälvor

Vita — levnadsteckning; Linné upprättade ett flertal för egen
del

vivat — leve

åm — rymdmått, fat = 160 liter

LÄS EN BOK

www.las-en-bok.com

2012

© Rune Pär Olofsson